

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi**

**FƏRHAD MƏMMƏDOV
TAHİRƏ ALLAHYAROVA**

AZƏRBAYCANDA ARAŞDIRMA VƏ BEYİN MƏRKƏZLƏRİ

[yaranması, inkişafı və perspektivləri]

Bakı 2013

ELMI REDAKTOR:

ELNUR ASLANOV

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru

F.Məmmədov, T.Allahyarova. Azərbaycanca Araşdırma və Beyin Mərkəzləri (yaranması, inkişafı və perspektivləri). Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi. Elmi redaktor: siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru E.Aslanov - - Bakı, 2013, 348 s.

F.Mammadov, T.Allahyarova. Establishment, development and perspectives of think tanks and research centers in Azerbaijan. Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Azerbaijan; Editor: Dr.E.Aslanov - Baku, 2013. 348 p.

Azərbaycanda elmə və biliyə əsaslanan innovasiyalı cəmiyyətin qurulması, analitik və ekspert cəmiyyətinin dövlətçiliyin inkişafına töhfəsinin artırılması bəhs edilən sahəyə dair cəmiyyətdə adekvat təsəvvürlərin olmasını tələb edir. Bu da öz növbəsində Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin, ölkənin mövcud “beyin potensialı”nın reallığı haqqında dolğun mənzərənin yaradılmasını əks etdirən tədqiqatlara sosial sifariş yaratmışdır.

Qeyd edilən məsələləri nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi tədqiqat layihəsini həyata keçirmişdir. Bu kitabda həmin tədqiqatın nəticələri əksini tapmışdır.

I FƏSİL

Araşdırma və Beyin Mərkəzi institutu: yaranması və inkişafının tədqiqi məsələləri

1.	Azərbaycanda Araşdırma və Beyin Mərkəzləri (ABM) mövzusunun tədqiqi nə vəziyyətdədir	14
1.2.	“Beyin mərkəzi” fenomeni: yaranması və inkişaf dinamikasına qısa nəzər	16
1.3.	“Araşdırma və Beyin mərkəzləri”nin yaranma paradoksu: kim yaradıb - intellektuallar, orta sinif, yoxsa siyasi liderlər?	20
1.4.	XX əsrin sonu - XXI əsrin əvvəllərində ABM-ləri: yeni reallıq - yeni mərhələ	30
1.5.	ABM-lərin Amerika və Avropa modeli	33
1.6.	ABM-lərin növləri, fəaliyyətinin xüsusiyyətləri və funksiyaları	39
1.7.	ABM-lərin siyasi proseslərdə əsas iştirak formaları	42
1.8.	Analitik informasiya fəaliyyəti “beyin mərkəzləri”nin işinin əsas xüsusiyyəti kimi.	48
1.9.	ABM-lərin tədqiqat və iş metodları, üsulları	51
1.10.	“Beyin hücumu”-daim müasirləşən “klassik”metod	52
1.11.	“Beyin hücumunun yeni yaranan növləri”	56
1.12.	Ekspert dəyərləndirmələrinin qiyabi forması - Delfi metodu	60
1.13.	ABM-nin statusu: “zəka əsgərləri”, “beşinci hakimiyyət”, yoxsa “yumşaq güc”?	62
1.14.	ABM-nin siyasətin intellektual təminatının digər subyektlərindən fərqli cəhətləri	62
1.15.	Dövlət yönlü ABM-ləri: bəzi mühüm cəhətlər və xüsusiyyətlər	65
1.16.	ABM-nin fəaliyyətinin və maliyyələşməsinin hüquqi-qanunverici əsasları. Dünya təcrübəsi	69

II FƏSİL

Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin fəaliyyətinin qiymətləndirmə metodologiyası. Yeni meyli-Transmilli Beyin Mərkəzlərinin yaranması

2.1.	ABM-lərin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsinin meyarları	76
	<i>Qlobal “beyin mərkəzi” reytingi</i>	
	<i>Regional səviyyəli reytinglər</i>	
	<i>Lokal (milli) səviyyəli reytinglər</i>	

MÜNDƏRİCAT

2.2.	ABM-lərin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsində mübahisəli məsələlər	85
2.3.	ABM-lərin transmilliləşməsi: bu, yeni meyil, yoxsa çağırışdır?	90
2.4.	Transmilli Beyin Mərkəzləri Şəbəkəsinin təsnifatı, xüsusiyyətləri və növləri	91
2.5.	“Böyük 20-lərin” (G20) Xarici siyasət sahəsində fəaliyyət göstərən Beyin Mərkəzlərinin “Qlobal Forumu”	96
2.6.	Dünyada ABM-nin gender landşaftı	100

III FƏSİL

Azərbaycanda Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin ümumi mənzərəsi: yaranması, xüsusiyyətləri, təsnifatı, statusu və perspektivləri

3.1.	Dövlət müstəqilliyinin bərpası və Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin təşəkkülü.	106
3.2.	İnkişafın yeni mərhələsi: “beyin mərkəzləri”nin yaradılması sahəsində dövlət siyasəti	109
3.3.	ABM-ləri və vətəndaş cəmiyyəti: oxşar və fərqli cəhətlər	111
3.4.	Azərbaycanda qeyri-dövlət analitik mərkəzlər: fəaliyyətin xüsusiyyətləri	115
3.5.	Azərbaycanda ABM-lərinin ideoloji statusu	118
3.6.	Azərbaycanda ABM-lərinin əməkdaşlığı: forma və mexanizmləri	123
3.7.	Azərbaycanda ABM-lərinin tipologiyası və təsnifatı	125
3.8.	Azərbaycanda dövlət yönlü, universitetlərin və partiyaların nəzdində fəaliyyət göstərən ABM-lər	129

IV FƏSİL

Azərbaycanda qeyri-dövlət yönlü Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

(vəziyyəti və fəaliyyət istiqamətləri, maliyyə, kadr, təşkilati və intellektual resursları

4.1.	Keçirilmiş anket-sorğunun nəticələri əsasında təhlil	176
4.2.	Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti sistemində “beyin mərkəzləri”nin yeri və nisbəti (Diaqram)	180
4.3.	Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş birliklərin illər üzrə sayı (Diaqram)	180
4.4.	İctimai-siyasi sahədə fəaliyyət göstərən ABM-lər	181
4.5.	İctimai-siyasi sahədə fəaliyyət göstərən ABM-lər ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikasını	203
4.6.	Sosial-iqtisadi sahədə fəaliyyət göstərən ABM-lər	204
4.7.	Sosial-iqtisadi sahədə fəaliyyət göstərən ABM-lər ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikasını	224
4.8.	Regional prosesləri təhlil edən ABM-lər	225

MÜNDƏRİCAT

4.9. Regional prosesləri təhlil edən ABM-lər ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikas	233
4.10. Təhlükəsizlik və hərbi sahədə fəaliyyət göstərən ABM-ri	234
4.11. Təhlükəsizlik və hərbi sahədə fəaliyyət göstərən ABM-ri ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikas	240
4.12. Ekoloji sahədə fəaliyyət göstərən ABM-lər	241
4.13. Ekoloji sahədə fəaliyyət göstərən ABM-ləri ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikas	245
4.14. Sorğu-tədqiqatın yekunları	248
4.15. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərində layihələrin həyata keçirilməsinin intensivliyi və fəallığı, son 5 il ərzində həyata keçirilmiş layihələrin müqayisəsi	250

V FƏSİL | NƏTİCƏLƏR

5.1. Yekunlar	256
5.2. Qanunvericilik bazası ilə bağlı yekunlar	260
5.3. Tövsiyələr	262
5.4. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin gələcəyi: mümkün ssenarilər və proqnozlar	264

F.Mammadov, T.Allahyarova. Establishment, development and perspectives of think tanks and research centers in Azerbaijan.Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Azerbaijan; Editor: Dr.E.Aslanov - Baku, 2013. 348 p. SUMMARY	267
--	-----

ƏLAVƏLƏR

ƏLAVƏ 1. Müsahibə anketlərini cavablandırmış bəzi Araşdırma və Beyin Mərkəzləri	311
ƏLAVƏ 2. Sorğunun göndərildiyi, cavabların gəlmədiyi mərkəzlər	312
ƏLAVƏ 3. Sorğunun göndərildiyi, cavabların verildiyi və verilmədiyi dövlət strukturlarının siyahısı	313
ƏLAVƏ 4. “Azərbaycanda Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin yaranması, inkişafı və perspektivləri” adlı tədqiqat üçün mərkəzlərə göndərilən müsahibə-anketin forması	314
ƏLAVƏ 5: “Beyin mərkəzləri”nin gender mənzərəsi. Dünyada qadınların rəhbərlik etdiyi Araşdırma və Beyin Mərkəzləri	315
İstifadə edilmiş ədəbiyyat	338

ÖN SÖZ

*Elnur Aslanov,
siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru*

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin siyasəti həmişə strateji xarakterli olmuşdur. Siyasi rəhbərlik, dövlət başçısı davamlı olaraq mütərəqqi islahatların həm təşəbbüskarı, həm də həyata keçirilməsinin təminatçısı kimi çıxış edir.

Hazırda Azərbaycan elmə və innovasiyalara əsaslanan cəmiyyət quruculuğuna doğru gedən yolun başlanğıcıdadır. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan dövlətinin başlıca resursunun intellekt, bilik və onlara malik olan insanın olduğunu, rəqabətədavamlı dövlət olmaq üçün həmin amillərin yalnız məqsəd deyil, həm də zamanın çağırışlarına cavab vermək üçün vasitə olduğunu bəyan etmişdir. Eyni zamanda, yeni yüzillikdə dövlətimizin daha da möhkəmlənməsi üçün qarşıda böyük vəzifələr durur. Bu, ərazi bütövlüyünün bərpa olunması, demokratik, hüquqi dövlət quruculuğunun təkmilləşməsi, intellektual cəmiyyətin formalaşması, bütün sahələrdə modernləşmənin həyata keçirilməsi, mürəkkəb geosiyasi şəraitdə rəqabətədavamlı siyasətin həyata keçirilməsi və s.-dir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2012-ci ildə təsdiq edilmiş “Azərbaycan-2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında da yaxın gələcəkdə Azərbaycanın tərəqqisini təmin edən prioritetləri sırasında elmtutumlu sahələrin və qeyri-neft sektorunun, insan kapitalının bütün vasitələrlə inkişaf etdirilməsi xüsusilə vurğulanmışdır.

Qeyd edilən məsələlərin həlli baxımından dünya təcrübəsində mühüm rolə malik olan araşdırma və beyin mərkəzləri institutunun ölkəmizdə inkişafı diqqət mərkəzindədir. Dünya təcrübəsi sübut edir ki, dövlətin bu institutun inkişafına göstərdiyi həssaslıq, qarşılıqlı olaraq, beyin mərkəzlərinin də ölkənin inkişafına öz töhfəsini verməsini şərtləndirir və tələb edir.

2007-ci ildə Prezident İlham Əliyevin Fərmanı ilə Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin (SAM)– ölkədə ilk rəsmi “beyin mərkəzi”nin yaradılması dövlətçiliyin inkişafına, Azərbaycanın elmi potensial və nüfuzunun yüksəlməsinə xidmət edən yeni ənənənin başlanğıcını qoymuşdur.

Müasir dövlət həm də elmi əsaslarla idarə edilən dövlət deməkdir. İnkişafə bağlı problemlər ilk növbədə mütəxəssis və ekspertlərin cəmləşdiyi araşdırma mərkəzlərinin söyləri ilə daha səmərəli həll edilə bilər. Araşdırma və Be-

yin Mərkəzləri (ABM) hər bir cəmiyyətin mühüm intellektual resursu, inkişafın “mühərrikləri” adlanan amildir. Onlar novator ideyalar və alternativ təhlillər, təkliflər, yeni layihələr təqdim etmək, taleyüklü məsələlər ətrafında müzakirələr təşkil etmək və problemlərin həlli yollarını axtarmaq əhəmiyyətinə malikdirlər. Həmin məsələlərin prioritetlər sırası isə ölkədən-ölkəyə müxtəlif olur.

Reallıq və inkişaf etmiş ölkələrin statistik mənzərəsi də göstərir ki, müasir dünyanın intellektual “əyalətinə” çevrilmək istəməyən hər bir dövlət ilk növbədə öz beyin potensialının vəziyyəti və inkişafı haqqında düşünür. Bu potensialın cəmlənməsi, rəqabətə davamlı olmaq üçün təşkilatlara bilməsi hər bir ölkənin tarixində uğurların əsas amilidir.

Demokratik və dünyəvi dövlətçilikdə inkişaf proseslərinin keyfiyyətli təhlili və ekspertizası əsasında qərar qəbul edilməsi gündəmə gəlir. Bu fəaliyyətin yerinə yetirilməsinə, cəmiyyətdə mövcud olan intellektual potensialın “kollektiv intellektə” çevrilməsinə və təşkilatlanmasına imkan verən mükəmməl modellərdən biri də ABM-lərdir.

Tədqiqatlara görə, dünyada bütün alim və mühəndislərin 25 faizi ABŞ-da çalışır. Onların fəaliyyəti olmadan cəmiyyətin həyatı mənasını itirir. Dünya iqtisadiyyatında hazırda neftin bir barreli 100 dollar, karbohidrogen resurslarının 1 kiloqramı 2,5 sent, eyni zamanda ən müasir məişət texnikasının 1 kiloqramı istehsalçıya 50 dollar xalis gəlir gətirirsə, 1 kq aviasiya texnikası 800-1000 dollar, insan beyninin məhsulu olan 1 kq elmtutumlu informasiya texnologiyası 5000 dollar xalis gəlir gətirir.

Dövlət başçısının qeyd edilən SAM-ın yaradılması ilə bağlı Fərmanında mühüm səbəblər sırasında, ölkədə strateji araşdırma və beyin mərkəzlərinin koordinasiyası, daha da inkişafı naminə əməkdaşlıq mexanizmlərinin formalaşdırılması yönündə fəaliyyətin həyata keçirilməsi zərurəti də vurğulanmışdır. Bu isə ilk növbədə milli məkanda mövcud olan ABM-lərin fəaliyyətinin mövcud reallığına bələd olmağı tələb edir.

SAM tərəfindən həyata keçirilən bu tədqiqat işi məhz bu zəruri məsələlərin həlli istiqamətində atılan addımlardan sayıla bilər.

Tədqiqatın xronoloji həddləri Azərbaycanda müstəqillik dövründə ABM-lərin meydana gəlməsindən başlamış ictimai siyasətin fəal subyektinə çevrilməkdə olduğu hazırkı dövrə qədərki müddəti əhatə edir. Milli məkanın müqayisəli mənzərəsinin göz önündə canlandırılması üçün tədqiqatda bütövlükdə dünyada ABM-lərin müasir tarixin fenomeni kimi yaranması və hazırkı inkişaf meyillərinə də toxunulur.

Əsas məqsəd Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin yaranması və inkişafının, ictimai-siyasi proseslərdə rolunun və yerinin müəyyənləşdirilməsi və

perspektivlərinə nəzər salmaqdır. Bəhs edilən mövzunun Azərbaycanda ilk tədqiqat işi olması nəzərə alınaraq, kitabda aşağıdakı bir sıra məsələlərə toxunulması vacib hesab edilmişdir:

ABM-lərin yaranması və təkamülü təcrübəsinin araşdırılması; onların siyasi statuslarının müqayisə edilməsi; inkişafını və siyasətin subyektinə çevrilməsini şərtləndirən amillərin müəyyən edilməsi; ABM-lərin əsas tipləri, təsnifatı, müasir siyasi proseslərdə iştirak formaları və funksiyaları haqqında təsəvvür əldə edilməsi; siyasi proseslərə təsiri problemlərinin və metodikalarının öyrənilməsi, həmçinin yerli mərkəzlərin tipoloji təsnifatı, fəaliyyətlərinin prioritetləri, vəziyyəti və istiqamətləri, maliyyə, kadr, təşkilati və intellektual resursları, onların reyting və qiymətləndirilməsi metodikası.

Elmi və ekspert biliklərinin analitik mərkəzlər formasında institusionallaşmasını müəyyən edən əsas amillərə və siyasətin subyektinə kimi onların rolunun yüksəlməsinə diqqət ayrılmışdır. Burada həmçinin analitik mərkəzlərin siyasi proseslərə təsirinin qiymətləndirilməsi metodikasına və ölkədə “beyin mərkəzləri”nin elmi, ictimai-siyasi statusunun yüksəldilməsinə dair tövsiyələr də təqdim edilmişdir.

Tədqiqatda milli məkanda “beyin mərkəzləri”nin sistemli mənzərəsinin yaradılması üçün dünyada mövcud olan təsnifat meyarları və prinsipləri əsas kimi götürülmüşdür. Eyni zamanda, mövcud meyarlar sahəsində vəziyyət hələlik mübahisəli olduğu üçün, burada onun tənqidi aspektlərinə xüsusilə geniş yer verilmişdir. Bu tənqidlər mərkəzlərin tipologiyasının fərqli əsaslarını sintez etməyə və bütün dünya üzrə müxtəlif siyasi sistemlərə aid olan analitik mərkəzləri, onların siyasi qərarların qəbul edilməsi prosesinə təsirini müəyyən edən meyarlara dair hələlik elmdə yekdil qənaətin olmadığını göstərir.

Layihənin həyata keçirilməsi üçün ölkədə olan ABM-lər haqqında ilkin ümumi məlumat bazası yaradılmış və onların fəaliyyəti təhlil edilmişdir. Milli məkanda mövcud olan ABM-lərin mövcud durumu, fəaliyyətinin əsas xüsusiyyətləri, istiqamətləri, beynəlxalq qurumlarla əməkdaşlığı, Azərbaycanda ABM-lərin maliyyə, kadr potensialı, təşkilati və intellektual resurslarının nəzərdən keçirilməsi, ölkədə “beyin mərkəzləri”nin qarşılıqlı əməkdaşlıq və tərəfdaşlığının səmərəli mexanizminin formalaşdırılması və s. istiqamətlərdə araşdırma aparılmışdır.

Ölkədə ABM-lərin mövcud vəziyyətinin öyrənilməsi və təhlili bu qənaətə gəlməyə əsas verir ki, bu mövzuda tədqiqatların aparılmasına böyük ehtiyac mövcuddur. Gənc nəslin öz intellektual potensialını reallaşdırmaq istiqamətləri, onun metodları və üsulları barədə təsəvvürlərinin geniş olması zərurəti də buraya daxildir. Kitabda bu sahədə dünya təcrübəsinin əksini tapması, onun bütövlükdə

Azərbaycan reallığı ilə müqayisə etmək imkanının yaradılması da öz müsbət əhəmiyyətini göstərəcəkdir.

Tədqiqatda indiyədək yalnız Azərbaycanda deyil, bir çox məsələlər üzrə isə bütövlükdə dünyada təhlil edilməyən müvafiq mövzuların: XXI əsrdə ABM-nin yeni inkişaf meyillərinin-transmilliləşməsinin, ABM-nin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsində müxtəlif metodoloji yanaşmaların, dinamikasının ilk dəfə qələmə alınması bu sahənin inkişafı üçün tövsiyələrin verilməsi xüsusi vurğulanmalıdır.

Müəlliflərin qənaətinə görə Azərbaycanda bu institutun inkişafını və qarşılıqlı əməkdaşlığının səmərəli modelinin formalaşdırılmasını bir çox məsələlər aktual edir. Burada ölkədaxili və ölkəxarici siyasətdə baş verən aktual məsələlərin peşəkar dəyərləndirilməsi əhəmiyyətini yaratmaq, rəqabətədavamlı mövqə tutmaq, analitikanın keyfiyyətini yüksəltmək ilk sırada durur.

SAM-da aparılan tədqiqatın nəticələrini əks etdirən kitabın milli məkanda beynin mərkəzlərinin işinin təkmilləşməsi, gənc nəslin öz intellektual potensialının reallaşdırması üçün düzgün istiqamət seçməsi, Azərbaycanda biliyə əsaslanan cəmiyyətin qurulması və inkişafı kimi məsələlərin həllində faydalı mənbə rolunu oynayacağını söyləmək olar.

Ümidvarıq ki, “Azərbaycanda Araşdırma və Beyin Mərkəzləri (yaranması, inkişafı və perspektivləri)” adlı tədqiqatın işıq üzü görməsi qeyd edilən sahədə mövcud reallığın göz önündə canlanmasına, milli analitik-ekspert cəmiyyətinin dialoquna imkan yaratmaqla yanaşı, dünya “beyin mərkəzləri” məkanına ortaqlıq şərtləri ilə inteqrasiya etməsinə öz töhfəsini verəcəkdir.

I FƏSİL

Araşdırma və Beyin Mərkəzi
institutu-yaranması və inkişafının
tədqiqi məsələləri

1.1. Azərbaycanca Araşdırma və Beyin Mərkəzləri mövzusunun tədqiqi nə vəziyyətdədir

Azərbaycanda ABM-nin siyasətin subyekti kimi öyrənilməsini bir çox amillər aktual edir.

İnkişaf edən ölkələrdə “beyin mərkəzləri” siyasi islahatların və transformasiyaların katalizatoru, ictimai siyasətin, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının güclənməsinin təşəbbüskarı kimi də çıxış edir.

Müasir cəmiyyətdə baş verən fəzilsiz dəyişikliklər səbəbindən qərar qəbul etmə proseslərinin hədsiz dərəcədə mürəkkəbləşməsi analitik mərkəzlərin rolunun labüd şəkildə artmasına gətirib çıxarmışdır. Bu, siyasi sistemdə ABM-lərin qəbul edilən qərarların keyfiyyətini ekspertiza etməsi kimi vacib funksiyanı yerinə yetirməsi ilə əlaqədardır.

İnkişaf etmiş dövlətlərdə analitik mərkəzlər vətəndaşların maarifləndirilməsi və təlimləndirilməsi, fərqli sosial qrupların və əhali təbəqələrinin maraqlarının cəlb edilməsi missiyasını öz üzərinə götürür, yəni onlar bütövlükdə cəmiyyətə xidmət edirlər. Beləliklə, analitik mərkəzlər aktual problemlərin həll edilməsinə, ictimai və dövlət maraqlarının müdafiəsinə və irəli aparılmasına, bununla da dövlətin demokratiyanın inkişafına və möhkəmləndirilməsinə kömək edə bilər.

Fərqli siyasi mühitlər obyektiv olaraq analitik mərkəzlərin fəaliyyətinin müxtəlif modellərini formalaşdırır. Bu baxımdan analitik mərkəzlərin və siyasi elitanın qarşılıqlı münasibətlərinin, bu sahədə dünya təcrübəsinin xüsusiyyətlərinin, dinamikası və perspektivlərinin müqayisəli təhlili nəticəsində mütərəqqi təcrübədən bəhrələnmə ilk növbədə bu fenomenin elmi tədqiqini tələb edir.

Bu problem həm nəzəri, həm də praktiki nöqteyi-nəzərdən, mərkəzlərin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsi metodikasının işlənməsi və bu nüfuzun təsir dərəcəsinin müəyyən edilməsi üsullarının hazırlanması baxımından da aktualıq kəsb edir.

Elmi və ekspert biliklərinin institusionalaşması və dövlət əhəmiyyətli məsələlərdə tətbiqi, inkişafı və onların siyasi nüfuzunun formalaşması məsələlərinin öyrənilməsi də əsas məsələlər sırasına daxildir.

ABM-ri nisbətən yeni fenomen olsa da onların fəaliyyəti ilə bağlı xarici dildə müəyyən ədəbiyyat mövcuddur. Bu ədəbiyyat əsasən ABM-lərin tarixi, fəaliyyəti, təcrübəsi ilə bağlıdır. Xüsusi olaraq vurğulamaq lazımdır ki, dünyada konkret dövlətlərin ABM-nin tədqiqinə həsr olunmuş ayrıca əsərlər və kitablar olduqca azdır. Mövcud ədəbiyyat ayrı-ayrı müəlliflərin məqalələri və ya kollektiv müəlliflərin baxışlarını əks etdirən məcmuələr formasındadır. Buna görədir ki, bir çox məsələlərin tədqiqi, hətta ABM institutunun tərfi və mənası, siyasətin intellektual təminatının digər subyektlərindən fərqli xüsusiyyətləri, ən vacibi

isə fəaliyyətinin dəyərləndirilməsi meyarları sahəsində hələ çoxlu mübahisəli məqamlar qalmaqdadır.

Bu mənzərə fonunda indiyə kimi Azərbaycanda da ABM institutu haqqında ədəbiyyatın olmaması təbii sayıla bilər. Bu sahədə bəzi müəllflərin təhlil və müzakirə xarakterli məqalələri və müsahibələri istisna edilərsə, yerli ABM-lər haqqında çox ciddi məlumat boşluğumövucduur. Bu da dövlətin irəli sürdüyü innovasiyalı cəmiyyət quruculuğu, insan kapitalının reallaşması və kreativ təşəbbüslərin stimullaşdırılması siyasətinə adekvat olmayan bir vəziyyətdir.

Reallıqdan çıxış edilərsə bu kitab qeyd edilən məsələlər və ABM-ləri ilə bağlı bir çox məsələlərin sistemli təhlil edildiyi ilk tədqiqatlar hesab edilə bilər.

Azərbaycanda “beyin mərkəzi” sözünün dilimizdə “Google” sistemi ilə axtarışı 0.19 saniyədə 212,000 nəticəni verir. Bu məlumatlar müəyyən xəbər məzmunlu olub, cüzi istisnalər olmaqla, istər qlobal, istərsə də milli məkanda “beyin mərkəzləri”nə dair Azərbaycan dilində tədqiqata rast gəlmək mümkün deyil. Buna görə də ABM barədə xüsusilə də Azərbaycan cəmiyyətinin təsəvvürləri o qədər də geniş deyil.

Milli məkanda “beyin mərkəzləri”ni tədqiq edən ədəbiyyatın araşdırılması zamanı bəzi mənbələrə rast gəlmək olur.¹ Qeyd edilməlidir ki, məhz bu mənbələrdə də mövzunun təhlili deyil, bu sahə üzrə ədəbiyyat qıtlığının olması xüsusi vurğulanır.

Bu vəziyyətin əksinə olaraq, Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin vəziyyətinin yaxın və uzaq dövrlərdə müəyyən tədqiqatların daha çox diqqət mərkəzində olması faktı maraqlı olduğu qədər də düşündürücüdür. Məsələn, Ermənistan tədqiqatçıları bu mövzuda daimi təhlillər aparırlar. Azərbaycan miqyasında mövcud olan araşdırma mərkəzləri haqqında erməni müəllflərin vaxtaşırı yazdıqları təhlillər diqqəti cəlb edir.²

Burada ölkəmizdəki “beyin mərkəzləri” iki cür təsnifləşdirilir: 1) Dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən; 2) Beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən maliyyələşdirilən. Eyni zamanda, dövlətin maliyyələşdirdiyi “beyin mərkəzləri” də iki yerə - akademik və qeyri-akademik qruplara ayrılır. Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, erməni təhlilçilərin fikrincə, “yeni yaranmasına baxmayaraq artıq geniş fəalliyəti ilə tanınmış”. Müəlliflər tərəfindən “bu mərkəzin başlıca olaraq Ermənistanı tədqiq

¹ İctimai siyasət institutları: dünya təcrübəsi və Cənubi Qafqazda inkişaf perspektivləri (tərtibatçı və baş redaktor-Sabit Bağirov. Açıq Cəmiyyət İnstitutu Yardım Fondunun layihəsi). - Bakı, 2001, 96s. // <http://e-qanun.az/print.php?internal=view&target=1&dodoc=511&dotype=0>; Ayxan Nəsbli. Hökumətin effektivliyini artırmaq: “beyin mərkəzləri”nin qərar qəbul etmədə rolu // <http://fikir.ffi.az/news/a-108.html>; Дж. Байрамова Эпоха “мозговых центров” <http://www.zerkalo.az/2009-08-22/politics/2062-thinktank-azerbajian-center>; Working Paper How to Study the Role of Think Tanks in the Post Soviet Space? (Author Ismayil Isayev(MA) September 2010// <http://www.scribd.com/doc/37148912/How-to-Study-the-Role-Think-Tanks-in-the-Post-Soviet-Space>

² Д.Галстян, А.Пашаян, “Деятельность некоторых исследовательских центров Азербайджана”, “Глобус Национальная безопасность”, 5(9), 2009.; Д.Галстян, А.Пашаян Мозговые Центры Азербайджана 2010// <http://www.karabakh88.com>; Д. Галстян, В.Гегамян. Аналитические центры Азербайджана. 2011 май 28/ http://www.voskepar.ucoz.ru/news/analiticheskie_centry_azerbajdzhana/2011-05-28-641.

etdiyi və beynəlxalq təşkilatlarla birgə tez-tez Dağlıq Qarabağa dair tədbirlərin keçirdiyi” xüsusi vurğulanır. Onların qənaətlərinə görə, Azərbaycanda belə mərkəzlərin sayının getdikcə artdığı və müxtəlif istiqamətlərdə olmaqla yanaşı ictimai rəyə daha çox təsir göstərdikləri nəzərə çarpır.

ABM-lərə dair digər bir mənbə qlobal miqyasda ABŞ-ın Pensilvaniya Universitetinin Beynəlxalq Münasibətlər Proqramı ilə həyata keçirilən, “Think Tanks And Civil Societies” (“Beyin mərkəzləri” və vətəndaş cəmiyyətləri”) layihəsi çərçivəsində 2008-ci ildən etibarən müntəzəm olaraq hazırlanan, dünyada mövcud olan “fikir fabrikləri”nin sayını və reytingini müəyyənləşdirən hesabatlardır. Burada ABM-lərin reytingləri hazırlanır. Bu reytinglərdə Azərbaycanda olan analoji qurumlara da 2010-cu ildən etibarən yer ayrılmışdır və ölkəmizdən 13 qurum “beyin mərkəzi” kimi burada qeyd edilmişdir. Bu dəyərləndirmənin meyarları və hesabatda əksini tapan mərkəzlərin hamısının ABM statusuna cavab verib-verməməsi daha geniş tədqiqatın mövzudur və kitabın müvafiq fəslində bu məsələyə yer verilmişdir.

Beləliklə, “beyin mərkəzləri” mövzusu ilə bağlı xarici dillərdə müəyyən ədəbiyyat olsa da, yerli tədqiqatlar yox dərəcəsinədir.

1.2. “Beyin mərkəzi” fenomeni: yaranması və inkişaf dinamikasına qısa nəzər

Azərbaycan dilində ABM-lərinə dair ilk tədqiqatlardan biri olduğu üçün dünya təcrübəsində bu institutun yaranması, təkamül dinamikası, fəaliyyətinin xüsusiyyətləri, statusu, inkişaf meyilləri və perspektivlərinə qısa nəzər salmaq lazım gəlir.

“Beyin mərkəzi” anlayışının yaranması və izahı

Analitik mərkəzlər siyasətin və qərar qəbulunun intellektual təminatı institutlarına aid olub, ekspert və mütəxəssislərin müasir demokratik proseslərdə dövlətçiliyin inkişafında iştirak etməsinə şərait yaradan xüsusi təşkilatlanma formalarıdır. Politoloji ədəbiyyatda bu anlayışın sinonimi kimi “beyin trest”, “fikir fabriki”, yaxud “beyin müəssisələri”, “analitik informasiya mərkəzləri”, “beyin mərkəzləri” adlarından istifadə edilir. Bu təriflərin müxtəlifliyi həm də “beyin mərkəzi”nin siyasi proseslərin bənzər subyektləri ilə fərqli cəhətlərinin müəyyən edilməsində çətinliklər yaradır.

Təqdim edilən işdə “beyin mərkəzi (BM)” anlayışı ilə yanaşı sinonim termin kimi “araşdırma və beyin mərkəzi (ABM)” anlayışının istifadə ediləcək.

Artıq yüz ildir ki, dünyada “beyin mərkəzi” institutunun yaranmasının və ardıcıl olaraq özünü təsdiqinin tarixi formalaşmışdır. XX əsrin 70-ci illərində “beyin mərkəzləri”nin inkişafı əsl coşğunluq mərhələsini yaşamışdır. Dünyadakı BM-nin 31 faizion ildə-1980-1990-cı illərdə yaranıb. Bu gün artıq konkret istiqamətlər üzrə fəaliyyət göstərən, problemlər üzrə ixtisaslaşan mərkəzlər mövcuddur.

“Beyin mərkəzi” fenomeninin mahiyyətini dərk etmək üçün anlayışın etimologiyasına, ona ensiklopedik lüğətlərdə necə tərif verildiyinə nəzər salmaq vacibdir.

Britaniya ensiklopediyasında BM (ingliscə: Think Tank) “Dövlət vəkommersiya qurumları üçün elmlərarası tədqiqatların aparılması məqsədilə təşkil edilən, institut, korporasiya və ya qrupdur. Dövlətin sifariş etdiyi layihələr əsasən siyasətin planlaşdırılması və milli müdafiə sahələrinə aid olur. Kommersiya layihələri isə yeni texnologiyaların, yeni ideyaların yaradılmasını və sınaqdan çıxarılmasını əhatə edir. BM-lərin maliyyə mənbələri xeyriyyəçilik, donor və fondlar, analitik məhsulların satılması ola bilər”.³

Oksford lüğətində BM konkret siyasi və iqtisadi məsələlər üzrə təklif və tövsiyələr verən ekspertlər birliyidir. “Beyin mərkəzi” iki istiqamətdə siyasi tədqiqatlar aparan institutdur: 1) Dövlət siyasətinin koordinasiyasına, müvafiq prioritetlərin müəyyən edilməsinə, onların nəzərə alınmasına və reallaşdırılmasına əmin olan təşkilatlardır. Bu təşkilatlar 1960-cı ildə ABŞ-da yaranıb və Britaniyada yayılmağa başlayıb; 2) Konkret sifarişçilərə ünvanlanmış siyasi məsləhətlər verən təşkilatlardır.⁴

Amerikanın Tarix Ensiklopediyasında BM siyasi yönlü tədqiqat institutu olub, dövlətə siyasi ekspertizalar təqdim edir. 2000-ci ildə ABŞ-da müxtəlif sosial, iqtisadi məsələləri araşdıran və müxtəlif maliyyə mənbələrinə malik olan 1200 qeyri-kommersiya “beyin mərkəzi” fəaliyyət göstərirdi. BM-lər qeyri-kommersiya xarakterli olsa da, bir çox hallarda ölkədə siyasi hakimiyyətin və ya ideoloji mühitin dəyişməsinə paralel olaraq onların hadisələrə təsir gücü ya artır, ya da zəifləyir. Elə hallar da var ki, “beyin mərkəzi” daha müstəqil və sabit fəaliyyət göstərir, dövlətin siyasətini, strategiyasının monitorinqini və təhlilini aparır. (Məsələn, “RAND” korporasiyası İkinci Dünya müharibəsindən sonra əvvəlcə hərbi hava qüvvələri proqramının monitorinqi və qiymətləndirilməsi üçün yaradılmış, daha sonra 1950-ci illərdə müstəqil araşdırma mərkəzinə çevrilmişdir”.⁵

“Beyin mərkəzləri” bir qayda olaraq öz söylərini humanitar elmlər: siyasət, iqtisadiyyat, sosiologiya, hüquq və s. sahələrdə cəmləyirlər.⁶

“Amerikanın irsi” ensiklopedik lüğətində BM-in mənası belə izah edilir:

³ Britannica Concise Encyclopedia// <http://www.Britannica.com>

⁴ <http://www.OxfordDictionary.ofofPolitics>

⁵ Gale Encyclopedia of US History

⁶ <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

“Əsasən sosial və ya siyasi strategiya, texnologiya və ya hərbi sahədə intensiv tədqiqatlar aparan və problemləri həll etmək üçün təşkil edilən insanlar qrupu və ya instituttur. Anlayış 1900-cü ildə adi danışiq dilində yaranıb və 1950-ci ildə yeni mənə kəsb edib”.⁷

Makmillan lüğətində: müasir humanitar elmlərdə “beyin mərkəzi” nintərifinin ən sadəsi spesifik mövzular üzrə yeni ideyanın yaradılması üçün birgə işləyən insanların olması kimi müəyyən olunur.⁸

“Beyin mərkəzi” anlayışına geniş mənada belə tərif verilir: BM sosial siyasət, siyasi strategiya, iqtisadiyyat, hərbi və texnoloji sahələrdə tədqiqatlar aparan və siyasi proseslərə təsir göstərən təşkilatdır.⁹

“*Beyin trest*” (Brain Trust) sözünə gəldikdə isə onu ilk dəfə 1903-cü ildə amerikalı jurnalist Allen Uayt “*Saturday Evening Post*” jurnalındakı məqaləsində istifadə etmişdir. Digər jurnalist M.Kiran “The New York Times” qəzetində prezident F.Ruzveltin 1932-ci ildə seçkilərdə qələbəsini təmin etmiş məsləhətçi-professorlardan ibarət qrupu “beyin trest” adlandırdıqdan sonra bu anlayış ümumişlək sözə çevrilmişdir. Həmin vaxtdan etibarənyeni layihələriirəli sürən, yeni ideyalar təqdim edən, problemlərin həlli yollarını birgə araşdıran məsləhətçilər qrupunu, yaxud ümumiyyətlə ekspertlər cəmiyyətini “beyin trest” adlandırmağa başladılar. BM-lər ən çox Qərbdə inkişaf etmişdir və mahiyyətə Qərb demokratiyasınınəlamətlərindən hesab edilir.

“Wikipedia” elektron ensiklopediyasında “BM (A think tank (or policy institute))” - ictimai siyasət, siyasi strategiya, iqtisadiyyat, hərbi və texnoloji məsələlər, kreativ və kulturoloji sahələrdə araşdırma aparan təşkilatlardır. “Think Tank” anlayışı 1950-ci illərdə ortaya çıxsa da, belə təşkilatların yaranması XIX əsrdən başlanğıcını götürmüşdür. Hazırda dünyada mövcud olan BM-lərin üçdə ikisi 1970-ci ildən, yarısı isə 1980-ci ildən sonra yaranmışdır.¹⁰

Beyin mərkəzlərinin fəaliyyətinin dünyada sistemli dəyərləndirilməsi ilə məşğul olan ABŞ-ın Pensilvaniya Universitetinin hazırladığı “Qlobal Beyin Mərkəzləri Reyting-Hesabatı”nda qeyd edilir ki, “Beyin mərkəzi siyasət yönümlü tədqiqatlar, təhlillər və tövsiyələr işləyib hazırlayan, ictimai-siyasi tədqiqatlarla və təhlillərlə məşğul olan qurumdur. O, siyasətçilərə və ictimaiyyətə dövlət siyasəti məsələləri haqqında əsaslandırılmış qərarlar qəbul etməyə imkan verir.”¹¹

Universitetin professoru Ceyms Mak-Qann digər tədqiqatında hesab edir ki, «beyin mərkəzləri vətəndaş cəmiyyətinin bir hissəsidir.¹² Lakin kitabda

7 American Heritage Dictionary: <http://www.answers.com/topic/think-tank>

8 <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/think-tank>

9 Diane Stone ‘Think Tanks and Policy Analysis’, in Frank Fischer, Gerald J. Miller. & Mara S. Sidney (eds.) Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Methods, and Politics, New York, Marcel Dekker Inc. 2006: 149-157

10 http://en.wikipedia.org/wiki/Think_tank/FromWikipedia,the_free_encyclopedia

11 <http://www.gotothinktank.com/>

12 James G. McGann. Democratization and market reform in developing and transitional countries.

görəcəyimiz kimi, ABM-nə belə tərifin verilməsi nəinki tam və düzgün deyil, həmçinin onların fəaliyyətinin əhəmiyyətli bir hissəsini əhatə etmir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramının (UNDP) beyin mərkəzinə verdiyi tərif isə belədir: “Beyin mərkəzləri sosial siyasət ilə bağlı istənilən məsələdə müntəzəm olaraq tədqiqat və təbliğat fəaliyyətləri ilə məşğul olan qurumlardır. Onlar (beyin mərkəzləri) müasir demokratik cəmiyyətlərdə bilik və hakimiyyət arasında körpü rolunu oynayır.”¹³

“Analitik mərkəzlər öz tədqiqatlarını əsasən humanitar elmlər (siyasət, iqtisadiyyat, sosiologiya, hüquq və s.) sahəsində cəmləyən qeyri-dövlətəli-tədqiqat təşkilatlarıdır. Analitik mərkəzlər siyasətçilərə və iqtisadi, sosial, siyasi, ekoloji, təhlükəsizlik və s. sahələrdə ictimai rəyi formalaşdıran geniş şəxslər dairəsinin maariflənməsi və onlara təsir göstərilməsi istiqamətində orijinal tədqiqatlar və təhsil proqramlarını həyata keçirirlər. Bundan başqa, onlar ictimai nəzarət vasitəsi kimi də çıxış edirlər və deməli, cəmiyyətin məqsəd və dəyərlərinə təsir edirlər”.¹⁴

Göründüyü kimi, «beyin mərkəzi»nin nə qədər tədqiqatçıları varsa, o qədər də tərfi var. Onların hər biri müəyyən aspektləri əks etdirir və ya hamısını əks etdirə bilmir.

Qeyd edilənləri nəzərə alaraq «beyin mərkəzi»nə özümüzün də tərifini verməyə cəhd edək: *Beyin mərkəzləri konkret dövlətin və ya dünyanın inkişafının həlledici (sosial-siyasi, iqtisadi, mədəni, humanitar və s.) məsələləri ilə bağlı problemlərin əsasən öncədən sezilməsinə və həllinə yönəlmiş tədqiqatlar aparan, bu tədqiqatlar əsasında qərar qəbul edən şəxslərə konkret tövsiyələr təklif edən, fəaliyyətinin əsas xüsusiyyətini yeni siyasətin formalaşdırılması üçün innovativ və kreativ təşəbbüslər təşkil edən dövlət və qeyri-dövlət yönü təsisatlarıdır.*

Necə tərif verilməsindən asılı olmayaraq, beyin mərkəzləri qarşısına mütərəqqi inkişaf etmək məqsədini qoyan dövlətlər üçün alternativ olmayan institut kimi qəbul edilmişdir. Dünyada uğur qazanmış və tanınmış, istənilən təşkilat və ya dövlət öz uğurlarını təmin etmək üçün məhz bu qəbildən olantəsisatlara - ABM-lərə önəm verməlidir.

BM anlayışının “ilk dəfə Napoleon Hillin məşhur “Düşün və varlan” əsərində istifadə edildiyi də göstərilir”.¹⁵

Müəllif yazır ki, həyatda uğur qazanmağın və zəngin olmağın ən mühüm

Think Tanks as catalysts. 2010/ 272 p.-p.2.<http://www.ewidgetsonline.net/dxreader/Reader.aspx?token=a9798fc121214726a6e607143d07b8a8&rand=147827460&buyNowLink=&page=&chapter=>

13 “Ağlaşığımanı düşünərək: düşünmədən siyasətə. Hökumət Strategiyasının formalaşmasında beyin mərkəzlərinin rolu”. BMT İnkişaf Proqramının Regional Bürosu, 2003.

14 Рэймонд Дж.Страйк. Управление аналитическими центрами. Практическое руководство для развивающихся организаций. 2-е, расширенное издание: Пер с англ. — К.: Оптима, 2011. — 368 с.с.166.

15 Как создать свой мозговой центр. 2008//www.latansky.com

amilləri sırasında məhz bu institut ilk yerdə durmuşdur. Endryu Karneginin, Henri Fordun öz təşkilatlarında “beyin mərkəzləri” var idi. Henri Ford Mərkəzinə Tomas Edison, Harvi Feyerstoun kimi elm dühaları daxil idi və onlar ardıcıl müzakirələr keçirirdilər. H.Ford konveyer istehsalı ideyasının müəllifi, T.Edison ixtiraçı, H.Feyerstoun isə korporativ menecment dahisi idilər. Bu zəkalar qrupu müxtəlif istedadları birləşdirərək, ən müxtəlif sahələrdəki problemləri öyrənir və həlli yollarını təklif edirdi”.

ABŞ Dövlət Departamentinin Siyasi planlaşdırma şöbəsinin direktoru Riçard Haas hesab edir ki, “ABŞ siyasətinə təsir edən çoxsaylı amillər içərisində “beyin mərkəzləri” ən vacib, eyni zamanda ən az dəyərləndirilən institutlardır. Müstəqil politoloji institutlar sırf Amerika fenomenidir. Lakin müxtəlif lobbı qrupları, partiya institutları və digərləri ilə müqayisədə onların fəaliyyəti KİV-lərin müşahidəsindən bir qədər kənar da olduq üçün gördükləri işin əhəmiyyəti ictimaiyyətə o qədər də bəlli deyil. İdeyalar dünyası ilə fəaliyyət dünyası arasındakı boşluğu dolduran BM-lərin rolu müasir dünyada əvəzsizdir”.¹⁶

Lakin R.Haasin əksinə olaraq politoloq Donald Abelson qeyd edir ki, son illərdə belə institutlar əsasən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə daha sürətlə yayılmaqdadır.

1.3. “Araşdırma və Beyin mərkəzləri”nin yaranma paradoksu: kim yaradıb - intellektuallar, orta sinif,yoxsa siyasi liderlər?

“Ruzvelt erasını yaradan amillərin kökünü dərk etsəniz, бүтүн XX yüzilliyin həm daxili, həm də beynəlxalq məsələlərinin mahiyyətini anlamaq üçün açar əldə edəcəksiniz”.

Vilyam Liçtenberq

Dünyada ilk “beyin mərkəzləri”nin yaranmasını hansı amillər zəruri edib? Hansı şəraitin tələbləri ideya və intellektin bu təşkilatlanma formasını diktə edib? Onların yaradılma təşəbbüskarı cəmiyyətin hansı təbəqəsi olub?

Müxtəlif ölkələrdə BM-lərin yaranmasını şərtləndirən çoxsaxəli amillər və mühit barədə ümumi qənaətlər mövcuddur. Bunlara: tarixi, siyasi, hüquqi, maliyyə, intellektual, ideoloji, mədəni və texnoloji mühit və s. aiddir.

BM-lərin yaranması və inkişafının daxili qanunauyğunluqları ölkədən ölkəyə dəyişir, bu sahədə milli praktikadan irəli gələn tarixi ənənə formalaşır. Qərb ənənəsində ilk “beyin mərkəzləri” orta sinif təmsilçiləri - sahibkarlar, xeyriyyəçilər, özəl maliyyə sektoru və iş adamlarının təşəbbüsü nəticəsində yaradılmışdır. Daha

¹⁶ Ричард Н.Хаас. “Мозговые центры Американская внешняя политика.” //http://usinfo.state.gov/journals/its/1102/ijpe/ijpe1102.htm

sonra siyasi liderlər, dövlət bu prosesdə fəal iştirak etmiş vədəstəyini vermişdir.

İlk baxışda qeyd edilməyən bir amil də mövcuddur. Belə ki, BM-lərin yaranması və çiçəklənməsi həm də dövlətlərin öz tarixində həlledici, dönüş mərhələlərini yaşadıkları, nəhəng miqyaslı vəzifələri irəli sürdükləri zamanlara təsadüf edir. Bu proseslər həm də başqa sözlə deyilsə, dövlətin dəyişən dünyada geosiyasi marşrutlarının yeniləşməsi kursu ilə üst-üstə düşmüşdür. Təsadüfi deyil ki, ilk “beyin mərkəzləri”in yaranması Amerika dövlətinin böhran yaşadığı bir zamanda baş vermişdir.

Qərəb məkanında bir elm və bilik, “intellekt kultu”nun formalaşmasında BM-lərin rolu az olmamışdır. Bu isə bu real hakimiyyətin alim, mühəndis, ekspert, analitik və digər peşəkarların əlində olmasına dəlalət edən bir məqamdır. Bütövlükdə dövlətin idarə olunmasının mürəkkəbliyi bunu zəruri edir. Belə ki, dövlət idarə etmək istədiyə cəmiyyəti öyrənmək istəyir. Cəmiyyətin qərar qəbuletmə sisteminin aşağı səviyyələrindən ən yuxarı iyerarxiyasınadək olduqca nəhəng həcmdə informasiya, ideya, layihə və təşəbbüslərmövcuddur. Bir tərəfdə ölkə əhəlisinin sayı qədər insan, digər tərəfdə isə dövlət başçısı durur. Ölkə haqqında adekvat təsəvvürə malik olmaq üçün mötəbər, düzgün və peşəkar formada hazırlanmış informasiyaya və onun əsasında optimal idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsinə ciddi ehtiyac yaranır. Bu ehtiyac informasiyanın düzgün olmaması, daha betəri, təhrif edilməsi ehtimalı olduğuna görə çağırış kimi mövcud olur. Əgər “informasiya lifti” adlanan sistem mükəmməl təşkil edilməzsə, qəbul edilən qərarlara mənfi təsir edə bilər.

Tədqiqatçılar mürəkkəbliyi baxımından siyasi qərarların qəbul edilməsinin heç bir başqa elm sahəsi ilə müqayisə olunmadığını vurğulayırlar. Buna misal kimi qeyd edilir ki, astronomiyada bir-birini qarşılıqlı cəzb edən üç cisim məsələsi, yaxud peşəkar şahmatçının taxtadakı 64 dama üzərində 16 fiqurla gediş etməsi mürəkkəb məsələ hesab edilsə, cəmiyyətdə vəziyyət daha mürəkkəbdir. Belə ki, siyasi lider milyonlarla insan birliklərinin reallığında, üstəlik də oyun qaydalarına riayət etməyən onlarla başqa aktorun da qarşı durduğu vəziyyətdə qərar qəbul edir. Dövlət idarəçiliyi və bürokratik aparat genişləndikcə bu aktuallıq xüsusilə artmışdır.

Siyasi elitanın qarşıya qoyduğu yeni miqyaslı, kompleks vəzifələr irəli sürülən siyasi kursun keyfiyyətli və elmi ekspertizasını təqdim edə bilən, yeni ideyalar və problemlərin alternativ, effektiv həlli yollarını təklif edən müstəqil analitik institutların olmasını tələb edir. Ekspert və analitiklərin dövlət və ya cəmiyyət, çoxsaylı aktorlar arasında münasibətlər üzrə mütəxəssislər kimi formalaşması ənənəsi buradan başlanğıcını götürür. Məhz dövlət idarəçiliyini əlavə olaraq intellektual resurslarla təmin etmək axtarışları “beyin mərkəzləri”, “fikir fabrikləri” kimi qurumların, peşəkarlar cəmiyyətinin, ekspert-analitik mərkəzlərinin artmasını şərtləndirmişdir.

ABM-lər siyasətdə tətbiq etmək üçün obyektiv biliklərin əldə edilməsi, onların təhlili və tədqiqi sahəsində fəaliyyət göstərən müstəqil institutlardır. Qərar qəbul edən şəxsləri gündəlik, cari fəaliyyət həddən çox məşğul etdiyi üçün onların problemlərə bir qədər kənardan, yaxud daha uzaq perspektivlərdən baxmaq imkanları məhduddur. ABM-lər akademik institutlar və qərar qəbul edən şəxslər arasındakı boşluğun doldurulmasında mühüm rol oynayırlar. ABM-lər ictimaiyyətlə daha yaxşı qarşılıqlı əlaqə və dialoq qura, peşəkar ekspertləri daha mükəmməl cəmləyə və münaqişə vəziyyətlərində qeyri-rəsmi vasitəçilik edə bilən “ideyalar fabriki”dir.

Qeyd edildiyi kimi, Amerikada BM-lər ilk olaraq orta sinif təmsilçiləri -sahibkarlar tərəfindən təsis edilmişdir. Həm də ədəbiyyatda indiyədək vurğulanmayan məqam ondan ibarətdir ki, ilk olaraq yaradılan beyin mərkəzləri qeyri-dövlət yönli olmuşdur.

Ölkə miqyaslı ilk “beyin mərkəzi”nin sələfi sayılan, 1907-ci ildə yaradılan Rassel Seyc Fondu (Russell Sage Foundation) Marqaret Oliviya Seyc tərəfindən mərhum həyat yoldaşının xatirəsini əbədiləşdirmək məqsədilə ictimai-siyasi tədqiqatları maliyyələşdirmək üçün təsis edilmişdi. Təsisçinin fikrincə, burada aparılan tədqiqatlar industrial cəmiyyətin vacib problemlərinin həllinə kömək etməlidir. Maraqlıdır ki, ilk mərkəz yoxsulluq və qeyri-bərabərlik kimi problemlərin həlli məqsədilə yaradılmışdı. Rassel Seyc Fondu “yoxsulların vəziyyətinin yüngülləşdirilməsinə yönəlmiş milli hərəkətin işində mühüm rol oynadı. Əsas vəzifə sosial dəstəyi elmi şəkildə qurmaqdan, sosial problemləri araşdırmaqdan, bu və ya digər konkret tələbatın təmin edilməsi üçün qanunvericiliyin və özəl təşkilatların yaradılmasından ibarət idi. Bu məqsədlə də 1916-cı ildə Rassel Seyc Fondu kiçik Con Devid Rokfeller və həmin dövrün digər görkəmli sahibkarlarının dəstəyi ilə “*Dövlət İdarəçiliyinin Tədqiqi İnstitutu*”nu (“Institute for Government Research”, IGR) yaratdı. İlk dövrlərdə IGR federal büdcənin formalaşması prosesini daha səmərəli etmək istiqamətində fəaliyyət göstərirdi.

Klassik ABM-lərin ilk nümunəsi olan Brukinqs İnstitutu 1916-cı ildə Sent-Luisdən olan biznesmen və filantrop Robert Brukinqs tərəfindən yuxarıda qeyd edilən Dövlət İdarəçiliyinin Tədqiqi İnstitutunun bazasında yaradılmışdır. Bu mərkəz “Brukinqs İnstitutu” (Brookings Institution) adını 1927-ci ildə almışdır. Belə ki, 1927-ci ildə IGR digər iki fondla -İqtisadiyyat İnstitutu (Institute of Economics) və Brukinqs Ali İqtisadi və Dövlət İdarəçiliyi Məktəbi (Brookings Graduate School of Economics and Government) ilə birləşdi.

1910-cu ildə yaranan Beynəlxalq Sülh uğrunda Karneqi Fondu siyasi araşdırma aparmaq məqsədi ilə yaranan ilk “beyin mərkəzi” olmuşdur. Bu fond Pitsburq şəhərindən olan “polad sənayesi maqnatı”, iri sahibkar Endryu Karneqi tərəfindən təsis edilmişdir. E.Karneqi öz sərvətindən 4,5 milyard dollarlıq məbləği “Karneqi Fondu”nun fəaliyyətinə sərf etmişdir. Tarix göstərdi ki, bu, düzgün seçim olmuşdur. Bütün dünyada filialları olan Karneqi BM şəbəkəsi Amerikanın güclü olması

üçün böyük töhfə vermiş və verməkdə davam edir.¹⁷ 1919-cu ildə isə daha bir siyasi yönümlü ABM - Stenford Universitetinin nəzdində Huver İnstitutu yaradıldı.

ABM-lərin sayının artması ilə paralel olaraq ekspertlərin sırasının genişlənməsi və onların dövlət məmurları ilə əlaqələrinin möhkəmlənməsi onlar arasında getdikcə fikir müxtəlifliyinə və bəhs edilən dövrdə dövlətin yüksələn rolu ilə bağlı mübahisələrin yaranmasına da səbəb olurdu. Çünki “Böyük depressiya” dövrünün yaxınlaşması ilə dövlətin cəmiyyət həyatında tənzimləyici rolu da artırdı. Bu baxımdan, məsələn, Brukinqs İnstitutu “Yeni kurs” siyasətini və bütövlükdə büdcə işçiləri tərəfindən aparılan vergi siyasətini kəskin tənqid edirdi.

Brukinqs İnstitutunun əsas məqsədi ABŞ-ın regionda və dünyada liderliyini, üstünlüyünü təmin etmək idi. Qeyd etmək lazımdır ki, II Dünya müharibəsindən sonra həmin institut “Marşal planı”nın yaradıcısı olmuşdur. Brukinqs İnstitutunun prezidenti Strob Telbot qeyd edir: “Brukinqs İnstitutu dövlət idarəçiliyi, iqtisadiyyat və siyasət kimi üç əsas istiqamət üzrə fəaliyyət göstərir. Brukinqs İnstitutunun və başqa “beyin mərkəzləri”nin vəzifəsi - yeni siyasətin formalaşdırılmasına, eləcə də mövcud strategiyaların dəyişdirilməsinə, yaxud da ondan imtina edilməsinə əsas verən təhlil və tövsiyələr verməkdir. BM-lərin əsas xammalı ideyalarlardır. BM-lər ideya brokerləridir”.¹⁸

İlk BM-lərin orta sinif tərəfindən yaradılması ənənəsi XX əsrin ikinci yarısında da davam etmişdir. Dünyada informasiya-kommunikasiya inqilabının episentri olan “Silikon vadisi”nin yaradıcısı da orta sinif nümayəndəsi olub. Belə ki, yarım əsr əvvəl Kaliforniyada yerli bank işçisi Artur Rokk kremniy əsasında işləyən radioqəbuledicinin yaradılması haqqında məlumat eşidərək bu yeniliyi genişləndirməyə və çox çətinliklə də olsa yeni işə başlamağa qərar vermişdir. Onun qərarı nəinki Amerikanın, həm də bütün dünyanın texnoloji simasını dəyişir. Bu günə qədər A.Rokkun gəlirləri xərclərini 200 dəfədən çox ötüb keçmişdir.

İş adamlarının, sahibkarların və varlı şəxslərin fəaliyyətindən gətirilən aşağıdakı məlumatlar müxtəlif ölkələrdə “beyin mərkəzləri” institutunun formalaşmasına onların töhfəsini müqayisə və təsəvvür etməyə imkan verir. Bu həm də ABM institutunun inkişafına orta sinfin verdiyi ən mühüm örnək kimi də maraqlıdır:

- XIX əsrdə yaşayan ən zəngin insanlardan biri Con Hopkins (1795-1873)eyni adlı Universiteti yaratmışdır.
- “Standard Oil” şirkətinin yaradıcısı olan Con Rokfeller (1839 – 1937), 1889-cu ildə Çikaqo Universitetinin (University of Chicago, dünya universitetlər reytingində10-cu yer), eləcə dəRokfeller Universitetinin (Rockefeller University)və Rokfeller Fondunun (Rockefeller Foundation) təsis etmişdir.
- ABŞ-ın polad sənayesi maqnatı Endryu Karnegi “Karnegi Fondunu” (Car-

¹⁷ http://www.situation.ru/app/j_art_377.htm

¹⁸ Стройб Тэлбот. Как работает мозговой трест.//[http://usinfo.state.gov/journals/ its/1102/ijpe/ijpe1102.htm](http://usinfo.state.gov/journals/its/1102/ijpe/ijpe1102.htm)

negie Foundation)və Carnegie Mellon University kimi araşdırma fondunu və universiteti yaratmış, bütün dünya üzrə 2500 kitabxananın yaranmasını maliyyələşdirmişdir.

- Entoni Drexsel (1826 –1893) – amerikalı bankir və J.Morqanın ortağı olmuş, Drexsel Universitetini yaratmışdır.
- Kornelius Vanderbilt (1794 –1877)-Vanderbilt University yaratmışdır.
- Endryu Mellon (1855 – 1937) – iş adamı, bankir, Rokfeller və Forddan sonra ABŞ-ın 3-cü vergi ödəyicisi olub, Pittsburq Universitetinə 43 milyon dollar ianə vermiş, Mellon Institute of Industrial Reseach yaratmışdır.
- Bill Kelloq (1860 –1951) –“Kelloq” pambıq sənayesinin istehsalçısı; California State Politechnic University ı Kellog Foundation kimi fond və universitetləri yaratmışdır.
- Hovard Hyuz (1905 – 1976) – ixtiraçı, aviator, Hughes Aircraft ı “Huges Airspace” sahibi olmuş, 1953-cü ildə Howard Hughes Medical Institute və araşdırma fondunu yaratmışdır. Fondun büdcəsi hazırda 16 milyard dollardır.
- Maykl Blumberq – Nyu-Yorkun hazırkı meri, Bloomberg- maliyyə xəbərləri agentliyinin sahibi, milyarder. Con Hopkins Universitetinə 300 milyon dollar ianə vermişdir.
- Bill Geyts – “Microsoft”-un rəhbəri, dünyada ən böyük büdcəyə malik (36 milyard dollar) “Bill & Melinda Gates Foundation” yaratmışdır. Həmçinin fondmilli azlıqlardan olan istedadlı tələbələrə tədqiqat üçün 1,5 milyard dollar təqaüd və ABŞ-da orta məktəblərin inkişafına 250 milyon dollar ayırır.
- Uorren Baffet – dünyanın böyük sərmayə maqnatı, “Berkshire Hathaway” sahibi olub, 30 milyard dollarlıq sərvətinin 83 faizini “Bill & Melinda Gates Foundation”-na vəsiyyət edib.
- Bu qeyd edilənlərdən əlavə: ABŞ-ın 4 ən böyük torpaq sahibləri (Con Stokton, Tomas Leonard, Con Hornor və Nataniyel Fitsrandolf) Prinстон Universitetini yaratmaq üçün ona maliyyə və torpaq sahəsi ayırıblar.
- Təməli 1636-cı ildə kollec kimi qoyulan məşhur Harvard Universiteti buraya öz kitabxanasını və öz mülkünün yarısını vəsiyyət edən ingilis missioner və xeyriyyəçi Jon Harvardın şərəfinə adlandırılıb. Harvard Universitetinin əsas kapitalı 34.9 milyard ABŞ dollardır. (müqayisə üçün bu rəqəm Azərbaycanın illik büdcəsini xeyli aşır).
- Yel Universiteti Bostonlu qubernator, öz kitablarını və maliyyəsini buraya bağışlayan Elayi Yeltərəfindən təsis edilib.

Bu təcrübə postsovet ölkələrində hələlik geniş yayılmayıb. Bu məkanda iş adamları və iri sahibkarlar əsasən idman sahəsinə (futbol klublarının alınmasına və s.) və mədəni tədbirlərə, bəzi ali məktəblərin təsis edilməsinə maliyyə ayırsa

da, “beyin mərkəzləri”nin yaranması onların fəaliyyətində prioritet hesab edilmir.

Franklin Ruzvelt və onun “beyin trestli”

ABŞ tarixində özünəməxsus yeri olan “Yeni kurs” dövrü intellektual elitanın dövlət idarəçiliyinə və antiböhran fəaliyyətinə cəlb edilməsi baxımından da nadir hadisə və başlanğıc olmuşdur. Franklin Delano Puzveltin dörd nəfərdən ibarət ilk ekspertlər komandası məhz “beyin trestli” (Brain Trust) adlanır və bu qrup Amerikada dövlət yönlü BM-lərinin yaranması və inkişafı və ənənəsinin möhkəmlənməsində əvəzsiz rol oynamışdır.

Franklin Ruzvelt “Yeni kurs” çərçivəsində özünün şəxsi “beyin trestləri”ni yaratdı və bununla da prezidentin məsləhətçilər dairəsinə ictimai-siyasi elm sahəsindən, akademik mühtədən olan mütəxəssislər daxil oldular. Federal hökumət ölkənin daxili həyatında və II Dünya müharibəsi başladıqdan sonra beynəlxalq fəaliyyətdə daha fəal rol oynadığından “beyin mərkəzləri” tərəfindən aparılan tətbiqi siyasi araşdırmalara və analitik tədqiqatlara tələbat artdı. Bu dövrdə Con Meynard Keynsin iqtisadi nəzəriyyəsi daha geniş yayılmağa və hökumətin yeni proqramında tətbiq edilməyə başlandı. Nəticədə bu proqramları hazırlaya bilən nüfuzlu ekspertlərə tələbat artdı.

“F.Ruzvelt səmərəli və operativ, çevik ekspertlər komandasını yaradanda problemlərin həllinə yönəlmiş yanaşmanı əsas hesab etmişdir. Belə ki, “beyin trestli” yarananda onun ilk məqsədi Nyu-York qubernatorunun seçki kampaniyası, yəni bu konkret problemin həlli olmuşdur. F.Ruzvelt bütün novasiyaları dəstəkləmək və mükafatlandırmaq söyini ortaya qoyaraq, islahatların daha mükəmməl getməsi üçün ideyaların ideal dialoqunu mümkün etmişdir. Hətta yeni ideyalar təklif edən ekspertləri opponenlərin kəskin müqavimət və hücumlarından qorumaq üçün “beyin trestli”nin əsas fiqurlarından olan hüquqşünas, professor R.Taqveli həm ölkə xaricinə və həm də ölkə daxilində tez-tez müxtəlif missiyalarla səfərlərə göndərirdi”¹⁹

Beləliklə, əvvəlki dövrdə yaranan ABM-lərin fəaliyyət tarixində Ruzvelt dövründən, yəni 1932-ci ildən etibarən yeni bir təcrübə - Amerika prezidentlərinin siyasi məsləhətçilərinin tövsiyələrindən istifadə etmək ənənəsi başlanğıcını götürdü. Ruzvelt və onun ekspertləri dövlət yönlü “araşdırma və beyin mərkəzi” əsrinin təməlini qoydular. Prezident seçildəndən sonra Ruzvelt ekspertlərini yaratdığı yeni administrasiyada müvafiq postlara (dövlət katibi, qubernator, səfir) təyin etmişdir. Maraqlı cəhət odur ki, ekspertlər həm alim, həm inzibatçı, həm də siyasətçi karyerasını uğurla icra edə bilmişlər. Yeni institut kimi, təbii olaraq, bu trest dafələrlə siyasi-bürokratik aparatın “qəzəbinə” tuş gəlmişdir.

Trestin fəaliyyətinin nəticələri göstərir ki, onların iş tərzində qeyri-adi heç nə

¹⁹ Rosen E. A. Hoover Roosevelt and the Brains Trust: From Depression to New Deal. N. Y., 1977, p. 141.

olmamış, iş rejimi tsiklik prinsiplər və mərhələli islahatların aşağıdakı xətti ilə qurulmuşdur:

1. Siyasi diaqnozun qoyulması (“beyin trestı” üzvlərinin səlahiyyətində olan sahələrdə həlli vacib olan problemin aşkarlanması);
2. Planlaşdırılması (həlli vacib prioritet tədbirlərin iyerarxiyasının müəyyən edilməsi);
3. Planlaşdırılmış aksiyalarda birgə iştirak edilməsi (konkret siyasi platformanın ictimai rəyə tanıtmaq və təsir etmək məqsədi ilə təbliği, ictimai rəyin idarə olunması);
4. Həyata keçirilmiş işlərin təhlili və dəyərləndirilməsi, dərslərin aşkarlanması əsasında tövsiyələrin hazırlanması.

Bu baxımdan ekspertlərin fəaliyyətində özünü parlaq göstərən kommunikatıv funksiyə aparıcı yer tuturdu. Cəmiyyətdə daxili siyasətə dair müxtəlif müzakirələrdə ictimai rəy stimullaşdırılırdı. Beləliklə, ekspertlər eyni zamanda həm siyasi debatların katalizatoru, həm də siyasi elitanın rəqəbdə olan fraksiyaları arasında vasitəçi rolunu oynayırdılar.

“Siyasi təsisatların daha konkret və zəruri tipi kimi tətbiqi siyasi tədqiqatlarla məşğul olan qeyri-kommersiya təşkilatlarının – “beyin mərkəzləri”nin XX əsrin əvvəllərində ABŞ-ın siyasi kursunun seçilməsində əhəmiyyətli rolu olmuşdur. İşgüzar və siyasi elitanın nümayəndələri “beyin mərkəzləri”ni maliyyələşdirməyə və XX əsrin ilk onilliklərində sənayenin inkişafı ilə bağlı kəskinləşən problemlərin həllində onların xidmətlərindən yararlanmağa başlamışlar. Təxminən eyni dövrdə paralel olaraq xüsusi biliklərin köməyi ilə sosial problemlərin həll edilməsinin mümkünlüyünə inamla ictimai elmlərin iqtisadiyyat, sosiologiya, politologiya kimi sahələrində intensiv tədqiqatlar aparılmağa başlandı. İlk onilliklərdə yeni təşkilat əsasən idarəetmə orqanlarının fəaliyyətinin daha da səmərəlilişdirilməsinə çalışırdı. Bu, əsasən onunla bağlı idi ki, dövlət nəzərəcərpacaq dərəcədə öz vəzifələrini genişləndirmişdi. Fond birjasının iflası və “Böyük depressiya”nın başlanması ilə ictimai elmlər sahəsində hökumətin sosial və iqtisadi problemlərini həll etməkdə kömək edə biləcək mütəxəssislərə tələbat nəzərəcərpacaq dərəcədə artmışdı”.²⁰

F. Ruzveltin ekspertlər qrupunun üzvləri ideyaların irəli sürülməsinin yenimetodikasını tətbiq etmişdilər ki, bu da sonralar “beyin hücumu” (brain storms) adı ilə tarixə düşdü.

Digər tərəfdən, “beyin trestı”nin tarixi Amerikada “ictimaiyyətlə əlaqələr -PR” adlı yeni əhəmənin də formalaşmasının əsasını qoymuşdur. Bir çox tədqiqatçılar Ruzveltin PR metodlarını geniş tətbiq edən ilk prezident adlandırırlar. “Beyin trestı”nin üzvləri onun ilk bəyanatını “Unudulmuş insana dövlətinmüraciəti” adlandırmışdılar.

Tədqiqatçılar belə bir faktı da qeyd edirlər ki, sonrakı prezidentlərin “beyin

20 Эндрю Рич, Кент Р. Уивер. Пропагандисты и аналитики: “мозговые центры” и политизация экспертов http://www.rc-analitik.ru/analitik/analiticheskie/centry/propagandisty_i_analitiki_mozg

trestləri”nin təhlili göstərir ki, onların, eləcə də Ruzveltin sonrakı ekspertlər komandası nəticələrinə və keyfiyyətinə görə ilk qrupun (Kolumbiya Universiteti professorlarının) uğurlarını təkrar edə bilməmişlər. “Yeni kurs”ABŞ, eləcə də müasir dünyanın tarixində sosial oriyentasiyalı dövlət quruculuğu modelini yaradan misilsiz bir sıçrayış kimi qalmışdır.

1977-ci ildə, F.Ruzveltin “beyin trest”inin yaranmasından 45 il sonra ABŞ prezidenti C.Karter həmin ekspertləri təntənəli mərasimdə qəbul etmiş, Amerika cəmiyyətində və siyasi hakimiyyətdə analitik təhlil və məsləhətləşmələrə dərin hörmətin ənənəyəçevrildiyini sübut etmişdir.²¹

Qeyd edilən BM-lərdən sonra, Soyuq müharibənin başlanması ərəfəsində yaranmasına baxmayaraq, növbətiinstitut - “RAND” korporasiyası (RAND Corporation)(1945) dünyada bu qəbildən olan qurumlar üçün etalon mərkəz adını qazana bilməmişdir. Korporasiyanın devizi “ABŞ dünyada azadlığın qoruyucusudur” kimi ifadə edilmişdir. Tədqiqatçı Aleks Abella bu mərkəzə həsr etdiyi kitabında “beyin mərkəzləri”ni “zəka əsgərləri”(Soldiers of reason) adlandırır. Müəllif kitabında dünyada milli və beynəlxalq miqyasda tanınmış BM idealını yaradan“RAND” korporasiyasının yaranma və inkişaf tarixinə nəzər salır. Əsərdə məlum olur ki, RAND-ın yaranmasında əsas səbəb demokratiya uğrunda mübarizədə qalib gəlməyi təmin edən innovasiya strategiyalarının hazırlanması olmuşdur. Şəxsi amillərə gəldikdə isə burada əməkdaşların təhsili, dünyagörüşü, hansı ideya və ideoloji konsepsiyalara sadıq olması mühümdür.

Korporasiyanın fəaliyyətinin prioritetləri dövlətin siyasəti ilə əlaqəlidir. Həmçinin müxtəlif zaman və müxtəlif siyasətçilər də tədqiqat istiqamətlərinə həlledici təsir edən amillərdəndir. Belə ki, məsələn, D.Eyzenhauerin dövründə SSRİ ilə gərgin nüvə müharibəsinə hazırlıq məsələsi ön planda olmuşdur. Bunun üçün “səmərəli nüvə müharibəsi” nəzəriyyəsi hazırlanmışdır. Kennedi dövründə “RAND” ümummilli rəğbət qazanır. Bu dövrdə R.Maknamaranın “rasional müharibə” nəzəriyyəsi bütün sahələrə tətbiq edilir və bütövlükdə cəmiyyətin və insanların davranışını izah edə biləcək “rasional seçim” nəzəriyyəsi də yaradılır. Sonrakı prezidentlər dövründə də “RAND” fəaliyyətinin məzmununu bu tərzdə daimi olaraq yeniləşdirmişdir.

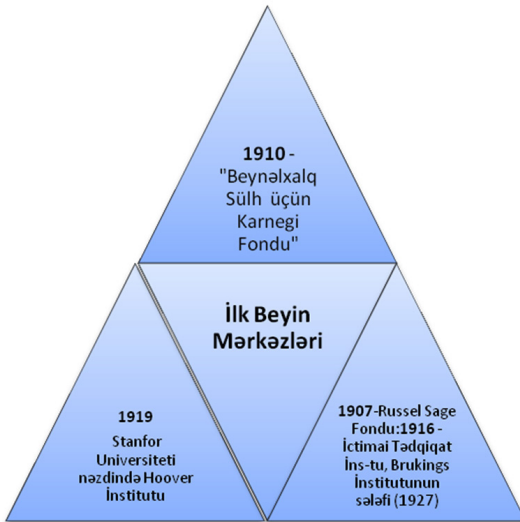
A.Abella “RAND” korporasiyasının inkişafında zaman, mühit və şəxsiyyət amili kimi məsələləri təhlil edir. “RAND”-ın 1948-ci ildə ilk BM-lərdən biri kimi yaranmasında ABŞ Hərbi Hava Qüvvələrinin rəhbərliyi tərəfindən göstərilən təşəbbüs mühüm rol oynamışdır. Bu qurum həmin dövrdə çox aktual olan nüvə silahının tədqiqinə nəzarət edirdi. Korporasiyanın tədqiqat istiqamətlərinə gəldikdə isə, “RAND”-ın icraçı vitse-prezidenti Maykl Riçin qeyd etdiyinə görə, klassik “beyin mərkəzi” olan “RAND” kollektivinin yarısı milli müdafiə məsələləri, qalanları isə daxili siyasətlə məşğuldu.

21 Lash J. P. Eleonor and Franklin. The Story of Their Relationship. N. Y., 1973. P. 450 - p. 3-4.

ABŞ-da BM-lər, adətən, üç əsas kateqoriya üzrə: universitet, dövlət və partiya “beyin mərkəzləri” kimi təsnifləşdirilsə də, realıqda bu təsnifat dairəsi genişdir. Klassik “beyin mərkəzi” tipində dövlət və cəmiyyətin bütün həlledici sahələri (politologiya, iqtisadiyyat, sosiologiya) bir mərkəzdə tədqiq olunur. ABŞ-da federal hökumətlə müqavilə bağlayan ABM-lərin fəaliyyəti xüsusilə diqqət mərkəzindədir. Bundan əlavə, dövlət aparatının öz təşkilatları (Ağ Evin elmi-tədqiqat qrupu, Müdafiə Nazirliyinin çoxsaylı institutları və s.) da mövcuddur. Sosial-humanitar layihələndirmə, çoxfaktorlu analiz, strateji və operativ-taktiki planlaşdırma sahəsində fəaliyyət göstərən onlarla qurum təsis edilmişdir.

BM-lərin təcrübəsi siyasi ekspert fəaliyyətinin və analitik “beyin mərkəzləri”nin yaranması sahəsində hər bir ölkənin bu instituta münasibətlərinin “milli tarixi ənənələrinin” formalaşmasını da aşkara çıxarır. Tədqiqatlara görə, ABŞ prezidenti eyni zamanda bir neçə yüz analitik-ekspert mərkəzinin xidmətlərindən bəhrələnir, Fransada siyasi hakimiyyət ekspert fəaliyyətinə daha çox düzgün məlumat almaq üçün soraq-məlumat mahiyyətli qurumlar kimi baxır. İngiltərədə BM-lərlə qarşılıqlı əməkdaşlıq edirlər, Almaniya da BM-ləri tamhüquqlu yardımçılar, Avstriya da isə ictimai tərəfdaşlar kimi görürlər.

Pensilvaniya Universitetinin professoru Ceyms Makqan BM-lərin məhz ABŞ-da intensiv inkişaf tapması faktını izah edərək qeyd edir ki, başqa ölkələrdən fərqli olaraq ABŞ-da siyasi sistem çox fraqmentar və mərkəzləşməmiş formadadır. Bu da siyasətə təsir etmək üçün çoxşaxəli kanallar şəbəkəsini formalaşdırır. Üstəlik də partiya sistemi zəifdir və Konqresin 500-dən çox üzvü öz əqidələrinə uyğun

*Dünyada yaranan ilk
“beyin mərkəzləri” (ABŞ)*

olaraq necə istəsələr eləcə səs verməkdə azaddırlar. Digər məsələ ondadır ki, amerikalılar arasında xeyriyyəçilik mədəniyyəti çox güclüdür və onlar vacib hesab etdikləri sahələrə maddi vəsait xərcləyirlər. Sahibkarlar sinfi olduqca fəaldır və əksər BM-ləri yaradanlar da onlardır. Nəhayət, 2001-ci ilin 11 sentyabr hadisələri göstərdi ki, cəmiyyətin beynəlxalq siyasət məsələlərində fəallığı çox vacibdir.

Hazırkı dövrdə BM-lərin fəaliyyətində tarixi dinamikanın yeni strateji konseptləri qloballaşma və yeni dünya düzəninə formalaşması kimi meyillə səciyyələnir.

Bu baxımdan analitik mərkəzlərin inkişafını şərtləndirən səbəblər çoxdur. Əsas amillər qloballaşma, müstəqil ekspert dəyərləndirmələrinə olan ehtiyac, informasiya hakimiyyətinə monopoliyanın aradan qalxması, siyasi və iqtisadi problemlərin mürəkkəbliyi, dövlətin idarəçilik aparatının genişlənməsi, qeyri-dövlət aktorlarının təsiri, vaxtında və yığcam informasiyanın verilməsi, məlumatların düzgün və vaxtında təhlilivə s.-dir.

1.4. XX əsrin sonu - XXI əsrin əvvəllərində Araşdırma və Beyin Mərkəzləri: yeni reallıq - yeni mərhələ

“Beyin mərkəzləri”nin çiçəklənməsi, belə demək olarsa, “ikinci həyatı” keçən əsrin 70-ci illərindən başlamışdır. Həmin dövrdə Birləşmiş Ştatların ali hakimi Luis Pauell məktubla Ticarət Palatasına müraciət ünvanlamışdır. L.Pauell müraciətində hökuməti universitetlərdə təhsil alan “solçu” tələbələrə və professorlara amerikan dəyərlərini təbliğ edəcək mərkəzlər yaratmaq üçün maliyyə dəstəyi göstərməyə çağırırdı. Bu müraciət nəticəsində mühafizəkar “İrs” (“Heritage”) fondu (1973), Amerika Sahibkarlar İnstitutu və digər qurumlar yaradıldı.

Təkcə onu xatırlamaq kifayətdir ki, 1950-ci ildə dünyada cəmi 50 dövlət yönlü, eləcə də, məhdud sayda beynəlxalq və qeyri-hökumət təşkilatı var idi. Beynəlxalq vətəndaş cəmiyyəti hərəkatı “beyin mərkəzləri”nin yaranmasına böyük təkan vermişdir. Qloballaşma, Soyuq müharibənin başa çatması və xarici siyasətin transmilliləşməsi “beyin mərkəzləri”nin sürətlə formalaşmasını şərtləndirmişdir.

İnkişaf etmiş ölkələrdə ABM-lərin yaranmasının daha bir xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, burada yüksək vəzifəlisəbiq dövlət xadimləri və ya məmurlar əksər hallarda ya müstəqilbeyin mərkəzləri yaradır, ya da özləri belə mərkəzlərin əməkdaşı kimi fəaliyyət göstərirlər.

Beyin Mərkəzləri şəbəkəsinin formalaşmasında 1961-1962-ci illərdə ABŞ-ın müdafiə naziri olan Robert Maknamaranın da rolu xüsusi olaraq vurğulanır. O hərbi sənaye kompleksinin yaradılması üçün bütün sahələrdən olanıxtisaslı ekspert və kadrları cəlb etməyi qərara alır. Maknamara 5-ə yaxın beyin mərkəzinin (RAND-ın yeni qollarının, Müdafiə Araşdırmaları İnstitutunun, Hərbi-dəniz Araşdırmaları İnstitutunun, Aerospace korporasiyasının və s.) təsis edilməsinə nail olur.

Keçən əsrin sonlarında BM-lərin yaranmasına və artımına təsir edən amillər, tədqiqatçı C.Makqanın fikrincə, üçdür: *demokratikləşmə, qloballaşma və modernləşmə*. Demokratikləşmə prosesləri reallığa əsaslanan obyektiv elmi təhlil və tədqiqatlara ehtiyac yaradır. Qloballaşma prosesləri informasiya inhisarçılığına son qoyur.

Dünya siyasətində oyunçuların sayının kəskin artması qərar qəbulu proseslərini saysız amillərin, o cümlədən zaman amilinin təzyiqinə məruz qoyur, ekspert və analitik mərkəzlərin rəyi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Modernləşmə, müasir informasiya inqilabı və kommunikasiya texnologiyalarının görünməmiş inkişafı, fəvqəlmürəkkəb şəraitdə qərarların qəbulu və reallığa adekvat reaksiya verilməsi analitik mərkəzlərə ehtiyac yaradır”.²²

²² <http://russ.ru/pole/cto-takoe-mozgovo-vest-xxi-veka> Что такое “мозговой трест” XXI века. Think-tanks: битва манифестов

Qloballaşma proseslərinin BM-lərin yaranması və inkişafına aşkar təsiri Şərqi Avropa, Mərkəzi Asiya, Şimal-Şərqi Asiya və Afrika kimi regionlarda daha aşkar görünür. Bu bölgələrdə BM-lərin - müstəqil ictimai siyasət institutlarının yaranmasına beynəlxalq ictimaiyyətin də dəstəyi hiss edilir. Qlobal BM reytinginin də göstərdiyi kimi, əksər BM-lər son illərdə yaranmışdır.

Eyni zamanda, heç kəs təsəvvür edə bilməzdi ki, 2011-ci ildə ABŞ-da “beyin mərkəzləri” heç bir başqa ölkədə olmayacaq qədər çox olacaq. Müqayisə üçün deyə bilərik ki, belə təşkilatların sayına görə ikinci yerdə duran Çində BM-lərin sayı 400-dən bir qədər çox, Kanadada isə cəmi 97-dir.

XXI əsrdə ABM-lərin nüfuzunun artmasına və perspektivlərinin daha da genişlənməsinə dəlalət edən amillər müxtəlifdir. Tədqiqatçılar bunu son illərdə “beyin mərkəzləri”nin büdcə-maliyyə vəsaitlərinin ildən ilə dəfələrlə artması faktı ilə izah edirlər: “Z.Bjezinskinin də çalışdığı “Strateji və Beynəlxalq Araşdırmalar Mərkəzi” (CSIS) cəmi on il bundan əvvəl bağlanma təhlükəsi qarşısında idi. Lakin bu mərkəz nəinki dirçələ bildi, hətta 2008-ci ildə yeni binasını inşa etmək üçün 33 milyon dollarlıq torpaq da aldı. Digər BM - davamlı olaraq Konqres dinləmələrində iştirak edən Beynəlxalq Münasibətlər Şurası bir neçə ildə o dərəcədə genişləni ki, Vaşinqtonun mərkəzində 60 milyon dollar dəyərinə olan binaya köçmüşdür. Növbəti BM - Amerika Sülh İnstitutu paytaxtın ən görkəmli yerinə köçmək üçün 180 milyon dollar xərcləmişdir. Son illərdə büdcəsi 50 faiz artan məşhur Brukinqs İnstitutu öz büdcəsini ildə 70 milyona çatdırıb və iki il əvvəl Vaşinqtonun mərkəzində 19 milyon dollarlıq binaya köçüb. “Bill Geyts və Melinda”Fondu hər il analitik-ekspert mərkəzlərinə on milyonlarla dollar vəsait ayırır. Maraqlıdır ki, Amerika paytaxtının ən iri BM-lərin yerləşdiyi küçəsi artıq **“Think Tank Row, yəni “Beyin mərkəzləri” xiyabanı”** adını almışdır.²³

Son dövrlərdə BM-lərin maliyyə dəstəyinin artması isə, tədqiqatçılara görə, qeyri-adi hesab edilməməlidir. Narahatlıq doğuracaq səbəb o ola bilər ki, sadəcə bu meyil yeni və alternativ layihələrin yaranmasını əngəlləyə bilər.

ABM-lərin inkişaf mərhələləri

ABM-lər öz inkişaflarında bir neçə mərhələni keçmişlər və hal-hazırda dünyada artıq 5-ci nəsil institutları yaradılmasından danışılır.

- Birinci nəsil ABM-lər XX ərdə müharibədən sonra yaranmış və əsasən hərbi-siyasi, ideoloji qarşıdurmada fəaliyyət göstərməyə hesablanmışdı.

23 Мозговые центры Америки, или как создается политика. 16 апреля 2011 г. Эмма Тополь, Вашингтон// <http://www.svobodanews.ru/content/transcript/3550740.html>

- İkinci nəsil ABM-lər dünya ölkələrinin qlobal problemlərlə üzləşdiyi və qarşılıqlı asılılığın gücləndiyi geosiyasi reallığı nəzərə almalı olmuşdur. Bu dövrdə yaranan ABM-lər üçün qlobal ideologiyaların yaranması uzunmüddətli qlobal proqnozların irəli sürülməsi olmuşdur.
- Üçüncü nəsil ABM-lər ictimaiyyət və vətəndaş cəmiyyətinin maraqlarını, hüquq və azadlıqlarını siyasətin digər subyektləri qarşısında müdafiə etmək və dəstəkləmək (“advocacy”) məqsədini daşımışdır. XX əsrin 70-80-ci illərində bu qəbildən olan ABM-lər geniş yayılmışdır.
- Dördüncü nəsil ABM-lər lokal oriyentasiyalı olması ilə fərqlənmişdir. Bunları “fikir fabriki”ndən daha çox əməl, iş, fəaliyyət fabriki adlandırmaq düzgün olar. Onlar yalnız ideyaları irəli sürmür, həm də ilk növbədə lokal səviyyədə ideyaları tətbiq etməyə, işləməyə vadar edirlər.
- Beşinci nəsil ABM-lər inkişafın müxtəlif problemlərinə dair yüksək peşəkarlığa malik mütəxəssislərin virtual şəbəkə birlikləridir. Bu nəsil şəbəkə texnologiyalarının yaranması ilə formalaşmışdır. Fərqli cəhətləri - şəbəkə texnologiyalarının geniş tətbiqi və virtual ünsiyyət yaratmaqdır. 5-ci nəsil ABM-ləri nəzərə alsaq, onda hazırda BM-in tərfi belə səslənir: ABM qlobal, regional və lokal problemlərə İT-nin tətbiqi ilə beyin həmləsinin təşkil edildiyi interaktiv virtual korporasiyadır.

Qeyd edilməlidir ki, Transmilli Beyin Mərkəzləri Şəbəkəsinin yaranması da qeyd edilən 5-ci nəsil modelə daxildir.

“Beyin mərkəzləri”nin siyasi statuslarının qiymətləndirilməsi modeli

Siyasi aktivliyin qiymətləndirilməsi parametri	Siyasi kapitalın qiymətləndirilməsi parametri (təsir)	Qiymətləndirmə metodikası
1. Analitik məhsullar və “beyin mərkəzləri”nin tövsiyələrinin inkişaf yollarının növləri	1. “Beyin mərkəzləri”nin resursları	1. Sosioloji tədqiqat 2. “Beyin mərkəzi” rəhbərləri ilə formal müsahibə
2. “Beyin mərkəzləri”nin siyasi idarəetmə prosesində iştirak formaları	2. Resurslar uğrunda mübarizə strategiyası	1. Rəhbərlərlə uzunmüddətli müsahibə

“Beysin mərkəzləri”nin siyasi fəallığının parametrləri

İştirak formaları	Analitik məhsulun görünüşü	Qərar qəbulunun əsas mahiyyəti
Konsultasiya (“şəxsi məsləhətçi”)	İndividual söhbətlər; “Sifarişçi” ilə qapalı seminarların təşkili; Təvsiyələrin olduğu arayışların hazırlanması (policy briefs)	Şəxsi tanışlıq əlaqələri
Formal-prosessual (“ekspertin dəvət olunması”)	Sifarişçi tərəfindən irəli sürülən problemlərlə bağlı olanların həll yolunu özündə əks etdirən hesabat və təqdimatlar	Hökumət və biznes strukturları ilə rəsmi əlaqə
Kommunikativ (“danışan beyin”)	Televiziya və müsahibələrdə, mövzular üzrə saytlarda çıxış, şəxsi nəşrlər, elmi jurnallarda dərc	Media

1.5. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin Amerika və Avropa modeli

Qərbi təcrübəsində ABM-lərin xüsusiyyətlərindən danışarkən onların fəaliyyətinin mütləq mənada müstəqil olduğunu düşünmək yanlışlıq olardı. “Beysin mərkəzləri” siyasətə təsir edirsə, eyni zamanda siyasət də BM-lərə təsir edir.

Donorların maraqlarına uyğun tədqiqatların aparılması ənənə halını almışdır. Məsələn, ilk yerdə gedən Brukinqs İnstitutu əvvəllər olduğu kimi yenə də donorlara lazım olan mövzuları araşdırır. Yaxud Kato İnstitutu libertarian dəyərləri müdafiə edir. Onlar insan azadlığı sahəsində mübarizə aparırlar və hesab edirlər ki, cəmiyyətdə hökumətin səlahiyyətləri nə qədər yığcam olsa, bir o qədər yaxşıdır. Bu ideyada iri biznesin də öz maraqları var.

BM-lərin siyasətə təsirini göstərən faktlara misal kimi qeyd edilir ki, məsələn, Amerika Sahibkarlıq İnstitutu İraqda Amerikanın hərbi iştirakının genişləndirilməsi ideyasının müəllifidir. 2007-ci ildə bu mərkəzin əməkdaşları, istifadə olan general İraq mövzusunda məruzəni prezident C.Buşa və onun müavini D.Çeyniyə təqdim edirlər. Bu məruzədən dərhal sonra Administrasiya özünün İraq siyasətinin dəyişməsi barədə qərarını bəyan edir.

Təbii ki, BM-lərin müasir cəmiyyətdə rolunu mütləqləşdirmək də düzgün olmazdı. Bunun əksinə, ekspertlərin təvsiyələrini nəzərə almayan misallar da var.

Məsələn, 2002-ci ildə Karneqi Fondu İraqın nüvə proqramının yoxlanılmasını təklif etmiş, bu plan BMT-nin qətnaməsinə daxil edilsə də, ona əməl edilməmiş, müharibəni başlamağa üstünlük verilmişdir.

Bununla bağlı olaraq, Brukinqs İnstitutunun əməkdaşı Allan Fridman qeyd edir ki, BM-lər siyasi məkanda səslər çoxluğunun yalnız birini təşkil edə bilər. Həqiqətdə isə qərar verənlər konqresmenlər, senatorlar və iri sahibkarlardır. Hər şey çox sadədir. Belə ki, hətta dünyanın ən dahi ideyası belə əgər vaxtında səslənməyibsə, heç kimə lazım olmayacaq. Doğrudur, bəzən ideyanı lazımlı etmək də olur. Bunun üçün əvvəlcə onu mətbuata çıxarmaq, daha sonra bir neçə mətbuat konfransı, iclaslar təşkil etməklə cəmiyyətə təqdim etmək olar və sonda ideya ağıllara sirayət edə bilər.

ABŞ-da “beyin mərkəzləri”nin siyasi sistemə təsir mexanizmlərini təhlil etmək üçün onların fəaliyyət xüsusiyyətlərinə görə təsnifatlarına nəzər salmaq lazımdır. Belə ki, fəaliyyətin xüsusiyyəti “beyin mərkəzləri”nin siyasi sistemə təsirinin müəyyən edilməsi üçün əsas göstəricilərdən biri hesab olunur. ABŞ-da “beyin mərkəzləri” fəaliyyətin xüsusiyyətinə görə aşağıdakı qruplara bölünürlər:

Akademik şaxələnməmiş (Academic-diversified) – bu cür “beyin mərkəzləri” öz tədqiqatlarını heç bir sahə ilə məhdudlaşdırmırlar. Dövlətin və cəmiyyətin maraqlarına toxunan bütün sahələri əhatə etməyə çalışırlar. Onların tədqiqatları əsasən uzunmüddətli xarakter daşıyır. Elmi cəmiyyət arasında böyük nüfuza malik bu mərkəzlərin kadr potensialı əsasən alimlərdən ibarət olur və əsasən kitab, jurnal və monoqrafialar nəşr edirlər. Bu cür “beyin mərkəzləri” böyük büdcə, geniş və peşəkar kadr potensialı tələb edirlər. ABŞ-da bu cür “beyin mərkəzləri”ni “tələbələrsiz universitetlər” adlandırırlar (“universities without students”). Onlar fəaliyyətlərində yüksək dərəcədə müstəqildirlər.

Akademik ixtisaslaşmış (Academic-specialized) – birincilərdən fərqli olaraq konkret bir istiqamət üzrə fəaliyyət göstərirlər.

Müqavilə (sifariş) ilə işləyən “beyin mərkəzləri” (Contract research organizations) - əsasən dövlət sifarişi əsasında tədqiqatlar aparırlar. Bu cür BM-lərin aşağıdakı xüsusiyyətləri mövcuddur:

- Dövlətlə əməkdaşlıq - əsas siyasi prioritetdir;
- Dövlət sifarişləri əsas maliyyə gəlirləridir;
- Siyasi məsləhətçi rolunu oynayırlar;
- Əsas fəaliyyət sahəsi tədqiqatlar deyil, daha çox siyasətin təhlilidir;
- Məhdudlaşdırılmış azadlıq fonunda fəaliyyətlərini həyata keçirirlər;

- Fəaliyyətləri elmlərarası mövzuları əhatə edir;
- İstehsal edilən məhsulların müəlliflik hüququ sifariş verən təşkilata aiddir.

Təbliğat “beyin mərkəzləri” (Advocacy think tanks) - əsas məqsədləri bu və ya digər ideologiyayı, siyasi aktoru və ya partiyayı təbliğ etməklə məşğul olmaqdır. Bu cür BM-lər seçkilər prosesində də aktiv iştirak edirlər. Son illər ABŞ-da bu cür “beyin mərkəzləri”nin artımı hiss olunur.

Siyasi müəssisələr (Policy enterprise) - əsas məqsədləri siyasi tədqiqatlardan gəlir əldə etməkdir. Kommersiya xarakterli təşkilatlar olub, öz fəaliyyətlərində marketinq prinsip və qaydalarından istifadə edirlər. Başqa sözlə, bu cür təşkilatlar siyasi tədqiqatlarda bazar iqtisadiyyatı qanunlarından (menecment, satış və marketinq) istifadə edirlər. Siyasi müəssisələr “beyin mərkəzləri”nin uzunmüddətli siyasi oriyentasiyasını keyfiyyətsiz hesab edirlər. Belə ki, onların fikrincə, bu cür mərkəzlər siyasətçilərin tələblərinə cavab vermirlər.

ABŞ-da siyasi hakimiyyətə gələn hər bir prezident və ya Konqres üzvü özünün etibar etdiyi institutlara müraciət edirlər. Eyni zamanda, həmin institutların əməkdaşları da qarşı tərəfin təşkil etdiyi bütün iclaslarda iştirak edirlər.²⁴

ABŞ-da dörd ildən bir keçirilən prezident seçkilərinin və yeni administrasiyanın təşkilinin dəyəni ideyalara, müvafiq olaraq BM-lərə ehtiyacına stimül verdiyi vurğulanır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, Vaşinqtonda hakimiyyətin əvəzlənməsi prosesində yeni prezidentöz komandası ilə inzibati aparatda əvvəlki məmurların azad etdiyi 2 min həlledici post haqqında məlumatlı olmalı və onları tutmalıdır. Dörd ildən bir keçirilən bu “olimpiya marafonu” ABM-lərin öz fəaliyyətlərinin operativliyini və keyfiyyətini yüksəltməyə imkan verir.

Müasir dövrdə ABŞ administrasiyasının ABM-lərə münasibətinə gəldikdə isə, Dövlət Departamenti Brukinqs İnstitutunun və Yeni Amerika Təhlükəsizliyinin Tədqiqi Mərkəzinin xidmətlərindən istifadə edir. Prezident Barak Obama iqtisadiyyat məsələlərində Piterson adına Beynəlxalq İqtisadiyyat İnstitutunun, səhiyyə məsələlərində isə Amerikanın Tərəqqisi İnstitutunun tədqiqatlarına müraciət edir. Ümumilikdə, “Beyin mərkəzləri” siyasətdir, yoxsa elm” sualına, “Beyin mərkəzləri” həm siyasət, həm də elmdir” cavabını verirlər.

Corc Buş Administrasiyasında 5 beyin mərkəzinin 8 nəfər təmsilçisi yüksək dövlət vəzifələrinə (vitse-prezident, müdafiə naziri və s.) təyin edilmişdi.²⁵ Hazırkı B.Obama Administrasiyasında isə 7 beyin mərkəzində çalışanlar mühüm dövlət vəzifələrinin icrasına cəlb edilmişdir.

²⁴ Think tanks and policy advice in US. J. G. McGann. 2005 http://www.kas.de/wf/doc/kas_7042-544-1-30.pdf

²⁵ <http://pentagonus.ru/publ/19-1-0-1>

AZƏRBAYCANDA ARAŞDIRMA VƏ BEYİN MƏRKƏZLƏRİ
[yaranması, inkişafı və perspektivləri]

ABŞ PEZİDENTİ BARAK OBAMANIN ADMINISTRASIYASINDA "BEYİN MƏRKƏZLƏRİNİN" TƏMSİL OLUNMASI		
Conni Karson	Dövlət katibinin Afrika məsələləri üzrə köməkçisi	2003 – 2006-cı illərdə Vaşinqtondakı «Milli müdafiə Universitetinin» (National Defence University) vitse - prezidenti
Kurt Kempbell	Dövlət katibinin Şərqi Asiya və Sakit Okean məsələləri üzrə köməkçisi	"Yeni Amerika Təhlükəsizliyi" (Center for a New American Security) beyin mərkəzinin yaradıcılarından biri, «Aspen Strateji Qrupun» keçmiş direktoru, StratAsia strateji qurumunun yaradıcısı. Strateji və Beynəlxalq Araşdırmalar Mərkəzinin (Center for Strategic and International Studies) vitse-prezidenti və beynəlxalq proqramın rəhbəri. Xarici Münasibətlər Şurasının (Council on Foreign Relations) üzvü.
Filip Qordon	Dövlət katibinin Avropa və Avro-Asiya məsələləri üzrə köməkçisi	Con Hopkins University-nin müəllimi, Londondakı «Beynəlxalq Strateji Araşdırmalar İnstitutunun» (The International Institute for Strategic Studies) beyin mərkəzinin və "Brookings Institute"-nin əməkdaşı.
Arturo Valensulo	Dövlət katibinin Qərb yarımkürəsi üzrə köməkçisi	Corctaun Universitetinin proqram direktoru, Dyuk Universitetinin professoru, "Beynəlxalq Məsələlər üzrə Milli demokratiya İnstitutunun" (National Democratic Institute for International Affairs) Direktorlar Şurasının üzvü.
Ester Brimmer	Dövlət katibinin Beynəlxalq təşkilatlar üzrə köməkçisi	Con Hopkins Universitetinin əməkdaşı, Xarici Münasibətlər Şurasının (Council on Foreign Relations) üzvü.
Ceyms Stenberg	Dövlət katibinin müavini	Beynəlxalq və Strateji Araşdırmalar İnstitutunun (The International Institute for Strategic Studies) baş elmi işçisi, RAND Korporasiyasının böyük analitiki, Brookings İnstitutunun böyük elmi işçisi. Həmçinin Milli Təhlükəsizlik İslahatları Layihəsində (Project on National Security Reform) çalışmış, B.Obamanın seçki qabağı kampaniyasında Yaxın Şərq Doktrinasının müəllifi
Riçard Morningstar	Avrasiya məsələləri üzrə xüsusi elçi	Stenford Universitetinin Beynəlxalq Araşdırmalar İnstitutunun əməkdaşı (Stanford University Institute for International Studies.)

ABŞ-dan fərqli olaraq Avropada "beyin mərkəzləri"nin təsnifatı fərqlidir. Belə ki, Avropada "beyin mərkəzləri" aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir: *akademik BM-*

lər, sifarişlə tədqiq edən BM-lər, təbliğat BM-ləri və siyasi partiyalar nəzdində fəaliyyət göstərən BM-lər.

Avropada ölkələrin və mədəniyyətlərin müxtəlifliyi “beyin mərkəzləri”nin siyasi qərarların qəbul olunmasında rolunu təhlil etməkdə çətinliklər yaradır. Belə ki, Avropada, 2010-cu ilin məlumatlarına görə, 1757 “beyin mərkəzi” fəaliyyət göstərir. Bu, dünyada Şimali Amerikadan (1913 “beyin mərkəzi”) sonra ikinci göstəricidir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, Şimali Amerikada fəaliyyət göstərən “beyin mərkəzləri”nin əksəriyyəti ABŞ-da yerləşir (1816 “beyin mərkəzi”).²⁶

Konkret dövlətin tərkibində fəaliyyət göstərən BM-ləri təhlil etmək, müxtəlif dövlətlərin BM-lərini təhlil etməkdən daha asandır. Belə ki, müxtəlif dövlətlərin siyasi sistemləri və bu sistemlərə təsir imkanları fərqlidir. Bu isə onları təhlil edən zaman keyfiyyəti aşağı salır.

Jurnalistlər, siyasətçilər və alimlər arasında keçirilmiş sorğunun nəticələrinə əsaslanaraq demək olar ki, Avropada “beyin mərkəzləri”nin ən effektiv fəaliyyət sahələri yeni ideyaların yaradılması, innovativ düşüncə, mövcud problemlərə yeni baxışların formalaşdırılması və ortamüddətli perspektivə proqnozlaşdırmalardır. Bununla bərabər, “beyin mərkəzləri” Avropa İttifaqında (Aİ) yeni işləyən siyasətçilər üçün sosiallaşma funksiyalarını yerinə yetirirlər. Avropada “beyin mərkəzləri” ilə ən yaxından əməkdaşlıq edən Avropa Komissiyasıdır. Avropa Bankı və Avropa Parlamenti “beyin mərkəzləri”nin xidmətlərindən daha az istifadə edirlər. Eyni zamanda, müxtəlif ölkələrin “beyin mərkəzləri”nin Aİ institutlarına təsiri də fərqlənir. Məsələn, Aİ-də Fransanın nüfuzuna və gücünə baxmayaraq, fransız “beyin mərkəzləri”nin siyasi qərarların qəbul edilməsinə təsiri o qədər də yüksək deyil. Lakin Fransa ilə müqayisədə Almaniya və Böyük Britaniya “beyin mərkəzləri”nin Aİ-də siyasi qərarların qəbul edilməsinə təsiri güclüdür. Sorğunun nəticələri belə bir mənzərəni əks etdirir ki, Aİ-dəki “beyin mərkəzləri”nin müxtəlif problemləri var. Bu problemlərə misal kimi: akademik tədqiqatların üstünlük təşkil etməsinin nəticəsi olaraq bu məhsulların real siyasətə tətbiqində çətinliklərin olmasını, “beyin mərkəzləri”nin fəaliyyət istiqamətləri üzrə kəskin dərəcədə qeyri-taraz bölünməsinin nəticəsi olaraq ekoloji və ya nəqliyyat problemləri sahəsində tədqiqatların çox az olmasını, bir çox “beyin mərkəzləri”nin fəaliyyətlərini qapalı şəkildə həyata keçirmələrinin nəticəsi olaraq vətəndaş cəmiyyətinin, konkret olaraq KİV-in onların fəaliyyəti haqqında məlumatlarının olmamasını, sifarişlə tədqiq edən “beyin mərkəzləri”nin bir çox hallarda siyasi texnoloqlar kimi yalnız bu və ya digər layihənin təbliği ilə məşğul olmalarını və s. göstərmək olar.

26 http://www.gotothinktank.com/wpcontent/uploads/2011/02/2010GlobalGoToReport_ThinkTankIndexUNEDITION_18_.pdf// Global “Go to Think Tanks” Report 2010. University of Pennsylvania

Avropa və ABŞ-ın "beyin mərkəzləri"nin müqayisəsi

Avropa Beyin Mərkəzləri	ABŞ Beyin Mərkəzləri
Büdcələri və insan resursları ABŞ-ın BM-lərinə nisbətdə daha kiçikdir	BM-lər böyük kadr və büdcə potensialı ilə siyasi qərarların mühüm oyunçusuna çevrilməkdədirlər
Daha çox siyasi partiyalara və siyasi elitaya bağlıdırlar	Siyasi partiyalardan məsafədə dayanırlar
ABŞ-dan fərqli olaraq sabiq ali siyasi vəzifələrdə işləyən şəxslərin BM-lərə cəlb edilməsi, "fırlanan qapılar" ənənəsiyoxdur	Konqresin dinləmələrində iştirak edib Administrasiyaya birbaşa tövsiyə və təkliflərlə təsir göstərirlər
Əsasən uzunmüddətli və böyük siyasi perspektivlərə çalışırlar	Daha çox iqtisadi məsələlərə və xarici siyasət haqqında qısamüddətli təhlillərə yer ayırırlar
"Solçu" ideyalara daha çox üstünlük verirlər	"Sağ yönümlü" BM-lər güclənir
Maliyyələşdirmədə xeyriyyəçilik institutları nisbətən zəif inkişaf edib, nəticə olaraq dövlətin maliyyə mənbələrindən asılılıq daha çoxdur	Qeyri-dövlət maliyyə mənbələrinin şaxələnməsi mövcuddur
Fəaliyyətlərində daha çox akademik və dövlətyönümlüdürlər.	Ən çox dövlət yönümlüdürlər
Mediada fəallıq ABŞ BM-lərinə nisbətən kifayət qədər aşağıdır	KİV-lərdə olduqca fəaldırlar
Vətəndaş cəmiyyəti qarşısında hesabatlılığı daha aşağıdır və ABŞ BM-ləri ilə müqayisədə maliyyə şəffaflığı da aşağıdır	Vətəndaş cəmiyyəti qarşısında hesabatlılığı və maliyyə aydınlığı yüksəkdir

27

Göründüyü kimi, ABŞ-da formalaşmış "dövlət və beyin mərkəzləri" münasibətlərinin səviyyəsi digər ölkələrdə yoxdur. Bununla bərabər, ABŞ-da "beyin mərkəzləri"nin irəli sürdükləri ideyaların tədricən təbliğatçısına, uzaq perspektivdə sadə lobbiçi təşkilata çevrilməsi narahatlıq doğuran amil hesab edilir.

1.6. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin növləri, fəaliyyətinin xüsusiyyətləri və funksiyaları

ABM-lər həm də diferensiasiyaya uğramış müasir mürəkkəb sosial-siyasi sistemin doğurduğu fenomendir. Bu mərkəzlər:

1. “siyasətin intellektual təminatı institutu” kimi (siyasi qərarların qəbul edilməsi prosesini təmin edən ekspert birlikləri təşkilat formaları);
2. “müstəqil nüfuzlu siyasi aktorlar” (siyasət subyekti) kimi ikili təbiətə malikdirlər.

Müxtəlif siyasi sistemə malik ölkələrdə ABM-lərin növlərinin real statusu eyni deyil. Lakin analitik mərkəzlərin aşağıdakı bir sıra universal “ideal” tiplərini fərqləndirmək olar:

1. siyasi tədqiqat və təhlil institutları;
2. akademik (və universitet) mərkəzlər;
3. dövlətyönlü, dövlət sifarişində işləyən mərkəzlər;
4. müqavilə və kommersiya əsasında “azad bazar” prinsipi ilə işləyən mərkəzlər;
5. ideoloji və təbliğatçı mərkəzlər;
6. partiya yönümlü olan mərkəzlər;
7. ictimai siyasət mərkəzləri, vətəndaş cəmiyyəti təsisatları.

Bu sadalanan tiplər analitik mərkəzlərin “hibrid” formalarının olmasını, fəaliyyət istiqamətlərinin sintezini istisna etmir, eyni zamanda bu və ya digər dərəcədə bütün müasir dövlətlərdə onlara rast gəlinir. Bu həm də müxtəlif ölkələrin “beyin mərkəzləri”nin müqayisə edilməsinə şərait yaradır.

Əsas tədqiqat istiqamətlərinə və məqsədlərinə görə BM-lər: *tədqiqatçı, lobbiçi, hüquq müdafiə, humanitar, məqsədyönlü* və s. növlərə ayrılır. Araşdırdığı problemlərin əhatə dairəsinə və hədəfinə görə BM-lər: *transmilli, ümumdünya* (məsələn, Roma Klubu, Soros Fondu, ABŞ-ın Milli Demokratiya Fondu və s. kimi), *ümumdövlət* və *regional* səviyyələrə bölünür. İdeal BM-lər qeyd edilən parametrləri, klassik və yeni yaranan mərkəzlərin bütün müsbət təcrübəsini, intellektual-nəzəri və praktiki kamilliyi özündə sintez edə bilənlərdir. Öz fəaliyyət istiqamətlərini ictimai-siyasi maraqların, insan hüquqlarının müdafiəsinə həsr edən (advocacy) “fikir fabrikləri”nin yaranması XX əsrin 70-ci illərindən etibarən aparıcı meyillərdən biri olmuşdur.

Analitik mərkəzlərin fəaliyyətinin mühüm xüsusiyyətlərindən biri də çox-funksiyalıdır. ABM yalnız bir konkret mövzu ətrafında mövcud ola bilməz.

Digər ən vacib meyar bundan ibarətdir ki, beynəlxalq səviyyədə tanınmış ciddi beyin mərkəzihəmişə və yalnız öz ölkəsinin milli maraqlarına xidmət edir. Dövlət strukturlarına tövsiyə verməklə yanaşı cəmiyyətə ictimai-siyasibilikləri gətirmək,

onları maarifləndirmək və populyarlaşdırmaq istiqamətində beyinmərkəzləri mühüm işlər görür.

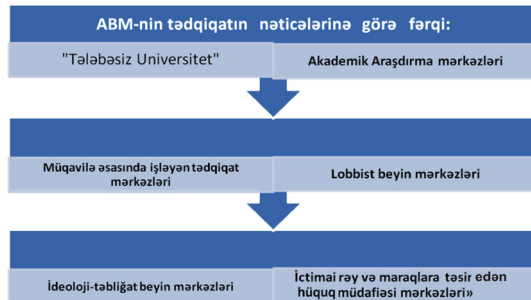
ABM-lərin əməkdaşlarının, ekspert və alimlərin peşəkarlıq səviyyəsi, akademik nüfuzu (rəsmi status, nəşriyyat aktivliyi, istinad edilmə), analitik saytının mövcudluğu, büdcəsi, KİV-lərdə reytingi, cəmiyyət və qərar qəbul edən şəxslər kateqoriyası ilə münasibətləri də onları fərqləndirən xüsusiyyətlərdəndir.

Qeyd etmək lazımdır ki, beyin mərkəzlərində əməyin elmi təşkilinin mükəmməl sistemi mövcuddur. Məsələn Karnegi Mərkəzində hər bir elmi işçinin öz köməkçisi var və köməkçi ədəbiyyatın toplanması, yerli və beynəlxalq tədbir və görüşlərin keçirilməsinin təşkili və s. işlərlə məşğuldur. BM-dəməlumatlar bazasının olması da mühüm məsələlərdəndir.

Beyin mərkəzində çalışan əməkdaşın ideal obrazı və fərqi barədə nə demək olar?

1. O, dünyada gedən proseslərin dinamikasını və trendləri universitet professoru səviyyəsində təhlil etməyi bacarmalıdır.
2. O, jurnalist kimi ən qısa zamanda aydın və anlaşılıq yazmağı bacarmalıdır.
3. O diplomat keyfiyyətlərinə malik olmalıdır. Öz mövqeyini bəyan edəndə həm milli maraqları, həm də beynəlxalq reaksiyanı gözləməli, başqa ekspertlərlə diskussiyada mövqeyini müdafiə edə bilməlidir.
4. Nəhayət, o, qismən də biznes vərdişlərinə malik olmalı, fundraising- sifarişləri toplaya, stimullaşdırma bilməlidir. Bir əməkdaşda bu keyfiyyətlərin cəmlənməsi nə qədər çətin olsa da, beyin mərkəzi əməkdaşı məhz bu tələblərə cavab verməlidir.

ARAŞDIRMA VƏ BEYİN MƏRKƏZLƏRİNİN NÖVLƏRİ

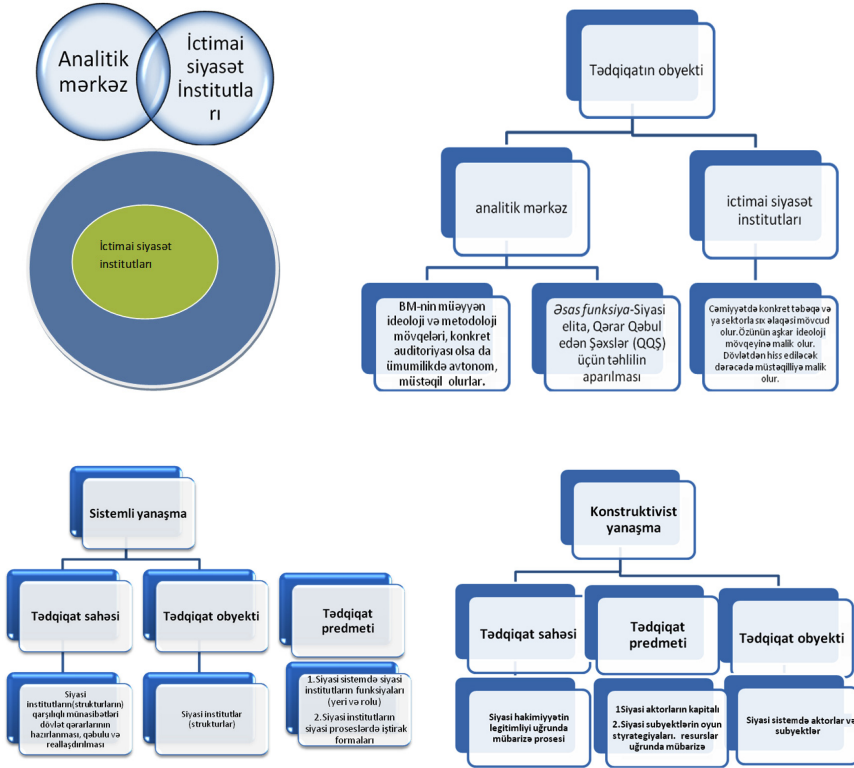

ABM-lərin araşdırdığı problemlərin əhatə dairəsinə və təşkilatlanma (şəbəkələşmə) səviyyəsinə görə növləri

ABM-lərin digər ictimai siyasət institutlarından fərqiinə müxtəlif metodoloji yanaşmalar

	Meyarlar	Sistemli yanaşmada	Konstruktiv yanaşmada
1	Tədqiqat sferası (siyasət)	Hökumət qərarlarının hazırlanması, qəbul edilməsi və həyata keçirilməsi siyasi institutların (strukturların) qarşılıqlı prosesi nəticəsində həyata keçir.	İnhisara qarşı mübarizədə legitim təzyiq mövqeyi
2	Təhlil obyektı	Siyasi institutlar (strukturu)	Siyasət sahəsində "agentlər" (siyasi subyektlər və aktorlar)
3	Təhlil predmeti	1.Siyasi sistemdə siyasi institutların funksiyası (rolu və yeri) 2.Siyasi institutların siyasi prosesdə iştirakının formaları	1.Siyasi "agentlərin" (subyektlərin) kapitalı (resursları) 2. "Siyasi oyunda" ("kapital" uğrunda mübarizə) "agentlərin" strategiyası

1.7. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin siyasi proseslərdə əsas iştirak formaları

“Beyin mərkəzləri” siyasi sistemin səmərəli işləməsinə yönələn fəaliyyətləri ilə demokratik siyasi rəqabət prosesinin dəstəklənməsini təmin edir. Bu proseslərdə əsas iştirak formalarına:

- qərar qəbul edən şəxslərlə qeyri-rəsmi əlaqələr qurulması;
- rəsmi prosedurlarda iştirak (məsələn, parlament dinləmələri və “müqavilə üzrə iş”);
- siyasətçilər, kütləvi informasiya vasitələri, ekspert birlikləri ilə diskussiya formalı münasibətlərin saxlanılması və s.-dir.

Analitik mərkəzlərin siyasi idarəetmə prosesində resursları və “nüfuz kapitalı”

sırasında: kadr və təşkilati, intellektual və maddi, sosial və kütləvi, həmçinin simvolik kapitalı göstərmək olar.

“Beyin mərkəzləri” siyasi sistemin səmərəli funksiyalaşmasını dəstəkləməyə yönələn fəaliyyətləri ilə demokratik rəqabət prosesinin dəstəklənməsini də təmin edir.

ABM-lərin siyasi statusu və funksiyaları olduqca fərqlidir: hakimiyyətin legitimləşdirilməsindən tutmuş, vətəndaşların maarifləndirilməsi və təlimləndirilməsinə qədər olan fəaliyyət bura aid edilir. Buna görə də analitik mərkəzlərin siyasi statusunun müəyyən edilməsi ayrıca təhlil tələb edir.

“Beyin mərkəzləri”nin funksiyaları:

- siyasi problemlərin tədqiqi və təhlili;
- cari siyasətin aktual məsələləri üzrə tövsiyə və məsləhətlərin verilməsi;
- dövlət proqramlarının dəyərləndirilməsi;
- siyasi təşəbbüslərin ictimai rəyə çatdırılması üçün KİV-lərdə onların təhlili;
- konkret siyasi problemlər üzrə mütəxəssis-ekspertlərin formalaşdırılması;
- dövlət orqanlarında həlledici vəzifələrdə işləmək üçün kadrların yetişdirilməsinin təmin edilməsi və s.-dir.

Müasir siyasi sistemdə analitik mərkəzlər bir tərəfdən siyasətin intellektual təminatı institutları, digər tərəfdən isə rəqabətli demokratik siyasi prosesin subyekti kimi çıxış edirlər. Siyasətin intellektual təminatı institutları kimi analitik mərkəzlərin mövqeyini və inkişafını müəyyən edən əsas amillər siyasi qərarların qəbul edilməsi proseslərinin mürəkkəblik səviyyəsi, həmçinin elmi fəaliyyətin institutlaşması dərəcəsi ilə bağlıdır. Analitik mərkəzlərin institutlaşması siyasi proseslərin mürəkkəbləşməsinə, elmi fəaliyyətin peşəkarlığına və ixtisaslaşmasına səbəb olur. Analitik mərkəzlərin “subyektivliyi” ilk növbədə siyasi sistemdə mümkün siyasi rəqabətin və plüralizmin səviyyəsini, həmçinin siyasi proseslərin təşkilatlanmasəviyyəsini müəyyən edir. Yüksək səviyyəli siyasi rəqabət və siyasi proseslərin institusionallaşması analitik mərkəzlərin peşəkarlığı, müstəqil olması və nüfuzlu siyasi aktorlar kimi çıxış etməsi imkanlarını artırır.

Sadalanın amillərin mövcudluğu öz növbəsində “beyin mərkəzləri”nin institusionallaşmasına, peşəkarlığına və ixtisaslaşmasına, həmçinin ekspert birlikləri kimi bu təşkilat formalarının bütün dünyada genişlənməsinə kömək edir. Bu üç proses siyasətin intellektual təminatı institutlarının heç birində bu qədər dərindən, sürətlə və eyni vaxtda baş verməmişdir. Müasir demokratik siyasi prosesin rəqabət xüsusiyyəti bir çox siyasət subyektlərinin siyasi qərarların qəbulunda iştirak etməsinə imkan yaradır. İnstitusional və subyektiv metodoloji yanaşmalar analitik mərkəzləri digər siyasi institutlardan fərqləndirməyə, “beyin mərkəzləri”ni digər siyasət subyektləri və bir-biri ilə nüfuz səviyyəsinə görə müqayisə etməyə

imkan verir. Metodologiya baxımından struktur funksionalizm və konstruktivizm birlikdə bu iki yanaşmanın nəzəri əsasları kimi çıxış edir. Onların köməyi ilə “beyin mərkəzləri”nin siyasi qərarların qəbulu prosesində iştirakını, həmçinin onların “təsir imkanlarını”, yaxud kapitallarını təhlil etməklə analitik mərkəzlərin siyasi statusunu qiymətləndirmək mümkündür.

“Beyin mərkəzləri”nin çoxsaylı funksiyaları sırasında həmçinin aşağıdakıları qeyd etmək olar:

- vəzifələrindən birincisi olan qərar qəbulu proseslərinin analitik elmi müstəvidə həyata keçirilməsi;
- inkişafın aktual problemləri və proseslərinə dair nəzəri və təcrübi tədqiqatların aparılması;
- həlli vacib, prioritet (siyasi, geosiyasi, iqtisadi, milli-hərbi təhlükəsizlik, hüquqi və s.) məsələlər üzrə məsləhətlərin verilməsi;
- dövlət proqramlarının, layihə, qanunvericilik və digər sənədlərin analitik ekspertizası və qiymətləndirilməsi;
- “problemlərin müzakirəsi və ideya mübadiləsi şəbəkəsi”nin təşkili, inkişaf etdirilməsi və dəstəklənməsi;
- dövlətçiliyin müxtəlif sahələrində dəyərli təcrübəyə malik olan, dünya şöhrətli alim və siyasi xadimlərə fəaliyyət və tədqiqat təklifi ilə müraciət edilməsi, əksər hallarda onların bilik və təcrübəsindən faydalanma və s.

“Beyin mərkəzləri” işçilərinin bir çox hallarda yerinə yetirdikləri daha mühüm bir vəzifə ictimaiyyətin maarifləndirilməsi, bu qəbildən olan qurumların koordinasiya və onlarla əməkdaşlıq edilməsidir.

Əlbəttə, bu deyilənlər sözü gedən mərkəzlərin çoxşaxəli və mürəkkəb fəaliyyətinin xüsusiyyətlərini tam əhatə etmək iqtidarında deyildir.

BM ardıcıl olaraq yeni fəaliyyət modellərini axtarır, virtual BM-lər yaranır. Bu, BM-lərin ənənəvi iş metodlarının təkmilləşməsindən xəbər verir. Bu gün BM dedikdə gözlərimizin önünə təkliddə oturub akademik tədqiqatlar aparan, “böyük ideyalarına” insanların müraciət edəcəyi günü gözləyən alimlər gəlmir. Artıq BM-lər dünyanın reallığını və siyasi gündəliyi radikal dəyişən, yeni proseslərə təkən verən təşəbbüs və ideyaları təqdim edən qurumdur.

BM-lərin *siyasi funksiyaları* danılmazdır, çünki söhbət ilk növbədə qərar qəbulu üçün tövsiyələrin, analitik informasiyaların, təhlillərin verilməsindən gedir. BM-lərin həddən ziyadə siyasiləşməsi təəssüratını yaradan da bu amildir. Təbii olaraq, BM-lər ənənəvi akademik tədqiqat modelindən uzaqlaşır və konkret ictimai-siyasi problemlərin həlli üzərində diqqətini cəmləyir, buda təbiidir. BM-lərin siyasiləşməsi ilə bağlı belə bir fikir də var ki, geniş vətəndaş cəmiyyəti infrastrukturunun formalaşdığı ölkələrdə bu meyilə qədər də qorxulu deyil, çünki

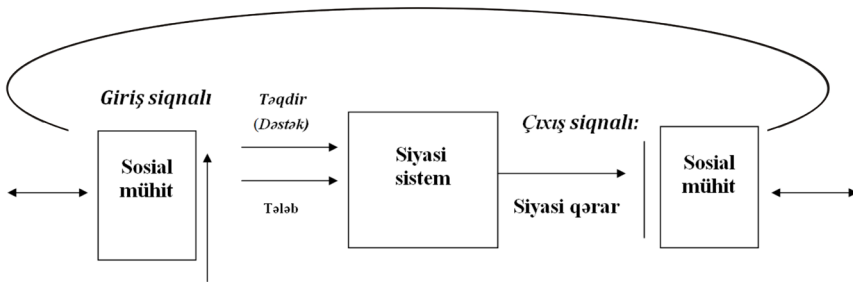
sağlam vətəndaş cəmiyyətinin olduğu mühitdə ən müxtəlif mövqələr səslənir və məsələ sadəcə balansın saxlanması ilə bağlı olur.

ABM-rinin siyasi proseslərdə və qərarların qəbulunda iştirak formaları, funksiyaları çoxşaxəlidir. Burada ən vacib funksiyalardan biri “dövlət-cəmiyyət” münasibətlərində hər iki tərəfin kommunikasiya, dialoq məkanı kimi çıxış etmək, sosial mühitdə mövcud olan əhval-ruhiyyənin, ictimai rəyin gözləntilərini sezmək, onları qabaqlayan təşəbbüslərlə çıxış etməkdir.

Amerikalı alimlər D.İston, Q.Almond və B.Pauelliyə görə siyasi sistem sosial mühitdən iki növ “siqnal” alır: tələb və təqdir. Bu əsasla sistem qərar qəbul edir və “əks əlaqə” prinsipi ilə siqnalları tənzimləyir. Əgər qərarlar uğurlu olarsa tələb siqnalı zəifləyir və təqdir etmə siqnalı qüvvətlənir (cəmiyyətin gözləntiləri özünü doğruldur). Əgər qərar sosial mühit tərəfindən səmərəli olan kimi qəbul edilmirsə, onda əksinə, təqdir etmə siqnalı zəifləyir və tələb siqnalı güclənir.

Qeyd etmək lazımdır ki, “əks əlaqə” prinsipi nəinki bütövlükdə siyasi sistemlər üçün, eləcə də, siyasi proseslərin ayrı-ayrı subyektlərinin (prezident, siyasi partiyalar, hökumət, dövlət strukturları və s.) fəaliyyəti üçün tətbiq edilə bilər. Sosial mühitdən alınan siqnallar siyasi aktorların qəbul etdikləri qərarların düzgünlüyünü yoxlamaq üçün özünəməxsus “məhək daşdır”. Sxem şəklində bu prinsip aşağıdakı kimi təsvir edilir:

ƏKS ƏLAQƏ PRİNSİPİ

Şəkil 1. D.İstonun konsepsiyasında siyasi sistemin modeli və əks əlaqə prinsipi²⁸

Siyasi qərarın qəbul edilməsinə dair tədqiqatlarda adətən “qərar qəbulu modeli” 11 mərhələdən ibarət proses kimi şərh edilir: 1) problemin aşkar və müəyyən edilməsi; 2) problemə dair informasiyanın toplanması; 3) bilavasitə siyasi proqnoz metodunu özünə daxil edən qərar qəbulu planının hazırlanması, (hər bir

²⁸ Easton D. The Analysis of Political Structure. New York, 1991

mərhələnin icraçılarının, həmçinin məlumat, zaman, maliyyə, təşkilati və digər limitlərin müəyyən edilməsi); 4) problemlə bağlı siyasi vəziyyətin analizi; 5) mövcud meyillərin qorunub saxlanması şəraitində, fəal müdaxilə olmadan hadisələrin necə inkişaf edəcəyinin müəyyən edilməsi; 6) problemin həllinin alternativ variantlarının formalaşdırılması; 7) bu və ya digər alternativin reallaşdırılmasına gətirəcək nəticələrlə bağlı proqnozun müəyyən edilməsi; 8) ən yaxşı həll variantının seçilməsi; 9) qərarın icrası; 10) qərara reaksiyanın təhlili - əks əlaqə prinsipinin reallaşdırılması; 11) qərara mümkün düzəlişlərin edilməsi.

Göründüyü kimi vəziyyətin təhlil (1, 2, 3 bəndlər), kəşfiyyat və normativ proqnozlaşdırma (7) və bilavasitə əks əlaqə ilə birgə qərarların qəbulu bu modelə daxildir.

XXI əsrdə BM-lərin inkişaf və fəaliyyət xüsusiyyətlərində siyasiləşmə meyillərinin üstünlük təşkil etdiyi qeyd edilir. ABM-lər daha çox dövlət siyasətinin formalaşmasına və reallaşmasına diqqət yetirir, bu istiqamətdə ixtisaslaşırlar. Xatırladıq ki, klassik sayılan ilk ABM-lərdən biri kimi Brukinqs İnstitutu da bu funksiyanı icra edirdi. Yeni yüzillikdə dövlət siyasətinin formalaşmasında fəal iştirak etmək, ABM-lərin getdikcə artan fəaliyyətinin ümumi cəhətlərini təşkil edən xüsusiyyətə çevrilir. Hesab edilir ki, bu, bütövlükdə yeni dünya düzəninə formalaşması, etnosiyasi münəqişələr, qloballaşma və milli dövlətçilik proseslərinin, beynəlxalq terrorizm probleminin və dolayısı ilə onların milli təhlükəsizlik məsələlərinin kəskinləşməsi ilə şərtlənən yeni reallıqda milli dövlətçiliyin inkişafının mürəkkəbləşməsi ilə əlaqədardır. Tədqiqatlar göstərir ki, bu qəbildən olan “beyin mərkəzləri”nə böyük ehtiyac olduğu üçün onların liberal-demokratik yönümlü qurumlardan fərqli olaraq resurs əldə etmək imkanları artmışdır.

Digər mühüm bir meyil ondan ibarətdir ki, müasir dövrün ABM-ləri donorların prioritetlərini müəyyən edən təşkilatdan təcridən dövlətlərin və dünyanın siyasi reallığını müəyyən edən faktora çevrilir. Bunu bir qədər sonra bəhs ediləcək qlobal, transmilli “beyin mərkəzləri” şəbəkəsinin və yeni – “5-ci nəsil “beyin mərkəzləri”nin yaranması nümunəsində, bu meylin yüksəlməsində görmək mümkündür.

Bəziləri hesab edir ki, BM-lərin əsas funksiyası proqnozlar verməkdir. Məsələn: 2011-ci ilin iyun ayında Pekində “Beyin Mərkəzləri”nin 2-ci Qlobal Sammiti keçirilmişdir. Sammitin əsas müzakirə mövzusu qlobal iqtisadi böhran olmuşdur. Almanyanın İqtisadi və Ekoloji Məsələlər üzrə Mərkəzinin sədri D.Messner qeyd etmişdir ki, “beyin mərkəzləri”nin işi dünyada baş verə biləcək problemləri əvvəlcədən müəyyən etməkdir.

Proqnozların yeni formatı isə indidən gələcəyə deyil, gələcəkdən indiyə baxmaq (“We Build History”) alqoritmi kimi müəyyən edilir. Ümumilikdə proqnoz

funksiyasına üstünlük verənlərin məntiqinə görə, əvvəlcə arzu edilən gələcəyin obrazı müəyyən edilir, sonra isə indiki dövrün siyasətinin mükəmməl reallaşdırılması yolu ilə reallığın məqsədyönlü, çevik və dinamik dəyişilməsinə nail olunur. Politoloq Z.Bjezinski “İki əsr ayrıcında” adlı əsərində qeyd edir ki, hazırda Qərbin nail olmaq istədiyi başlıca strateji məqsəd dünya resurslarının uzunmüddətli və qlobal planlaşdırılması sisteminin yaradılmasıdır. Bu da öz növbəsində üç məsələnin: 1.demokratiyaların elitalar vasitəsi ilə əvəzlənməsi; 2.fövqəlmilli (kosmopolit - T.A.) elitanın formalaşması (milli dövlətlərin vahid fövqəldövlətdə birləşdirilməsi yolu ilə deyil, inkişaf etmiş ölkələrin möhkəm birliyinin təmin edilməsi yolu ilə); 3.dünyanın aparıcı dövlətlərinin elitə klublarının yaradılması yolu ilə həllini tələb edir.

**ARAŞDIRMA VƏ BEYİN
MƏRKƏZLƏRİNİN
İCTİMAİ-SİYASİ HƏYATDA
İŞTİRAK FORMALARI**

1.8. Analitik informasiya fəaliyyəti “beyin mərkəzləri”nin işinin əsas xüsusiyyəti kimi

Analitik informasiya ilə iş hər bir dövlətin siyasi sisteminin əsas istiqamətidir. Bu müddəa barədə BM-də çalışan və onu təhlildən üç tədqiqatçının fikirlərini misal gətirməklə, məsələnin vacibliyini nəzərə çatdırmaq mümkündür.

“Amerikanın siyasi həyatında, həmçinin bu və ya digər siyasi kursun seçilməsində informasiya, demək olar ki, həmişə puldan daha güclü valyuta olmuşdur”.²⁹

“Siyasətdə informasiya lazımı vaxtda və lazım olan formada verilmirsə, heç bir əhəmiyyətə malik olmur. Qərar qəbuluna qüvvələr nisbətinin konfigurasiyası və ya böhran vəziyyəti təsir göstərir. Beləliklə, qərar qəbul edən şəxs mövcud olan, əlinin altında olan informasiyadan istifadə etməli olur. Bu da həmişə maksimum etibarlı və dərin əsaslandırılmış informasiya olmayıb, onu yayaların maraqlarını əks etdirə bilər. Təəssüf ki, əksər hallarda belə olmur və “beyin mərkəzləri”nin rolu məhz burada xüsusilə seçilir. Məhz bu informasiya imperativi ötən əsrin əvvəllərində “beyin mərkəzləri”nin yaranmasını və 80-ci illərində onların inkişafında “partlayış dövrünün yaşanmasını şərtləndirmişdir”.³⁰

“Mahiyyətə bütün “beyin mərkəzləri” bir funksiyanı yerinə yetirirlər – bu, siyasi proseslərə real, obyektiv və sistemləşdirilmiş analitik informasiyanın, ekspert biliyinin gətirilməsidir. Bütün “beyin mərkəzləri”nin qarşısında duran başlıca vəzifə də eynidir: müstəqil olaraq qalmaq və hakimiyyətdə doğru olan informasiya ilə təmin edə bilmək”.³¹

Analitik informasiya ilə iş bir sıra aspektləri əhatə edir: daxilə və xaricə mövcud olan vəziyyətin öyrənilməsi (nələr baş verir?); daxilə və xaricə imkanların öyrənilməsi (nə etmək olar?); ölkədə və xaricdə mövcud və mümkün meyillərin öyrənilməsi (kim nə edir və etməyi planlaşdırır?) əsasında adekvat qərarların qəbuluna dəstəkçi olmaq. Bu suallar, xüsusilə də xarici siyasətdə analitik informasiya yafəaliyyətinin məğzini təşkil edir. Bununla bağlı realıqda baş vermiş bir hadisəni təsvir edən lətifə mövcuddur. Belə ki, 1815-ci ildə Vyana konqresi zamanı Avstriya imperiyasının xarici işlər naziri K.Metternix öz həmkarından rus səfirinin ölümü haqqında xəbəri eşidərkən özündən asılı olmayaraq demişdi: “Doğrudan? Görəsən, onun konqresin gündəliyi barədə fikri nə idi?”

11 sentyabr 2001-ci ildə ABŞ-da baş vermiş terror hadisəsindən sonra ABŞ-

29 <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/procontra/68999.html> // Рич Эндрю, Уивер Кент Р. Пропагандисты и аналитики: “мозговые центры” и политизация экспертов // Pro et contra. 2003, № 2. Том 8.

30 Джеймс Макган. “Мозговые центры и транснационализация внешней политики”.//Внешняя политика США. Электронный журнал Госдепартамента США, Том 7, №3, ноябрь 2002 года, с.15-16.

31 Wildavsky, Aaron. Speaking Truth to Power: The Art and Craft of Policy Analysis (Boston: Little, Brown and Co. 1979).

ın ədliyyə naziri G.Fayn baş vermiş hadisədə məlumatların deyil, onların analitik təhlilinin olmamasından şikayətlənmiş və əsas problemi bunda görmüşdür. Dünya təcrübəsi dəfələrlə sübut edib ki, xarici siyasət, milli təhlükəsizlik və milli müdafiə sahəsində fəaliyyət göstərən, əsas funksiyalarından biri informasiya təminatı olan mütəxəssislər olmadan nazirliklərin strateji problemləri, dialektik əlaqədə olan diplomatiya və xarici siyasət uğurlu ola bilməz. Analitik informasiyanın hazırlanma mexanizmini şərti olaraq sıx qarşılıqlı əlaqədə olan “daimi” və “dəyişən” dəyərlərin uyğunluğu əsasında qurulmuş riyazi düstur kimi təsvir etmək olar. “Daimi” dəyərlər dedikdə dövlətin milli maraq və məqsədləri nəzərdə tutulur. “Dəyişən” dəyərlər daxili və xarici amillər və şəraitlər toplusunu ifadə edir. Dövlət xarici arenada öz praktiki fəaliyyətini “dəyişən” dəyərlər əsasında müəyyənləşdirməli olur”.

H.Kissincer qeyd edirdi ki, ekspertlər beynəlxalq və yerli sistemlərdə gedən prosesləri təhlil edirlər, dövlət xadimləri, qərar qəbul edən şəxslər isə bu sistemləri yaradırlar. Buna görə də analitik ilə dövlət xadiminin baxışlarında böyük fərq mövcuddur. Analitik hər hansı bir problemi təhlil etmək, istədiyini seçmək iqtidarındadır, lakin dövlət xadimi yeganə olan düzgün seçim etməlidir. Analitikin vaxtı məhdud deyil, dəqiq və aydın nəticəyə gəlmək üçün istədiyi qədər vaxt sərf edə bilər, dövlət xadimi isə məqamın diktəsinə cavab verir. Analitik heç bir şeylə risk etmir. Əgər onun çıxarışları düzgün olmasa, o, yeni yol seçir. Dövlət xadimi yalnız bir cəhd edə bilər, əgər o səhv edərsə, bu səhvləri düzəltmək mümkün olmur. Analitikin ixtiyarında çoxsaylı faktlar var və öz intellektual bacarıqlarından asılı olaraq mühakimə yürüdür. Dövlət xadimi isə dəyərlərdən çıxış edərək fəaliyyət göstərməlidir, lakin onları irəli sürən zaman sübut etmək imkanına malik deyil, tarix onun nə qədər müdrikliklə vacib dəyişikliklər etməsi haqqında mühakimə yürüdəcək, ən əsası isə odur ki, o nə dərəcədə əmin-amanlığa nail olub. Buna görə də müasir diplomatiyanın dərk edilməsi üçün dövlət xadimlərinin dünya nizamının qurulması ilə bağlı problemin həll edilməsi istiqamətindəki fəaliyyətində nəyin və nə üçün baş tutması, yaxud baş tutmaması əsas məqsəd deyil.

Elmi işdən fərqli olaraq analitik informasiya belə bir zəruri məqsəd güdür ki, o, xarici siyasi maraqların təmin edilməsi və həmin anda qərarların qəbul edilməsi üçün faydalı və əhəmiyyətli olmalıdır. Əhəmiyyətlik bir çox amillərlə, o cümlədən analitik informasiyanın tamlığı və dəqiqliyi ilə müəyyən edilir. Bəzi hallarda onlar müasirlik baxımından qurban verilir. Akademik işlərdən fərqli olaraq məlumat sənədləri üçün müasirlik böyük əhəmiyyət kəsb edir. Analitik informasiya məhsulunun təyinatına uyğun olaraq hansı məqsədlərlə istifadə ediləcəyi nəzərə alınır. ABM öz məhsulunun operativliyi ilə fərqlənəlidir. Rəhbərlik üçün o, yığcam, inandırıcı və anlaşılıqlı olmalıdır. Digər tədqiqat sahələrində, məsələn, məlumat kimi istifadə edilərsə, analitik informasiyanın tamlığı və xüsusiyyəti

məhdudlaşdırılmaya bilər. Bütövlükdə analitikinformasiya fəaliyyəti hər hansı bir təhlilə aid olan elmilik prinsipini əsas hesab edir.

Analitik informasiya məhsulunun təqdimedilmə formatı da mühüm məsələlərdəndir.

Əgər BM-lərin təkamül tarixinə nəzər salsaq, burada analitik informasiya məhsulunun təqdimedilmə formatının da dinamikaya uğradığının şahidi olarıq. Bu həm məhsulun formatına, həm də onun yayılması strategiyasına aiddir. Məsələn, XX əsrin 70-ci illərində Amerikanın “İrs” (Heritage) Fondu məhz bu xüsusiyyətləri ilə diqqəti cəlb etmişdir. Fond istənilən, xüsusilə də Konqresin gündəliyinə daxil edilən məsələlər barədə faksla göndərilə biləcək formatta qısa həcmli sorğu materialları göndərməyi bacarmışdır. Bu ənənənin uğurlu alındığını görə “yaşlı nəsil” BM-ləri, məsələn, Brukinqs İnstitutu da 1996-cı ildən etibarən siyasi məsələlərə dair 5-19 səhifəlik yeni bülletenlər seriyası nəşr etməyə başlamışdır.

Bir çox hallarda analitik mərkəzlərin statusu onlara cəmiyyətdə tələbatın olmaması, onların təqdim etdiklərin təhlilin, “məhsulun” tələb edilən parametrlərə uyğunsuzluğu və keyfiyyətsizliyi ilə bağlı olur. İdarəetmə subyektı (dövlət, yaxud başqa sifarişçi subyektlər) texnoloji təqdimat baxımından rahat, əhəmiyyətli və s. keyfiyyətlərə cavab verən (həcmə böyük olmayan, təqdim edilən məsələ ilə bağlı konkret təklifləri, yaxud tövsiyələri əhatə edən)məhsulda maraqlıdır.

Bu baxımdan “intellektual istehsalat” davamlı olaraq yeni məhsul formaları daxil etməyən ABM-lər uğur qazana bilmirlər. Bu cəhət yerli məkan üçün də səciyyəvidir və bir çox mərkəzlər öz analitik məhsullarını ənənəvi vasitə və yollarla (şəxsi əlaqələr, konfranslar, seminarlar və s.) təqdim edirlər. Demək olar ki, müasir metodlar (məsələn, yeni texnologiyalar, İnternet) və xüsusilə də “aqrəssiv marketing” mexanizmləri (müxtəlif formalı tədbirlər, vərəqələr yayılması və s.) praktiki olaraq istifadə edilmir.

ABM-lərin analitik məhsuluaşığıdakı formalarda təqdim edilən yeni kreativ, alternativ ideyalardır

Məruzələr, hesabatlar (açıq və qapalı)	Yeni nəzəriyyə, ideologiya və metodikalar	Siyasi kursun yeni strategiyaları (ssenariləri, variantları)
Yaxın, orta və uzun müddətli proqnozlar	Təklif və tövsiyələr	Dəyərləndirmələr əsasında böhran ehtimallarına dair xəbərdarlıq

1.9. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin tədqiqat və iş metodları, üsulları

Belə bir deyim var: tənha ekspert “ideyanı tilovla tutan balıqçıya”, ekspertlər cəmiyyəti isə “ideyaları balıq toru ilə tutan balıqçıya” bənzəyir. Yaxud “ağıl ağıldan üstündür, “beyin mərkəzi” hər ikisindən üstündür” və s. Fəaliyyətdə üstünlüyü təmin edən amil BM-lərin fərqli iş metodlarıdır.

<i>Düşüncənin fəallaşdırılmasının çox işlənən metodları</i>	
1.	Beyin hücumu
2.	“Əks-beyin” hücumu
3.	Kölgəli beyin hücumu
4.	Gəmi heyəti
5.	“Fokus obyektlər” metodu
6.	Analogiya, sinektika
7.	“Analogiya texnikaları” üsulu
8.	“Coaching” metodu

<i>Sistemli axtarış metodları</i>	
1.	Nəzarət siyahıları
2.	Morfoloji təhlil
3.	Funksional təhlil
4.	Funksional dizayn üsulu
5.	Fokus obyektlərin metodu
6.	Metod çələngləri birliyi və metaforalar
7.	Tam ardıcıl təsnifat metodu
8.	Optimal formaların sintezi üçün metod
9.	Sistemli iqtisadi təhlil metodu və konstruktiv qərarların həlli
10.	Beş “Nə üçün?” metodu

<i>İdarəetmə metodları</i>	
•	“Keyfiyyətə nəzarətin yeddi əsas vasitəsi”
•	“ABC-analiz”

•	“Qənaətcil istehsal”
•	“Nəzarət vərəqi”
•	Delfi metodu
•	“Mənzərənin diaqramı”
•	“Bənzərliklərin diaqramı”
•	“Əlaqələr diaqramı”
•	“Histoqramlar”
•	“Nəzarətkartları”
•	“Prioritetlər matritsası”
•	“Kano modeli”
•	“Autsorsinq”
•	“Səhvlərdən sığortalanmaq”
•	“Bençmarkinq”
•	“Taquti metodu”
•	“Strateji yol xəritəsi”

1.10. “Beyin hücumu”-daim müasirləşən “klassik” metod

Siyasi təhlil və araşdırmaların mühüm metodları sırasında *ekspert dəyərləndirmələri (ekspertizası)* olduqca mühüm yer tutur. Ekspert qrupların dəyərləndirmələri əyani və qiyabi formalarda keçirilir. Əyani metod böyük maliyyə xərci və təşkilati xərclər tələb etmədiyindən olduqca geniş yayılmışdır. Əyani dəyərləndirmələri özü də: 1.problemə müzakirəsində iştirakçıların yaradıcı potensialını aşkarlamağa; 2.problemə dair fikir mübadiləsinə həsr olunan formalara- bölünür.

Əyani ekspert dəyərləndirmələrinin ən geniş yayılmış metodlarından biri- “beyin hücumu” (“brainstorming”) metodudur. (Burada ingilis sözü olan “brainstorming” и “brain-storm” anlayışlarını səhv salmaq olmaz. Belə ki, sonuncu psixoloji termin olub, “çılğınlıq böhranı”, yaxud “dəlilik tutmaları” mənasını verir.)

Beyin hücumu metodu XX əsrin 1939-41-cı illərində amerikalı Aleks Osborn tərəfindən tətbiq edilmişdir. Ötən əsrin 40-cı illərində reklam sahəsində işləyən A.Osborn əməkdaşlarının fərdi olaraq ayrı-ayrılıqda yeni təklif və ideyalar irəli sürə bilməməsindən narazı qalır və problemlərin yaradıcı həlli yönündə axtarışlar

aparmağa başlayır. Sonda kollektiv düşüncə sessiyalarını təşkil edərək nəticələrin əvvəlkindən xeyli yaxşı olduğu qənaətinə gəlir. O, əldə etdiyi qənaətləri təkmilləşdirərək “beyin hecumu” anlayışı və metodunu tətbiq etmiş, 1953-cü ildə “Tətbiqi təxəyyül” kitabında çap etdirmişdir.³²

Beyin hücumu hər hansı problemin həlli yollarını axtarmaq üçün ekspertlərin (iştirakçıların) yaradıcı fəallığının stimullaşdırılmasına əsaslanan operativ metoddur. İdarəetmə qərarlarının qəbul edilməsində qarşıya qoyulan problemin həlli üçün kollektiv, yaradıcı fəaliyyət formasıdır. Adətən bu metod problemin həlli üçün məlumatın az olduğu yaxud ümumiyyətlə olmadığı şəraitdə tətbiq edilir. Başqa sözlə deyilsə, problemin həlli üçün ən qısa vaxtda kreativ və innovativ ideyaların yaranmasını stimullaşdırma bilən bütün texnikalar “beyin hücumu” anlayışına daxil edilir.

Hazırda A.Osbornun artıq “klassik” adlandırılan biləcək beyin hücumu metodunun, struktur və prosedur baxımından fərqlənən onlarla yeni forması və növü yaranmışdır.

Beyin hücumunun əsas mahiyyəti: ideyaların yaranmasını onların tənqidindən ayırmaq, başqa sözlə, “xəyalpərvəri tənqidçidən” ayırmaqdır. Hər bir insan problemlərin həlli üçün xeyli vaxt və qüvvə sərf edir, bəzən nəticədə heç nəyə nail ola bilmir. Beyin hücumunun məqsədi məhz problemlərin həlli üçün ideyaların yaranmasına stimula vermək, ən gərəkli olanları seçməkdir.

Azərbaycanda bu ifadə “*beyin həmləsi*” kimi də tətbiq edilir. Eyni zamanda, bu gün beyin hücumu ifadəsi o dərəcədə geniş yayılıb ki, bir çoxları əmindirlər ki, əgər bir neçə nəfər yığılıb hər hansı bir problemi müzakirə edərsə, deməli onlar artıq beyin hücumunda iştirak edirlər. Yaxud düşünürlər ki, istənilən ekspert müzakirəsi beyin hücumundan başqa bir şey deyil. Həmçinin bu metodu beyin hücumuna bənzərliyi olan digər formalarla da qarışdırırlar. Ən təəccüblüsü odur ki, bəzən keçirilən forumları, konfransları da beyin hücumuna aid edirlər. Bu isə düzgün deyil, çünki, beyin hücumu konkret kəmiyyətdə və formatda keçirilir, ən son dövrdə yaranan növləri nəzərə alınmazsa, əsasən kiçik qruplar üçün nəzərdə tutulur. Həm də, təsəvvür edildiyi qədər sadə olmayıb müəyyən qaydalara ciddi əməl edilməsini tələb edir. Beyin hücumunun əsas xüsusiyyətlərindən qısa bəhs edəək.

Beyin hücumunun əsas mərhələləri

Qrup şəklində problemin həlli və qərarın qəbul edilməsi prosesi beyin hücumunda iki hissəyə bölünür: birinci mərhələdə aparıcının təqdim etdiyi

³² Osborn, A.F. (1963) Applied imagination: Principles and procedures of creative problem solving (Third Revised Edition). New York, NY: Charles Scribner's Sons.

problemin həlli üçün müzakirə iştirakçıları hər hansı bir, hətta ən ağılasığmaz qərar variantlarını irəli sürürlər və həmin variantlar bu mərhələdə tənqiddə məruz qalmır. Bu yanaşma beyin hücumunun əsaslarından biridir və tənqid olmadığından ideyalar çox məhsuldar olur. Bu o demək deyil ki, tənqid tamamilə ləğv edilir, sadəcə olaraq, ideyaların toplanması və müzakirəsi prosesi aparılır. Bu vəziyyət insan şüurunun ikili xüsusiyyətə malik olması ilə bağlı psixoloji fenomenə əsaslanır, belə ki, insan həm tənqidi düşüncəyə, həm də yaradıcı düşüncəyə malikdir.

Bununla yanaşı ideyaların eyni vaxtda tənqidi nəzərdən keçirilməsi onların yaradıcı fəallığını zəiflətməklə yanaşı, həm də yalnız tamamlanmağa ehtiyacı olan yaxşı ideyaların səthi müzakirə zamanı dərk edilməməsinə və elə yaranan kimi məhv edilməsinə səbəb ola bilər. Beyin hücumunun aksiomalarından biri də belədir ki, “əyləclərə basmaqla irəli getmək mümkün deyil”.

İlk növbədə qrupa daxil olan ekspertlərin ümumi sayının parametrlərini göstərmək lazımdır. Bu problem hər hansı bir kiçik qrupun say həudları məsələsi ilə bağlıdır. Uzun müddət belə hesab edilirdi ki, 7 ± 2 nəfərdən ibarət olan kiçik qrup səmərəli fəaliyyət göstərə bilər. 7 ± 2 sayı psixologiyada “Millerin sehri rəqəmi” adlanır. Psixoloq alim Miller müəyyən etmişdir ki, insanın operativ yaddaşında məhz bu sayda olaylar (əşyalar) qala bilər. Qrupun aparıcı “sütunlarını” beyin hücumunun keçirilməsinin təşəbbüskarı olan siyasi ekspertlər təşkil edir.

İştirakçılara gəlincə, adətən beyin hücumu qrupuna “onun sütunu” hesab edilən 3-5 nəfər daimi üzv, 5 nəfər yeni üzv, aparıcı və bütün təklifləri paralel formada qeyd edən katib daxil olur. O da istisna deyil ki, qrupun özəyi olmur və bütün ekspertlər özlüyündə fərqli analitik mərkəzləri təmsil edirlər. Bununla əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, “sütunların” olması beyin hücumunun ən geniş yayılmış variantıdır, lakin onun zəruri xüsusiyyəti deyil. Daha vacib şərt təkrarlanan vəziyyətin olmamasıdır, belə ki, bəzən beyin hücumunda hər dəfə eyni insanlar iştirak edirlər. Psixoloqların fikrincə, belə bir vəziyyətdə qrup yeni ideyalar toplaya bilmir. Bu səbəbdən beyin hücumu iştirakçıları arasında müəyyən növbələşmə, əvəzləmə olması daha arzu ediləndir.

Beyin hücumu qrupunun tərkib heyəti haqqında danışarkən, nəzərə almaq lazımdır ki, beyin hücumunun müvəffəqiyyəti çox zaman *aparıcının (moderatorun)* uğurlu fəaliyyəti ilə bağlı olur, əks halda siyasi təhlil proseduru xoşagəlməz nəzarət edilən çoxsəslü xor kollektivi formasını ala bilər. Məhz aparıcı bu metodun qaydalarına əməl edilməsi vəzifəsini və məsuliyyətini çiyinlərində daşıyır.

Beyin hücumu başlamazdan əvvəl onun keçirildiyi məkanda bu metodun ilkin mərhələsi ilə bağlı dörd əsas qaydanı izah edən böyük plakat asılması

məqsədəuyğun hesab edilir. Bu zaman ekspert qrupunun əsas vəzifəsi problemin həlli ilə bağlı mümkün qədər çox variantların irəli sürülməsi olur. Beyin hücumunun ilkin mərhələsinin *qızıl qaydaları* belədir:

1) “Vaxta qənaət, fikirləri maksimum qısa ifadə etmək”; tənqid yolverilməzdir; 2) fikirlərin kreativ, qeyri-standart olması alqışlanır; 3) “Yalnız təklif, təklif, yenə də təklif vermək”; nə qədər çox ideya olsa bir o qədər yaxşıdır; 4) söylənilən ideyaları necə daha yaxşı ifadə etmək, yaxud onların bir neçəsini bir ideyada necə cəmləşdirmək barədə düşünmək; 5) Təfərrüatlara varmamaq, ilk növbədə ideyanı tezis kimi formalaşdırmaq.

Aparıcı ilk növbədə birinci qaydaya əməl edilməsinə ciddi nəzarət etməlidir, çünki onun pozulması meyli daha yüksəkdir. Əgər bu baş verərsə, aparıcı zəngi səsləndirməli, iştirakçıları qaydalara əməl etməyə dəvət etməli və beyin hücumu proseduru pozmağa imkan verməməlidir.

Aparıcının digər bir vəzifəsi qrup qarşısında duran problemin dəqiq müəyyənləşdirilməsi ilə bağlıdır.

Qrup qoyulan məsələ ilə bağlı lazımı qədər qərarlar qəbul etdikdən və beyin hücumunun birinci mərhələsini sona çatdırdıqdan sonra “beyin hücumunun növbəti-ikinci mərhələsinə”, *aldə edilmiş təkliflərin tənqidinə* keçid alır.

İstənilən metod ideal sayıla ilmədiyi kimi, beyin hücumuna da tənqidi yanaşmalar mövcuddur. T.Buşar, T.Rikarde, D.Fridman, E.Lyuis və s. tədqiqatçılar beyin hücumunun çatışmayan cəhətlərini tənqid etmişlər. Onlar əsas kimi fərdi yaradıcılığın kollektiv səylərə təbə edilməsini, zaman-məkan məhdudluğunu və s. səbəb gətirirlər. Hesab edirlər ki, istənilən ideyanın dəstəklənməsi əsas mövzudan yayındırır, metod ideyalar çoxluğundan ən doğru olanı seçməyə qarantıya vermir və s.³³

Bütün tənqidlərə baxmayaraq beyin hücumu metodu son əsrə kollektiv yaradıcılıq və problemlərin birgə həlli yönündə səylərin ən məşhur növü kimi ən müxtəlif sahələrdə və dövlət idarəçiliyində tətbiq olunur. Metodun mahiyyət və funksiyaları dəyişməz olaraq qalır. Bunlar aşağıdakılardır:

1. Beyin hücumu problemlərin yaradıcı həllinin ən güclü vasitəsidir;

2. Beyin hücumu getdikcə mürəkkəbləşən cəmiyyətdə “komanda-kollektiv düşüncə” birliyini və qarşılıqlı təsirini inkişaf etdirir, stimullaşdırır. Bu metodun gücü ideyaların dialoqda doğrulması-birinin digərindən yaranmasındadır.

33 Bouchard T.J. Whatever happened to brainstorming. - J. of creative behavior, Buffalo (H.Y.), 1971, vol.5, N3, p.182-189; Lewis A.C., Sadosky T.L., Coraolly T. The effectiveness of group brainstorming in engineering problem solving. -IEEE transactions on engineering management, N.Y.,1975, vol.KM-22, N 3, p.119-124.

1.11. “Beyin hücumunun yeni yaranan növləri”

Beyin hücumunun problemlərin həllində mütərəqqi və səmərəli düşünce texnikası olduğunu hazırda belə bir realıq da təsdiq edir ki, klassik beyin hücumunun yeni kreativ metodlarla sintez edilən növləri və formaları bu gün də yaranmaqda davam edir. Artıq yeni yaranan növlər o dərəcədə çoxalmışdır ki, onların təsnifatının aparılmasına tədqiqatlar həsr edilir.³⁴ Xüsusilə informasiya texnologiyalarının inkişafı ilə yaradılan “elektron beyin hücumu” və onun çoxsaylı növləri intensiv artmaqdadır.

Yeni yaranmış metod növlərinin bəzilərinə qısa nəzər salaq.

“Əks beyin hücumu”nda (Neqativ Brainstorming) əvvəl təklif edilən ideyaların inkarı, əksi olan ideyalar irəli sürülür və cavablar axtarılır. Məqsəd bütün həll variantlarının əhatə edilməsidir.

Qarışıq (kombinə edilmiş) (Mixed Brainstorming) beyin hücumunda bir neçə növ birlikdə tətbiq eiddir və klassik sessiyadan sonra 2-3 gün fasilə verilir. Bu müddət yeni orijinal ideyaların yaranmasına təkan verir.

«*Yöndətilən beyin hücumunda*» (Directed Brainstorming) problem haqda iştirakçılara məlumat müzakirələrdən əvvəl təqdim edilir. Onlar hansı meyar və şərtlərin tələb olduğunu əvvəlcədən bilirlər.

“*Gediş-gəliş formalı beyin hücumunda*” (Shuttle Brainstorming) iştirakçılar iki qrupdan ibarət olur, iki otaqda işləyirlər və növbə ilə yerlərini dəyişirlər və öz ideyalarını müxtəlif mövqələrdən təqdim edirlər.

Problemin həllinə deyil, prioritet sualların (problemlərin) üzə çıxarılmasına həsr edilən beyin hücumu növü “*Sualların aşkarlanması*” («*Questorming*», *Question Brainstorming*) adlanır. Burada gələcək fəaliyyət planlarının qurulmasını təmin edən vacib sualların, problem mövzuların iyerarxiyası müəyyən edilir.

“*Fasiləli beyin hücumu*” (*Stop-And-Go Brainstorming*) müəyyən mərhələlərə bölünür. İdeyaların təqdimi üçün 3-5 dəqiqə vaxt ayrılır və sonra qrup üzvləri yenidən fikirlərini cəmləmək üçün susurlar. Daha sonra yenidən ideyaların irəli sürülməsi davam edir.

“Çoxsaylı intellektlərin konfransı” yaxud “*Kaleydoskopik beyin hücumu*” növündə (*Kaleidoscope brainstorming*) iştirakçıların müxtəlif ünsiyyət formaları

34 <http://www.mindtools.com/brainstm.html>://Brainstorming. Generating many radical, creative ideas.; http://www.iturls.com/English/TechHotspot/TH_ct.asp// Creativity Techniques ; Geschke H. Introduction and use of idea-generating methods. - Research management, N.Y., 1978, vol.21, N3, p.25-28.; Proctor T. Creative Problem Solving for Managers. Developing skills for decision making and innovation. Second edition. Taylor Francis Croup London And New York. -2005. -320p.; Rickards T. Stimulating innovation N.Y. St.VfrtinsPress.-1985.-221p.; Rickards T., Preeqman D. Procedures for managers in idea - deficient situations» An examination of brainstorming approaches. - J. of management studies, Oxford. 1978, vol.15, N 1, p.43-55.

səmərəli tətbiq edilir. Əsas cəhət odur ki, onların biri özünü digərinin yerində təsəvvür edə, onun ideyasını dəstəkləyə, şərh verə yaxud da dəqiqləşdirə bilməlidir. Bu da kollektiv düşüncəni daha yaxşı təşkil etməyə, bir fikrin digərini “güzgüdə” olduğu kimi əks etdirməsinə imkan verir.

“Ən çılğın ideya” texnikası (*Wildest Idea Technique*) hər hansı problemin həllində inqilabi ideyanın aşkarlanmasına kömək edir. Bu texnika qrup üzvlərini “çərçivədən kənar”(“out-of-the box”) düşüncəyə, ən cəsarətli, qeyri-standart, gözlənilməz ideyaların irəli sürülməsinə şərait yaradır.

“Fərdi beyin hücumu” sərbəst, azad məktub formasında problemin həllinin yazılmasını nəzərdə tutur və müstəqil şəkildə həyata keçirilir. Bu texnika “*Yazılı beyin hücumu*” ((Brainwriting) ilə yaxındır və birlikdə tətbiq edilir. XX əsrin 70-ci illərində Almaniyada Artur Vanqandi tərəfindən tətbiq edilmişdir. İştirakçının təcrid edilmiş məkanda yazdığı ideyalar kağız parçalarına, yapışqanlı vərəqələrə və ya kartoçkalara yazılır. Daha sonra kollektivdə müzakirə edilir. “Kollektiv yaradıcılıq, düşüncə ənənəsinin” inkişaf etmədiyi təşkilatlarda bu texnikanın tətbiqi daha səmərəli hesab olunur.

“*Gəzinti formalı beyin hücumunda*” (Brainwalking) iştirakçılar problem və ideyaların yazıldığı böyük vərəqələrin asıldığı divarlar boyu hərəkət edirlər. Gözdikcə hərə öz ideyasını və şərhlərini vərəqəyə əlavə edir.

“*Dairəvi və dəyirmi masa beyin hücumunda*” (*Round-Robin And Roundtable Brainstorming*) (1992), cavablar dairə üzrə növbə ilə “bir dəfəyə bir cavab” prinsipi ilə verilir. Bu metod hər iştirakçıya öz töhfəsini vermək üçün bərabər imkanlar verir.

İştirakçı sayının çox olduğu auditoriyalarda səmərəli üsul kimi “Şayiələrin toplanması” texnikası (*The Buzz Session*) tətbiq olunur. Burada böyük qruplar kiçik dəstələrə bölünür və hərəyə konkret tapşırıq verilir. Hər dəstə 6 nəfərdən ibarət olur və 6 dəqiqəyə qrupun ideyalarını cəmləyib təklif etməlidir.

Klassik beyin hücumu metodunun struktur və prosedur baxımından nə qədərə yeniləşdiyini, iştirakçıların sayının 50-dən 200-ə çatdığı “*Göy vərəqələr texnikası*” (*Blue Slips Technique*) təsdiq edir. Bu texnika strateji informasiyanın əldə edilməsi, proqnoz, planlaşdırma və idarəçiliyin təkmilləşdirilməsi üçün səmərəlidir. Xüsusən də problemin müzakirəsi üçün vaxt darlığı şəraitində şəraitində fikirlərin toplanması üçün tətbiq edilir.

“*Beyin hücumunun hərbi versiyası*” (*The Military Brainstorming Version*) Böyük Britaniya ordusunda işlənib hazırlanmışdır.

Bundan əlavə, başqa məlum metodlarla kombinə edilmiş texnikalar: “*Pin kart metodu*”(The Pin Card Technique), “*Beyin hücumu*

oyunu”(Brainwriting Game), “*Rollarla beyin hücumu*” (Rolestorming Technique), “*Fırlanan rollar*” (Rotating roles), “*Komandanın fikir xəritəsi*” (Team Idea Mapping), “*Klaster beyin hücumu (köpük) metodu*” (The Classic Cluster Brainstorming Method (The Bubble Method) , problemin dərin və hərtərəfli həlli üçün “Key Ci” metodu (KJ Method), ideyaların təkrarı və zəncirvari doğrulmasına təkan verən “Trigger metodu” (Trigger Method) problemi müxtəlif formada təsvir etməyə imkan verən “Təxəyyüllə beyin hücumu”(Imaginary Brainstorming)mövcuddur. Kreativ düşüncənin stimullaşdırılması üçün həmçinin, şəkil və rəsmlərin istifadəsi ilə (Braindrawing), həmçinin kollektiv hazırlanan *eskizlərin* istifadəsi ilə (Brain Sketch) beyin hücumları işlənib tətbiq edilir.

Nəhayət, hazırda informasiya əsrinin tələblərinə müvafiq olaraq, «**Elektron beyin hücumu**» yaxud «Online beyin hücumu» və ya «*Breynlayning*» (Brainlining) geniş tətbiq edilir. Bu texnika İnternet şəbəkəsində real vaxt rejimində həyata keçirilir. Onun üstünlüyü və özəlliyi-eyni vaxtda dünyanın müxtəlif ölkələrində çoxsaylı ekspertlərin virtual qrup şəklində birləşərək çeşidli ideyalar irəli sürməsinə imkan yaratmasındadır.

Elektron beyin hücumu kompyuterləşdirilmiş «Elektron Toplantı Sistemi» (ETS) vasitəsi ilə həyata keçirilir. Eyni zamanda onun daha sadə formalarını elektron poçtla və ya digər sadə proqram təminatı ilə təşkil etmək mümkündür. Elektron toplantıda (müşavirə) ideyaların siyahısı eyni vaxtda hamının görəcəyi sərbəst şəkildə (kəonüllü seçimlə: anonim və ya avatarlar vasitəsi ilə) şəbəkədə yayılır və proses başlayır. Beyin hücumunun bu cür elektron veb-metodlarının klassik texnikaya xas olan məhdudiyətləri aradan qaldırıldığına dair ümumi qənaət mövcuddur.

Ən vacib cəhəti isə «çarpaz tozlanma» adlanan üsulla ideyaların qarşılıqlı zənginləşməsinə stimula verməsi, müəlliflərin anonim qalması arzusunun təmin edilməsi ilə stereotiplərin aradan qaldırılması, ideyaların elektron formatda yaddaşa verilməsi və istənilən vaxt onlardan istifadə etmək imkanını verməsi hesab edilir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz- beyin mərkəzlərinin yeni yaranan-5-ci nəsli hesab edilən qurumlarda bu metod geniş tətbiq edilir.

Hazırda beyin hücumunun yaradıcı (kreativ) və innovativ metod və texnologiyalarla qovuşaraq zənginləşməsi ənənəsi başlanğıcını götürmüşdür. Bu yaşadığımız dövrün kreativ düşüncəyə və beyin potensialına yaratdığı sosial sifarişlə bilavasitə əlaqəlidir. Mürəkkəb sistemə çevrilmiş cəmiyyətdə hər bir insan davamlı olaraq problemlərin həlli və qərar qəbul etmək çağırışı ilə üzləşir. Bu çağırışlar isə öz növbəsində insanın öz düşüncə imkanlarını səfərbər etməyi, bütün hallarda ona həsr edilən vaxtı azaltmağı tələb edir. Bunu qeyd edilən sahədə

nüfuz qazanan alim və tədqiqatçılar təsdiq edir.

Mikrosoftun yaradıcısı Bill Geyts özünün “İrəliyə yol”(The Road Ahead, 1995) və “Fikir sürətli biznes” (Business @ the Speed of Thought,1999) kitablarında bu məsələyə toxunmuşdur. O belə bir fikri vurğulayır ki, “əgər keçən əsrin 80-ci illərində uğur qazanmağı təmin edən həlledici amil-*keyfiyyət*, 90-cı illərdə-*reinjiniinq* (reengineering -fəaliyyət və proseslərin fundamental şəkildə yeniləşdirilməsi)idisə, hazırkı XXI əsrin fundamental konsepsiyası-çağırışlara operativ cavabları mümkün edən *sürətdir*. Bu da sırf texniki məsələ olmayıb, ilk növbədə düşüncə məsələsidir. Başqa sözlə deyilsə, “gecikən geridə qalır”. Sürətlə ayaqlaşmaq üçün informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) tətbiqini ən zəruri şərt hesab edən B.Geyts onları hər bir təşkilatın “Elektron Sınır Sistemi” (E-nervous system (ENS) adlandırır. “XXI əsrdə uğurların açarı məhz bununla mümkündür”.

Digər məşhur alim Ken Hadsonun müəllifi olduğu «*Sürətli düşüncə*» (Speed thinking) kitabında “Sürətli qalib gəlir!” tezi əsasında, yeni-generativ bir düşüncə forması kimi-kollektivin, qrupun və ya şəxsin fikirləşmək, yaratmaq, qərar vermək və həll etmək templərini sürətləndirmək yolları araşdırılmışdır³⁵.

Kreativ düşüncə texnologiyaları sahəsində Böyük Britaniyada yaşayan Malta əsilli, ixtiraçı, psixoloq, yazıçı və yaradıcı təfəkkür sahəsində ekspert Edvard de Bononun adını da qeyd etmək lazım gəlir. O,»*Ağlın fəaliyyət prinsipləri*» adlı tədqiqatında belə qənaətə gəlir ki, yaradıcılıq istənilən insanda potensial şəkildə mövcuddur və onun reallaşması müəyyən vərdislərə və texnikaya yiyələnməyi tələb edir.Uzun illərin təcrübəsi olmadan həmin texnika və metodlara yiyələnməklə əksər insanlar lazım olan məqamda öz potensial və intuisiyasını səfərbər edərkə qərarlar qəbul edə bilirlər.

E.de Bono “lateral düşüncə” (lateral thinking-qəfil, kənar, “paralel” düşüncə) anlayışını elmə gətirmiş, düşünmək qabiliyyətini kiçik yaşlarından öyrətməyin mümkünliyünü göstərmişdir. 2009-cu ildə “Avropa Kreativlik və İnnovasiyalar ilinin” (European Year of Creativity and Innovation 2009) 27 səfirindən biri seçilən Bononun 57 kitabı dünyanın 34 dilinə tərcümə edilmişdir. Dünyanın 20 ölkəsinin məktəblərində Bononun düşüncə təlimi orta məktəb kurikulumlarına daxil edilmişdir.

Oksford, Cembriç, London və Harvard universitetlərində mühazirələr oxuyan E.de Bono ABŞ-ın «Feniks Texnologiyasının İnkişafı Universiteti»ndə “Da Vinçi Düşüncə Professoru” dur. Hazırda o, doğulduğu Maltada “Ümumdünya Yeni Düşüncə Mərkəzi”nin yaradılmasına başlamışdır və onu müasir dünyada bir növ “İntellektual Qırmızı Xaç” funksiyasını daşıyacaq qurum kimi təsvir edir.³⁶

35 <http://www.speedthinking.com/>

36 <http://edwdebono.com/>; <http://effectivethinking.me/plans?ref=1>

1.12. Ekspert dəyərləndirmələrinin qiyabi forması - Delfi metodu

Əyani beyin hücumu metodu ilə müqayisədə qiyabi metod (dəyərləndirmə-ekspertizalar) ciddi təşkilatı hazırlıq və müəyyən vaxt tələb edir. Qiyabi ekspert dəyərləndirmələri arasında ən geniş yayılanı-*Delfi metodudur*. Delfi metodu XX əsrin 50-ci illərində məşhur beyin mərkəzi «RAND Korporasiyası» tərəfindən hərbi-strateji problemlərin həlli məqsədi ilə hazırlanmışdır. Müəllifləri-O. Helmer, T.Qordon və N.Dolkidir. Metodun işlənilib ərsəyə gəlməsi dövlət orqanları tərəfindən himayə edilmişdir.

Metodun adı antik yunan şəhəri Delfinin adından götürülmüşdür.³⁷ Bu adın seçimi bir simvol kimi,dövlət idarəçiliyində ekspert biliklərinin faydalı olmasını ifadə edirdi. Delfi metodunun birinci mərhələsi-müzakirəsi və həlli vacib olan problemlər dairəsinin, sualların (soraqça) müəyyən edilməsidir. Ekspertlər onları cavablandırıb qaytardıqdan sonra 2-ci mərhələ başlayır. Soraqçanın əvvəlkindən fərqlənən yeni variantı hazırlanır. Verilən cavablar (dəyərləndirmələr) *4 meyar* əsasında qiymətləndirilir.

Cədvəl. *Beyin hücumunda irəli sürülən ekspert təkliflərinin qiymətləndirilməsi meyarları (X.Linston və M.Turoffa görə)*³⁸

<i>Meyar</i>	<i>Qiymətləndirmə variantı</i>	<i>Cavablarda verilən təkliflərin təxmini xarakteristikası</i>
Səmərəlilik	Çox səmərəlidir	Müstəqil qərar verilərkən istifadə edilərsə müsbət nəticəyə malik ola bilər
	Səmərəlidir	Digər təkliflərlə birlikdə istifadə edilərsə müsbət nəticəyə malik ola bilər
	Qeyri-səmərəlidir	Mənfi nəticəyə malik ola bilər
	Son dərəcə qeyri-səmərəlidir	Onun reallaşdırılması son dərəcə təhlükəli nəticələrə gətirə bilər

³⁷ Burada Apollon məbədi gələcəkdən xəbər verən kahini ilə (ing.-oracle) məşhur idi. Kahinə təkcə sakinlər deyil, hakim siyasi elitaların təmsilçiləri də hər hansı problemlərini həll etmək üçün müraciət edirdilər.
³⁸ [http://www.academia.edu/2064226/The_Delphi_Method//Harold A. Linstone, Murray Turoff. The Delphi Method Techniques and Application. 2002.](http://www.academia.edu/2064226/The_Delphi_Method//Harold_A._Linstone,_Murray_Turoff._The_Delphi_Method_Techniques_and_Application._2002.)

AZƏRBAYCANDA ARAŞDIRMA VƏ BEYİN MƏRKƏZLƏRİ
[yaranması, inkişafı və perspektivləri]

Həyata keçirilməsi	Tam gerçəkləşə bilər	Gerçəkləşməsi üçün heç bir maneə yoxdur
	Gerçəkləşməsi mümkündür	Yenidən işlənmə və müəyyən hissələrin daha da dəqiqləşdirilməsini tələb edir
	Gerçəkləşməməsi mümkündür	Bəzi məqamlar aydınlaşdırılmayıb, reallaşdırma zamanı müəyyən çətinliklərin olması mümkündür
	Gerçəkləşməsi tamamilə mümkün deyil	Təklif işləməyəcək
Mövcud problemə yanaşma dərəcəsi	Çox yüksəkdir	Təklif bir çox qoyulan məsələləri həll edir
	Yüksəkdir	Təklif problemə uyğundur, lakin onun reallaşması ikinci dərəcəli xüsusiyyətə malikdir
	Aşağıdır	Təklifin problemləli vəziyyətə təsiri zəifdir, onun reallaşması prioritetləri çox aşağıdır
	Son dərəcə zəifdir	Təklifin problemə heç bir aidiyyəti yoxdur
Təklifə inam səviyyəsi	Təməldir	Təklifin səhif olması riski azdır, ona daxil olan bütün nəticələr düzgündür. Son qərar ona əsaslanmalıdır
	Yüksəkdir	Təklifin səhif olması ilə bağlı bəzi risklər mövcuddur. Təklifdə bəzi əlavə və dəyişikliklər edilməklə son nəticənin onun üzərində qurulması arzu ediləndir
	Aşağıdır	Təklif risklidir. Son nəticənin onun üzərində qurulması arzu edilməzdir, lakin buradakı bəzi ideyaları istifadə etmək olar
	Son dərəcə aşağıdır	Təklifin səhif olması ehtimalı çox yüksəkdir və buna görə də o qəti şəkildə ləğv edilməlidir

1.13. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin statusu: “zəka əsgərləri”, “beşinci hakimiyyət”, yoxsa “yumşaq güc”?

Tədqiqatçıların əksəriyyəti təsiri və nüfuzuna görə BM-ləri “beşinci hakimiyyət” (qanunverici, icraedici, məhkəmə və KİV-lərdən sonra) də adlandırır. Eyni zamanda, BM-lərin yaranma və inkişaf tarixinə nəzər saldıqda nəzəri təhlil nəticəsində onların daha əvvəlki pillələrdə qərar tutduğunu hesab etmək olur.

Analitik mərkəzlər müasir demokratik siyasi prosesin nüfuzlu ictimai-siyasi aktorları (vətəndaş cəmiyyətinin ictimai təşkilatlar və hərəkatlar, təzyiqlər, qrupları, həmkarlar ittifaqları və s. kimi institutları) ilə yanaşı, “üçüncü sektor”un ayrılmaz hissəsi hesab olunur. Beləliklə, aşağıdakı suallar aktualıq qazanır: “Beyin mərkəzləri”nin əsl statusu necədir? Onların statusunun yüksəldilməsi üçün hansı imkanlar və məhdudiyyətlər mövcuddur? Statusun inkişaf perspektivləri necədir? Müəyyənqənaətəgəlmək üçün ilk növbədə metodoloji xüsusiyyətli aspektləri nəzərə almaq zəruridir. Birincisi, analitik mərkəzlərin statusu bu və ya digər mərkəzin malik olduğu resursların (nüfuz və simvolik aspekti də əhatə edən kapital anlayışının bütün mənalari) həcmindən asılıdır. Analitik mərkəzlərin malik olduqları kapitalın həcmnin və həmin kapitalın əldə edilməsi üçün istifadə edilən strategiyanın təhlili əsasında bu mərkəzlərin real siyasi statusunu qiymətləndirmək olar. Bununla belə, bu strukturun real statusu öz mahiyyətinə görə müxtəlif ölkələrdə bir-birindən fərqlənir. Bu baxımdan müxtəlif məkanlarda və səviyyələrdə (lokal, regional, qlobal) “beyin mərkəzləri”nin əsl statusu və rolunun müqayisəli təhlilinin nəticələri müxtəlif tədqiqatçılar tərəfindən realığa söykənərək ya təsdiq, ya da inkar xarakterli fərziyyə (hipoteza) şəklində müəyyənləşdirilə bilər.

Qərbdə (xüsusilə ABŞ-da) analitik mərkəzlər tarixən formalaşmış, tədricən yeni aspektlər kəsb etmiş mühüm statusa malikdirlər və siyasi idarəetmə prosesinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edirlər. Bununla müqayisədə, məsələn, milli məkandakı mərkəzlər öz qərblə “həmkarları”na nisbətən az kapitalla (müvafiq olaraq, maddi və sosial) malikdirlər. Analitik mərkəzlərin siyasi proseslərə təsir dərəcəsi məsələsində müqayisə üçün əsas kimi ABŞ təcrübəsi bu cür mərkəzlərin “etalonlarını” (ideal tiplərini) təmsil edir.

1.14. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin siyasətin intellektual təminatının digər subyektlərindən fərqli cəhətləri

İctimai siyasət institutları, vətəndaş cəmiyyəti qurumları, dövlət və qeyri-dövlət yönlü ABM-ləri: onların *fərqli və oxşar cəhətləri* nədədir? Bu fərqləri

müəyyən etməkdə problem yaradan bir məsələ BM anlayışının digər ictimai birliklərdən - nə dövlətdən, nə də özəl sektordan asılı olmayan qurumlardan fərqi vurğulayan normativ-hüquqi sənədin və tədqiqatların, digər məsələ də qeyri-hökumət təşkilatları (QHT), assosiasiyalar, vətəndaş cəmiyyətinin statusu və standartları haqqında dəqiq mövqelərin olmamasıdır.

Bütün dünyada ABM-lərin “bumu” vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının (3-cü sektorun, yəni nə dövlətdən, nə də özəl sektordan asılı olmayan qurumların) sürətli inkişafı ilə üst-üstə düşmüşdür. Bu, xüsusilə sosial-iqtisadi, siyasi prosesləri təhlil edən QHT-lərə aiddir. Dərindən təhlil edildikdə QHT-lərin fəaliyyətində ABM funksiyalarına bənzəyən çoxlu analogiyalar müşahidə etmək olar. Onların əksəriyyəti milli əhəmiyyətə malik olan konkret problemlərlə məşğul olur. Lakin müxtəlif səbəblərdən dövlət siyasətinin formalaşmasına təsir etmək imkanına malik deyillər. Hər iki növdən olan qurumların yaranmasının səbəbləri, fəaliyyəti və strukturunun hərtərəfli təhlili onların identifikasiyası üçün əsas açar rolunu oynayır.

ABM-ləri ümumi vətəndaş cəmiyyəti, ictimai siyasət institutları kontekstində təhlil etmək olar. Belə ki, ABM-lər də vətəndaş cəmiyyəti kimi ictimai siyasət institutlarıdır. Eyni zamanda, onların fərqli cəhətləri olmasaydı, dünyada bu institutlar ayrıca funksiya və statusa malik olmazdılar.

Burada bir mühüm məqam da qeyd edilməlidir: ABM-lərin tipologiya və təsnifatında *akademik, tədqiqatçı, dövlət, kommersiya, ideoloji və ictimai analitik mərkəzlər* kimi növləri fərqləndirilir. Qeyri-hökumət təşkilatları ailəsinə daxil olan mərkəzlər burada *ictimai analitik mərkəzlərə* aiddir. Bu mərkəzlər sosial, ekoloji, hüquq-mühafizə, gender, vətəndaş hüquqları, istehlak hüquqları və s. ictimai ideyalara işləyir və xidmət edirlər. Burada siyasi deyil, sosial (ictimai) ideyanın vurğulanması fərq məsələsinə xeyli aydınlıq gətirir.

Siyasi subyektlər dedikdə məhz ölkənin siyasi inkişafına və siyasi proseslərə təsir edə bilən, eyni zamanda qanunvericiliklə buna səlahiyyəti olan subyektlərdən söhbət gedir. Buraya konkret olaraq: siyasi partiyalar, təzyiç qrupları, kommersiya, media və s. aktorlar daxildir. “Beyin mərkəzləri” siyasi sistemin daha səmərəli fəaliyyətini təmin etməkdə iştirak edirlər.

Burada iki cəhət - ictimai-siyasi fəallıq və özünü, fəaliyyətini təmin edə bilən resurslar mühüm yer tutur. Yalnız donor və qrantlardan asılı olan mərkəzlər müstəqil fəaliyyət qura bilmirlər. Təsadüfi deyil ki, yerli məkanda ABM-lərin intensiv inkişafı dövlətin bu sahənin inkişafını prioritet hesab etməsi ilə eyni vaxtda baş vermişdir.

Institutsional yanaşmada araşdırma mərkəzlərinin bütün meyarlar üzrə olmasa da əksər sahələrdə işini müfəviq ideal tiplərə uyğun qurması məlum olur. Bu

özünü həm də hansı tədqiqat metodlarının və texnologiyaların tətbiq edilməsində, mərkəzin hansı subyektlə identifikasiyaya gətirilməsində də göstərir.

Vətəndaş cəmiyyətinin təkamülünə tarixi yanaşma göstərir ki, onun tarixi tiplərinin tədqiqi bu sosial fenomenin zamanın gedişində dinamik dəyişikliyə uğrayan məzmununa malikdir. Buradan belə bir nəticə çıxır ki, informasiya və biliyə əsaslanan cəmiyyətdə vətəndaş cəmiyyətinin mənası yeniləşməli, onun əsas funksiyaları sırasında kreativlik və sosial təşəbbüslərin irəli sürülməsi həlledici yer tutmalıdır. Bütövlükdə vətəndaş cəmiyyətinə dair indiyə qədər mövcud olan tərifləri birləşdirən ümumi cəhət, eləcə də onun fəaliyyətinin qanunverici əsasları mahiyyətə belə səslənir: vətəndaş cəmiyyəti siyasi mübarizənin subyektidir deyil və ola da bilməz. Əgər vətəndaş cəmiyyəti institutları müvafiq problemlərin həllinin fəvqünə qalxarsa, o zaman “vətəndaş” adlarına bilmir və siyasi institutlara çevrilirlər.³⁹

Bununla belə, tədqiqat göstərir ki, siyasi elita ilə birbaşa əlaqələr qurmadan da ABM kimi fəaliyyət göstərmək, nüfuz və statusunu saxlamaq mümkündür. Daha doğrusu, o halda mümkündür ki, mərkəz öz tədqiqat istiqamətlərini, maliyyə mənbələrini şəxsləndirə bilər, fəal marketing və informasiya siyasəti aparır. Belə mərkəzlərə ehtiyac çoxdur.

ABM-lər vətəndaş cəmiyyəti institutlarından maliyyə mənbəyinə və kadr resurslarına görə də fərqlənirlər. Qərbdə BM-lərin maliyyələşmə mənbəyi kimi xüsusi fondlar (endowmentlər) mövcuddur. Kadr korpusuna gəldikdə isə ideal “beyin mərkəzi”ndə əməkdaşların sayının çox olmaması məqbul hesab edilir. Digər tərəfdən, məsələn, məşhur “RAND” korporasiyasında 1600-ə yaxın əməkdaş çalışır. Onun faktiki büdcəsi 10-12 milyard dollar təşkil edir.⁴⁰ Yaxud daimi əməkdaşlarının sayı 150-yə yaxın olan Brukinqs İnstitutu əlavə tədqiqatçıları da cəlb etdiyi üçün hər il onun fəaliyyətində 275 nəfər iştirak edir. İnstitutun illik büdcəsi isə 200 milyon dollardan artıqdır.⁴¹

BM-ləri araşdırma istiqamətlərinə görə fərqlənir və istənilən BM özünün fəaliyyəti ilə cəmiyyətin və siyasi elitanın diqqət mərkəzində olmaq istəyir. Bu da mərkəzlərin tədqiqatlarını müəyyən mövzular üzrə aparmasını və bu

39 Bu barədə bax: Rich A. Think Tanks, Public Policy, and the Politics of Expertise. Cambridge. Cambridge University Press, 2004. Research Organizations in the World. Philadelphia. 2007 // <http://www.fpri.org/research/thinktanks/mcgann.globalgotothinlctanks.pdf>; Johnson Erik C. How Think Tanks Improve Public Policy. Economic Reform Today. Ideas into Action: Think Tanks and Democracy. Number 3, 1996 // <http://www.cipe.org/publications/fs/ert/e21/prjE21.htm>; Римский В. Сунгуров А. «Фабрики мысли», центры демократии и центры публичной политики // “Фабрики мысли” и центры публичной политики: международный и первый российский опыт. Сборник статей. Под редакцией Сунгурова А.Ю. СПб. Норма. 2002, с. 6-30.

40 www.rc-analitik.ru

41 <http://www.voltaire.ru/v-fokuse-sobyitiy/article129238.html>

sahədə ixtisaslaşmasını şərtləndirir. Adətən, klassik, fəaliyyətinin uzunmüddətli tarixinə malik olan BM-lər dövlət həyatının, demək olar ki, bütün sahələri üzrə tədqiqatlar aparırsa, son illərdə təşəkkül tapan mərkəzlər konkret istiqamətlər üzrə ixtisaslamaya üstünlük verirlər. Bu, gərəkli olsa da uzunmüddətli perspektiv üçün uğurlu model deyil. Belə ki, hər hansı problem istiqamətə maraq azaldığı halda həmin mərkəzlər resurs çatışmazlığından fəaliyyətlərini dayandıra bilərlər.

“Beyin mərkəzləri”nin dövlət orqanları, rəsmi bürokratiya və siyasi institutlardan fərqi ondadır ki, onlar:

- daha çox gələcəyə oriyentasiyalı tədqiqatlar apara bilərlər;
- standart stereotiplərdən fərqli olaraq siyasi problemləri innovativ konfigurasiyada qoya və həll edə bilərlər;
- ümumi məqsəd naminə tərəfdaşları ilə birləşə bilərlər;
- bürokratik baryerləri dəf edərək operativliyi təmin edə bilərlər;
- qlobal siyasi problemləri kompleks əhatə edərək lokal məhdudluğu aşsa bilərlər;
- siyasi təhlil sahəsində ekspertləri daha tez cəmləyə və cəlb edə bilərlər.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, ABM-nin əsas xüsusiyyətlərindən biri də onların təmsil etdikləri dövlətin milli maraqlarına xidmət etməsidir. Dünyanın heç bir ölkəsində ciddi hesab edilən **“beyin mərkəzi” dövlətin milli maraqlarına zidd olan məsələlərlə məşğul olmur. Yaxud tam əsasla demək olar ki, “beyin mərkəzləri”nin yaranmasının əsas səbəblərindən birincisi, onların dövlətin nüfuz və maraqlarına, strateji mövqelərinin möhkəmlənməsinə dəstəkçi olmaqdır.**

Digər cəhət BM ilə digər ictimai siyasət institutlarının tətbiq etdikləri *fərqli tədqiqat və iş metodlarında* müşahidə edilir.

1.15. Dövlət yönlü ABM-ləri: bəzi mühüm cəhətlər və xüsusiyyətlər

Dövlət və qeyri-dövlət yönlü ABM-ləri arasında fərqli və oxşar cəhətləri barədə nisbətən təsəvvürlər mövcud olsa da, daha bir məsələyə də aydınlıq gətirilməsi də vacibdir: dövlət yönlü hesab edilən araşdırma mərkəzləri özləri bir-birindən hansı cəhətlərlə fərqlənir? Dövlət yönlü, büdcədən maliyyələşən elmi-tədqiqat institutlarının və rəsmi dövlət strukturları nəzdində fəaliyyət göstərən analitik şöbə və idarələrlə, ənənəvi başa düşülən araşdırma və beyin mərkəzlərinin fəaliyyətində fərq nədən ibarətdir?

Yaxud başqa bir sual: Milli Elmlər Akademiyası nəzdində mövcud olan və digər strukturlarda fəaliyyət göstərən humanitar və ictimai profilli bütün elmi-

tədqiqat institutları ABM hesab edilə bilərmə? Bu sualların birmənalı cavabı yoxdur və onlara hər hansı ədəbiyyatda cavab tapmaq da mümkün deyil. Bununla belə bəzi məqamları qeyd etməyə cəhd edək.

Siyasi təhlil və araşdırma subyektləri müxtəlif meyarlara malikdir. Bu meyarlara bələd olmaq onların daha uğurlu təsnifatını və identikliyi müəyyən etməyə imkan yaradır. İlk əvvəl isə bu təşkilatların özlərini beyin mərkəzləri kimi identifikasiya etmək istəyini ortaya qoymasına, aşağıda qeyd edilən bir sıra məqamlara diqqət yetirməsinə, fəaliyyətini onlara uyğun qurmasına diqqət verilməlidir.

Məlum olduğu kimi, hər il işıq üzü görən Qlobal Beyin Mərkəzləri reytingində bütövdən maliyyələşən dövlət yönlü elmi-tədqiqat institutları və universitetlər də əksini tapır. (məs, Çin Xalq Respublikası EA-nın elmi tədqiqat institutları, RF EA Dünya İqtisadiyyatı və Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu, Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu və s.).

Digər tərəfdən, bu reytingdə rəsmi dövlət strukturları nəzdində olan analitik qurumların adına rast gəlinmir. Halbuki beyin mərkəzlərinin yaranma tarixindən bəhs edilən bölmədə qeyd etdik ki, F.Ruzvelt tərəfindən yaradılan (*dövlət yönlü-kursiv bizimdir*) “beyin trest” bütün tədqiqatçılar tərəfindən ABM kimi vurğulanır. Bu baxımdan analoji qurumların fəaliyyətinin ABM-nə verilən tələblərə tam uyğun gəlməsinə şübhə yoxdur. Söhbət yalnız bu qurumların fəaliyyətinin nəticəsi olan *analitik məhsulun özünəməxsus təyinatından* gedir.

Dövlət strukturları nəzdində analitik bölmələrin fəaliyyətini təhlil edən kanadalı alim L.Pal, həmçinin amerikalı politoloq alimlər D.Veymer və A.Fayninqin tədqiqatlarında müəyyən məqamlar yer almışdır.

Tədqiqatçıların fikrinə görə, siyasi hakimiyyətin analitik strukturları–ilkin siyasi təhlil subyektləridir. Rəsmi dövlət strukturları nəzdində olan analitik qurumlar yalnız hakimiyyət üçün çalışan orqanlar olmayıb, həm də dövlətçiliyə xidmət edən təşkilati strukturun ayrılmaz tərkib hissəsidir. Buraya daxil olan analitik kadrlar ştatı dövlət qulluqçusu statusunu daşıyır və qərarların analitik dəstəklənməsi kimi mühüm funksiyaları yerinə yetirir. Eyni zamanda heç də bütün şöbələr mütləq olaraq analoji funksiyaları yerinə yetirmir. Onlar haqqında danışıarkən tərkibində olduqları strukturların müvafiq alt-qrupları fərqləndirilməlidir. Adı çəkilən tədqiqatçılar: D.Veymer və A.Fayninq araşdırma apararaq bu cür bölgünü müəyyən etmiş və aşağıdakı kimi təsnifləşdirmişlər:

1. Prezident analitik xidmətləri, həmçinin, ABŞ prezidenti tərəfindən qəbul edilən qərarların analitik-informasiya dəstəklənməsini həyata keçirən Milli Təhlükəsizlik Şurası və Daxili Siyasətlə bağlı Şura;
2. ABŞ-da nazirliklərin funksiyalarını yerinə yetirən müxtəlif federal agentliklərə inteqrasiya olunmuş analitik strukturlar;

3. Parlamentin analitik xidmətini təmin edən analitik qruplar.⁴²

Belə bir təsnifləşdirmə müəlliflərin fikrinə görə bu və ya digər ölkənin siyasi sistemi və modelindən asılı olaraq fərqli ola bilər. Məsələn, parlamentli respublikalarda prezident yoxdur və buna uyğun olaraq prezident analitik strukturları da mövcud deyil. Lakin bütövlükdə analitik alt-bölmələrdən ibarət olan hakimiyyət orqanları əsasında aparılan bölgü daha doğru yanaşma kimi qəbul edilə bilər.

Amerikalı politoloqların fikrinə görə, siyasi təhlilin digər subyektlər qrupu iri akademik elmi-tədqiqat institutlarıdır. Bu anlayış bizi dövlət yönlü akademik elmi strukturların siyasi təhlildə yeri probleminə qaytarır. D.Veymer və A.Vayning prinsipinə yeni təhlil metodlarının işlənməsi və təcrübədə istifadəsi ilə məşğul olan strukturları fikir fabriklərinə aid edirlər.

Yuxarıda və müəyyən ədəbiyyatda qeyd edilənləri ümumiləşdirərək aşağıdakı dövlət yönlü siyasi təhlil subyektlərini fərqləndirmək olar:

- dövlət-hakimiyyət strukturlarının analitik şöbələri, alt-bölmələri (bu alt-bölmələr daxil olduqları və çalışdıqları müəyyən hakimiyyət orqanından asılı olurlar);
- büdcədən maliyyələşən iri tədqiqat mərkəzləri, (bu mərkəzlər analitik metodların işlənməsi və tətbiqi, siyasi tədqiqatlarda istifadəsi ilə məşğul olurlar);
- nəhayət, həmin strukturların sifarişi ilə işləyən ödənişli analitik mərkəzlər (bu mərkəzlər arasında siyasi prosesin konkret subyektini ilə bağlı olanlar və yaxud eyni zamanda bir neçə sifarişçi ilə işləyənlər fərqləndirilir).⁴³

Elmi-tədqiqat institutlarının apardığı araşdırmaların məzmununda nəzəri və yaxud tətbiqi politoloji araşdırmaların nisbəti onların ABM kimi identifikasiyasında ən mühüm meyarlardan biridir.

“Delfi metodunu hazırlayan, dövlət tərəfindən maliyyələşən “RAND Korporasiyası” belə bir elmi-tədqiqat müəssisəsinin nümunəsi kimi çıxış edir. Bu tipli elmi birliklər həqiqətən də siyasi təhlilin əhəmiyyətli subyektləridir, lakin heç də bütün akademik və universitet strukturları belə tədqiqatlar aparmır və müvafiq olaraq mexaniki şəkildə beyin mərkəzi hesab edilə bilməzlər”.⁴⁴

Bu baxımdan ən qısa şəkildə bu araşdırma formalarının fərqli cəhətlərini yada salmaq lazım gəlir. *Nəzəri politoloji araşdırmanın* subyektləri ilk növbədə

42 Weimer D., Fining A. Policy Analysis: Concepts and Practice. Englewood Cliffs, 1992.P. 9-12.

43 (Ətraflı bax: Процесс принятия внешнеполитических решений: исторический опыт США, государства Израиль и стран Западной Европы / О.А. Колобов, А.А. Корников, А.С. Макарышев, А.А. Сергулин. Н. Новгород, 1992. С. 25; Симонов К.В. Политический анализ: Учебное пособие. М.: Логос, 2002, 152 с.: С.52

44 Макарышев А.С. Система внешнеполитического планирования и анализа: опыт США // Международная экономика и международные отношения. 1994. № 12.

alim-politoloqlar, onların özünəməxsus birliklərindən ibarət olan iri universitet və institutlardır. **Tətbiqi siyasi təhlil və araşdırmalar** əsasən adətən ya sərbəst qurumlar kimi funksiyalanan, ya da dövlət strukturlarına daxil olan analitik mərkəzlər tərəfindən həyata keçirilir

Nəzəri siyasi araşdırmaların əhəmiyyətini və rolunu qətiyyənlə azaltmayaraq belə qənaətə gəlmək olar ki, tətbiqi siyasi araşdırma və təhlil konkret elmi xüsusiyyətlərə malikdir. Bu və digər cəhətlərinə görə “siyasi təhlil” deyiləndə əsasən məhz tətbiqi təhlil nəzərdə tutulur. Siyasi təhlilin iki tipi arasında dəmir sədd mövud deyil. Bu ABM-nin fəaliyyətində mühüm yer tutan **“siyasi təhlilin” mahiyyətinin dərk edilməsi ilə bağlı olub, onun özünəməxsusluğunu daha dəqiq ifadə edir.**

Cədvəl. Nəzəri və tətbiqi araşdırmaları fərqləndirən prinsiplər

Müqayisə meyarları	Nəzəri araşdırmalar	Tətbiqi araşdırmalar
Məqsəd	Siyasi həyatın funksiyalaşması və mexanizmlərinin aşkarlanması	Siyasi aktorlar qarşısında duran konkret və kəskin aktual problemlərin həll edilməsi
Obyekt	Məkan-zaman hüdudu ilə konkret məhdudlaşdırılmayan siyasi proseslər	Konkret məkan-zaman parametrlərinə bağlı olan, mövcud siyasi təcrübədən doğan problemləli vəziyyətlər
Siyasi prosesdə iştirak	Daha çox əvvəldən müəyyən edilmiş	Daha çox emergent (qəfil), qeyri-müəyyən, şəraitdən asılı olaraq dəyişən
Subyekt	Xüsusi elmi birliklərdə (universitet və elmi tədqiqat institutlarında) cəmləşən alimlər, kadrlar	İxtisaslaşmış mərkəzlərdə və dövlət strukturlarında işləyən analitiklər, mühüm təcrübəyə malik sabiq dövlət rəsmiləri, vəzifəli şəxslər və s.
Vasitəçi subyekt (sifarişçi)	Sosium (cəmiyyət)	Siyasi aktorlar (qərar qəbul edən şəxslər və s.)

1.16. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin fəaliyyətinin və maliyyələşməsinin hüquqi-qanunverici əsasları. Dünya təcrübəsi

Hüquqi statusuna görə beyin mərkəzləri qeyri-kommersiya təşkilatları sayılsalar da, stabil maliyyələşmə-onların hər birinin əsas problemidir. Çünki maliyyə qayğılarından azad olmaq bazar iqtisadiyyatı şəraitində onların inkişafını təmin etməyin əsas şərtlərindəndir.

BM-nin fəaliyyətinin əksər aspektləri hələlik “İctimai birliklər” haqda qanunla, digər aspektlər “Qeyri-kommersiya təşkilatları haqda”, “Siyasi partiyalar haqda”, “Məqsədli uzunmüddətli fondlar (endowmentlər) haqda”, “Vergi qanunvericiliyi haqda” qanunlar və s. tənzimlənir. Dünyanın demək olar bütün ölkələrində fondların yaranmasını nəzərdə tutan qanunlar mövcuddur. Bu özü də müəyyən araşdırma fondlarının təsis edilməsinə şərait yaradır. BM-nin maliyyələşməsində özəl müəssisələr, fondlar, hökumət idarələri, siyasi partiyalar və s. iştirak edirlər.

BM-nin fəaliyyətini tənzimləyən ictimai birliklər haqqında mövcud qanunvericilik onların büdcəsini yalnız öz qüvvələri əsasında, öz məsullarını reallaşdırmaqla təmin etməyi qeyri-mümkün edir. Bu həm də ona görə mümkündür deyil ki, analitik mərkəzlərin öz məhsulu ilə bazara çıxması onu avtomatik olaraq kommersiya (profit- mənfəətli) təşkilatına çevirir. Bu və ya başqa səbəblərdən BM-ri hələlik maliyyə mənbəyini daha çox daxildə deyil, xaricdə axtarıb tapa bilirlər. Vətəndaş cəmiyyətinin hesabatlarından bunu aydın görmək olar.

ABŞ təcrübəsi

Amerikada BM-nin yaranmasında ilk vaxtdan dövlət strukturları, hüquqşünas və qanunverici orqanların təmsilçiləri iştirak edib. Qeyd edildiyi kimi ABŞ-da BM-nin çiçəklənməsi XX əsrin 70-ci illərində ABŞ məhkəməsinə Ali Hakimi Lyuis Paelin Ticarət Palatasına belə mərkəzlərin yaradılması üçün maliyyə ayrılması üçün məktubla müraciət etməsindən sonra baş vermişdir.

Xüsusilə qeyd etmək yerinə düşərdi ki, ***Federal Qanun əsasən ABŞ-da Beyin Mərkəzləri Konqresdə qanunvericilik təşəbbüsü ilə çıxış etmək hüququna*** malikdirlər. Federal Qanun Araşdırma və beyin mərkəzlərinə mövcud olan qanunvericiliyin və hətta Konstitusiyanın hər hansı bir maddəsinə əlavələr etmək, yaxud da yeni qanunvericilik təşəbbüsü layihəsi ilə Konqresə müraciət etmək hüququnu verir. Belə layihə olarsa, o Konqresdə gündəliyə salınır və müzakirə edilir.

Konstitusiyanın və ya mövcud qanunvericiliyin hər hansı bəndinə düzəlişlər edilməsi imkanı ABŞ-da bir çox beyin mərkəzlərinin siyasi proseslərdə ciddi və geniş tətbiq edilən iştirak mexanizmi kimi tətbiq edilir. Üstəlik də partiya beyin mərkəzləri bu hüquqdan birbaşa və ya dolayısı ilə istifadə edə bilirlər. “Dolayısı ilə” dedikdə, yeni təşəbbüsün və ya konkret qanun layihəsinin müraciət deyil, beyin mərkəzinin məncub olduğu partiyanın üzvü olan konqresmen tərəfindən səsəndirilməsi nəzərdə tutulur. Həm də bu zaman beyin mərkəzləri yalnız partiya statusuna aid olan deyil, geniş məsələlər haqda təşəbbüs irəli sürə bilirlər. (Məsələn “Katon İnstitutu” beyin mərkəzi Konqresə balanslaşdırılmış büdcə Layihəsini təqdim edib və həmin layihəyə baxılır).

Bundan başqa *ABŞ-da Konqreslə tədqiqat mərkəzləri arasında vasitəçi funksiyasını yerinə yetirən Agentlik* mövcuddur. Araşdırma mərkəzi və ya mərkəzləri assosiasiyası büdcə vəsaiti hesabına hər hansı bir tədqiqat həyata keçirmək istəyirsə, həmin Agentliyə sorğu göndərir. Agentliyin təqdimatı ilə ABŞ Konqresinin xüsusi komissiyası 3 gün ərzində tədqiqatın həyata keçirilməsi üçün maliyyə ayrılıb-ayrılmamasını əsaslandırır. Bu ümumən qəbul edilmiş praktika olub, qanunla da təsbit edilmişdir. və lobbist xarakter daşıyır.

ABŞ-da qeyri-kommersiya təşkilatları (non-profit-mənfəət almağı və onu iştirakçılar arasında bölməyi qarşısına məqsəd qoymayan hüquqi şəxslər) milyardlarla dollar dəyərləndirilən fəaliyyət həyata keçirənlər də *qanunvericiliklə vergidən azad* edilmişdir. ABŞ-da qeyri-dövlət təşkilatlarının fəaliyyəti Maliyyə Uçotunun Standartları(FASB), eləcə də İnzibati və Büdcə İdarəçiliyi (OMB) tərəfindən hazırlanmış qaydalarla tənzimlənir. Dünyada ən çox bu qəbildən olan təşkilatlar da Amerikadadır. Bu gün sivilizasiyada informasiya inqilabı yaradan ideya və texnologiyalar məhz bu cür qeyri-kommersiya təşkilatlarında yaradılıb.

İstər Amerikada, istərsə də Almaniyada və ya başqa inkişaf etmiş ölkələrdə beyin mərkəzlərinin inkişafında sıçrayış yaradan, təkan verən məqamlardan biri-*immigrasiya haqda qanuna əlavələr* edilməsidir. Bu qanunlar xarici alimlərə, beyin mərkəzləri əməkdaşlarına gəlib aیلələri ilə birlikdə maddi təminat da nəzərə alınmaqla heç bir problem olmadan işləməyə və araşdırma ilə məşğul olmağa hüquq verir.

Beyin Mərkəzlərinin maliyyələşməsində *fondlar* (endowment/trastlar) müstəsna yer tutur. Paradoks bundan ibarətdir ki, bəzi fondlar həm donör, həm də “beyin mərkəzi” kimi fəaliyyət göstərir. Qlobal reytingdə beyin mərkəzi kimi əks edilir. Onlardan ABŞ-ın Ford, Soros, Makkartur, Karnegi, Knight, King, Almaniyanın-partiya yönlü: Konrad Adenauer, Fridrix Ebert, Fridrix Nauman fondları bütün dünyada donör təşkilatlar kimi tanınır. Burada deyildiyi kimi, “Fondlar haqda qanunun” qəbul edilməsi mühüm rol oynayır. Onlar həm daxili, həm də xarici

donorlar qismində çıxış edirlər. Xarici maliyyə mənbələri sırasında ən çox–Amerikanın USAID, USIA, NED və Qərbi Avropanın TACIS, EIDHR fondları var. Təsadüfi deyil ki, mövcud olduğu ilk illərdə analitik mərkəzlərin böyük əksəriyyəti beynəlxalq fondların qrantlarından və Dünya Bankı (WB), BMT-nin İnkişaf Proqramı (UNDP), Amerikanın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID) və Böyük Britaniyanın Beynəlxalq İnkişaf üzrə Departamenti (DFID) kimi iri təşkilatlarla ikitərəli müqavilələr vasitəsi ilə maliyyələşmişlər. Beyin mərkəzlərinin maliyyələşməsinə daha bir yeni- innovation yanaşma bütün dünyada tətbiq edilən haldır. Onun əsas mexanizmi: müsabiqə və sosial sifarişlərdir.

Qeyd edildiyi kimi, beyin mərkəzləri özləri nəhəng kapitalla malik olan fondlara (trusty) malik olurlar və bu halda onların dövlət maliyyəsinə ehtiyacları olmur.

Bəzi hallarda bu fondlar müxtəlif məqsədlərlə küllü məbləğdə-100 minlərlə dollar vəsaiti şəffaflyq olmadan müvafiq beyin mərkəzlərinə ayırırlar. Bunun da vergidən yayınmasına və büdcənin mənimlənməsinə sərf edildiyi bəhs edilən ölkədə hazırda geniş müzakirə mövzudur.⁴⁵

Amerikada ABM-nin maliyyələşməsi barədə təsəvvür əldə etmək üçün onların büdcələrini ümumi mənzərəsinə nəzər salmaq faydalı olar.

RAND Korporasiya və bir sıra başqa beyin mərkəzləri birbaşa Konqres tərəfindən maliyyələşir və hələ ötən əsrin 60-cı illərindən hər il onlara 300 milyon dollar vəsait ayrılır. Korporasiyanın illik büdcəsi — 110 milyon dollar, faktiki büdcəsi 10-12 milyard dollar təşkil edir. RAND-ı maliyyələşdirən təşkilatlar arasında ABŞ hökuməti ilə yanaşı-Yaponiya və Böyük Britaniya Hökumətləri də var. Yaxud Brukinqs İnstitutunun illik büdcəsi 60 milyon, faktiki büdcəsi isə 200 milyon dollardan artıqdır. Urbanistika İnstitutunun (Urban Institute)-55 milyondur. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Harvard Universitetinin büdcəsi, bir çox dövlətlərin illik büdcəsindən çox olub 34.9 milyard ABŞ dollarıdır.

Avropa

Başqa inkişaf etmiş ölkələrdə də beyin mərkəzlərinin fəaliyyəti üçün əlverişli şərait və qanunvericilik bazası mövcuddur.

Almaniyada maliyyələşmə mənbələri olduqca rəngarəng olub ənənəyə çevrilmişdir.

Bir sıra Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrində “1 faiz qaydası”nda

45 [http://my.firedoglake.com/rebekahwilce/2013/04/04/state-policy-network-the-right-wing-think-tanks-spinning-disinformation-and-pushing-the-alec-agenda-in-the-states/Hundreds of Thousands of Dollars Distributed to Right Wing State Think Tanks without Disclosure By: New Resource Details "Think Tanks" Tanking Americans' Rights](http://my.firedoglake.com/rebekahwilce/2013/04/04/state-policy-network-the-right-wing-think-tanks-spinning-disinformation-and-pushing-the-alec-agenda-in-the-states/Hundreds%20of%20Thousands%20of%20Dollars%20Distributed%20to%20Right%20Wing%20State%20Think%20Tanks%20without%20Disclosure%20By%20New%20Resource%20Details%20Think%20Tanks%20Tanking%20Americans%20Rights)

subsidiyalaşdırmanı bir forma kimi tətbiq edilir. Yerli bələdiyyə və idarəetmə orqanlarının dövlət büdcəsindən aldığı vəsaitlərin bir qisminin sosial sifarişlərə və xidmətlərə xərclənməsi mexanizmləri işlənib həyata keçirilir.

2007-ci ildə Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi Avropada qeyri-hökumət təşkilatlarının hüquqi statusuna dair Tövsiyələr qəbul etmişdir.⁴⁶

Tövsiyələrin “*Maliyyələşmə və dövlət dəstəyi*” bölməsində qeyd edilir ki, qeyri-hökumət təşkilatlarının yaranmasına və fəaliyyətinə dövlət dəstəyi çərçivəsində hər cür yardım göstərilməlidir. Dövlət dəstəyinin forması müxtəlif və çoxşaxəli ola bilər. Buraya birbaşa maliyyələşdirmə, vergilərdən və başqa rüsumlardan azad etmə, eləcə də ayrı-ayrı özəl təşkilatların və şəxslərin xeyriyyəçiliyinin qanunvericiliklə stimullaşdırılması aiddir. (Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin Tövsiyələri, maddə 57).

Qeyd edilən Tövsiyələrdə başlanğıc şərt kimi qeyri-kommersiya təşkilatlarının fəaliyyətinin təməl prinsipləri əsas götürülür. Tövsiyələr Avropa Şurasına üzv olan bütün dövlətlər üçün zəruri hüquqi sənəd sayılır. Sənəd ictimai birliklərin fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması üçün minimal standartları müəyyən edir. Tövsiyələr müstəqil sənəd olmayıb, qarşılıqlı anlaşma haqqında Memorandumla birlikdə tətbiq edilir. Tövsiyələrdə əgər demokratiyanın prinsiplərinə zidd olan hallar baş verərsə ictimai birliklərin qeydiyyatına alınmasına məhdudiyət barədə maddə də əksini tapmışdır.

Çində beyin mərkəzləri başlıca olaraq dövlət tərəfindən maliyyələşir. 1998-99-cu illərin islahatlarından sonra Çin Elmlər Akademiyası meqastruktura çevrilir və ona elmi-tədqiqat sahəsində həm maliyyə, həm də maddi-texniki baza baxılımdan nəhəng səlahiyyətlər verilir.

Müxtəlif dövlət strukturlarında tədqiqatların maliyyələşdirilməsi üçün *sahəvi qanunverici sənədlər*- “İnformasiya-analitik Mərkəzi haqqında Qaydalar”, “Elmi analitik Mərkəzlər haqqında qaydalar” və s. sənədlər qəbul edilir.

Məsələn, **Rusiyada** sahəvi qanunvericiliklərdə analitik mərkəzlərin yaranması nəzərdə tutulmuşdur. Yaxud da, hərbi təhlükəsizlik sahəsində xarici təcrübəni də nəzərə almaqla yeni «beyin mərkəzləri» şəbəkəsini, yardımcı laboratoriyaları, analitik qrupları yaratmaq haqda sərəncamlar qəbul edilmişdir.

Rusiya alimləri beynəlxalq təşkilatlar və xarici dövlətlərlə münasibətlərdə xarici siyasət qərarlarının hazırlanması və həyata keçirilməsinin keyfiyyətini artırmaq, dövlətin vahid xarici siyasət xəttini həyata keçirmək və tədqiqatların koordinasiya etmək məqsədi ilə “*Strateji tədqiqatların koordinasiyası idarəsini*” yaratmaq və maliyyələşdirmək mexanizminə imkan verən *xüsusi Qanun hazırlanması üçün Dumaya müraciət etmişlər*.

46 <http://associationline.org/ru/guidebook/action/read/chapter/11>

Postsovet və Şərqi Avropa ölkələrində analitik mərkəzlərin fəaliyyətini tədqiq edən Raymond Straykin yazdığına görə, Rusiya İqtisadiyyat və Ticarət nazirliyi bu cür tədqiqatlara 8 milyon, Macarıstanda sifariş əsasında tədqiqatlara 150 min dollar və s. ayrılıb. Estoniyada dövlətyönlü tədqiqat müəssisələri maliyyələşdirilir. İqtisadiyyat və Kommunikasiya Nazirliyində tədqiqat işlərinə bir il üçün 31 milyon dollar ayrılmışdı. Bununla belə hakim strukturların elmi tədqiqatların keçirilməsi üçün büdcədə maliyyə ayrılmasını nəzərdə tutmadığı hallar da çoxdur.

«Yeni dövlət idarəçiliyi dövrünə keçid mərhələsində nə qədər təcüblü olsa da, bəzi ölkələrdə hökumətlər xaricdən hər cür mal və xidmətlər sifariş etməyi adi hal saysalar da, kənar təşkilatlarla tədqiqat aparmaq üçün maliyyə ayırırlar. Belə ölkələrdən biri Bosniya və Herseqovina, digəri isə Azərbaycandır. (müəllif qeyd edir ki, onun bu məlumatı 3 nazirliyin ali vəzifəli şəxsləri ilə söhbətə əsaslanır(?)) Bu ölkələrdə müvafiq müqavilələrin bağlanması üçün nəzərdə tutulan cüzi vəsait büdcənin başqa maddələrindən-məsələn cari işlərin yerinə yetirilməsinə sərf olunan məbləğə daxil edilir. İdarələr əvvəlki kimi ayrıca maliyyələşən elmi-tədqiqat institutlarına vəsait ayırırlar. Buna görə də sual yaranır: belə hallarda analitik mərkəzlər dövlət orqanlarının büdcələrinə elmi-tədqiqatlara xərcləri nəzərdə tutan maddələr daxil edilməsinə necə nail ola bilərlər? Bunun üçün ilk əvvəl, xarici donorların dəstəyi ilə yerinə yetirilmiş tədqiqatların faydalılığı təbliğ edilməlidir. Daha sonra yerli analitik mərkəzlərin parlament üzvlərinə müvafiq qanunvericiliyin qəbul edilməsi, büdcəyə “elmi tədqiqatlar” adlı yeni maddənin əlavə edilməsi məqsədi ilə öz səylərini birləşdirməsi lazım gəlir.»⁴⁷

47 Рэймонд Дж.Страйк. Управление аналитическими центрами. Практическое руководство для развивающихся организаций. 2-е, расширенное издание: Пер с англ.- К.: Оптима, 2011.368 с. С.166

II FƏSİL

**Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin
fəaliyyətinin qiymətləndirmə metodologiyası.
Reytinqlər. Yeni meyil-Transmilli Beyin Mərkəzlərinin
yaranması**

2.1 Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsinin meyarları

Beyin Mərkəzlərinin tədqiqi və fəaliyyətinin qiymətləndirməsi özü də strateji məsələlərdən biridir. Bu sahədə də birincilik Amerikaya məxsusdur. Ayrı-ayrı tədqiqatların ortaya çıxmasından başqa, beyin mərkəzlərinin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsinin və təhlili üçün elmi-tədqiqat qurumlarının yaranması da burada ənənəyə çevrilmişdir.

Məsələn, ABŞ-dakı Pensilvaniya Universitetində son illər bütün dünyada fəaliyyət göstərən ABM-rinin fəaliyyətinin izlənilməsi ilə bağlı tədqiqatlar aparılır. Dünyada beyin mərkəzləri, onların cəmiyyətdə və beynəlxalq həyatda rolu və fəaliyyəti, coğrafiyası, ixtisaslaşması kimi məsələlər burada Ceyms Makqanın rəhbərliyi ilə yaradılan “Beyin Mərkəzləri və Vətəndaş Cəmiyyəti Proqramı” (The Think Tanks and Civil Societies Program) çərçivəsində araşdırılır. Universitetin davamlı olaraq bu araşdırmaları aparması dövlətin diqqətini cəlb etmiş, sonda həmin universitetə beynəlxalq tədqiqat proqramı çərçivəsində Beyin Mərkəzlərinin tədqiqi üçün ayrıca büdcə ayrılması vacib hesab edilmişdir.

Universitet hər il Dünya bankında, Beynəlxalq Valyuta Fondunda illik qlobal beyin mərkəzlərinin- beynəlxalq siyasi və sosial-iqtisadi yönlü analitik mərkəzlərin dünya reytinginin təqdimatı keçirilir.

Beləliklə də, son illərdə dünyada mövcud olan minlərlə “beyin mərkəzi”nin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsi ənənəyə çevrilmişdir.

Müxtəlif sahələrdə tətbiq edilən dəyərləndirmə və reytinglərin müəyyən edilməsi ABM-lərin fəaliyyətinə qiymət verilməsi üçün də tətbiq edilir.

Hazırda ABM-lərin üç səviyyədə - qlobal, regional və lokal (milli) miqyaslı reytingləri mövcuddur.

“Beyin mərkəzi” institutuna cəmiyyətin və dünya birliyinin diqqətini yönəltməsi baxımından reytinglər, müəyyən mənada mütərəqqi məqsədə xidmət edir. Burada tarixi, funksional, ideoloji, nüfuz və təsir kimi amillər də nəzərə alınır. Eyni zamanda, qiymətləndirmənin metodologiyası və meyarları geniş mübahisələrin mövzusuudur. Elə isə BM-nin qiymətləndirilmə meyarları necə müəyyən edilir və hansılardır?

Qlobal “beyin mərkəzi” reytingi

Qeyd edildiyi kimi, ABŞ-ın Pensilvaniya Universitetinin (University of Pennsylvania) “Ekspert analitik mərkəzlər və vətəndaş cəmiyyəti” (The Think Tanks

and Civil Societies Program) proqramı çərçivəsində 2008-ci ildən etibarən beynin mərkəzlərinin tədqiqi üzrə qlobal layihə, başlanılmışdır. Proqramın direktoru Ceyms Makqandır. (James McGann). Layihənin əsas məqsədi bilik və siyasət arasındakı boşluğun aradan qaldırılması, bütün dünyada demokratik institutların və vətəndaş cəmiyyətinin möhkəmləndirilməsi üçün beynin mərkəzlərinin regional və qlobal şəbəkəsinin yaradılması yönündə səylərin artırılmasıdır.

Bu reytingin təhqidçiləri hesab edirlər ki, burada verilən qiymət mərkəzlərin nailiyyətlərinə görə deyil, daha çox populyar olmasına görə müəyyən edilir. Buna baxmayaraq, bu reyting hazırkı dövr üçün BM-lərin yeganə ümumdünya reytingidir.

Reytingin metodologiyası 120 ölkədən 1,5 min beynəlxalq ekspertin sorğusu əsasında müəyyən edilir. Sorğu 182 ölkədən 6545 analitik ekspert mərkəzinin dəyərləndirilməsini nəzərdə tutmuşdur. Dəyərləndirilmənin meyarları qismində ekspertiza nəticəsində 6545 mərkəzdən 30 nominasiya üzrə 5326 mərkəz seçilmişdir.¹

Global Go-To Think Tanks Index-in hazırlanması prosesində dünyadakı 6000 ABM arasında təhlil aparılaraq 1500-ü seçilir və sonra onlardan “Top 150” mərkəz seçilir. Bu hər halda çox ciddi rəqəmlərdir və Azərbaycandakı mərkəzlərin bu reytingdə təmsil olunması mühüm əhəmiyyətli fakt kimi hesab edilməlidir. Yerli beynin mərkəzlərindən İqisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (İSİM) artıq 2010-cu ildən The Global Go-To Think Tanks Index reytingində əks olunur. Bu özü də ölkədə qeyd edilən qurumların inkişafının göstəricisidir.

Eyni zamanda bir məsələ də qeyd edilməlidir ki, reytinglərin yalnız 2006-cı ildən başlanılaraq aparılması o demək deyil ki, həmin vaxta qədər müvafiq mərkəzlər olmamışdır. Sadəcə reyting praktikası 2006-cı ildən etibarən tətbiq edilir.

ABŞ-ın Pensilvaniya Universitetinin keçirdiyi sonuncu-“Beyin Mərkəzləri 2012” reytingində 182 ölkədən 6603 beynin mərkəzi təmsil olunub.² Bu dəfə də hesabat hazırlanarkən dünyanın 2 minə yaxın eksperti arasında sorğu keçirilib.

Hesabatda qeyd edilir: “Hazırda dünyada çoxsaylı və miqyaslı siyasi, iqtisadi, social və texnoloji meyillər baş verir və dövlətin, hökumətin fəaliyyətinə ciddi təsir

1 <http://www.gotothinktank.com/2011-global-tank-index>

2 http://www.gotothinktank.com/wp-content/uploads/2013/01/2012_Global_Go_To_Think_Tank_Report_-FINAL-1.28.13.pdf

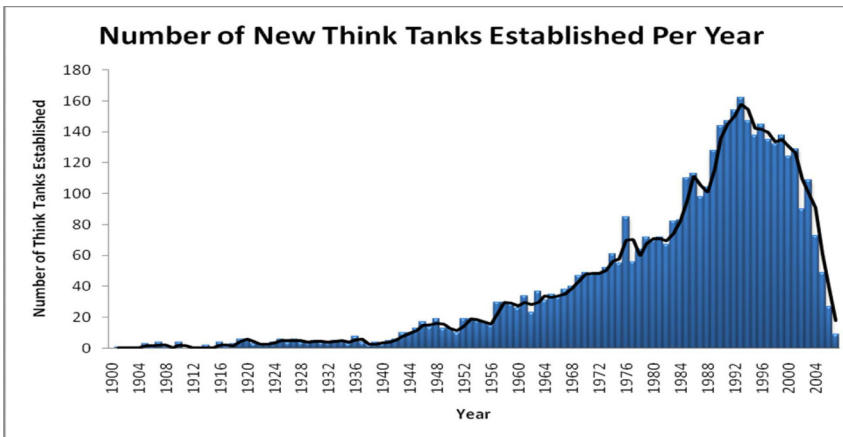
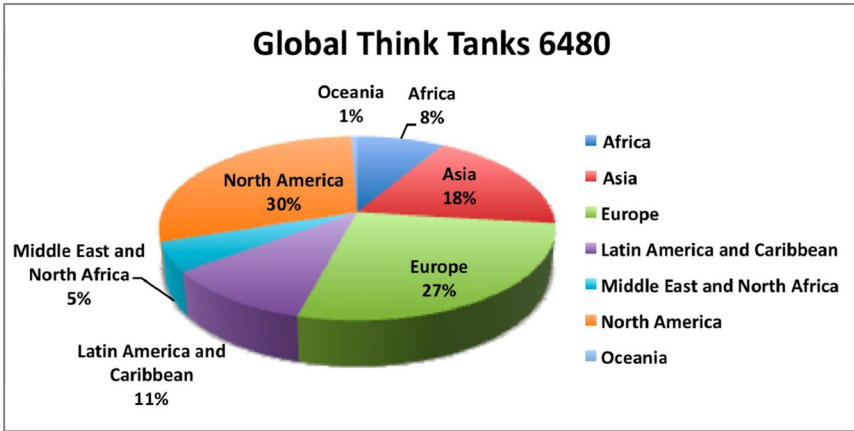
2012
THINK TANKS AND CIVIL SOCIETIES PROGRAM
INTERNATIONAL RELATIONS PROGRAM
UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

Final Release - 1.24.13

göstərir. BM-lərin bu meyilləri dərk etməsi və onları önləməsi çox vacibdir ki, bu meyillər bizi məhv etməsin”.

“Beyin mərkəzləri”nin coğrafiyasına gəldikdə isə ABŞ dünyada ən çoxsaylı BM-ləri (1,815) ilə öndə gedir. Təkcə Vaşinqtonda 393 beyin mərkəzi mövcuddur.³ Daha sonra Massaçusets (176) və Kaliforniya (170) ştatları gəlir. Dünya üzrə sonrakı yerlərdə: Çin - 425, Hindistan-292, Britaniya - 286, Almaniya - 194 BM ilə sıralanır.

³ http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2012/01/18/brookings_tops_2011_think_tank_rankings

Son illərdə Avropa və Afrikada “beyin mərkəzləri”nin sayında artım nəzərə çarpır. Reyting bütün dünya coğrafiyasını əhatə etməyə çalışır və qeyd edilir ki, hətta Əfqanıstanda da 2 Think Tanks mövcuddur.

ABM-rinin yaranma dinamikasına gəldikdə tədqiqatdan məlum olur ki, dünyadakı 31 faiz BM on ildə -1980-1990-cı illərdə yaranıb. Afrikada 550, Avropada isə 1798 “beyin mərkəzi”nin fəaliyyəti qeydə alınıb. Eyni zamanda, Asiyada 1198, Latin Amerikası və Karib hövzəsi ölkələrində 722, Yaxın Şərqi və Şimali Afrikada 329, Şimali Amerikada 1912, Okeaniya ölkələrində 39 “fikir fabriki”nin mövcud olduğu göstərilir.

Bu mənzərə BM-lərin sırf Amerika fenomeni olduğuna dair qənaətə əks olan proseslərin getdiyini göstərir.

Hesabatda Azərbaycan “10 və daha çox beyin mərkəzinin olduğu ölkələr” bölümündə də əks edilib. Burada qeyri-hökumət təşkilatlarından 13-nün “beyin mərkəzi” kimi fəaliyyət göstərdiyi qeyd edilib. Ermənistan guya 14 beyin mərkəzi olan ölkə kimi davamlı olaraq bu nominasiyada bir pillə yuxarıda durur. Halbuki ölkəmizdə müvafiq mərkəzlərin sayı 13 rəqəmindən çoxdur, onun dəyişdirilməsinə, daha yüksək pilləyə keçməsi üçün də işlər görülməlidir. (Azərbaycanda ABM-ri haqqında bu tədqiqat delayısı ilə həmin işlərdən biri hesab edilə bilər.)

Reytingdə başqa nominasiyalarda yüksək yerlərə gəldikdə isə burada “Cənubi Qafqaz ölkələrindən əsasən Azərbaycan daha yaxşı təmsil olunur. Ermənistandan hər hansı “beyin mərkəzi” nə dünyanın, nə də Mərkəzi Şərqi Avropanın aparıcı “beyin mərkəzi” siyahısına daxil edilməmişdir.

Azərbaycandan İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi, Azərbaycan Respublikasının Prezident yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi reyting- hesabatda bir neçə kateqoriya üzrə dünyanın ən güclü “beyin mərkəzləri” siyahısında yer almışdır. Bu mərkəzlər öz hökumətlərinin siyasətinə müsbət təsir edən mərkəzlər kimi qiymətləndirilmişdir. Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi təhsil sahəsində fəaliyyət göstərən qurumlar siyahısına daxil edilmişdir.

Think Tanks reytinginə nəzər salarkən yerli ABM –nin inkişaf etdirilməsi baxımından daha hansı işləri görmək olar? “Ətraf mühit”, “Səhiyyə”, “Enerji və resurslar”, “Elm və texnologiyalar” üzrə kateqoriyalarda Azərbaycandan BM-nin bu reytingdə olmaması ciddi düşündürməlidir. Məsələn, ölkəmizdə xüsusilə ekoloji profilli olduqca çoxsaylı mərkəzlər, onların koalisiyası, eləcə də enerji və səhiyyə sahəsində birliklər olduğu halda onların bu reytinglərdə əks olunmaması düşündürücüdür və məsələnin müzakirəsini gündəmə gətirir. Bu həm də kəmiyyətdən keyfiyyətə keçilməsi üzərində düşünmək deməkdir

Reytingin metodologiyasını hazırlayan “Analitik mərkəzlər və vətəndaş cəmiyyəti” proqramının direktoru Ceyms Makgan hesab edir ki, “Bu gün dünya-

da BM-lər kəskin rəqabət şəraitində fəaliyyət göstərməli olurlar. Çoxsaylı meyarlar içərisindən dördü əsas meyar kimi tətbiq edilir:

1. Təhlil və tədqiqatların ciddiliyi;
2. Aktuallıq;
3. Etibarlılıq, mötəbər mənbələrə əsaslanma;
4. Tədqiqatların əhatəsi.

Bu o deməkdir ki, tədqiqatlar təfərrüatlarına qədər reallığı əks etdirir və buna görə də cəmiyyət aktual siyasi məsələlərin həllində onlara güvənə bilər. Rəylərə deyil, faktlara əsaslandığı üçün etibarlıdır və nəticələri KİV-lərə, cəmiyyətə və siyasi hakimiyyətə təqdim edilə bilər”.

Dəyərləndirmədə həmçinin mərkəzlərin insan və maddi resursları cəlb etmək və istifadə edə bilmək qabiliyyəti, analitik-ekspert məhsulunun kəmiyyəti və keyfiyyəti, konkret dövlətlərdə daxili və xarici siyasətin formalaşmasına təsiri kimi amillər əsas götürülür.

Reyting 20-yə yaxın meyar əsasında aparılır. Ümumilikdə isə “Global Go To Think Tanks Rankings” üçün ABM-lərin fəaliyyətinin meyarları qismində C.Makqanın əsas hesab etdiyi meyarların geniş sırası bunlardır:

1. Analitik məhsul kimi jurnalların, kitabların və başqa nüfuzlu nəşrlərin çap edilməsi;
2. Analitik, ekspert və alimlər elitasının təmsilçilərinin çalışması;
3. Təşkilatın araşdırmalarının resenziyalı jurnallarda, kitablarda və digər nüfuzlu nəşrlərdə çap olunması;
4. Siyasət, kütləvi informasiya vasitələri və elmi elita ilə əməkdaşlıq münasibətlərinin olması;
5. Akademik nüfuza malik olması (rəsmi akkreditasiya, qeydiyyatdan keçmə, əməkdaşların konfranslarda iştirakçı və məruzəçi olması, onların məqalələrinin tanınmış kitab və jurnallarda dərc edilməsi və s.);
6. Media imicinə, nüfuzuna malik olması (KİV-lərdə haqqında məlumatların yer alması, müsahibə və sitatların əksini tapması);
7. Siyasi sistemdə, politoloqların rəyində nüfuza malik olması (brifinqlərin və rəsmi görüşlərin keçirilməsi, icmal və şərhlərin, referatların nəşri, ictimai rəydə və nəşrlərdə qanuni əksini tapması);
8. Mərkəzin maliyyə resurslarının həcmi, səviyyəsi (illik dövlət və özəl maliyyə sənədləri və müqavilələri, ianələr, üzvlük haqları və s.);
9. Maliyyələşdirildiyi mənbənin ehtiyac və tələblərini ödəmək üçün müvafiq altmüəssisələrin (filialların və s.) təşkil edilməsi;
10. Mərkəzin analitik elmi istehsalının ümumi həcmi (siyasi təklif və tövsiyələr, çap

- məhsulu, müsahibələr, konfranslar, xəbərlər, məlumatlar və s.);
11. Siyasi sistem üçün verilən tövsiyələrin, siyasi sahədə işləyən qurumlar üçün verilən təkliflərin kəmiyyəti, aldıqları mükafatlar və adlar;
 12. Analitik-məlumat fəaliyyətinin faydalılığı, informasiya-təbliğat işinin təşkili, qanunvericiliyin təkmilləşməsinə töhfəsi, elmi məqalə və tədqimatların hazırlanması, tədqiqat və treninqlərin, təcrübələrin təşkili;
 13. Siyasətə dair alternativ ideyaların və yeni biliklərin təklif edilməsi və təbliği;
 14. Akademik və təbiiqi tədqiqatlar arasında uçurumun aradan qaldırılmasına töhfəsi;
 15. Cəmiyyət və siyasətçilər arasında dialoq məkanının yaradılmasına töhfə verməsi;
 16. Siyasi qərarların qəbulu prosesində yeni baxış və yanaşmaların daxil edilməsində rolu, siyasətçilərin ənənəvi müdrikliyinə qarşı innovasion siyasi ideya və proqramların yaradılması;
 17. Sosial şəbəkələrin imkanlarından mərkəzin tam şəkildə istifadə edə bilməsi.

Son - 2012 –ci ilin reytingində 2011-ci ildən fərqli olaraq dəyərləndirmə üçün bir neçə yeni kateqoriyalar daxil edilmişdir. Onlara:

“Dünyanın ən yaxşı Enerji və Resurs Siyasətini tədqiq edən BM-ri”, “Ən yaxşı təhsil siyasəti BM-ri”, “Ən yaxşı kommersiya BM-ri”, “Ən yaxşı Müstəqil (dövlət və siyasi partiyalardan maliyyə, struktur baxımından leqal müstəqilliyə malik) BM-ri”, “Ən yaxşı vəkillik kampaniyası aparən BM-ri” və “2011-2012-ci illərdə ən yaxşı Syasi Araşdırma/Hesabat hazırlayan BM-ri”-kateqoriyaları aiddir.

Reyting hazırlayanların ümumi qənaətinə görə, ABM-ləri müqayisə etməyə, meyar və fərqlərini müəyyən etməyə imkan verən amillərin tərkibi aşağıdakı kimidir:

- yaranma mühiti və səbəbləri (origin & challenge);
- tədqiqatların siyasi istiqamətlərinə görə (policy orientation & referent group);
- təşkilati strukturu (structure & management scheme);
- fəaliyyətinin istiqamətləri (research agenda & specialization);
- maliyyə mənbələri (clients & fundraising);
- analitik məhsul və onun yayılması üsullarına görə (products & promotion);
- kadr resurslarına görə (staff & experts);
- siyasi proseslərdə yeri və roluna görə (influence evaluation),
- tövsiyələri və təkliflərinə görə (recommendations).

Analitik mərkəzlərin siyasi prosesdə iştirakının qiymətləndirilməsi ilə bağlı metodikaya gəldikdə isə qeyd olunmalıdır ki, bir sahədə də bir sıra problemlər mövcuddur. Buraya:

- qiymətləndirmənin nəticələrinin tədqiqatçının dövlətin hakimiyyət bölgüsünə münasibətindən (elitist, yaxud plüralist) asılılığı;

- nüfuzun qiymətləndirilməsi parametrlərinin tətbiqi;
- meyarlara kompleks yanaşmanın seçilməsi ilə bağlı yaranan problemlər;
- qiymətləndirmənin obyektlərinin və subyektlərinin (ekspertlər qrupunun, münisiflərin) müəyyənləşdirilməsi problemi.
ABM-lərin status və nüfuzunun qiymətləndirilməsi metodikasında bir sıra prinsiplər mövcuddur:
- “mövqe”, “nüfuz” və “qərar vermə” metodikalarının sintez edilməsi əsasında subyektlərin təyin edilməsi;
- mərkəzlər haqqında məlumatların kəmiyyət baxımından toplanması və təhlili; nüfuz mərkəzlərinin sadə və eyni zamanda həcmli göstəricilərinin axtarılması;
- mərkəzin müstəqilliyi və açıqlığı kimi parametrlərin “simvolik kapital” qismində vurğulanması.

Reytingdə ictimai siyasətlə məşğul olan ekspert-analitik mərkəzlər aşağıdakı tipologiyanı tətbiq edirlər:

1. Partiya ekspert-analitik mərkəzləri - siyasi partiyalarla rəsmən bağlı olan mərkəzlər;
2. Dövlət yönlü ekspert-analitik mərkəzləri - dövlət strukturlarına daxil olan mərkəzlər;
3. Nisbətən- dövlət yönlü ekspert-analitik mərkəzləri - müstəsna olaraq dövlət tərəfindən müqavilə və qrantlarla maliyyələşən, lakin rəsmi dövlət strukturuna daxil olmayan mərkəzlər;
4. Müstəqil ekspert-analitik mərkəzləri - hər hansı sponsordan asılı olmayan mərkəzlər;
5. Nisbətən müstəqil ekspert-analitik mərkəzləri - dövlət strukturlarından asılı olmayan, lakin müəyyən maraqlı qrupla, sponsor və ya sifarişçi tərəfindən nəzarət edilən mərkəzlər;
6. Universitet ekspert-analitik mərkəzləri - universitetlərin nəzdində fəaliyyət göstərən mərkəzlər.

Müəyyən edilmiş meyarlar və ekspert dəyərləndirmələri əsasında ekspert-analitik mərkəzlərin aşağıdakı kateqoriyalarda yekun reytingi müəyyən edilir:

1. Ən yaxşı yeni ekspert-analitik mərkəzlər;
2. Dövlət siyasəti sahəsində ən yaxşı ekspert-analitik mərkəzlər;
3. Xarici siyasət və beynəlxalq münasibətlər sahəsində ən yaxşı ekspert-analitik mərkəzlər;

4. Dövlət siyasətinə təsir edə bilən ən yaxşı ekspert-analitik mərkəzlər;
5. İnternet və sosial mediadan ən yaxşı istifadə edən ekspert-analitik mərkəzlər;
6. KİV-lərdən ən yaxşı istifadə edən ekspert-analitik mərkəzlər;
7. Ən yaxşı yeni innovasion ekspert-analitik mərkəzlər;
8. Ən yaxşı universitet ekspert-analitik mərkəzlər ;
9. Ən yaxşı dövlət ekspert-analitik mərkəzlər ;
10. Ən yaxşı partiya ekspert-analitik mərkəzlər ;
11. Ən yaxşı müstəqil ekspert-analitik mərkəzlər ;
12. Ən yaxşı illik büdcəsi 5 milyondan az olan ekspert-analitik mərkəzlər;
13. Ən yaxşı ixtisaslaşmış ekspert-analitik mərkəzlər;
14. Ən yaxşı regionlar və ölkələr üzrə ekspert-analitik mərkəzlər;
15. Dünyanın ən yaxşı ekspert-analitik mərkəzləri.

ABM-lərin inkişaf dövrünü yaşaması o demək deyil ki, onlar problemlərlə üzləşmir. Hazırda və yaxın gələcəkdə BM-ləri bir sıra sahələrdə çağırışlar gözləyir. Buraya:

1. maliyyə mənbələrində qeyri-müəyyənlik və dəyişikliklər;
2. ictimai siyasət institutlarının, QHT-lərin genişlənməsinə rəğmən BM-lərin ixtisaslaşması;
3. sutka boyu - 24/7 - medianın inkişafı və yüksəlişindən bəhrələnmə bilmək;
4. texnoloji imkan və üstünlüklər, internet strategiyasının hazırlanması;
5. qloballaşmanın təsiri: milli (lokal) və transmilli (qlobal) BM-lər arasında rəqabət prosesinə davam gətirə bilmək və s. daxildir.

Məsələn bu da maraqlı faktdır ki, 2012-ci ildə Pensilvaniya Universitetində keçirilən “Top-30 Think Tanks” direktorlarının sammitində beyin mərkəzi rəhbərlərinin əksəriyyəti maliyyə vəsaitinin azlığı və büdcənin ixtisara salınmasından şikayət etmişlər. Onlar həmçinin kadrların qıtlığını da təhlükəli meyil kimi vurğulamışlar.

XXI əsrin “beyin mərkəzləri” rəqabətə davam gətirmək üçün nə etməlidirlər?

Dünyaya daha geniş prizmadan baxmaq və qlobal birliyin qarşılıqlı bağlılığını və təsirlərini nəzərə almaq lazımdır. Bu realıq BM-ləri artıq baş vermiş hadisələrin şərhindən daha çox baş verəcək meyillərin proqnozlaşdırılmasına köklənməsini tələb edir. Özünə hörmət edən BM böhranların sonrakı təhlilini deyil, onların baş vermə ehtimalını görə bilməlidir. Rəqabətə davamlılığın digər mühüm şərti isə ortaq səylər, ümumi qlobal məsələlər barədə birgə tədqiqatların, problemlərin təhlilinin aparılma-

sıdır. Qlobal problemlər ayrıca götürülmüş bir BM tərəfindən həll edilə bilməz. Bu baxımdan BM-lərin əməkdaşlığı fundamental məsələdir.⁴

Bu isə ilk baxışda göründüyü qədər də asan məsələ deyil. İlk növbədə BM-lərin struktur, fəaliyyət və prioritetlər baxımından transformasiyası, problemlərin həllinə baxış tərzini dəyişməli, yeniləşməlidir.

Regional səviyyəli reytinglər

Regional səviyyəli reytinglərə misal kimi, Açıq Cəmiyyət üçün İctimai Birliklər Assosiasiyasının (PASOS) üzvü olan 44 BM-dən biri - Beynəlxalq Siyasi Araşdırmalar Mərkəzi (International Centre for Policy Studies (ICPS)) tərəfindən həyata keçirilən reytingi göstərmək olar. Hər il noyabrın 5-də Berlin şəhərində keçirilən konfransda təqdim edilir. “Avropa Şərq Tərəfdaşlığı və Qonşuluğunun Vasitələri” proqramı çərçivəsində keçirilən, BM-lərin reytingini əks etdirən bu hesabat Aİ-nin “Avropa Şərq Tərəfdaşlığı və Qonşuluğu Proqramının” (AŞTQP) diqqətini cəlb edib və qurum Aİ-nin bu hesabatı maliyyələşdirməsini təklif edib.

Hesabatda 5 nominasiya üzrə mükafatlar təqdim edilir. Bu proqramın Şərqi Avropanın vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının Avropanın başqa institutları ilə eyni səviyyəyə yüksəlməsi üçün bir körpü rolunu oynadığını hesab edirlər.⁵ Beynəlxalq Siyasi Araşdırmalar Mərkəzinin tədqiqatçıları Avropa Şərq Tərəfdaşlığı və Qonşuluğu Proqramının Azərbaycan, Moldova, Ukrayna və Gürcüstandakı qeyri-hökumət təşkilatları ilə olduqca pis işlədiyini kəskin tənqid edərək 12 milyard avronun hara xərcləndiyinin fərqi olmadığını, bununla da qeyri-dövlət aktorların (non-state actors (NSAs)) maliyyələşmədən kənar qaldığını vurğulamışlar. Hesab edilir ki, keçmiş sovet respublikalarında siyasi mədəniyyət qeyri-dövlət aktorları ilə əməkdaşlıq üçün lazım olan mühiti yaratmır. Qeyri-dövlət aktorların fəaliyyətində tədqiqat və metodologiya sahəsində innovasiyalara daha çox diqqətin yetirilməsinə xüsusilə diqqət yetirilməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, yerli vətəndaş cəmiyyəti institutlarından İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi (İTM) bu qurumla sıx əməkdaşlıq edir. Açıq Cəmiyyət üçün İctimai Birliklər Assosiasiyası, 2012-ci ilin dekabrından başlayaraq 24 ay ərzində Avropa İttifaqının Azərbaycandakı “beyin mərkəzləri” üçün yeni “Beyin mərkəzlərinin qərarların qəbulu sahəsində rolunun gücləndirilməsi vasitəsilə idarəetmədə səmərəliliyinin yüksəldilməsi” adlanan layihəni İTM-lə birlikdə icra edir. Onu da demək maraqlıdır ki, İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi, Kamil Vətəndaş Birliyi ilə bu layihəyə ölkədən tərəfdaş kimi 18 beyin mərkəzini cəlb etməklə onu reallaşdırır.

4 Что такое “мозговой трест” XXI века. Think-tanks: битва манифестов// <http://russ.ru/pole/> Chto-takoe-mozgovoy-trest-XXI-veka

5 The 2010 PASOS Think Tank Award//[http:// www.pasos.org/2636/the-2010-pasos-think-tank-award](http://www.pasos.org/2636/the-2010-pasos-think-tank-award)

Lokal (milli) səviyyəli reytinglər

Demək olar ki, bir çox ölkələrdə yerli ABM-lərin fəaliyyətini dəyərləndirən reytinglər icra edilir. Bu sahədə daha çox əhəmiyyətə malik olan ölkənin təcrübəsini misal gətiririk.

Böyük Britaniyada lokal (milli) reyting dəyərləndirilməsi artıq 12 ildir ki, hər il keçirilir. Londonda yerləşən Britaniya Akademiyası və onun “Prospekt” jurnalı (Prospect magazine) hər il “İlin beyin mərkəzi” nominasiyasında müsabiqə-reytinglər təşkil edir. Ən yaxşı BM-in müəyyən edilməsini yerli mətbuat “Beyin mərkəzi dünyasının oskarı” tədbiri adlandırır. Bu ölkədə BM-lərin meyarları reytingdəki aşağıdakı nominasiyalar üzrə təqdim edilir:

- Ən yaxşı milli BM;
- Ən yaxşı siyasi araşdırma aparən BM;
- Ən yaxşı ictimai təbliğat aparən BM (analitik məhsulun, kitabların yayılması; tədbirlərin, seminarların, konfrans və treninqlərin keçirilməsi);
- Ən yaxşı online təqdimatı olan BM;
- Ən yaxşı dizayn və kommunikasiya strategiyasına malik olan BM (Best national think tanks).⁶

Lokal reytinglər sırasında Yaponiyada 1974-cü ildə siyasi və maliyyə dairələrinin, hökumətin və yerli idarəçilik təmsilçilərinin birgə səyləri ilə yaradılan “Kompleks Tədqiqatlar və Araşdırmalar Təşkilatı”nın (NIRA) fəaliyyətini də qeyd etmək olar. Təşkilat həm də “XXI əsrin vəzifələri” adlı kompleks layihə üzrə siyasi tədqiqatların koordinasiya edən və maliyyələşdirən mərkəzə çevrilmişdir. Vaxtaşırı olaraq, “Beyin Mərkəzləri üzrə İllik Məlumat” adlı hesabat-reytingi hazırlayır və Beyin Mərkəzlərinin Beynəlxalq Forumunu keçirir.

Bundan başqa ABŞ-ın Harvard Universitetində də dünyada mövcud olan ABM-nin soğu - məlumat mənbəyi və siyahısı hazırlanır.

2.2. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsində mübahisəli məsələlər

Hazırkı dövr üçün Pensilvaniya Universitetinin “Beyin mərkəzləri” və vətəndaş cəmiyyəti proqramı” çərçivəsində qlobal BM-lərin dəyərləndirildiyi reyting kəskin tənqidlərə məruz qalıb. Yeri gəlmişkən, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi (SAM) yaradıldığı ilk gündən etibarən bu reytinglə bağlı, qeyd edilən qurumla fikir mübadiləsi aparmış, bir neçə dəfə məktub

⁶ UK's ranking done by Prospect magazine. (Think Tank of the year awards <http://www.prospectmagazine.co.uk/blog/think-tank-of-the-year-awards-the-winners>)

göndərmişdir. Bu əsasən ilk reytinglərdə Azərbaycanın Yaxın Şərq və Şimali Afrika ölkələri sırasına daxil edilməsində ifadə olunan yanlışlıqlarla bağlı olmuşdur. Ümumiyyətlə, yalnız reytinglərə görə deyil, bütövlükdə BM-lərinin fəaliyyət meyarları mövzusu mübahisəli olduğu üçün ona münasibətlərə bir qədər geniş yer vermək vacibdir.

Qlobal reytingdə BM-lərinin seçilmə meyarları və qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri ilə bağlı ciddi tənqiddin yer aldığı “*Güzgü, söylə görüş dünyada ən yaxşı BM hansıdır?*” adlı məqaləsində BM-lərini tədqiq edən müəllif öz mövqeyini əsaslandırmağa cəhd etmişdir.⁷

Müəllif qlobal reytingin müsbət tərəfini qeyd etməklə bərabər, onun bu sahədə müəyyənlikdən daha çox qarışıqlıq yaratmasını, reytingin meyarlarının ən ciddi qüsurlarla dolu olduğunu sübut etməyə çalışır. O, BM-lərin nə olduğunu bilməyənlər üçün bu reytingin yaxşı heç nə vəd etməyib, əksinə təsəvvürləri tamamilə qarışdırdığını qeyd edir. Buna sübut kimi 2010-cu ilin reytinginin nümunəsində burada yer alan minlərlə mərkəzin “BM statusu”na nə dərəcədə uyğun gəldiyini, daha doğrusu, tamamilə fərqli qurumların BM adlandırılaraq ümumi reytingə daxil edilməsini izah edir. Reytingdə BM-in “bilik və siyasi hakimiyyət arasında körpü rolunu oynayan” qurum kimi tərifini olduqca köhnəlmiş yanaşma hesab edilir. Müəllif qeyd edir ki, son 10-15 ildə dünyada BM-lərin mahiyyəti də inanılmaz dərəcədə dəyişib. Hətta BM-in tərifini verən klassik əsərində Dayana Stoun da “körpü” tərifindən imtina edib.⁸

Müəllifin fikrincə, “inkişaf etmiş, biliyin istehsal edildiyi ölkələrdə (knowledge based society) bu tərifini birtəhər qəbul etmək olarsa da, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə bu yanaşma reallıqdan çox uzaqdır. Məsələn, Avropa Birliyinin üzvü olan dövlətlərdə qərar qəbul edən şəxslərin statusu eyni deyil. Burada siyasi qərarlar- milli dövlətlər və Brüssel arasındakı fəvqəlmilli təsisatlar arasında bölünmüşdür (*dövlətin bəzi səlahiyyətləri fəvqəlmilli quruma ötürülmüşdür - T.A.*). Daha geniş izah edilsə, indi BM-lər burada həm milli dövlət, həm də Avropa Birliyi səviyyəsində “körpünü” necə yaratmalıdırlar?”⁹

Hesabata daxil edilən BM-lərə gəldikdə isə müəllif ən azı onların sayını ağılaşdırmaz hesab edir. Dövlətyönlü BM-dən tutmuş siyasi partiyalara, akademik institutlardan tutmuş özəl BM-lərə qədər hər şeyi əhatə etməyin sonda təhlilin keyfiyyətinə təsir etdiyi vurğulanır. Mərkəzi və Şərqi Avropa məkanının BM-lərinə yaxşı bələd olan müəllif bu bölgənin reytingdə əksini tapan BM sayından çox olduğunu bildirir. Bu reytingə görə, fəaliyyətində cəmi bir siyasi araşdırması olan təşkilat da özünü “beyin mərkəzi” hesab edə bilər. “Universitetlərin siyasi, iqtisadi, sosial və ya beynəlxalq məsələləri ilə məşğul olan tədqiqat mərkəzləri bu reytingdə birbaşa BM-ə çevrilir.

⁷ <http://goranspolicy.com/category/think-tanks/Mirror,mirror,onthewall...tellymewhoisthebestthinktankintheworld?23/01/2011> — Goran Buldioski on Think Tanks

⁸ Diane Lesley Stone. University of Warwick <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/stuff/stone>

⁹ <http://goranspolicy.com/category/think-tanks/Mirror,mirror.Op.sit>

Onların yalnız akademik jurnallarda dərc edilməsi və öz tədqiqatlarını yaymaq, təbliğ etmək barədə düşünməməsi də əhəmiyyət kəsb etmir. Əks-təqdirdə kim izah edə bilər ki, Ukraynada 47 BM var və bu, dünyada 25-ci yerdədir, yaxud Macarıstanda 39, Çexiyada 25 BM var. Mən Serbiyanı izləyərək, cəmi 3 icmal-araşdırması olan QHT-ləri, siyasi partiya BM-lərini, universitet tədqiqat mərkəzlərini, dövlətəyönü qurumları bir-bir saysam da, reytingdəki 24 rəqəmini ala bilmədim”.¹⁰

Müəllif reytingdə qeyri-real mənzərənin yer aldığına dair fikrini davam edərək yazır ki, “Dünyanın aparıcı BM-ləri” nominasiyasında Slovakiyanın Fridrix Hayek Fondu ən yaxşı “beyin mərkəzi” kimi yer alıb. Halbuki bu təşkilat ötən illərdə özünün iki təsisçisinin dövlət əmlakını oğurlamasına görə böyük qalmaqal yaşamışdı və hazırda öz adını yenidən bərpa etməyə cəhd edir. Eyni dərəcədə Açıq Cəmiyyət İnstitutunun da BM kimi (Open Society Institute (OSI) reytingə salınması təəccüblüdür. Bu, artıq heç bir çərçivəyə sığmır. Çünki BM və donor təşkilatları müxtəlif fenomenlərdir.

Digər təəccüblü məqam “Avropa Sabitlik Təşəbbüsü” (European Stability Initiative) mərkəzi ilə bağlıdır. Türkiyədə və Berlində ofisləri, Brüsseldə nümayəndələri olan bu mərkəz reytingdə Yaxın Şərqi və Şimali Afrikanın (Middle East and North Africa (MENA) 12-ci yerdə duran BM-i kimi təqdim edilib. Halbuki “Avropa Sabitlik Təşəbbüsü”, başlıca olaraq, AB-nin məsələləri, AB-nin genişlənməsi, Cənubi Qafqazda, Balkanlarda sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı problemlər üzərində çalışır. Yaxın Şərqi və Şimali Afrika ilə bağlı isə heç nə etmir. Türkiyə ilə bağlı məsələlər onun ümumi işinin 20 faizini təşkil edir. Bu, açıq şəkildə göstərir ki, reytingdə nə və necə təsvir edilir.

Məqalədə vurğulanır ki, ən çox etiraz doğuran məqam müxtəlif tipli, fəaliyyəti bir-birinə tamamilə əks olan təşkilatların BM adı altında reytingə daxil edilməsidir.

“Dünyanın ən yaxşı - top BM-ləri sırasında yer alan Amnesty International və Transparency International əslində BM deyillər. Bu təşkilatların davamlı olaraq apardıqları tədqiqatlar, onların mandatı və fəaliyyət tipi BM-də olduğundan fərqlidir və çox genişdir. Belə getsə artıq “Human Rights Watch” təşkilatının da BM olması fərz edə bilərlər. Yaxud apardığı tədqiqatların 80 faizinin siyasi araşdırma heç bir aidiyyəti olmayan təşkilatları BM elan etməyə nə ehtiyac var? “Mənim əsas məqsədim odur ki, reytingi tərtib edən komanda öz meyarlarını dəqiqləşdirə və BM olmasınları bu cür təşkilatlardan ayıra bilsinlər. Reytingə daxil edilən ABŞ-ın “Milli Demokratiya İnstitutu” da (National Endowment for Democracy) BM deyil, donor təşkilatdır. İstənilən bakalavr dərəcəsi olan tələbə də donor təşkilatla BM arasındakı fərqi dərk edə bilər. Əgər Açıq Cəmiyyət İnstitutu ilə bağlı səhvi bağışlamaq olarsa, bunu bağışlamaq qeyri-mümkündür”.¹¹

¹⁰ Yəni orada

¹¹ Op.site.....

Müəllif bundan “daha dəhşətli” misalları gətirməkdə davam edir. İngiltərədə olan “DEMOS–UK” son iki ildə Leyboristlər Partiyasından ayrılıb, liberal demokratlarla sıx birləşib. Hətta keçmiş direktor hazırkı Birləşmiş Krallıq hökumətində yer də alıb. Belə olduğu halda “DEMOS”-u keçmiş partiyasına aid edib, onu BM kimi reytingə daxil etmək nadanlıq əlamətidir. Yaxud Ukraynanın Razumkov Mərkəzi (Razumkov Center Ukraine) BM-dirimi? Əgər reytingin keyfiyyətə nəzarət anlayışı bu dərəcədə zəifdirsə, kim belə təhlilə etibar edə bilər?”

BM-lərin reytingdə problem mövzular üzrə sıralaması daha çox şübhələr doğurur. Məsələn, müəllif “inkişaf edən BM - bu nə deməkdir?” sualını verir. Beynəlxalq münasibətləri tədqiq edən Brukinqs İnstitutu (The Brookings Institution) ilə inkişaf məsələlərini təhlil edən Qlobal İnkişaf Mərkəzi (Center for Global Development) arasında müqayisə aparılırsa, meyar kimi nə götürülür? Yaxud ən yaxşı sosial araşdırma aparən BM reytingində Brukinqs İnstitutunun Britaniyanın İqtisadi və Sosial Araşdırmalar Mərkəzindən (Center for Economic and Policy Research (CEPR)) daha yaxşı olmasını hansı meyar müəyyən edir: daha çox nəşrlərə, metodologiyaya malik olması, yaxud daha çox tanınması?

Reytingin metodoloji və konseptual problemlərini vurğulayan müəllif öz alternativ meyarlarını da təqdim edir. BM-lərin təsnifatı və tərifinin müxtəlif üsulları barədə ümumi qənaətin olmadığını, bununla belə, inkişaf edən ölkələrdə BM-ləri uzun müddət tədqiq edən müəllif aşağıdakı alternativ meyarların təsnifatını təqdim edir:

Leqal statusuna görə - əgər BM normativ-hüquqi statusa, göstəricilərə (qeyri-mənfəət yönümlü, müstəqil, qeyri-partiya yönümlü, siyasi araşdırma aparması) malik deyilsə, deməli, o, BM sayılmır;

Həcm, miqyas və əhatə dairəsinə görə - kiçik, məhdud profilli, geniş, çoxşaxəli olması və s.;

Yaranma və inkişafının mərhələlərinə görə;

Maliyyə mənbələrinə görə;

Tədqiqat, konsultasiya və təbliğat arasında balansın təmin edilməsinə görə;

Arqumentlərin mənbəyinə - akademik, tədqiqatlar, təhlil, dəyər və ya maraqların olmasına görə;

Tədqiqatların gündəminin, prioritetlərin müəyyən edilməsi tərzinə görə;

Öz nüfuzunun yayılmasına görə;

Auditoriyasına görə;

Müxtəlif təşkilatlarda təmsilçiliyinə görə;

Özünü “beyin mərkəzi” kimi identifikasiyaya görə;

Funksional strukturuna görə;

İdeyaların, imkanların, təcrübənin təqdim edilməsinə görə;

BM mühitinin yaradılması, inkişafı və dəstəklənməsi sahəsində işinə görə.

Citations of Think Tanks in Media						
Think Tank Orientation	Political	2011 (rank in parentheses)	2010 (rank in parentheses)	2009 (rank in parentheses)	2008 (rank in parentheses)	
1	Brookings Institution	Centrist	2,475	2,432 (1)	2,370 (1)	2,271 (1)
2	Heritage Foundation	Conservative	1,540	1,260 (2)	1,227 (2)	971 (3)
3	American Enterprise Institute	Conservative	1,312	1,022 (3)	946 (6)	1,026 (2)
4	Council on Foreign Relations	Centrist	1,090	954 (5)	1,083 (3)	951 (4)
5	Center for American Progress	Center-Left	896	898 (6)	949 (5)	730 (7)
6	Kaiser Family Foundation	Centrist	866	1,001 (4)	1,061 (4)	584 (10)
7	Cato Institute	Conservative/ Libertarian	754	724 (7)	705 (7)	601 (9)
8	Center for Strategic and International Studies	Conservative	749	636 (8)	705 (7)	778 (5)
9	Carnegie Endowment For International Peace	Centrist	613	336 (15)	421 (13)	300 (16)
10	Economic Policy Institute	Progressive	602	574 (10)	529 (11)	606 (8)
11	Center on Budget and Policy Priorities	Progressive	599	455 (12)	410 (14)	335 (15)
12	Urban Institute	Center-Left	542	451 (13)	535 (10)	527 (11)
13	RAND Corporation	Centrist	525	625 (9)	656 (9)	761 (6)
14	New America Foundation	Centrist	484	475 (11)	528 (12)	349 (14)
15	Hoover Institution	Conservative	436	310 (16)	272 (17)	299 (17)
16	Institute for International Economics	Centrist	293	219 (22)	271 (18)	277 (21)
17	Alan Guttman Institute	Center-Left	272	–	–	–
18	Washington Institute for Near East Policy	Center-Right	268	–	–	–
19	Aspen Institute	Centrist	266	179 (24)	–	–
20	Woodrow Wilson International Center for Scholars	Centrist	252	–	–	177 (24)
21	Center for Politics	Centrist	247	296 (18)	–	371 (12)
22	Center for Economic and Policy Research	Progressive	244	282 (19)	304 (16)	350 (13)
23	Manhattan Institute	Conservative	241	259 (21)	235 (21)	286 (18)
24	Public Policy Institute of California	Centrist	212	351 (14)	245 (20)	279 (20)
25	Center for a New American Security	Centrist	189	185 (23)	183 (23)	–
	Center for Immigration Studies	Conservative	–	301 (17)	248 (19)	281 (19)
	Electronic Privacy Information Center	Progressive	–	275 (20)	–	–
	Commonwealth Fund	Centrist	–	174 (25)	313 (15)	193 (25)
	Inter-American Dialogue	Centrist	–	–	188 (22)	204 (24)
	Lexington Institute	Conservative	–	–	171 (25)	235 (22)
	Joint Center for Political and Economic Studies	Progressive	–	–	–	206 (23)
Number and Percentage of Media Citations by Ideology						
		2011	2010	2009	2008	
Conservative or Center-Right		5,300 33	4,512 31	4,509 31	4,477 33	
Centrist		7,512 47	7,227 49	7,496 51	6,540 47	
Progressive or Center-Left		3,155 20	2,935 20	2,727 19	2,754 20	
Total		15,967 100%	14,674 100%	14,732 100%	13,771 100%	
Percentages may not add up to 100 percent due to rounding.						
Source: Nexis database on major U.S. newspapers and selected US radio and TV transcripts.						

BM-lərin tədqiqi sahəsində çalışan, www.onthinktanks.org internet saytını təsis edən, Böyük Britaniyada Müstəqil Araşdırma, İdeya və Məsləhət Təşkilatını yaradan E.Mendizabal çoxsaylı təhrifləri qeyd etməklə yanaşı, öz meyarlar sistemini də formalaşdırmışdır.¹²

12 On the definition of think tanks: Towards a more useful discussion;; E.Mendizabal. Different ways to

Xüsusi olaraq maraq doğuran məqamlardan biri də, 1.Kütləvi İnformasiya Vasitələrində (KİV) ən çox isnad edilən ABM-lərinin; 2. Ən çox isnad edilən ABM-nin İdeoloji statusuna görə reytinglərinin hazırlanması təcrübəsinin mövcudluğudur.

ABŞ-da “ABM-lərinə isnadların illik icmalı” (Fairness & Accuracy in reporting (FAIR’s) annual survey of think tank citation) adlanan bu reytinglər həmin mərkəzlərin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsində növbəti mühüm meyar kimi çıxış edir. Həm də bu zaman KİV-lərdə ən çox isnad edilən ABM-rinin hansı ideoloji oriyentasiyaya malik olması müəyyən edilir.¹³ Reytinglər göstərir ki, son illərdə sentrist (mərkəzçi) ideologiyaya xidmət edən ABM-ri müstəsna olaraq birinci yerdə durur. *(yuxarıdakı şəkil)*

2.3.Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin transmilliləşməsi: bu, yeni meyil, yoxsa çağırışdır?

XXI əsrdə BM-lərin inkişafını əvvəlki dövrdən fərqləndirən və getdikcə intensiv şəkil alan digər meyillərdən biri onların transmilliləşməsidir. Doğrudur, hazırda sürətlənən bu meyil öz başlanğıcını hələ XX əsrin sonlarından götürmüşdür.

1972-ci ildə bir sıra milli intellektual mərkəzlər “Beynəlxalq Tətbiqi Sistemli Təhlil İnstitutu” (International Institute of Applied System Analysis) adlı qlobal mərkəzdə birləşdi. Roma Klubu ilə sıx əməkdaşlıq edən bu institut qlobal problemlərə sistemli və yeni yanaşmaları tətbiq edərək dünya inkişafının meyillərini proqnozlaşdırmağa əsas yer verirdi. Yaxud 1973-cü ildə ABŞ-ın, Avropanın və Yaponiyanın nüfuzlu şəxslərini, perspektiv siyasətçilərini və aparıcı intellektuallarını özündə birləşdirən Üçtərəfli Komissiya yaradıldı. 1975-ci ildə isə yeni dünya düzenində tənzimləyici rol oynaya biləcək “Böyük Yeddi” (o zaman G-6) yaradıldı. Təbii ki, məntiqi olaraq, bu qurumlarda müvafiq analitik mərkəzlərin işinə böyük əhəmiyyət verildi.

Transmilli Beyin Mərkəzləri Şəbəkəsinin (TBMŞ) fəaliyyətinin təhlili göstərir ki, onların işi dünyanın üzlaşdığı problemləri ortaq səylərlə həll etmək üçün “Bütün ölkələrin analitikləri, birləşin!” devizinə uyğun gəlir. Burada qloballaşma dövrünün mürəkkəb prosesləri, o cümlədən milli və fəvqəlmilli strukturlar arasında rəqabətdən tutmuş “dünyanın perspektivlərini müəyyən edən qlobal intellektual elitanın, kollektiv zəkanın bir əldə cəmlənməsi cəhdləri”, nəhəng beynəlxalq blokların, strateji tərəfdaşların, eləcə də Şərqi və Qərbi sivilizasiyalarının gizli

define and describe think tanks «on think tanks // <http://onthinktanks.org/2010/11/09/on-the-definition-of-think-tanks-towards-a-more-useful-discussion/>; <http://mendizabal.co.uk/>; twitter @onthinktanks
13Bax: [http://fair.org/extra-online-articles/think-tank-spectrum-revisited/Fairness & Accuracy in reporting \(FAIR’s\) Annual survey of think tank citation](http://fair.org/extra-online-articles/think-tank-spectrum-revisited/Fairness%20&%20Accuracy%20in%20reporting%20(FAIR's)%20Annual%20survey%20of%20think%20tank%20citation)

rəqabəti və münasibətləri öz əksini tapmaqdadır.

“Beyin mərkəzləri”nin transmilli şəbəkələri yeni və inkişaf edən fenomenidir. Hazırda mövcud olan TBMŞ-nin növləri aşağıdakı 4 əsas meyar üzrə üç qrupa bölünür:

- 1) əsas məqsədlər, vəzifələr, tədqiqat obyektı;
- 2) üzvlük üçün cəlbədicı, stimullaşdırıcı mexanizmlər;
- 3) üzv olmağın motivləri və əsasları;
- 4) şəbəkədə münasibətlər və koordinasiya.¹⁴

“Beyin mərkəzləri”nin transmilli şəbəkələri son bir neçə il ərzində meydana çıxıb və yaxın gələcəkdə də onların inkişafı və fəaliyyəti gözlənilir. Normativ bazanın, rəsmi sənədlərin və ədəbiyyatın olmadığını nəzərə alaraq, onların fəaliyyətini yalnız həyata keçirdikləri vəzifələr, eyni zamanda qruplara bölünmə kimi vasitələrlə öyrənmək mümkündür.

Transmilli şəbəkələrin müxtəlifliyinə baxmayaraq, hər bir təşkilat hamı üçün vacib olan prioritet və idarəedicı (management) istiqamətləri müəyyən edir. Bu cür istiqamət və vəzifələr “beyin mərkəzləri”nin “transmilli şəbəkə konsepsiyası”nın təhlilinə həsr edilən araşdırmada əksini tapmışdır.¹⁵

2.4. Transmilli Beyin Mərkəzləri Şəbəkəsinin (TBMŞ) təsnifatı, xüsusiyyətləri və növləri

TBMŞ məşhur fenomen olan ictimai-siyasi şəbəkələrlə birgə qruplara aiddir. Bir neçə meyar baxımından bir-birinin analoqu olan bu təşkilatların olduqca mühüm fərqləri də mövcuddur. Onların sırasında ən əsası ondan ibarətdir ki, siyasi şəbəkələr müxtəlif marağ sahibləri olan üzvlər arasında vasitəçi rolunu oynamaq, “beyin mərkəzləri” şəbəkələri isə *birgə perspektivlər üçün* yaradılır.

TBMŞ üçün mövcud olan idarəçilik forması “şəbəkə” (“network”) sözü ilə ifadə edilir. Qısaca olaraq qeyd edək ki, “beyin mərkəzləri” şəbəkələri peşəkar assosiasiyalara, bilik cəmiyyətlərinə bağlıdır. Eyni zamanda, bu cür şəbəkələrin fərqləndirici cəhətlərindən biri də şəbəkəyə daxil olan təşkilatlar sırasında iyerarxiyanın mövcud olmamasıdır.

¹⁴ Struyk, R. Transnational Think Tank Networks: Purpose, Membership and Cohesion, "Global Governance. Witte, J.M., W.H. Reinicke, and T. Benner. 2000. "Beyond Multilateralism: Global Public Policy Networks," International Politics and Society; downloaded from www.fes.de/; Stone, D. 2000b. "Think Tank Transnationalization and Non-Profit Analysis, Advice, and Advocacy," Coventry, UK: University of Warwick, Department of Politics and International Studies, processed.

¹⁵ Management of Transnational Think Tank Networks/Author(s): Raymond J. Struyk Source: International Journal of Politics, Culture, and Society, Vol. 15, No. 4 (Summer, 2002), pp. 625-638 Published by: Springer-Stable URL: http://www.jstor.org/stable/05/09/2011_07:20

TBMŞ-nin mövcud ənənəvi ABM-dən bir sıra üstün cəhətləri mövcuddur. Belə ki, TBMS:

- 1) qlobal məkanda əlaqəli şəkildə fərdi və ictimai infrastruktur yaradaraq, yeni ideyaların və siyasi nailiyyətlər haqqında məlumatların tez və effektiv surətdə koordinasiyası və yayılmasını təmin edir;
- 2) istənilən yerdə baş verən siyasi yeniliklər haqqında məlumatlı olmaq üçün ənənəvi “beyin mərkəzləri” ilə münasibətlər qurur və onlara öz istiqamətləri çərçivəsində qeyd olunan məsələlər üzrə təhlil aparmaq, şərh etmək üçün daha geniş imkanlar yaradır;
- 3) potensial olaraq, güclü bilik və təcrübə nəticəsində ərsəyə gələn innovativ və kreativ layihələrin - istər ideya olsun, istərsə də texnologiya - daha da effektiv olmasında, geniş yayılmasında və tətbiqində mühüm rol oynayır.

Ədəbiyyatda bu cür mərkəzlərin təsnifatı və şəbəkələşmə nümunələri göstərilir.¹⁶

1-ci cədvəl: Transmilli Beyin Mərkəzləri Şəbəkəsinin növləri

Şəbəkənin növü	Nümunələr	Əsas mahiyyəti təşkil edən obyekt	Üzvlük üçün cəlbedici (stimul) mexanizmlər	Şəbəkədə koordinasiya (əlaqələndirmə)	Daxil olmaq üçün əsaslar
Açıq şura	GNet (Qlobal İnkişaf Şəbəkəsi), AKNF, LOGİN	Biliklər “beyin mərkəzləri” aralarında yayılır, eyni zamanda başqa auditoriyalar da daxil ola bilər – siyasətçilər (AKFN), yerli hökumətlər (LOGİN). Bəziləri isə müxtəlif mövzular üzrə on-line şəkildə müzakirələr keçirirlər.	İnformasiyanı əldə etmək və əlaqələr qurmaq üçün effektiv vasitələr	Zəif	Açıq: özləri seçilir
Lider olan donör təşkilatı və ya rəsmi patronaj altında olan Beyin Mərkəzlərinin Assosiasiyası	Açıq Cəmiyyət İnstitutu (ACI) (OSİ – siyasi mərkəz)	Müxtəlif mövzular üzrə dəyirmi masalar və imkan dərəcəsində texniki dəstək	Əhəmiyyət kəsb edən sahələrdə biliklərin artırılması; Donordan olan dəstək	Yumşaq	Qapalı: donör tərəfindən seçilir, üzvlər OSİ ilə xüsusi və davamlı əlaqədədir- lər

AZƏRBAYCANDA ARAŞDIRMA VƏ BEYİN MƏRKƏZLƏRİ
[yaranması, inkişafı və perspektivləri]

	ASEAN-İSİS	Xarici siyasət və təhlükəsizlik məsələləri üzrə yüksək səviyyədə müzakirələrin keçirilməsi	Siyasi toqquşma (təsir)	Güclü	Qapalı: yalnız ASEAN ölkələri institutları üçün açıq; ASEAN və mövcud üzvlər tərəfindən seçilir
	Qlobal Beyin Şəbəkəsi	Elit "beyin mərkəzləri" və siyasətçilər arasında siyasi dialoq	Biliklərin artırılması; aydın görünmə, potensial siyasi toqquşma (təsir)	Zəif	Qapalı: sponsor tərəfindən seçilir; üzvlər mövzu üzrə dəyişirlər
Yeganə lider təşkilatı nəzdində fəaliyyət göstərən Beyin Mərkəzlərinin Assosiasiyası	Keçid formatlı siyasi şəbəkə - (Lider Şəhər İnstitutu)	Üzvlər siyasi tədqiqatlar aparır və texniki dəstək layihələrini icra edirlər	Sabitlik, yeni iş sahələrin inkişafı, xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərmək, internet və marketing kimi vasitələr ilə müəyyən sahələrdə fəaliyyət aparmaq	Yumşaq	Qapalı: artıq üzv olanlar yeni üzvləri seçirlər, hər bir üzv yeni üzv olmaq istəyən insani namizəd kimi təqdim edə bilər. Vacib cəhət ondan ibarətdir ki, üzvlər üçün xarici ölkələrdə iş birliyi qurmaq imkanı yaradılır.
	İNT-İqtisadi İnkişaf Mərkəzi	Biliklər paylanılır; elmi tədqiqatlar aparmaq və siyasi əlaqələr qurmaq sahələrində üzvlər arasında rəqabət; layihələrin icrasında üzvlərə imkan dərəcəsində dəstək olmaq; bəzi layihələrin xüsusi dəstəyi	Layihə haqqında olan informasiyanın effektiv şəkildə əldə olunması; elmi tədqiqat işlərinin çap olunması; beynəlxalq ekspertlərin məsləhət və tövsiyələri	Zəif/ Yumşaq	Qapalı: maliyyə vəsaitlərinin artırılması ilə dəstək; elmi tədqiqatların aparılmasına açıq dəstək; üzvlərin yazdığı elmi işlər haqqında informasiyanın, xülasələrin yayılması və siyahıya salınması
	TEPSA	Avropa İttifaqı və onun inkişafı ilə bağlı olan biliklərin yayılması; əsasən konfransların keçirilməsi vasitəsi ilə. Siyasi inkişaf da həmin mövzuları əhatə edir.	Mövqe; mümkün siyasi təsir	Güclü	Qapalı: Avropa İttifaqına üzv olan hər dövlətdən yalnız bir nəfər

AZƏRBAYCANDA ARAŞDIRMA VƏ BEYİN MƏRKƏZLƏRİ [yaranması, inkişafı və perspektivləri]

2-ci cədvəl: Aparıcı Transmilli Beyin Mərkəzləri Şəbəkəsi haqqında əsas məlumatlar

Növ/ Təşkilat	Prinsipial institutsional dəstək	Region	İştirak edən "beyin mərkəzləri"nin sayı	İnternetdə rəsmi sahifəsi
GNet (Qlobal İnkişaf Şəbəkəsi)	Dünya Bankı	Açıq Məclis, dünya üzrə	800 +	www.GNet.org
AKNF (Afrika Bilik Şəbəkələrinin Forumu)	Afrika üzrə Afrikanın İnkişafı Forumunun İqtisadi Komitəsi	Afrika	başlanğıc mərhələsindədir	www.unsia.org/aknf/
LOGIN	Açıq Cəmiyyət İnstitutu (Budapeşt), yerli hakimiyyət təşəbbüsü	Şərqi Avropa və keçmiş Sovet İttifaqı	bilinməyən başlanğıc mərhələsindədir	www.logincee.org
Lider olan donör təşkilatı və ya patronaj altında olan "beyin mərkəzləri"nin assosiasiyası				
ASEAN – Beynəlxalq və Strateji Araşdırmalar İnstitutu- İİSS	ASEAN	Asiya	8	
Qlobal Beyin Şəbəkəsi	Yaponiya Beynəlxalq Dəyişmələr İnstitutu	dünya üzrə	dəyişkən	www.jcie.or.jp
OSI aid olan siyasi mərkəzlər	Açıq Cəmiyyət İnstitutu (Budapeşt)	Şərqi Avropa	9	www.osi.hu
Yeganə lider təşkilatı nəzdində fəaliyyət göstərən "beyin mərkəzləri"nin assosiasiyası				
TPN – Keçid Siyasi Şəbəkə	Şəhər İnstitutu – Vaşinqton	Şərqi Avropa və keçmiş Sovet İttifaqı	9	www.urban.org\tpn
İCEG – İqtisadi İnkişaf Beynəlxalq Mərkəzi	müxtəlif (dəyişilən) mənbələr	dünya üzrə	100+ ölkədə 300+ "beyin mərkəzi"	www.iceg.org
Trans Avropa Siyasi Tədqiqatlar İnstitutu - TEPSA	federal dövlətlər (Böyük Britaniya Beyin Mərkəzi)	Avropa İttifaqı	15 (hər Aİ üzv olan dövlətdən yalnız bir nəfər), 4 assosiasiya (assosiasiyadan əvvəlki pillədə olan dövlətlər)	www.tepsa.be

2011-ci ildə transmilli təşkilatların yaratdığı yeni beynəlxalq qurumlardan biri də “BRICS” (Braziliya, Rusiya, Hindistan, Çin və sonrakı illərdə əlavə edilən Şimali Afrika) adlanan BM-dir. 2001-ci ildə “Qoldman Saks” (Goldman Sachs) qrupunun yaxın onilliklərdə dünyada iqtisadi inkişafın lideri və “Böyük səkkizliyə” (G7) qarşı duracaq əsas rəqib kimi BRICS ölkələri blokunu proqnoz verməsi, həmin bloka daxil olan ölkələr arasında çoxşaxəli, o cümlədən BM-lər sahəsində əməkdaşlığa təkan vermişdir. Son beş ildə ölkələr arasında müxtəlif fərqlərə baxmayaraq, blokun siyasi və mədəni əlaqələri xüsusilə intensiv inkişaf etməkdədir. BRICS ölkələrinin “The BRICS Report” adlanan hesabatında, 2011-ci ildə keçirilən sonuncu sammitdə blokun iqtisadi və diplomatik siyasətinin gücləndirilməsi məqsədi ilə “beyin mərkəzi” - “BRICS İqtisadi və Ticarət Araşdırmaları Şəbəkəsi” yaradılmışdır.¹⁷

Yeni transmilli BM şəbəkəsinin təsisçiləri 5 üzv ölkənin BM-ləridir (Fundação Getúlio Vargas (Brazil), Eco-Accord (Russia), CUTS International (India), Shanghai WTO Affairs Consultation Center (China), South African Institute of International Affairs (South Africa). Bundan əlavə, BRICS ölkələrinin Siyasət Mərkəzi də təsis edilmişdir (The BRICS Policy Center (BPC).

TBMŞ-nin rəhbərliyinin vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Şəbəkəni inkişaf etdirmək – təşkilatçılıq və kapital təminatı;
2. Şəbəkənin tədqiqat obyektinə üzrə adekvat konsultasiyalarının balansını təmin etmək;
3. Şəbəkənin fəaliyyəti üçün lazım olan maliyyə vəsaiti ilə təminat;
4. “Strukturda qeyri-rəsmilik prinsipi”ni qoruyub-saxlamaq;
5. Üzvlük məsələlərində qətiyyətçilik;
6. Gündəlik məsələlərdə qətiyyətçilik;
7. Şəbəkənin fəaliyyətində üzvlərin iştirakını artırmaq;
 - biliklərin yayımlanması
 - seminar və konfransların keçirilməsi
 - materialların və təkliflərin hazırlanması
 - layihələrin icrası.
8. Koordinasiya işini həvəsləndirmək.

Beləliklə, TBMŞ, onun idarə olunması və fəaliyyəti olduqca mürəkkəb prosesdir. İdarə edən şəxs (rəhbər kadrlar) bir neçə marağı eyni vaxtda təmin etməlidir. Eyni zamanda, şəbəkə fəaliyyətində iştirak edən insanlar da iki müxtəlif qrupa bölünürlər. Birinci qrupda şəbəkənin işində fəal iştirak edən üzvlərdir. Digər qrupa isə şəbəkə layihələrinin icrası üçün maliyyə dəstəyi göstərən üzvlər daxildir. Bu iki qrup insan arasında konfliktin yaranması ehtimalı var.

Nəzərə alsaq ki, TBMŞ yeni bir təsisatdır və onu idarə edən şəxslər üzvlər və sponsorlar arasında olan fərqi (daha çox kimə önəm verdiyi nöqtəyi-nəzərindən) tapıb, lakin nizamlamaq məsələsi ilə bağlı bəzi çətinliklər qarşıya çıxır.

Onu da qeyd edək, TBMŞ-nin gələcək fəaliyyəti ilə bağlı fikirlər müxtəlifdir. Belə ki, bəziləri düşünür ki, bütün şəbəkələr deyil, yalnız onların bir qismi məqsədlərinə çata biləcəklər. Digərləri fikirləşir ki, bu şəbəkələrin son 5 ildəki fəaliyyəti nəzərdən keçirilərsə, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, onların gücləndirilməsi ehtimalları yüksəkdir.

2.5 “Böyük 20-lərin” (G20) Xarici siyasət sahəsində fəaliyyət göstərən Beyin Mərkəzlərinin (XSFBM) “Qlobal Forumunun” təsis edilməsi

Transmilli ABM-nin yaranmasına ən son nümunə, «Böyük 20-lərin» (G20) Xarici siyasət sahəsində fəaliyyət göstərən Beyin Mərkəzlərinin Sammitində (3 iyun 2012-ci il) G20 ölkələrinin beyin mərkəzləri arasında sabit əlaqələrin yaradılmasını davamlı təmin edəcək “Qlobal Forumun” təsis edilməsidir.

Sammitin mövzusu «Qlobal dəyişikliklər. Getdikcə artan məsuliyyətlər» kimi müəyyən edilmişdir. («Global Challenges, Increasing Responsibilities». G20 Foreign Policy Think Tank Summit. An International Conference. 3-5 June 2012)

Məlum olduğu kimi, beynəlxalq siyasi və iqtisadi arenada liderlik edən birlik kimi «Böyük 20-lərin» fəaliyyəti son beş ildə dünya nizamında baş verən “tektonik” dəyişiklikləri ən qabarıq şəkildə əks etdirir. Yeni geosiyasi dizaynın formalaşması, beynəlxalq münasibətlərdə həlledici aktor olmağa iddialı olan «Böyük 20-lərin» çoxtərəfli institutlardakı və toplantılardakı roluna yeni tələblər irəli sürmüşdür.

«Böyük 20-lərə» üzv ölkələrin əhalisi bir yerdə dünya əhalisinin 2/3-sini təmsil edir və qlobal daxili məhsulun 85%-dən çoxunu istehsal edir. G20 yeganə beynəlxalq birlikdir ki, burada inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr görüşür və bərabər tərəflər kimi əsas iqtisadi məsələləri müzakirə edirlər. Davam edən iqtisadi böhran və digər qlobal problemlər dünyadakı problemlərin ağırlığının bölüşdürülməsinin və həlli yollarının tapılmasının vacibliyini ön plana çəkir. G20 inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələri əhatə edən ittifaqın formaca dəyişdirilməsində aparıcı rol oynamağa ümid edir.

Qeyd edilən beynəlxalq sammitin və konfransın təşkilinin təşəbbüskarlarından olan Pensilvaniya Universitetinin professoru J.Mak-Qann yazır: “Çox az adama məlumdur ki, «Böyük 20-lərin» (G20) yaradılmasında bütün dünyada bir çox beyin mərkəzləri

qrupu vasitəçi olub. Biz, G20 ölkələri və onlara xidmət edən beyin mərkəzləri qarşısında dayanan kəskin qlobal dəyişikliklərlə bağlı Filadelfiyada 3 günlük keçirilən dialoq və müzakirələri dünyada liderlik edən beyin mərkəzlərinin gətirdiyi ənənə üzərində qurmağa ümid etmişik. G20-nin strateji proqramı qeyri-iqtisadi inkişaf, ticarət və iş yerlərinin yaradılması sahələrini əhatə etməklə siyasi problemləri və təhlükəsizlik məsələlərini özündə ehtiva edir və beyin mərkəzlərinin yeni fəaliyyət məkanını yaradır. G20-nin xarici siyasətlə bağlı beyin mərkəzləri unikal mövqedə yerləşərək G20 ölkələrinin öz yeni rollarına və regional və beynəlxalq səviyyəli vəzifələrinə müvəffəqiyyətlə uyğunlaşması üçün onları zəruri təhlil və məsləhətlərlə təmin edirlər. Bu deyildiyi kimi “yeni yaranan problemlərə” toxunduğundan xüsusilə doğrudur.” «Böyük 20-lərin» Xarici siyasət sahəsində fəaliyyət göstərən Beyin Mərkəzlərinin bu proseslərdə nə kimi rol oynamasına aydınlıq gətirməyə davam edən Mak-Qann daha sonra yazır: “On illərlə alimlər xarici siyasi proseslərdə beyin mərkəzlərinin rolunu müəyyən etməyə çalışıblar. Mübahisəsiz demək olar ki, beyin mərkəzləri bilikləri inkişaf etdirir, ötürür və dəyişir, strateji proqramları təyin etmək və bəzi məsələləri prioritetliyinə görə müəyyənləşdirmək imkanına malikdir və buna görə də strateji dizaynda aparıcı rol oynayır. Beyin mərkəzlərinin xüsusiyyətlərinin izahı birmənalı deyil, dəyişkəndir. Ədəbiyyatda beyin mərkəzləri ilə bağlı iki əsas ümumiləşdirməyə rast gəlinir: birincisi, beyin mərkəzləri strategiyanın formalaşdırılması prosesində və ya siyasətin hazırlanmasında müəyyən rola malikdir. İkincisi, dəyişikliklər, yaxud transformasiyalar, həmçinin, siyasi çağırışların mürəkkəbləşdiyi zamanlar beyin mərkəzlərinin işi xüsusi zərurət kəsb edir”.

«Böyük 20-lərin» beynəlxalq konfransının əsas məqsədi – beyin mərkəzlərinin beynəlxalq məsələlər, xarici siyasətlə bağlı ən yaxşı təcrübələrinin bərabər hüquqlu tərəflərlə müzakirəsi və üzv ölkələrin beyin mərkəzləri arasında sabit əlaqələrin yaradılması üçün “G20 XSFBM Qlobal Forumunun” təsis edilməsi olmuşdur. Təşkilatçılar ümid edirlər ki, yalnız aparıcı beyin mərkəzlərinin belə bir forumu bu institutların hər birinin qarşılaşdığı problemlərin dünya miqyasında dərk edilməsi təhlilində kömək edə bilər.

Hesab edilir ki, tərəflərin bu cür bərabərhüquqlu mübadiləsi G20 beyin mərkəzlərinə təşkilati məsələlərin birləşməsinə və müstəqil xarici siyasi problemləri qruplarda, təqdimatlar və “Chatam House formatının” tətbiq edildiyi dəyirmi masalarda müzakirə etmək imkanı verir. Xarici siyasətlə bağlı müzakirələrdə milli və millətlərarası məsələlərin də araşdırılması dünya siyasətinə, qlobal idarəetməyə və beynəlxalq əməkdaşlığa indi və gələcəkdə təsir edəcək.

Təsis edilən və davamlı olaraq fəaliyyəti nəzərdə tutulan XSFBM-nin Qlobal Forumunda müzakirə ediləcək xüsusi mövzulara: millətlərarası məsələlərlə bağlı strategiyanın müəyyənləşdirilməsi; G20-nin rolu, hüduqları və planları; dünyada

AZƏRBAYCANDA ARAŞDIRMA VƏ BEYİN MƏRKƏZLƏRİ [yaranması, inkişafı və perspektivləri]

mövcud və yaranmaqda olan yeni siyasi konfiqurasiyanın, fərqli qüvvələr nisbətinin tənzimlənməsi və idarə edilməsi daxil edilmişdir.

Təşkilati məsələlərə isə: siyasətə yönəlmiş tədqiqatların aparılması üçün daha yaxşı metodların tətbiqi, beyin mərkəzlərinin idarə edilməsi və səmərəli ictimai məsuliyyət strategiyasının həyata keçirilməsinə nəzərdə tutulmuşdur. Bununla da ümid edilir ki, G20 ölkələrinin üzvləşdiyi əsas xarici siyasi məsələlərlə yanaşı beyin mərkəzlərində xüsusi xarici siyasi məsələlər də müzakirə ediləcək və beyin mərkəzləri həmin məsələlərin beynəlxalq rəyə ünvanlanmasında əsaslı rol oynaya bilər. Bu məsələlər tədqiq edilərkən ilk növbədə təşkilat və ölkənin təhlükəsizliyi, həmçinin beynəlxalq münasibətlərlə bağlı araşdırmalar nəzərə alınacaq. Belə ki, xarici siyasətlə bağlı beyin mərkəzlərinin problemləri aradan qaldırılmasında həmin ideya və fikirlərin konstruktiv və səmərəli katalizator-təkanverici qüvvə olduğu aydın görünür.

“Böyük 20-lərin” ABM-nin Qlobal Sammitində Forumun təsis edilməsinə vacib edən əsas səbəblərdən biri kimi qeyd edilir ki, hazırda inkişaf etməkdə olan və artıq inkişaf etmiş böyük dünya dövlətləri arasında yaranan münasibətlər beynəlxalq ictimai rəyin mürəkkəb suallara cavab axtarmasını şərtləndirir.

“Böyük 20-lərin” XSFBM-nin Qlobal Forumunun əsas məqsədi “G20” ilə beynəlxalq münasibətlərdə əhəmiyyətli yer tutan ölkələr qrupunda beyin mərkəzlərinin dəyişən rolunu başa düşmək və təsdiq etməkdir”.

Burada bir məqamı vurğulaq yerinə düşərdi. Azərbaycanda bu məsələnin-beyin mərkəzlərinin qlobal, regional və transmilli

məkanda təşkilatlanma kimi yeni mərhələyə qədəm qoymasının XXI əsrdə onların inkişafının ən mühüm xüsusiyyəti olması və aktuallığı “G20”-nin qeyd edilən konfransından daha əvvəl diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu barədə SAM-ın təşkilatçılığı ilə Bakıda keçirilən İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrin Beyin Mərkəzlərinin 3-cü Forumunda məruzə edilmişdir. Məruzədə problemə

daha geniş aspektdən nəzər salınmış, eyni zamanda, hələlik transmilli ABM-nin yaranmasında geosiyasi formata, “bloklaşma məntiqinə” müvafiq olaraq qlobal və regional təşkilatlanma meylinin üstünlük təşkil etməsinə diqqət cəlb edilmişdir. Müəllifin fikrinə görə, bu proseslərdə də qlobal geosiyasi məkanda olduğu kimi ABM-nin qütbləşməsinin aparıcı meylə çevrilməsi arzuolunmaz hal olardı. Bəşəriyyətin ümumi gələcəyi naminə, yaradılacaq transmilli beyin mərkəzlərinin problemlərin həllində “qütbləşməsinin” deyil, prioritet kimi “beynəlxalq təhlükəsizliyin təmin edilməsini” önə çəkməsinin və bu yöndə ən böyük maneə olan həll olunmamış münaqişələrin aradan qaldırılmasına öz töhfəsinin verməsini vacibliyi qeyd edilmişdir.¹⁸

Beləliklə, TBMŞ-nin intensiv inkişafı istər-istəməz bir məsələ barədə düşünməyə əsas verir. Həm də belə bir sual yaranır ki, “**beyin mərkəzləri**”nin ideya rəqabətinin dünyada (Şərqdə və Qərbdə) balansı mövcuddurmu, yoxsa ideyalar birtərəfli - ABM-lərin çoxdan yarandığı ölkələrdən digərlərinə doğru istiqamətə yönəlmişdir? ABM-lərin yeni qlobal şəbəkələşməsində Şərq və Qərb ölkələrinin ABM-lərinin nisbəti necə görünür? Bu mənzərədə balans olmasa da, müəyyən səylərin göstərilməməsi dünyaya hansı perspektivləri vəd edir?

Maraqlıdır ki, strateji düşüncə, strategemalar ilk dəfə qədim Şərqdə yaranmış fenomendir. *Strategema* - hər hansı strateji məqsədin, prinsipin obrazlı, simvolik ifadəsidir və əsasən rasionallığa köklənən Qərbdən fərqli olaraq Şərq təfəkkürünə xasdır¹⁹.

Ümumiyyətlə, Şərq-İslam ölkələrində hər hansı *transmilli* “beyin mərkəzləri” və onların şəbəkələşməsindən danışmaq olarmı?

2012-ci ildə nəşr edilmiş “*An Arab Think Tank Directory*” adlı sorğu-məlumatda, ərəb-islam ölkələrində 212 beyin mərkəzinin mövcud olduğu qeyd edilir. Bu heç də kiçik rəqəm deyil. Həmin məlumatda əsasən, Misirdə 38, İordaniyada 37, Fələstində 23, Tunisdə 28, Livanda 22, Mərakeşdə 20, İraqda 17 və s. beyin mərkəzi mövcuddur.²⁰

Bu bölgədə regional və ya transmilli beyin mərkəzlərinin formalaşması məsələləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin təşkilatçılığı ilə 1-3 mart 2012-ci il tarixlərində Bakıda keçirilən “İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına (İƏT) üzv ölkələrin “beyin mərkəzləri”nin III Forumu”nda SAM ekspertlərinin səsləndirdiyi təkliflər sırasında olmuşdur.

18 Elnur Aslanov. Think Tank Diplomacy: Towards new intellectual space . İn : “Change and Transformation in the Organisation of Islamic Cooperation (OIC) Countries”. 3rd THINK TANK FORUM OIC member states 2-3 march, 2012 , p.21-27.

19 Н.А.Медушевский,Криппендорф К. 36 стратегий для победы в эпоху конкуренции /Перев. с англ. – СПб.: Питер, 2005. – 256 с.

20 <http://foundationforfuture.org/en/Portals/0/Conferences/Think%20Tank%20Forum/Directory%20of%20Arab%20Think%20Tanks%20%28draft%2916July.pdf>

Məlum olduğu kimi İƏT üzv ölkələrin beynin mərkəzlərinin 3-cü Forumu «İƏT ölkələrində dəyişikliklər və transformasiya» ümumi mövzusu altında keçirilmişdir. Forumda 5 bölmə- «Sosial-iqtisadi və siyasi dəyişikliklərin dinamikası», «Milli və beynəlxalq siyasətin inkişafına baxış», «İdarəetmədə və dövlət idarəçiliyində innovasiyalar», «İslam ölkələrində sülhəratma və münaqişələrin nizamlanması missiyası» və «Yeni beynin mərkəzlərinin yaradılması, dəstəklənməsi və inkişafı»-üzrə edilən məruzələr kitab şəklində ingilis dilində çap edilmişdir²¹.

İƏT üzv dövlətlərin beynin mərkəzlərinin III Forumunda 40-dan çox ölkəni təmsil edən dövlət xadimləri, alimlər, deputatlar, beynin mərkəzlərinin rəhbərləri, tanınmış yerli və beynəlxalq ekspertlər, diplomatik nümayəndələrin iştirak etdiyi Forumda SAM-ın təşəbbüsü ilə Şərqi bölgəsində yaradılacaq TBMSŞ-nin ilkin layihəsi də təqdim edilmişdir. Təkliflər belə əsaslandırılmışdır ki, müasir dünyada baş verən qlobal dəyişikliklərə və kollektiv səylərin birləşdirilməsi rəğmən bəzi qüvvələrin islamofobiya mövqeyindən çıxış etməsi sivilizasiyalararası dialoq və inteqrasiya prosesində fəal iştirak edən transmilli şəbəkələşməni gündəmə gətirmişdir. Bunlar İƏT-ə üzv ölkələrdə də yeni nəsil BM-lərin yaradılmasını, elmi-intellektual potensialın BM-lərin təmsalında təşkilatlanmasını zəruri edir. O da vurğulanmışdır ki, Şərqi: 1. insan resurslarının, 2. təbii sərvətlərin və 3. zəngin tarixi elmi irsin olmasına baxmayaraq, bu prosesin gecikməsi dövrün çağırışlarına adekvat olan vəziyyət deyil.

İƏT-ə üzv ölkələrin 2010-cu və 2011-ci illərdə İstanbulda keçirilən birinci və ikinci forumlarından sonra sayca üçüncü olan bu tədbirdə Azərbaycandan səslənən təşəbbüsün ortaq platforma və qlobal şəbəkələşmə formatında reallaşması transmilli ABM məkanında balansın təmin edilməsinə doğru ilk ciddi addım ola bilərdi.

2.6. Dünyada Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin gender landsaftı

ABM-lərin daha bir xüsusiyyətinə diqqət yetirmək maraqlı olardı. Qlobal məkanda BM-lərin gender aspektində mənzərəsi necədir? Qlobal reytingdə əksini tapan dünyanın 182 ölkəsindəki 6545 BM-in rəhbərliyində qadınların sayı nə qədərdir?

XX əsrdə qadınların, demək olar ki, heç bir BM rəhbərliyinin təmsilçiləri sırasında olmaması kimi təəccüblü ənənə XXI əsrdə dəyişə bilmişdirmi? Qadınların bu sahədə fəaliyyəti başqa sahələrdən fərqlənirmi?

²¹ Change and Transformation in the Organization of Islamic Cooperation (OIC) Countries. 3rd Think Tank Forum OIC Member States. Baku, 2-3 March 2012.480 p.

Tədqiqatçıların fikrincə, qadınlar dünyada BM-lərin kadrlar korpusunun bəzən əksəriyyətini təşkil etsələr və aparıcı əməkdaşlar kimi fəaliyyət göstərsələr də, BM-lərin rəhbərliyi səviyyəsində cüzi təmsil olunublar. Bu haqda vəziyyəti öyrənən tədqiqatların sayı çox olmasa da, son illər müəyyən məlumat əldə edilmişdir. BM-lərin fəaliyyətinin tədqiqinə geniş yer verən internet mənbədə bu problemin hazırda araşdırma mərhələsində olduğu qeyd edilir.²²

Müəlliflər qeyd edirlər ki, “dünyada rast gəlinən qadınların rəhbərlik etdiyi azsaylı BM-lərin başlıca profili əsasən *sosial məsələlər, təhsil və ya sosial-iqtisadi inkişaf* kimi sahələrdə fəaliyyətdir

Maraqlıdır ki, Şərqi Avropada qadınlar nüfuzlu BM-lərə rəhbərlikdə çoxluq təşkil etdikləri halda, BM institutunun ilk olaraq yarandığı ABŞ-da bu sahədə “gender diskriminasiyası” və dərin uçurum mövcuddur. Bundan başqa, tədqiqatçı Amanda Markot BM-lərdə artıq “*kişi işi*” və “*qadın işi*” kimi formalaşan sahələrin, konkret mövzuların, tədqiqat sahələrinin, olduğuna diqqəti cəlb edir. Məsələn, iqtisadiyyat, təhlükəsizlik, beynəlxalq münasibətlər və s.-nin “*kişi işi*”, təhsil, səhiyyə, yoxsulluq və s. problemlərin araşdırılmasının isə “*qadın işi*” kimi ixtisaslaşması ənənəsi formalaşır”. Müəllif tədqiqat sahələri və karyera seçimləri zamanı bu vəziyyətin könüllülük prinsipinə əsaslanaraq formalaşmasına şübhə edir və onu “*şüşə tavan*” (qadınlarda gender stereotiplərini ifadə edən termin) effekti ilə izah edir.²³

Bununla belə, Devid Kallahan və digər tədqiqatçılar son illərdə ABŞ-da bu ənənənin dəyişməsi yönündə ümidverici dəyişikliklərin baş verdiyini də qeyd edirlər. Məsələn, təkcə 2012-ci ilin birinci yarısında ABŞ-da milli BM-lərin dördünün prezidenti qadınlar seçilib və bu, ənənəvi olaraq kişilərin rəhbərlik etdiyi BM-lərin gender landşaftını dəyişib.

“Amerikada ilk qadın BM prezidenti olan Linda Tarr-Velanın rəhbərliyi 1986-2001-ci illəri əhatə etmişdir. (Linda Tarr-Whelan, Center for Policy Alternatives). Ondan sonra 2007-ci ildə Karneqi Fondunun prezidenti seçilən Cessika Tulman Metyuz isə “qadın məsələlərinin təhlili ilə bağlı olmayan” profil üzrə fəaliyyət göstərən ilk BM rəhbəri idi. Lakin 2012-ci ilin 1-ci yarısında ABŞ-da daha dörd qadın BM-in prezidenti seçilmişdir. Rokfeller Fondunun proqram rəhbəri Janis Nitoli (Janice Nittoli) “XXI əsr Fondu”nun yeni prezidenti seçilmişdir. Yaxud Nera Tanden Amerikanın Tərəqqisi Mərkəzinin prezidenti seçilmişdir (Neera

22 <http://onthinktanks.org/2012/07/25/women-as-think-tank-leaders-around-the-world/>; Diana Stone. ‘Better Knowledge, Better Policy, Better World’: The Grand Ambitions of a Global Research Institution, *Global Social Policy*, 4(1) 2004

23 Why Aren’t More Policy Experts Female? By Amanda Marcotte | Posted Wednesday, July 11, 2012, at 1:36 PM ET http://www.slate.com/blogs/xx_factor/2012/07/nd

Tanden, Center for American Progress). Əvvəllər Hillari Klintonun köməkçisi olan Nera Tanden həmin mərkəzin baş icraçı direktoru işləmişdir. Daha bir qadın Felisiya Vonq Ruzvelt İnstitutunun prezidenti seçilmişdir (Felicia Wong, Roosevelt Institute). Felisiya Vonq əvvəllər həmin mərkəzin baş icraçı direktoru olmuşdur. Həmçinin Sara Rosen Vartel Urban İnstitutunun prezidenti seçilmişdir. Bundan əvvəl o, Amerikanın Tərəqqisi Mərkəzinin vitse-prezidenti işləmişdir. Həmçinin qeyd edilməlidir ki, ABŞ-ın dörd ştatının BM-lərinin də rəhbərləri qadınlardır. Amerikada BM-lər ən nüfuzlu institutlardan sayılır, buna görə də bu sektorda qadınların təmsilçiliyi gender bərabərliyinin təminatının göstəricisidir”.²⁴

Amerikada qadınlar tərəfindən idarə edilən beyin mərkəzlərinin sayına dair ən son göstəriciyə gəldikdə isə, Ceyms Mak-Qann qeyd edir ki, Amerikadakı **50 ən yaxşı** beyin mərkəzindən **42-sinə**, yəni **84%-nə kişilər**, **8 %-nə isə qadınlar** rəhbərlik edir.

Qadınların rəhbərlik etdiyi beyin mərkəzləri aşağıdakılardır:²⁵

1. **Karneginin Beynəlxalq Sülh Fondu** (Carnegie Endowment for International Peace)- **Cessika T.Metyuz** (Jessica T. Mathews)
2. **Vudro Vilson Beynəlxalq Alimlərə Dəstək Mərkəzi** (Woodrow Wilson International Center for Scholars)- **Ceyn Harman** (Jane Harman)
3. **Amerika Tərəqqi Fondu** (Center for American Progress) - **Nira Tanden** (Neera Tanden)
4. **Qlobal İnkişaf Fondu** (Center for Global Development) - **Nensi Bödsal** (Nancy Birdsall)
5. **Şəhər İnstitutu** (Urban Institute)- **Sara Rozen Uortel** (Sarah Rosen Wartell)
6. **Yeni Amerika Fondu** (New America Foundation) – **Anne Mari Slauter** (Anne-Marie Slaughter)
7. **Qlobal İqlim Dəyişiklikləri Fondu** (Pew Center on Global Climate Change)- **Elin Klausen** (Eileen Claussen)
8. **Stimson Mərkəzi** (Stimson Center (FNA Henry Stimson Center)- **Elen Leypson** (Ellen Laipson)

Həmçinin, “Yaxın Şərq İnstitutu”na (Middle East Institute) (Uendi Çemberlin), Trumanın Milli Təhlükəsizlik Layihəsinə (Truman National Security Project) (Reçel Kleynfild) və Milli Təhlükəsizlik Şəbəkəsinə (National Security Network) (Heza Holburt) daxil olan bəzi şöbələr qadınlar tərəfindən idarə olunur.

²⁴ David Callahan Women Leaders at Progressive Think Tanks//<http://www.policyshop.net/home/2012/3/8/women-leaders-at-progressive-think-tanks.html>March 8, 2012;

²⁵ http://blog.foreignpolicy.com/posts/2013/04/04/how_many_american_think_tanks_are_run_by_women

Müəllif yazır: "Bununla belə, beyin mərkəzləri məkanı hələlik daha çox kişilərin dünyasıdır." ("But otherwise, Thinktankistan is still very much a man's world".)

Bir məlumatı da qeyd etmək yerinə düşərdi ki, 2010-cu ildə Misirdə "Ərəb Qadınları üçün Beyin Mərkəzi" yaradılmışdır.²⁶

Bütövlükdə dünyada qadınların rəhbərlik etdiyi BM-lərin sayı çox deyil və onlar haqqında məlumatlar "Əlavə"**də** verilmişdir.

***Bax: ƏLAVƏ: Dünyada qadınların başçılıq etdiyi ABM-lər
(ƏLAVƏLƏR)***

III FƏSİL

**Azərbaycanda Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin
ümumi mənzərəsi: yaranması, xüsusiyyətləri,
təsnifatı, statusu və perspektivləri**

3.1. Dövlət müstəqilliyinin bərpası və Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin təşəkkülü

Azərbaycanın müstəqil milli inkişaf strategiyasına və gələcək hədəflərə malik olması “beyin mərkəzi” təsisatlarının yaranmasına, inkişafına, prioritetlərini müəyyən etməyə və fəaliyyətini koordinasiya etməyə təkan verir.

Ölkədə innovasiyalı cəmiyyətin özəyi və aparıcı qüvvəsi ola biləcək yeni intellektual elitanın formalaşması prosesi gedir və bu sahəyə dövlətin həssas siyasəti öz müsbət nəticələrini verməkdədir. İntellektual elitaya cəmiyyətə məlum olan təbəqələrlə yanaşı, analitik-ekspert cəmiyyəti, biliyə əsaslanan cəmiyyətin atributlarından olan ABM-lər də daxildir.

Ölkədə keyfiyyətli və rəqabətədavamlı “beyin mərkəzləri” strukturunun formalaşması gündəmdə duran aktual məsələlərdəndir. Dövlətçiliyin inkişafı məsələlərində strateji layihələrin hazırlanmasına və ya ekspertizasına, siyasi qərarların qəbul edilməsi prosesinə BM-lərin cəlb edilməsi sahəsində əhəmiyyətli dünya təcrübəsi mövcuddur. Bir sıra Avropa ölkələrində bu fəaliyyətin qanunverici əsasları da təmin edilmişdir.

Azərbaycana gəldikdə isə “analitik-ekspert”, “analitik informasiya”, “araşdırma mərkəzi”, “beyin mərkəzi”, “beyin trestı”, “fikir fabriki” terminlərinin (hətta onlarla yanaşı ingiliscə sinonim olan “think tank” sözünün də) milli leksikona daxil edilməsi son dövrə aid olan hadisələrdəndir.

Tədqiqat və təhlil xarakterli apaşdırmalar aparan dövlətyönlü strukturlar ölkəmizdə nisbətən uzun tarixə malik olsalar da, siyasətin intellektual təminatı və planlaşdırılması funksiyasına malik müstəqil mərkəzlərin yaranması son dövrlərə təsadüf edir. Bu prosesə müstəqil dövlətçiliyin yaranması, demokratik-hüquqi dövlət quruculuğu, modernləşmə və insan kapitalının inkişafını strateji hədəflər kimi müəyyən edən siyasi kursla təkan verilmişdir.

Hər bir ölkədə olduğu kimi Azərbaycanda da ABM-lərin təşəkkülü və inkişafının təhlili milli reallığın nəzərə alınmasını tələb edir. Qeyd edilən aspektdə *milli reallıq dedikdə müstəqil və demokratik dövlət idarəçiliyinin yaranma tarixi, bazar iqtisadiyyatı və sahibkarlığın inkişaf mərhələləri, coğrafi amil, cəmiyyətdə elmi-mədəni irs və mühit, politoloji və analitik tədqiqatların xeyriyyəçiliklə maliyyələşdirilməsi ənənəsi, siyasi lobbiçilik təcrübəsi* və s. nəzərdə tutulur.

Reallıq ondan ibarətdir ki, ABŞ-da ilk BM-lər dövlətin yaranmasından 3-4 əsr sonra təşəkkül tapmışdırsa, Azərbaycanda onlar müstəqil dövlətin yaranmasının ilk onilliyində ortaya çıxmışdır. Bu isə qeyd edilən qurumların gələcəyi haqqında nikbin düşünməyə artıq bir əsas verir. Digər tərəfdən, bu təşkilatların yaranmasına

“beyin mərkəzi” institutunun Qərbdəki modelləri və müsbət təcrübə də təsir edir.

Azərbaycanda ABM-lər boş yerdə yaranmamışdır. Elmə, biliyə dəyər verilməsi Azərbaycan xalqının tarixi, milli-mənəvi irsinə aid olan xüsusiyyətlərdəndir. Şərq, islam dünyasında ümumbəşəri dəyərlərə ilk önəm verən, ilk demokratik, dünyəvi dövlət quran, universitet yaradan bir ölkədə akademik tədqiqat institutları, rəşional elmin inkişafı əhəmiyyətli tarixi təcrübəyə malikdir. Daha uzaq tarixdən başladıqda Azərbaycanda qeyri-hökumət təsisatları, vətəndaş cəmiyyəti qurumları hələ XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərindən yaranmağa və cəmiyyət həyatına inteqrasiya etməyə başlamışdır. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətində müxtəlif sosial təbəqələrin maraqlarını müdafiə edən *ictimai siyasət institutlarının sələfləri* yaranmağa başlamışdı. Cümhuriyyətin süqutu vətəndaş cəmiyyəti institutlarının yaranmasına da ən böyük zərbəni vurmuşdur.

Bütövlükdə isə sovet dönəmində ideoloji-siyasi çərçivələr bu institutların, xüsusilə də politoloji tədqiqatlar əhəməsinin formalaşması və inkişafına böyük zərbə vurmuşdur. İctimai təsisatlar dedikdə üç qrupun - ictimai təşkilatlar, kütləvi ictimai birliklər (kooperativ təşkilatları, könüllü cəmiyyətlər, yaradıcılıq ittifaqları) və ictimai özəfəliyyət orqanlarının (könüllü xalq drujinaları, klublar, şuralar, komitələr) başa düşüldüyü bir zamanın nəticəsi olaraq onların passivliyi, vətəndaş institutlarına inamın çox aşağı səviyyədə olmasını şərtləndirmiş, bu gün həmin sahənin sürətli tempə inkişafına təsir edən “irsə” çevrilmişdir.

Postsovet məkanında BM-nin yaranmasına tədqiqatçılar müxtəlif cür yanaşırlar. Bir qisim hesab edir ki, bu cür mərkəzlər ötən əsrin 60-cı illərində yaranmışdır. Digər müəllifə görə isə “Analitik mərkəzlər keçmiş Şərq bloku ölkələrində və MDB-də 1990-cı illərdən etibarən yaranmağa başlamışdır. MDB dövlətləri bir-birindən həm analitik mərkəzlərin sayına, həm də onların ictimai-siyasi həyatda oynadıqları rola görə fərqlənirlər. Ən çox mərkəz Rusiyada yaranmışdır. (Raymond Strayk, göstərilən əsəri..)”

Təbii ki, hər iki yanaşma birtərəflidir. Belə ki, ötən əsrin 30-cu illərində Rusiyada yaradılan “Beynəlxalq Münasibətlər və Dünya İqtisadiyyatı İnstitutu” hazırda da qlobal reytinglərdə ilk yerlərdə təmsil olunur.

Sovet dövründə *dövlətyönlü “beyin mərkəzləri”* olmasa da, onların analoqu hesab edilə biləcəək, humanitar profilli “qeyri-akademik” (akademiya nəzdində olmayan) qurumlar mövcud olmuş və onlar siyasi hakimiyyətin analitik-informasiya təminatı funksiyasını yerinə yetirmişlər. Bundan başqa, humanitar profilli akademik institutlar dövlət strukturlarından davamlı olaraq müvafiq tapşırıqlar almış və onları yerinə yetirmişlər.

İşğalçı dövlətin təcavüzkar siyasəti nəticəsində başlayan Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münəaqışəsinin başladığı dövrdə mərkəzi orqanla-

rın tapşırığı ilə akademik institutların hazırladığı analitik məruzələr və hesabatlar geniş vüsət almışdı. Elmi əsaslandırılmış arqumentlərin və siyasi-tarixi təhlilin dövlət siyasətinə dəstəyi həmin dövrdə dərk edilən mühüm həqiqətlərdən olmuşdur.

Eyni zamanda, müstəqil milli dövlətin olmaması səbəbindən XX əsrin 1990-cı illərinin ortalarına qədər milli maraqlara xidmət edən siyasətin planlaşdırılması, reallaşdırılması və qiymətləndirilməsi ilə bağlı Qərb modeli analitik mərkəzlər praktiki olaraq mövcud olmamışdır. Sovet respublikalarında xarici siyasət sahəsində simvolik strukturlar fəaliyyət göstərirdi və onlar üçün milli maraqların təmin edilməsi mövzusu yasaq idi.

Digər tərəfdən, ABM-lər dedikdə dövlətyönlü akademik strukturlar nəzərdə tutularsa, analoji qurumlar da praktiki olaraq Avropada “fikir fabrikləri”nin siyasətin müstəqil subyektinə çevrilməsi ilə eyni vaxtda yaranmağa başlamışdı. Məsələn, XX əsrin 50-60-cı illərində Azərbaycan Elmlər Akademiyasının ictimai elmlərlə məşğul olan institutlarında partiyanın aparıcı xəttini müəyyənləşdirməyə çalışırdılar. Onlar birbaşa KP MK-dan, yaxud dolayısı ilə Elmlər Akademiyasından bu və ya digər problemlərin araşdırılması, tövsiyələr verilməsi ilə bağlı müvafiq tapşırıqlar alırdılar. Bununla yanaşı, onlar öz analitik işlərini və tövsiyələrini MK-ya təqdim etmək üçün “rəqabət” aparırdılar. Belə demək olarsa, sovet dövrünün ictimai elmlər institutları bilavasitə siyasi kursun *elmi* başa düşülən olmasa da, *analitik siyasi-ideoloji təminatı funksiyasına* xidmət edirdi.

Bu funksiyanın daha bir problemi ondadır ki, sovet dövrünün politoloji ictimaiyyətsünaslıq elmi qısa müddətdə çeviklik, refleksivlik nümayiş etdirə bilməmiş, yenilənmə və transformasiya dövrü uzun çəkmişdir. Bunun da obyektiv və subyektiv səbəbləri mövcuddur. Sosialist sistemində mövcud olan ictimaiyyətsünaslıq qısa vaxtda ABM-lərinə, onları kadrla təmin edə biləcək analitik-ekspert cəmiyyətinin formalaşmasına transformasiya etməyə qadir olmamışdır.

Sosialist sisteminin çökməsi və müstəqil dövlətçiliyin qurulması ilə Azərbaycanda bu mühit köklü transformasiyaya uğradı. Dünya təcrübəsində rast gəlinən vətəndaş cəmiyyətləri qurumları yaranmağa və intensiv şəkildə inkişaf etməyə başladı. Azərbaycanda BM-lərin inkişaf tarixini, məlum şərti bölgüyə uyğun olaraq, üç mərhələyə - formalaşma, inkişaf və təkmilləşmə dövrlərinə ayırmaq olar.

Müstəqilliyin əldə edilməsi ilə ölkədə vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı, demokratik dövlət quruculuğunun prioritet istiqaməti bəyan edilmiş, dövlətlə qarşılıqlı tərəfdaşlıq və əməkdaşlıq münasibətlərinin yeni modelinin, vətəndaşların təşəbbüskarlığı üçün dialoq məkanının formalaşması yönündə ciddi addımlar atılmışdır.

Vətəndaş cəmiyyəti institutlarının intensiv dinamikasını statistikada qabarıq şəkildə görmək olar. Əgər 1988-1993-cü illərdə (5 il ərzində) cəmi 198 ictimai birlik qeydə alınmışdısa, bununla müqayisədə təkcə 2011-ci ildə (1 ildə) Azərbaycan Respublikasında 144 qeyri-hökumət təşkilatı dövlət qeydiyyatına alınmışdır. Hazırda Azərbaycanda onların sayı 3600-ü ötmüşdür. QHT Əməkdaşlıq Alyansının apardığı “Vətəndaş Cəmiyyətinin dünəni, bu günü və sabahı” adlı təhlildə qeyd edildiyinə görə, 2010-cu ilə qədər 2612 QHT rəsmi qeydiyyatdan keçmişdir. Bu gün isə onların sayı artıq 3000-ə yaxınlaşıb.”(<http://www.modern.az>|15.04.2013)

3.2. İnkişafın yeni mərhələsi – “beyin mərkəzləri”nin yaradılması sahəsində dövlət siyasəti

Kitabın əvvəlində beyin mərkəzlərinin ilk olaraq yarandığı ölkə kimi ABŞ-da, həmçinin ilk dövlət yönlü beyin mərkəzinin prezident Franklin Ruzvelt tərəfindən yaradıldığını xatırladaraq, bu hadisənin Amerikada yeni əsnənin başlanğıcı kimi analoji qurumların inkişafına təkan verici amil olduğunu qeyd etmişdik.

Tarixi paralel aparılırsa, Azərbaycanda da ABM-lərinin yaranmasına ölkədə ilk belə mərkəzin (Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin (SAM)) dövlətimizin siyasi lideri, Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə yaradılmasının həlledici təsir göstərdiyi obyektiv reallıqdır. Bununla da “beyin mərkəzi” anlayışının rəsmi dövlət dilinə və milli leksikona daxil edilməsi, eləcə də ümumişlək söz kimi geniş tətbiq edilməsi başlanğıcını götürmüş, özlərini ABM kimi identikləşdirən qurumların sayı artmağa, ölkəmizdə “analitik düşüncə mədəniyyəti” formalaşmağa başlamışdır.

Dövlətin ictimai siyasət institutlarının inkişafına himayəsi xüsusilə “Azərbaycan Respublikasının qeyri-hökumət təşkilatlarına dövlət dəstəyi Konsepsiyasının təsdiq edilməsi haqqında” 2007-ci il 27 iyul tarixli Prezident Sərəncamı ilə keyfiyyət mərhələsinə keçmişdir. Növbəti addım Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının yaradılması olmuşdur.

Bu proseslərə paralel olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev elmi cəmiyyətin formalaşması, təhsilin modernləşməsi, milli intellektual potensialın və insan kapitalının reallaşmasına yönələn tarixi əhəmiyyətli sənədlər: 4 may 2009-cu il tarixli “2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya”nın və həmin Strategiyanın həyata keçirilməsi ilə bağlı Dövlət Proqramının, 22 may 2009-cu il tarixli “2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiqi haqqında, 21 oktyabr 2009-cu il tarixli “Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında

Elmin İnkişafı Fondunun yaradılması haqqında” sərəncamlar imzalamışdır. Bütün bunlar intellektual mərkəzlərin inkişafı və təkmilləşməsinə təkan verməyə bilməzdi.

Müstəqilliyin ilk illərində ölkədə əsasən xarici mənbələrdən maliyyələşən və yad dövlətlərin strategiyalarının və beynəlxalq qruplaşmaların maraqlarının reallaşmasına xidmət edən, BM statusuna tam uyğun olmasa da, onun müəyyən funksiyalarını yerinə yetirən araşdırma mərkəzlərinin yaranması üstünlük təşkil etmişdir. Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, bu cəhət dünyada “beyin mərkəzi” fenomeninin və missiyasının mahiyyətinə adekvat olmamışdır. Çünki BM institutu təmsil etdiyi ölkənin milli maraqlarının və dövlətçiliyin möhkəmlənməsinə yönələn fəaliyyətlə məşğul olur. Bunun əksi olan nümunə mövcud deyil.

İnkişafın yeni mərhələsindən başlayaraq dövlətin elm və intellektual potensialın, insan kapitalının inkişafına göstərdiyi diqqət sayəsində bu meyil əks istiqamətə dəyişməyə başlamışdır və bu, özü mühüm nailiyyət hesab edilməlidir.

Yaranmasının ilk dövründə, 1993-2003-cü illərdə yerli ABM-lərin təşəkkülündə *xarici amillər* - donor təşkilatların geosiyasi rəqabət və mübarizə amilinin də təsir etdiyi qrant vəsaitləri (siyasəti) üstünlük təşkil etmişdir. Bu illərdə ABM-lər akademik elmlə cəmiyyət arasında formalaşan boşluğu dolduran ilk qurumlar kimi çıxış etmiş, bir çox mövzu və problemləri ictimai müzakirəyə çıxarmış, təhlil etmişdir.

Eyni zamanda, yarandıqları ilk dövrlərdə bəzi ABM-lər Azərbaycan dövlətçiliyinin təməl dəyərlərinə və milli maraqlarına zidd olan neoliberal ideoloji mövqelərdə durmuş, xarici maliyyə mənbələrini məmnun salmaq üçün “qrantdan-qranta” prinsipi ilə işləmişdir. Hazırda bu cür mərkəzlər cüzi saydadır və onları özlərindən başqa “BM kimi” tanıyan yoxdur.

İnkişafın yeni mərhələsindən, 2003-cü ildən sonra ABM-lərin yaranmasına *daxili amillər*, dövlət siyasəti təkan verməyə başladı.

ABM-lərin Azərbaycanda siyasi proseslərdə birbaşa, yaxud dolayısı ilə iştirakı, ictimai rəydə mühüm əks-səda doğurması belə düşünməyə əsas verir ki, bu strukturlar yaxın gələcəkdə əvvəl olduğundan daha intensiv inkişaf edəcək, dövlət siyasətinin formalaşmasına daha səmərəli təsir göstərməyə başlayacaqdır.

Azərbaycanda da ABM adlanan qurumların sayının artması, bir çox araşdırma mərkəzlərinin özlərini bu institutla identifikasiya etməsi nikbin qənaətə gəlməyə əsas verir.

Hələlik BM-lərin imkan və potensialı həm ictimai şüurda, həm də daha yüksək strukturlar səviyyəsində ətraflı dərkedilmə səviyyəsindədir və onun ictimai rəydə qiymətləndirilməsi prosesləri gedir. Tədqiqatlar göstərir ki, ölkədə BM-lər gətdikcə daha çox nəzərə çarpmağa başlayıb və bir çox məsələlərdə cəmiyyətdə

gedən proseslərin əhəmiyyətli iştirakçılıqlarına çevrilməkdədirlər. Yerli tədqiqatçılar, müşahidəçilər üçün xarici siyasi proseslərin planlaşdırılması və reallaşdırılması mexanizmlərinin öyrənilməsi daha asandır, “beyin mərkəzləri”nin qeyri-rəsmi institutlar kimi öyrənilməsi isə xarici siyasi təşəbbüslərin və qərarların dərk edilməsi üçün yeni perspektivlər açır, həmçinin ölkədə prioritet elan edilən innovasiyalı cəmiyyətə keçid və kreativ potensialın reallaşması haqqında düşüncələrə vadar edir. Şübhəsiz ki, araşdırma mərkəzləri ölkənin daxili və xarici siyasətinin təkmilləşməsinə dəyərli töhfə verə bilər və verirlər. Əsas məsələ onların təsirinə nə qədər güclü olması, fəaliyyətlərini hansı metodlarla həyata keçirməsi və keyfiyyəti ilə bağlıdır. Bu suallara cavab həmin təşkilatların rolu və funksiyaları, onların siyasi proseslərdəki yeri haqqında tam məlumat əldə etməyə imkan verir.

Bu gün Azərbaycanda iqtisadiyyatda keçid dövrü başa çatdığından ABM-lərin fəaliyyəti növbəti intensiv inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur.

3.3. Araşdırma və Beyin Mərkəzləri və vətəndaş cəmiyyəti: oxşar və fərqli cəhətlər

Vətəndaş cəmiyyəti və ABM-lərin fəaliyyəti arasında ümumi cəhətlər olsa da, mahiyyətləri arasında fərqlər mövcuddur. Bu mövzuda ədəbiyyat olmadığı üçün bəzən onlar eyni funksiyalı qurumlar kimi dərk edilir. Halbuki bu fərqlərin aşkar başa düşülməsi qeyd edilən institutların identikləşməsi və fəaliyyətini məhz BM funksiyalarına müvafiq qurması işinə bilavasitə təsir edir.

ABM-nin hüquqi statusu və qanunverici əsaslarının müəyyən edilməməsi ilə yanaşı ilk növbədə bu sahədə geniş elmi tədqiqatların olmaması da mövcud vəziyyətin şərtləndirən səbəblər sırasındadır. ABM-nin xüsusiyyətləri və meyarlarını aydın olmaması üzündən istənilən qrup və birlik özünü “beyin, düşüncə mərkəzi, fikir fabriki” adlandırmağa iddialı olur. Paradoksal hallardan biri də budur ki, bəzən yaradılan qurum öz adında sadalanan bütün bu ifadələri əks etdirir. (Məsələn, mətbuatda - «*Fikir Fabriki İnstitutu*» (FFİ) *Beyin Mərkəzi İctimai Birliyi* yaradıldı” kimi məlumat verilmişdir.)¹

Digər misal daha maraqlıdır. *SİTAT*:1998-ci ildə yaradılmış Piyadalar Öleyhinə Minaların Qadağan Olunması uğrunda Azərbaycan Kampaniyasının (Azerbaijan Campaign to Ban Landmines) təsisçilərindən biri olan, Cənubi Qafqaz Qadınlarının Dialoqunun Azərbaycan bölməsi kimi fəaliyyət göstərən, Azərbaycan Qadınları Cənubi Qafqazda Sülh və Demokratiya uğrunda Cəmiyyətinin layihəsi olan “Sülh və Demokratiya İnstitutu”, 2004-cü ildə Azərbaycanda “Düşüncə

1 <http://www.mill.az/news/society/166183.html>; http://www.fikir.ffi.az/info/lahaq_da.html;

Mərkəzi (Think Tank)” yaradılması təşəbbüsü ilə çıxış etmişdir (!?). Mərkəzin əsas məqsədlərindən biri “eyni zamanda öz maraqlarına effektiv lobbçilik edir”- kimi müəyyən edilmişdir. Necə deyərlər şərhə ehtiyac yoxdur.²

Yaxud da şərh etməyə cəhd etsək, “QHT-lər, ictimai birliklər və fondlar haqqında Qanunun” 2-ci maddəsində göstərilir ki, QHT-lər siyasi hakimiyyət uğrunda mübarizə aparmır. Bu baxımdan bəzi qurumlar məhz yalnız siyasi məqsədlərlə məşğul olmaq üçün özlərini “beyin mərkəzi, fikir fabriki” adlandırmağı çıxış yolu hesab edirlər.

Aparılan araşdırmalar nəticəsində ABM-lərin vətəndaş cəmiyyətindən fərqli cəhətləri sırasında tədqiqatçıların indiyə qədər qeyd etmədiyi 4 cəhət bizim təəffümdən müəyyən edilmişdir:

1. Vətəndaş cəmiyyəti yalnız *qeyri-dövlət təşkilatı (QHT)* ola bilərsə, ABM-lər həm *qeyri-dövlət*, həm də *dövlət* təşkilatları ola bilər. Dövlət QHT-lərə vəsait ayırsa da, onlar fəaliyyətlərində siyasi funksiyalara malik deyillər. ABM-lər isə bu funksiyaya malikdirlər.
2. Vətəndaş cəmiyyəti institutu həm yerli, həm də xarici donordan qrant ala bildiyi halda, ABM-lər yalnız milli maraqlara cavab verdiyi halda özəl və ya xarici mənbələrdən maliyyə dəstəyi ala bilirlər. Hər halda dünya təcrübəsi bunu sübut edir. Dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsinin optimal və strateji yollarına dair ideyalar yalnız milli maraqlar baxımından, milli məkan və milli siyasi subyektlər üçün prioritet ola bilər. Xarici ölkədən outsor-sinqin (kənardan ekspert və mütəxəssis cəlb edilməklə layihələrin həyata keçirilməsi) tətbiqinin qeyri-mümkünlüyü də bununla bağlıdır. ABM-lər xarici ölkələrlə yalnız *dövlətin maraqları çərçivəsində birgə layihələr* icra edə və bu layihələr çərçivəsində qismən maliyyələşə bilirlər.
3. Vətəndaş cəmiyyəti institutunun fəaliyyəti *bütün istiqamətlərdə açıq*, şəffaf olduğu halda ABM-lərin *qapalı* olan, ictimai rəyə açıqlanmayan analitik fəaliyyətləri də olur. Hətta fəaliyyətinin əhəmiyyətli qismi tamamilə qapalı olan BM-lər də var.
4. Vətəndaş cəmiyyəti qurumlarının sosial funksiyası onların məhsulunun əsasən sosial təbəqələrə ünvanlanmasını şərtləndirirsə, BM-lərinin analitik məhsulu bütövlükdə milli elitalara, xüsusilə də siyasi elitaya hesablanmışdır.

Azərbaycanda ABM-lərin təkamül dinamikasının izlənilməsindən əldə edilən mühüm qənaətlərdən biri də budur ki, onlar artıq təşkilatlanma və fəaliyyət prinsiplərində dünyada analoji qurumların meyarlarını, standartlarını tətbiq etməyi gündəmə gətirmişlər. Bu proses ilk növbədə son illər dövlətin bu sahəyə həssas siyasətindən və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ya-

² <http://www.tt-ipd.info/think-thank/?lang=az>

nında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının ölkə qarşısında duran məsələlərin həllində fəal mövqe tutmaq və uyğun təşəbbüsləri yaxından dəstəkləmək cəhdlərindən irəli gəlir. Təbii olaraq, bu mütərəqqi meyillərin fonunda Azərbaycanda ictimai birliklər sırasında ABM-lərin *hüquqi-qanunverici əsaslarının, statusunun hələ də müəyyən edilməməsi* prosesləri ləngidən amilə çevrilir. Bu isə siyasi rəhbərliyin həm demokratik dövlət quruculuğunun təkmilləşməsi, həm də innovasiyalı cəmiyyətə keçid məsələlərinin həlli kimi irəli sürdüyü vəzifələrə adekvat deyil.

“QHT sektorunun daha da güclənməsi, daha çox layihələrə imza atması üçün həm də hüquqi baza təkmilləşməlidir. Bu sektorun davamlı inkişafının vacibliyini nəzərə alaraq, Şura “QHT standartları” adlı sənəd hazırlamışdır. Bu sənədin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, bu gün bir təsisçisi olan və ofisi olmayan təşkilat da özünü QHT sayır, böyük ofis və maddi bazaya malik olan təşkilat da. Qanunla onların fəaliyyəti bərabərdir. Bu gün oturmuş təşkilatların seçilməsi məsələsi gündəmə gəlib. Bu sənədə görə, standartlar müəyyən olunacaq və QHT-lərə sertifikat veriləcək. Bu sertifikata sahib olan təşkilatlar isə daha böyük layihələr həyata keçirəcəklər. Bu tip məsələlər isə, təbii ki, hüquqi bazaya malik olmalıdır”.³

Təbii olaraq, bu proseslər sadəcə mərkəzlərin adına “araşdırma”, yaxud “beyin mərkəzi” sözünü əlavə etmək məhdudlaşmayıb, əslində ölkədə gedən ciddi və mütərəqqi islahatların nəticəsidir.

Bununla belə qeyd edilməlidir ki, mətbuatda bəzən beyin mərkəzləri ilə bağlı məlumatlar verilsə də görülən işlər və real fəaliyyət sezilmir. Məsələn, Azərbaycanda gənclər şəbəkəsi və German Marşall Fondu tərəfindən «E-think-tank» («Ekspert») layihəsinin həyata keçirilməsi haqda da mətbuatda məlumatlar verilir. Bu layihələrdə qarşıya “nəhəng” məqsədlərin: “dövlət idarəçiliyi və insan kapitalı, sosial dövlət, azad bazar iqtisadiyyatı, gənclər siyasəti, insan haqları, ətraf mühit, hökumətin səmərəliliyini artırmaq, qərar qəbulunda ekspertlərin rolu, Azərbaycanda şəxsi həyatın toxunulmazlığı və ifadə azadlığı arasında tarazlaşdırılmış siyasətin yaradılması, regionlarda gənclərin ictimai fəallığının artırılması, Azərbaycanda yerli özünüidarənin optimal təşkili və s.- qoyulduğu vurğulansa da ortada konkret nəticələr və ya analitik məhsul görünür.

Son illər Azərbaycanda ABM-nin yaranmasında xarici amillər də fəallıq nümayiş etdirməyə başlamışdır. Belə ki, Açıq Cəmiyyət İnstitutu Yardım Fondu (ACİ-YF) qurumu tərəfindən siyasət tədqiqatları və monitorinqin aparılması, hökumətin hesabatlılığının artırılması və vətəndaşların maraqlarının vəkilliyi üzrə fəaliyyət

³ <http://www.qhtxeber.az/news/a-14015.html/> F.Qurbanov. “ QHT sektorunun inkişafında dövlət qədər özəl şirkətlər də maraqlı olmalıdır.

göstərən QHT və alyansların gücləndirilməsi məqsədi ilə layihələr həyata keçirmişdir. Sitat: “ 2008-ci ildən başlayaraq, siyasət tədqiqatlarının keyfiyyətinin artırılması və ölkədə müstəqil siyasət araşdırmaları mərkəzlərinin davamlı inkişafını təmin etmək üçün “Analitik Mərkəzlərə yardım proqramı” fəaliyyətə başlamışdır. ACİ–Yardım Fondunun analitik qruplara (think tank) yardım proqramının 2009–cu il müsabiqəsinin nəticəsində təqdim edilən 8 siyasi araşdırma təklifi dəstəklənmişdir. Təklifləri : İqtisadi və Siyasi Araşdırmalar Mərkəzi, İctimai Vəsaitin Monitorinqi Mərkəzi, Siqma Mərkəzi, İntellekt İB, AKTAM İB, Azərbaycan Hüquqşünaslar Assosiasiyası, İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəz və İqtisadi İnnovasiya Mərkəzi təqdim etmişdir”.

ABM-lərini ictimai siyasət və ümumiyyətlə, siyasi aktorlardan fərqləndirmək üçün metodoloji yanaşma kimi təşkilatlanma və subyekt amillərindən çıxış etmək lazım gəlir. Bu amillərin uğurlu təhlili isə (əvvəldə qeyd edilən) struktur və funksional yanaşmada aşkara çıxara bilər.

Ölkə miqyasında məhz təşkilatlanması və fəaliyyətində analitik, tətbiqi tədqiqatlara istiqamətlənən, daxili inkişafının daha səmərəli strategiyalarını planlaşdıran, siyasi məkanda iştirakını və qərar qəbul edən şəxslərə təsirini hiss ediləcək dərəcədə artıran, bu təsiri cəmiyyətdə etiraf edilən mərkəzlər artıq fərqlənir.

Bu baxımdan, formalaşdıqları ilk dövrlərdə Azərbaycanda araşdırma mərkəzləri öz üzərlərinə onlara xas olmayan missiyanı, yəni siyasi dəyişikliklərin həyata keçirilməsi kimi taktikanın daşıyıcıları olmaq, ictimai-siyasi maraqları yönləndirmək (maraq qruplarının, siyasi partiyaların və s.) kimi siyasi funksiyanı götürmüşlər.

Son dövrdə QHT-lərin fəaliyyətində sosial sifarişlərə çevik cavab verə bilən kreativ layihələrin işlənməsinə, vətəndaş-dövlət dialoqunun əsas məkanına çevrilməsinə cəhdlər göstərilməsi müşahidə edilir.

Bu prosesdə özlərini Qərbi standartlarına müvafiq “beyin mərkəzləri” ilə identifikasiya edən təşkilatlar da var və onlar seçdikləri istiqamətdə inkişaf etməkdə iddialıdırlar. Real və obyektiv araşdırmalarla siyasi proseslərə pragmatik təsir etmək məqsədi olduqda problemlər də həllini tapa bilər. Qeyd edilən cəhət hələlik bu gün ənənəyə çevrilməsə də, davamlı olduğu halda, dünya təcrübəsində rast gəlinən BM-lərin keyfiyyət xüsusiyyətlərinə transformasiya prosesləri başlanğıcını götürə bilər.

ABM-lər, qeyd edildiyi kimi, bilavasitə cəmiyyətin elitaları, o cümlədən başlıca olaraq siyasi elita ilə işləyir və öz analitik məhsullarını ona ünvanlayırlar. Azərbaycanda bu xüsusiyyət, yəni elita ilə ABM-lər arasında münasibətlərin infrastrukturunu hələlik formalaşmamışdır.

3.4. Azərbaycanda qeyri-dövlət analitik mərkəzlər: fəaliyyətin xüsusiyyətləri

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”ni ictimai birliklər kimi hər hansı məlumat kitabında izah edən oxşar söz birləşməsi yoxdur. Milli qanunvericilikdə də “qeyri-dövlət analitik “beyin mərkəzləri”nin”izahı verilmir. Bu o deməkdir ki, *de-yure* olaraq BM-ləri hazırda cəmiyyətin intellektual qüvvəsi kimi dərk edilməmiş fenomen şəklində qalır. Eyni zamanda BM-ri *de-fakto* olaraq indiki dövrdə ölkənin ictimai-siyasi proseslərinə mühüm təsir göstərən və xüsusilə gələcək üçün əvəzsiz perspektivlərə malik olan qurum kimi mövcuddur.

Vətəndaş cəmiyyəti sistemində ABM-nin mövcudluğunun dünya təcrübəsinə nəzər salsaq, məsələn, Qeyri-Hökumət Təşkilatlarının Qlobal İndeksinin statistik məlumatlarına görə ABŞ-dan bu reytingdə əks olunan 5329 QHT-nin 1815-i analitik mərkəzlərdir. Dünya Bankının məlumatına görə, ABŞ-da əhalinin ümumi sayına düşən QHT-lərin sayı 240 nəfər əhaliyə 1 QHT, (1/240), müvafiq olaraq, Polşada-1/900, Fransada—1/80, Ukraynada-1/1500, Estoniyada 1/150-dir, Belorusda-1/4500 kimidir. Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması və təşkilatlanması kəmiyyət baxımından da bir çox MDB və başqa dövlətlərindən öndə olması ümuməm qəbul edilmiş qənaətdir. Bununla belə, “Demokratiyanı Öyrənmə İctimai Birliyinin hesablamalarına görə, Azərbaycanda hər 10 min nəfərə 3 QHT düşür”. Fikrimizcə bu rəqəmin dədqqləşdirilməsinə ehtiyac var.

Son illərdə qeyri-hökumət analitik strukturları şəbəkəsi genişlənilib, “Qeydə alınan 2725 QHT mövcuddur. Eyni zamanda, onların ancaq yarısı aktiv fəaliyyət göstərir, 1350 QHT maliyyə hesabata verir. Təqribən 1000 QHT qeydiyyatsız fəaliyyət göstərir”.⁴

Azərbaycanda orta qeyri-hökumət analitik mərkəzi dedikdə göz önünə nə gəlir? “Beyin mərkəzi” anlayışına hansı qeyri-dövlət subyektləri aid ola bilər? Ümumiyyətlə, hər hansı bir QHT “beyin mərkəzləri”nin funksiyalarının yalnız bir qismini yerinə yetirirsə, onu BM kimi qiymətləndirmək olar, ya yox?

Vətəndaş cəmiyyəti əsasında yaranan analitik mərkəz dedikdə göz önünə yığcam ştatlı (10-15 nəfərlik) müstəqil struktur gəlir. Onun əməkdaşlarının 60-70%-i xarici dil bilir. Zəruri hallarda ekspert resursları kənardan cəlb edilməklə sayı iki dəfə çoxala bilər ki, bu da tədqiqatların keyfiyyətini və çevikliyi təmin edir.

Bir qayda olaraq, mərkəz iki-üç istiqamətli tədqiqatlara köklənir (əsasən iqtisadi, daxili və xarici siyasət, sosial sahə). Analitik məhsul əsasən hazırlıqlı auditoriyaya ünvanlanır, kütləvi fəaliyyət isə ictimai rəyə təsir etməyə yönəlir.

4 İSİM. 2011-ci il üçün QHT-lərin Davamlılıq İndeksi. iyun 2012

Mərkəzin ekspertləri ayda orta hesabla 10 dəfəyə yaxın milli media-məkana çıxırlar. Mərkəzin şəxsi veb-saytı, dövrü mətbuatı olur. Mütəxəssislərə və dövlət hakimiyyəti orqanlarına yönəlmiş kitabları, broşuraları (təxminən 1000 nüsxədə) çap olunur. Nəşriyyat fəaliyyətinə xüsusi diqqət yetirilir, çünki o dövlətdən asılı olmayan məlumat kanalı kimi çıxış edir. Lakin reallıqda informasiya məkanındakı bu mövcudluq heç də proseslərə təsir etmək bacarığı ilə bağlı göstərici deyil. Belə ki, analitikanın nüvəsi olan yenilikçi ideyalar, alternativ təkliflər kimi məhsul o qədər də çox deyil.

Bu gün üçün qeyri-dövlət yönlü ABM-lərinin fəaliyyətində canlanma hiss olunur.

Əsas olan odur ki, onlar ictimai proseslərin subyektlərindən biri kimi fəaliyyət göstərilir. ABM-lərin müəyyən qədər kədr və intellektual resursu toplanıb, digər ölkələrin tədqiqat təşkilatları ilə əməkdaşlıq təcrübəsi var. Təcrübə göstərir ki, bu strukturlar dövlət tədqiqat müəssisələrindən fərqli olaraq daha çevikdirlər, araşdırmalar üçün lazımi ekspert ştatı cəlb edə və dövlətə peşəkar hazırlanmış analitik məhsul, yeni qərarlar və onların reallaşdırılması üçün mexanizmlər və texnologiyalar təklif edə bilirlər.

Tam əsaslarla demək olar ki, qeyri-hökumət analitik mərkəzlərinə tələbat var. Bununla yanaşı, bu mərkəzlər cəmiyyətin etimad və inamına malik olub, hakimiyyət və cəmiyyət arasındakı özünəməxsus “intellektual dialoq və körpü” ola bilirlər.

Dünya təcrübəsində analogi qurumlar, tədqiqat strukturları analitik məhsul, innovasion qərarlar, onların reallaşdırılması mexanizmləri təklif etməklə hakimiyyət üçün yeni ideyaların generatoru kimi çıxış edirlər və bu zaman büdcədənkənar vəsaitlərdən istifadə edirlər. Yəni dövlət büdcənin üzərinə “ağırliq salmadan”, vəsait sərf etmədən lazımi intellektual ehtiyatları cəlb və səfərbər edə bilər.

Analitik mərkəzlərin iştirakı zamanı vacib strateji sənədlər (doktrina, konsepsiya, proqram və s.) hazırlanır və müstəqil ekspertlər qanun layihələrinin hazırlanmasında və ekspertizasında iştirak edirlər. Dünyada ABM ekspertlərinin müxtəlif problemlərlə bağlı (Avropaya inteqrasiya, enerji strategiyası, intellektual mülkiyyətlə bağlı qanunvericilik, söz azadlığı və informasiya təhlükəsizliyi və s.) parlament dinləmələrində iştiraka fəal cəlb edilməsi parlament praktikasına daxil edilib. Onlar vacib dövlət qərarlarının və sənədlərinin hazırlanmasında yaxından iştirak edirlər. Qeyri-hökumət analitiklərinin hakimiyyət orqanları yanında ictimai ekspert şuralarında, parlament komitələrində yanında ekspert şuraları da daxil olmaqla təmsil olunması kimi müsbət təcrübəsi yerli praktikada tətbiq edilir və daha miqyaslı şəkildə ala bilər.

ABM-lər yalnız intellektual mühit və dövlət aparatı arasında vasitəçi deyil,

həm də vətəndaş nəzarətinin vasitəsi, ölkə qarşısında duran problemlərin kütləvi müzakirəsinin təşəbbüskarındırlar. Məhz onların təşəbbüsü ilə cəmiyyət həyatının müxtəlif sahələrində (sosial, iqtisadi, hüquqi, hərbi və s.) islahatlar, seçki qanunvericiliyi və s. problemlər kütləvi müzakirəyə çıxarılır.

Qeyri-hökumət analitik mərkəzləri müstəqil tədqiqatlar apara, eyni problemi müxtəlif mövqelərdən araşdırır, tədqiqat mərkəzləri arasında rəqabət yarada bilərlər ki, bu da tədqiqatların keyfiyyətini yüksəldə bilər. Ümumilikdə isə cəmiyyətdə qeyri-hökumət analitik mərkəzlərinin fəaliyyətinin zəruriliyini dərk etmə və onlara inam var. Lakin bu mərkəzlərin “faydalı iş əmsalı”nın daha yüksək olması üçün cəmiyyət və əlaqədar təşkilatlar bu strukturların inkişafına kömək etməli, onların araşdırmalarından səmərəli istifadə etməlidirlər.

Hakimiyyətlə səmərəli əməkdaşlıq formalarına gəldikdə, tədqiqat gedişində sorğunu cavablandıran ekspertlərin əksəriyyəti hesab edirlər ki, analitik mərkəzlərin inkişafının qarşısını alan əsas problem hüquqi bazanın boşluğu və cəmiyyətin, müvafiq strukturların onlarla əməkdaşlıqda maraqlı olmamasıdır.

Hakimiyyətlə qeyri-hökumət analitik mərkəzlərinin bu strukturlar çərçivəsində əməkdaşlığının nəticələri bir sıra səbəblərlə - *strateji planlaşdırma, davamlı layihələr, qarşılıqlı əlaqələr və maliyyə təminatı* - şərtlənir və zəifdir.

Bu gün qeyri-hökumət analitik mərkəzlərinin inkişafına təsir edən ümumi amillər sırasında daha çox müsbət olan məqamlar var.

Xarici donordan asılılığın isə daxili səbəbləri mövcuddur. Azərbaycanın dünyadakı intellektual rəqabət imkanlarının əsas tərkib hissəsi olan yerli analitik strukturlar bu gün daxili dəstəkdən çox xarici dəstək alır, reallıqda maliyyə disbalansı mövcuddur. Qeyri-hökumət analitik mərkəzlərinin illik büdcə strukturunun faiz nisbətində xarici qrantlar daxili mənbələri üstələyir.

Bu vəziyyətin əsas daxili səbəblərindən biri də qeyri-hökumət analitik mərkəzlərinin fəaliyyət göstərdiyi mühitin təkmilləşməsi ilə bağlıdır.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin yeni sistemli modelini formalaşdırmaq məqsədini həyata keçirərkən, dünya təcrübəsindəki ən yaxşı cəhətlərdən bəhrələnməyin, qanunauyğunluqları nəzərə almağın vacibliyi diqqət mərkəzində olmalıdır. *Bütün dünyada “beyin mərkəzləri”ni, innovasiya ənənələrini yaradanlar sırasında orta sinif aparıcı yer tutur.*

Azərbaycanda bu günə qədər hələlik bu maliyyələşmə üsulu inkişaf etməmişdir, çünki müstəqil biznesmen, qrant verə bilən aktorlar mövcud deyil. Digər resurslar isə (iqtisadi, təşkilati, siyasi və s.) dövlətə məxsusdur. (Təbii ki, demək olar ki, bütün özəl biznes strukturlarında, bank sistemlərində belə mənbələrdən maliyyələşən analitik departamentlər burada nəzərdə tutulmur.)

Yerli BM-lər Amerika və Avropadakı həmkarlarından onunla fərqlənirlər ki,

burada orta sinfin, sahibkarların təsis etdiyi və ya xeyriyyə vəsaiti əsasında yaradılan təsisatlar yoxdur. Adətən, xarici təcrübədə bu mərkəzlər sahibkarlar, ictimai xadimlər və alimlərin təşəbbüsü ilə yaradılır və bir qayda olaraq qeyri-hökumət mənbələrindən maliyyələşirlər. Digər tərəfdən, milli xeyriyyəçilik ənənələrinin bu sahəyə yönəldilməsi üçün qanunvericiliklə möhkəmləndirilmiş stimullar, səmərəli iqtisadi təşəbbüs və təşviqlər də yoxdur. Milli biznes üçüncü sektora xeyriyyəçi yardımlar edilməsində maraqlı deyil. Bu, Azərbaycan reallığının ən qabarıq göstəricisidir. Belə ki, kitabın əvvəlində qeyd edildiyi kimi, dünyada BM-lərin yaranması və inkişafı tarixi sübut edir ki, bu institutun fəaliyyəti sahibkarlar və iş adamlarının dəstəyi olmadan mümkün ola bilməzdi.

Orta sinfin bu istiqamətdə işlərə həssaslığına təkan vermək üçün ilk növbədə müəyyən qanunverici-hüquqi baza təmin olunmalıdır. Bununla bağlı qanunvericiliyə dəyişikliklər edilməli, ABM-lərə, özəl sektorun QHT-lərə dəstək verməsinə mane olan obyektiv və subyektiv müddəalar təhlil edilməlidir.

Ölkədə vətəndaş cəmiyyəti və sahibkarlar arasında hər hansı münasibətlərin inkişafı və mövcudluğu haqqında danışmaq çətindir. Lakin bir sənəd ilk nümunə kimi qeyd edilə bilər.

“2011-ci ildə Sahibkarlığın və bazar iqtisadiyyatının inkişafına Yardım Fondu” QHT-lərin məsuliyyət Xartiyasını hazırlamışdır. Xartiyanın imzalanmasında məqsəd ümumi iş prinsiplərini müəyyən etmək, daxili və xarici hesabatlılığı, maraqlı tərəflərlə qarşılıqlı münasibətləri möhkəmləndirmək, dünya təcrübəsini nəzərə almaq və s. olmuşdur. Lakin Xartiyanın imzalanmasından keçən dövrdə hər hansı nəzərəcarpacaq müsbət dəyişikliklər olmamışdır”.⁵

Analitik mərkəzlərin müasir şəraitdə xarici donorlar və ya dövlət tərəfindən maliyyələşməsi yeganə maliyyə mənbəyi və çıxış yolu ola bilməz.

Qanunvericilikdə bu məsələləri tənzimləyən məqamların əksini tapmaması analitik mərkəzlərin fəaliyyətini məhdudlaşdıraraq problem yaradır. Beləliklə, məlum olur ki, bu sektorda “*xarici amilin güclü olması*” hər şeydən əvvəl *daxili mühit və amillərin* nəticəsidir. Ölkənin hazırkı inkişaf meyillərini nəzərə alaraq demək olar ki, belə bir vəziyyətin aradan qaldırılması olduqca vacib, eyni zamanda həlli mümkün məsələdir.

3.5. Azərbaycanca Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin ideoloji statusu

Analitik mərkəzlər aşkar şəkildə olmasa da müxtəlif siyasi, ideoloji, yaxud metodoloji yönü ola bilər. Bu onların vətəndaş cəmiyyəti qurumlarından mü-
hüm fərqlərindən biridir. Ümumiyyətlə, dünyada ABM-lərin müxtəlif ideoloji

⁵ İSİM. QHT Davamlılıq İndeksi-Azərbaycan, s.7.

oriyentasiyalara xidmət etməsi, daha doğrusu, onların növləri içərisində ideoloji istiqamətli qurumların olması təbiidir. Dünya təcrübəsində, məsələn, ABŞ-da ideoloji status BM-lərin təsnifat meyarları sırasında ən mühümlərindən biri sayılır. Hətta tamamilə yeni ideologiyanın yaranması və dünyada yayılmasına xidmət etmək funksiyasını daşıyan BM-ri də var. (Məsələn, ABŞ-dakı “İrs” (Heritage) fondu kimi)

Hər il aparılan reytinglərdə davamlı olaraq birinci yerdə duran Brukinqs İnstitutu BM-zi mərkəzçi (sentrist) ideoloji mövqeyə malikdir.⁶

Amerikada BM-lərin ideoloji oriyentasiyasını digər bir meyil də izah edir: “XX əsrin sonlarından BM-lərin sırasında mühafizəkar yönümlülər liberal yönümlüləri 2 dəfə üstələyib. Yerli və regional BM-lər sırasında isə bu rəqəm 3:1-ə nisbəti kimi olub. İdeoloji baxımdan neytral olan BM-lər resursların daha çox hissəsini - ümumi maliyyə həcminin yarısı qədər - alırlar. Bu həm də onunla əlaqədardır ki, nəhəng tədqiqat qurumları (məsələn, RAND və s.) bu qəbildən olan BM-lərdir. Bununla belə, “müəyyən ideoloji oriyentasiyaya malik olmayan” mərkəzlər çıxılırsa, qalan resursların ümumi həcmindən dördüncü üçünü konservativ yönümlü BM-lər alırlar. Narahatlıq doğuran isə belə bir məsələdir ki, BM-lərin ideoloji qarşılıqlı mübarizə formasını alması müasir dövrdə onların inkişafına qlobal xas olan xüsusiyyətdir. Bu meylə Qərbi ölkələrinin, daha çox isə Almaniyanın BM-lərində rast gəlinir.⁷

XX əsrin 90-cı illərindən etibarən dünyada ideoloji oriyentasiyalı BM-lərin inkişafında yüksəliş müşahidə edilmişdir.

Qərbi ölkələrində analitik mərkəzlərin tədqiqatlarının siyasi istiqamətləri haqqında danışarkən bir çox ekspertlər müxtəlif ideoloji yönümlü mərkəzlər üçün informasiya əldə edilməsində bəzi maneələrin olduğunu qeyd edirlər. “Sol” yönümlü analitik mərkəzlərdən fərqli olaraq mühafizəkar yönümlü analitik mərkəzlər (öz rəhbərlərinin əlaqələrindən istifadə edərək) əsasən korporasiya və iri biznesmenlərdən həm maddi, həm də siyasi dəstək (“ianə”, şəxsi və korporativ yardımlar, tədqiqat sifarişləri formasında) alırlar. “Sol” baxış isə əsasən bir qayda olaraq universitetlər hesabına yaşayan akademik mərkəzlərdə üstünlük təşkil edir. Şərqi Avropa ölkələrində liberal-demokratik istiqamətli analitik mərkəzlər sayca nisbətən çoxdur. Bu analitik mərkəzlərin keçid ölkələrindəki mövcud rolu müvafiq olaraq davamlı və birmənalı demokratiya subyektinə olan tələbatla bağlıdır.

BM-lər demokratik cəmiyyətin atributlarından biri kimi ictimai siyasət institutları sırasında aparıcı mövqeyə malikdirlər. Lakin nədənsə xarici donör təşkilatları bu qəbildən olan qurumların yaradılmasında fəallıq göstərmirlər. Maraqlıdır ki,

6 [http://fair.org/extra-online-articles/think-tank-spectrum-revisited/Fairness & Accuracy in reporting \(FAIR's\)](http://fair.org/extra-online-articles/think-tank-spectrum-revisited/Fairness & Accuracy in reporting (FAIR's)
7 McGann, J.G. Global trends in think tanks and policy advice. Philadelphia, PA: TTCSF, 2007. - 17 p.

nə üçün global donor və yardım təşkilatları elmi və intellekti inkişaf etdirə bilən təşkilatları deyil, məhz siyasi profilli təşkilatları, yalnız “söz, insan hüquqları və azadlıqları” ilə məşğul olan təşkilatları dəstəkləyirlər? Bu sualın cavabı da ideoloji müstəvidədir.

“Region” Beynəlxalq Analitik Mərkəzi İdarə Heyətinin sədri Razi Nurullayev xarici donorlar və onların yerli QHT-lərə münasibətləri barədə danışarkən qeyd edir: “Məsələ burasındadır ki, yerli QHT-lər layihələri Azərbaycan dilində hazırlayıb sonradan ingilis dilinə tərcümə etdirirlər. Bu zaman haradasa 20 faiz təhrif mümkündür. Bunun nəticəsidir ki, xarici donorların keçirdikləri qrant müsabiqələrinin qalibləri elə xarici QHT-lər olurlar. Həmin QHT-lər sonradan Azərbaycan QHT-lərini formal olaraq tərəfdaş kimi seçirlər. Onu da deyim ki, xarici QHT-lər, adətən, aldıkları qrantların böyük bir qismini adminstrativ xərclərə yönəldirlər. Birbaşa nəzərdə tutulan məqsədə yönəldilən vəsaitlərin həcmi isə çox az olur. Başqa sözlə, xarici donorların ayırdığı qrantlar Azərbaycanda demokratiyanın, insan hüquqlarının, vətəndaş cəmiyyətinin inkişafına deyil, onların öz ölkələrini təmsil edən QHT-lərin imkanlarının artırılmasına yönəlir. Bu, çox pis tendensiyadır. Çünki beynəlxalq donorlar həmişə elan edirlər ki, onlar Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı ilə bağlı layihələr həyata keçirirlər. Bu barədə ağızdolusu danışirlar, amma əməli işə gələndə kənarçıxımalara yol verirlər.

Baş verənlər sadəcə beynəlxalq donorların müəyyənləşdirdiyi yeni siyasətin nəticəsidir. Onlar sadəcə ayırdıqları pulla öz təşkilatlarını maliyyələşdirmək istəyirlər. Qalanları isə hamısı bəhanədir”.⁸

Son dövrlər yerli məkanda “beyin mərkəzi” adı altında fəaliyyət göstərən bəzi mərkəzlər xarici donorlar tərəfindən qeyd edilən geosiyasi məqsədlərə xidmət edən qrant layihələri ilə maliyyələşdirilir. Bu o deməkdir ki, xarici maliyyə donor təşkilatları Azərbaycanda BM-lərin formalaşması və funksiyalarını bu mərhələdə də yanlış istiqamətdə yönləndirməyə cəhd edirlər. Özlərindən asılı olan və istədikləri nəticələri onlara təqdim edən QHT-lərin qeydiyyatı ilə bağlı problemlərin olduğunu görərək, BM adı altında haradasa loyallıq və elmi-intellektual çərçivədən kənar təsisat yaratmağa cəhd göstərirlər ki, bu da açıq şəkildə hiss olunur.

Beynəlxalq donor təşkilatlarının bu maraqları tədqiqatçıların da diqqətini cəlb edir. Məsələn, Şotlandiyalı analitik Cerri Xasan “Beyin mərkəzləri”nin inqilabının hüdudları” adlı əsərində yazır: “Nə üçün postdemokratik ölkələrdə intellektual strukturların inkişafına diqqət yetirilmir, nə üçün burada intellektual innovasiyalar ləngiyir?”⁹

⁸ www.civil-soc.org/blog/?paged=4// “Xarici donorlar Azərbaycan QHT-lərinə hörmətsizlik edirlər”

⁹ Gerry Hassan. The Limits of the ‘Think Tank’ Revolution. Open Democracy, 8.09.2008.// http://www.open-

Qeyd edilənlər fonunda Azərbaycanada ABM-lərin ideoloji statusu ilə bağlı məsələnin aktual olmadığını düşünmək yanlışlıq olardı. Bu həm də mərkəzlərin özlərini araşdırma qurumu kimi identifikasiyaya əsaslanaraq xüsusiyyət kimi də maraqlıdır.

Keçən əsrin 90-cı illərinin ortalarında ölkədə ideoloji oriyentasiya baxımından fərqlənən çoxsaylı mərkəzlər formalaşmağa başlamışdır. Onların fəaliyyəti və istiqamətlərindəki fərqlərə baxmayaraq, milli məkanda BM-lərin yaranması, kəmiyyət baxımından artması, ideoloji yönümlülüyü, tədqiqat istiqamətləri və təqdim etdiyi analitik məhsula görə müəyyən qənaətə gəlmək olar.

Digər tərəfdən qeyd edilməlidir ki, yerli məkanda formalaşan BM-lərin, demək olar ki, əksəriyyəti aydın ideoloji istiqamətə malik olmadığını düşünsə də, bu belə deyil, yaxud da bu mümkün deyil. Halbuki inkişaf etmiş ölkələrdə BM-lər öz ideoloji seçimləri barədə aşkar mövqe nümayiş etdirirlər.

Əsas tədqiqat istiqamətləri üzrə ümumiləşdirmək istəsək, ictimai siyasət institutlarının fəaliyyətində yarandığı ilk illərdə *neoliberal* demokratik, bəzi hallarda *radikal* ritorikanın üstünlük təşkil etdiyi mərhələdən, inkişafın yeni mərhələsindən etibarən isə milli praktikada geniş vüsət alan sosial-iqtisadi araşdırmalarda mötədil *liberal* mövqeyə və son illərdə dövlətçilik maraqlarına uyğun gələn *mərkəzçi mövqenin* önə keçdiyi mərhələyə istiqamətləndiyi qeyd edilə bilər. ABM-lər inkişaf mərhələsindədir və onların fəaliyyətinin cəmiyyətin intellektual səviyyəsinin modernləşməsinə və transformasiyasına töhfə verəcəyi şübhəsizdir.

Azərbaycanda da özəl sektorun, imkanlı insanların ABM institutuna çox həssas olması həm onların, həm də ölkənin perspektivləri üçün olduqca əhəmiyyətlidir.

Azərbaycanın analitik-ekspert cəmiyyətlərini yalnız “sollara” və “sağlara” bölmək onların əksəriyyətinin aşkar ifadə edilmiş ideya mövqeləri olmadığı üçün çox çətinidir. ABM-lərini ideoloji yönünə görə fərqləndirmək üçün əsas kimi mövcud olan siyasi ideologiyalar çərçivəsindən (“sollar”, “sağlar”, “mərkəzçilər”) istifadə etmək lazım gəlir.

Ölkədə “sağ” və “sol” sözləri ilə ifadə edilən ideoloji istiqamətlər aşkar sezilməsə də, liberal, neoliberal, “mərkəzdən bir qədər sola” və “mərkəzdən bir qədər sağa” adlandırılmalı olan mövqelər mövcuddur. Yarandığı ilk illərdə yerli ABM-lərin fəaliyyətində liberal və neoliberal, hətta radikal meyillər daha güclü olmuşdur. Bu həm xarici donörlərdən və qrantlardan asılılıqla, həm də təsisçilərin siyasi-ideoloji mövqeləri ilə bilavasitə bağlı olmuşdur.¹⁰ Bir daha yuxarıda qeyd

democracy.net/article/yes/the-limits-of-the-think-tank-revolution

10 Özüni “Azərbaycanda yaradılan ilk “düşüncə mərkəzi”, “fikir fabriki” bəyan edən Sülh və Demokratiya İnstitutunun fəaliyyəti, onun ABM-lərin meyarlarına nə dərəcədə cavab verdiyi cəmiyyətə aydındır. Maraqlıdır ki, mərkəz öz vəzifələrini “hazır ideyaların (!?) və mexanizmlərin tətbiqi”, “öz maraqlarına effektiv lobbicilik” (!?) kimi müəyyən etmişdir.//<http://www.tt-ipd.info/think-thank/Think Thank>

edilən bir fikri xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, ABM-nin əsas meyarlarından biri onun dövlətin milli maraqlarına xidmət etməsi, ona zidd olan fəaliyyəti həyata keçirməməsidir. Bu adi həqiqəti dərk etməyərək özünü “beyin mərkəzi” kimi identifikasiya edən qurumlar təəssüf ki, mövcuddur. Beyin mərkəzlərinin müstəqil, obyektiv ekspert təhlili aparılması dövlətçilik əleyhinə mövqe kimi dərk edilirsə, bu onun funksiyasının təhrif edilməsinin göstəricisidir.

Sağ ideologiya mövqeyində duran ABM-lər tədqiqatlarında əsasən liberal iqtisadiyyatı, azad bazar ideyalarını inkişaf etdirir və dəstəkləyirlər. Klassik “beyin mərkəzi” olan Brukinqs İnstitutu kimi BM-lər dövlətin minimum müdaxilə etdiyi iqtisadiyyatın, həmçinin Azərbaycanın global iqtisadi məkana daha çox cəlb edilməsinin tərəfdarıdır. Bir qədər şərti müqayisə edilsə, demək olar ki, Azərbaycanda sosial-iqtisadi istiqamət üzrə fəaliyyət göstərən ABM-lər bu ideoloji oriyentasiyaya aiddir.

Ölkədə ABM-lərin meyarlarına cavab verməyən, lakin özlərini “beyin mərkəzi”, “fikir fabriki” kimi təqdim edən hədsiz dərəcədə siyasiləşmiş (insan hüquqları və hüquq-müdafiə qeyri-hökumət) təşkilatları nəzərə almasaq, ciddi ideoloji qütbləşmənin mövcudluğu hiss edilmir. Lakin ölkədə gedən proseslərə münasibətlərdə “mühafizəkar-dövlətçilər”in və “liberallar”ın olduğunu, onların öz tədqiqatlarındakı mövqeləri ilə radikallardan kəskin fərqləndiyini demək olar.

Yeri gəlmişkən, ideoloji meyarın ABM-lərin global reyting və dəyərləndirmələrinə də təsir etdiyi aşkardır. Bu səbəbdəndir ki, reytingin hazırlandığı ilk illərdə Azərbaycanda bir “broşurası” ilə də olsa tanınmayan “beyin mərkəzləri”nin həmin reytinglərdə yer alması yalnız bununla izah edilə bilər. Son illər bu reyting fəaliyyəti ilə tanınan yerli mərkəzlərin düşməsi artıq həmin reytinglərdə BM-lərin peşəkarlıq meyarlarına görə dəyərləndirilməsinə doğru irəliləyişin olmasından xəbər verir.

Regionda Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin mövcudluğu ortaq mövqeli və ideoloji oriyentasiyalı mərkəzlərin yaranmasını şərtləndirmişdir.

Bütövlükdə isə vurğulamaq lazımdır ki, son dövrdə dünyada fəaliyyətini milli dövlətçiliyin möhkəmlənməsi istiqamətində quran “mərkəzçi” təşkilatların sayı çoxalmaqdadır. Əminliklə demək olar ki, ictimai siyasət institutlarına dövlətin dəstəyi və həssaslığı nəticəsində hazırda bütün dünyada analoji mərkəzlərin aparıcı ideoloji oriyentasiyasını, eyni zamanda “beyin mərkəzi” institutunun missiyasını düzgün ifadə edən “mərkəzçi ideologiya”, milli dövlətçi mövqelər üstün meylə çevrilməkdədir. Bu da yerli ABM-lərin inkişafının dünya təcrübəsindəki və inkişaf edən ölkələrə xas olan meyillərə adekvat duruma gəldiyinin göstəricisidir.

“BM idealda başlıca olaraq ümummilli məsələlərin həllinə yönəlmiş ideyala-

rın generasiyası üçün institut, milli dialoq məkanı, platformasıdır. BM-lər yalnız konkret dövlətin tarixində epoxal, fundamental proseslərin nəticəsi kimi, yaxud da optimal həllini tələb edən ümummill problemlərin ortaya çıxması nəticəsində yarana bilər.

Heç kim demir ki, BM yaratmaq üçün nə etmək lazımdır? Kim onun rəhbəri və əməkdaşı ola bilər? BM dövlət siyasətinin öyrənilməsi mərkəzidir. Təəssüflər olsun ki, dilemma bundan ibarətdir ki, BM əksər hallarda müxtəlif maraqları, mövqeləri və siyasi imperativləri təmsil edən qruplar və ya liderlər tərəfindən yaradılır. Ümumi konsensus ətrafında cəmlənən kollektivlərə bu gün rast gəlmək çox çətindir”.¹¹

3.6. Azərbaycan Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin əməkdaşlığı: forma və mexanizmlər

Tədqiqat gedişində mərkəzlərə göndərilən anket sorğunun bir sualı da məhz bu məsələ ilə bağlı idi. Düşündürən problemlərdən biri odur ki, hələlik milli ABM-lərin koordinasiyası, əməkdaşlığı və ən vacibi şəbəkələşməsini stimullaşdıran və dəstəkləmək təşəbbüsləri olmamışdır. Strateji Araşdırmalar Mərkəzi yaranmasından etibarən bu istiqamətdə əməkdaşlıq söylərini ortaya qoymuşdur. Bu problemlə bağlı müzakirə və dəyirmi masalar milli məkanda ABM-lərin əməkdaşlıq formalarını və mexanizmlərini zəruri edən və ona mane olan bir sıra şərtləri aşkara çıxarmışdır.

Əməkdaşlığı zəruri edən aşağıdakı amillər mövcuddur:

1. Ölkənin siyasi və iqtisadi inkişaf məsələlərinə dair ortaq mövqeyin bildirilməsi;
2. Analitik məhsul bazarının azərbaycandilli seqmentinin inkişafına hərtərəfli yardım göstərilməsi;
3. Milli analitik-ekspert cəmiyyətinin maraqlarına cavab verən bilik və peşəkarlığın sintezinin yeni modelinin formalaşdırılması;
4. Qlobal “beyin mərkəzləri” məkanına inteqrasiyanın, xarici ölkələrin BM-ləri ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq münasibətlərinin birgə söylərlə intensivləşdirilməsi;
5. Azərbaycanda analitik-ekspert cəmiyyətinin səviyyəsi və keyfiyyətinin artırılmasına təkan verilməsi;
6. Ölkədə BM-lərin qarşılıqlı əməkdaşlıq və tərəfdaşlığının yeni səmərəli modelinin formalaşdırılmasını bir çox məsələlər zəruri edir. Buraya ölkədaxili və ölkəxarici siyasətdə baş verən aktual məsələlərin peşəkar dəyərləndirilməsi ənənəsini yaratmaq, qlobal “beyin mərkəzləri” məkanına ortaq güclə inteq-

¹¹ Эми Кофинур Бетанкурт.(Центр Стратегических и Международных Исследований.) Национальный диалог о создании мозгового центра//Внешняя политика США. Электронный журнал Госдепартамента США, Том 7, №3, ноябрь 2002, 56 с., -с.42-43

rasiya etmək və rəqabətə davamlı mövqə tutmaq, analitikanın keyfiyyətini yüksəltmək və s. daxildir;

7. Kadr resursu, təşkilati resurslar və intellektual resurslar kimi ciddi məsələlərin müəyyən edilməsi;
8. ABM-lərin kəmiyyət mərhələsindən keyfiyyət mərhələsinə keçməsi, analitik məhsul bazarında “tələb və təklif” probleminin müəyyən edilməsi, dünyada rəqabətə- davamlılığının təşkil edilməsi;

Hələlik isə ölkə miqyasında mövcud olan analitik ABM-ləri üçün kəmiyyət baxımından rəqabət mühiti mövcud olsa da, sağlam rəqabətin aparılması müşahidə edilmir. Yerli ABM-lərin fəaliyyətinin dəyərləndirilməsi üçün keyfiyyət meyarlarına gəldikdə isə, şərti olaraq beş ballıq sistemlə (1-ən aşağı bal; 5 - ən yuxarı bal) bunları göstərmək olar:

- İnformasiya texnologiyaları ilə işin aparılması və internet məkanında fəallıq - 3 bal;
- Elmlərarası problemlər üzrə tədqiqatların aparılması - 3 bal;
- Tədqiqatların nəzəri-metodoloji əsaslarına riayət edilməsi - 3 bal;
- Dünya siyasi elminin əsas tədqiqat metodlarına və istiqamətlərinə bələd olmaq - 2 bal;
- Kreativ işləmək qabiliyyəti - 2 bal;
- Təhlillərdə nəzəri və tətbiqi politologiyaları birləşdirə bilmək bacarığı-2 bal;
- Yeni tədqiqat sahələrinin formalaşdırılması - 2 bal.

Bu səbəblərin mövcudluğu yalnız subyektiv olmayıb, həm də obyektiv köklərə bağlıdır. Siyasi elmin yaşının bir neçə əsr olduğu inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə yerli politoloji araşdırma ənənəsi, məktəb və mütəxəssislərin mövcud vəziyyəti ölkənin digər sahələrində müşahidə edilən yüksəliş templəri ilə ayaqlaşa bilmir. Bəzi ekspert sorğuları da göstərir ki, bu sahədə inkişaf bir sıra problemlərin həlli ilə bağlıdır.

Həmin amillərə aşağıdakılar daxildir:

- ❖ nəzəri-metodoloji bazanın zəifliyi;
- ❖ problemlərə səthi yanaşma;
- ❖ analitik strukturların kadr korpusunun tərkibinin kifayət qədər səriştəli olması;
- ❖ analitik məhsula tələbin olmaması;
- ❖ elmi yeniliklərin və kreativliyin olmaması;
- ❖ siyasi təhlil və politologiya sahəsində davamlı ənənə və elmi məktəblərin olmaması;
- ❖ siyasi təhsilin tədrisinin yeni tətbiq edilməsi, tədrisin analitik bazarın formalaşmasından özünü təcrid etməsi;
- ❖ ixtisaslı mütəxəssis, peşəkar politoloqların çatışmazlığı;

- ❖ müəyyən siyasi-ideoloji çərçivədə özünü senzura etmək ənənəsinin, “grant verən mənbələri məmnun etmək” diktəsinin olması (*tanınmış bir Mərkəzin ABŞ İnkişaf Agentliyi ilə birgə hesabatın təqdimat mərasimində Agentliyin nümayəndəsi müəyyən rəqəmlərə düzəliş etdiklərini vurğulamışdı - T.A.*)

Ölkədə kəmiyyət baxımından elmi dərəcələri olan çoxsaylı mütəxəssis ordu mövcuddur. Bu isə o deməkdir ki, analitik mərkəzlərin inkişafı kəmiyyətin keyfiyyətə çevrildiyi zaman mümkün olacaqdır. Hələlik isə ABM-lərin cəmiyyət həyatında dünya təcrübəsində mövcud olan layiqli yer tutması yönündə hər hansı birliyinin, alyansının yaranması mühüm addım ola bilər.

Ümid etmək olar ki, adekvat əməkdaşlıq və koordinasiya mühitinin yaradılması Azərbaycanda innovativ və kreativ elitanın formalaşmasında təkanverici effekt verə bilər. Eyni zamanda, bu, yeni nəsill ABM-lərin yaranmasını da şərtləndirə bilər.

3.7. Azərbaycanda Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin tipologiyası və təsnifatı

Aparılan tədqiqatın əsas məqsədlərindən biri ölkədə BM-nin təsnifləşdirilməsinə cəhd edilməsi olmuşdur. Dünya təcrübəsində olduğu kimi, Azərbaycanda da ABM-lərin tipologiya və təsnifatında müxtəlif yanaşmalar ola bilər. Nəzərə alınarsa ki, ümumiyyətlə, ABM-lərin təsnifat meyarları bütövlükdə dünyada böyük mübahisələrin mövzudur, onda bu başa düşülən vəziyyətdir. Buna görə də həm mövcud dünya təcrübəsinə müraciət etməklə, həm də eyni zamanda mübahisəli məqamları qeyd etməklə müəyyən mənzərəni yaratmaq olar.

Azərbaycanda yaranan və fəaliyyət göstərən BM-lərin dəqiq sayının verilməsi mümkün deyil. Milli məkanda mövcud olan digər təşkilatlar, ictimai birliklər və s. kimi onların mütləq qeydiyyatı tələb olunmadığı və ya qeydiyyatla bağlı problemlər olduğu üçün bu sahədə rəsmi məlumat mövcud deyil.

Problem yaradan digər məsələ isə “beyin mərkəzi” anlayışının digər ictimai birliklərdən fərqi müəyyən edən tədqiqatların, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, yox dərəcəsində olmasıdır. Bu vəziyyət qeyd edilən qurumların mövcud olduğu bütün dünya ölkələrinə aid edilə bilər. Bununla belə, BM-lərin dəqiq sayının müəyyən edilməsində çətinliklərin olmasına baxmayaraq, ölkədə ictimai birliklərin ümumi mənzərəsinə dair məlumatlara əsaslanmaqla onları təsnifləşdirmək və ümumi bir nəticəyə gəlmək mümkündür. Tədqiqatçıların bir çoxu “beyin mərkəzləri”ni təsnif etməyə çalışıblar.

Klassik təsnifata əsasən “beyin mərkəzləri”nin 3 kateqoriyası fərqləndirilir.

Milli məkanda ABM-ləri klassik (Amerkada tətbiq edilən) təsnifatla aşağıdakı kimi sistemləşdirmək olar:

1. dövlət strukturlarında fəaliyyət göstərən analitik qurumlar;
2. qeyri-dövlət ictimai siyasət institutları;
3. akademik və universitet əsaslı tədqiqat institutları.

Bir neçə azsaylı partiyayönlü mərkəzin analitik qurumları özlərini bu mərkəzlərlə identifikasiya etməyi və fəallığı hiss olunmadığı üçün təsnifatda yer almamışdır.

Eyni zamanda bu mərkəzlərin özlərini də:

1. məqsədyönlü (özlərini BM adlandıran və BM ilə identifikasiya edən) strateji mərkəzlər;
2. araşdırma layihələrini həyata keçirən BM-lər;
3. intellektual birliklər - kimi qruplaşdırmaq olar.

Birinci qrupa aid olanlar öz profillərini konkret olaraq bildikləri üçün müxtəlif layihələrin təşəbbüskarları və sosial inkişafın mərkəzləri kimi çıxış edirlər. Məhz buna və peşəkarlığına görə onların ciddi maliyyə problemləri yoxdur. Fəaliyyət istiqamətləri isə açıq şəkildə ifadə edilmiş sosial-iqtisadi yöndür.

Araşdırma layihələrini həyata keçirən BM-lər aydın strateji məqsədlərə malik deyil və əsasən, qrant və sifarişlərlə işləyirlər. Belə mərkəzlər xarici maliyyə manipulyasiyasından etibarlı müdafiə olunmayıb. Eyni zamanda, müsbət cəhəti odur ki, müxtəlif sosial problemlərin həllində təcrübə və texnologiyaya, həmçinin bəşəriyyətlərlə müqayisədə geniş resurs bazasına malikdirlər.

Burada dünya təcrübəsini nəzərə alaraq, miqyas və səviyyə göstəricisi də nəzərə alınmaqla müxtəlif təsnifat meyarları tətbiq edilə bilər. Məsələn, BM-ləri fəaliyyət dairəsinə görə belə qruplaşdırmaq olar:

1. ümummillə səviyyəli siyasi qərarların həllinə yönümlü;
2. yerli və regional miqyaslı problemlərin tədqiqi ilə məşğul olan;
3. daxili və ya xarici siyasəti tədqiq edən.

Eyni zamanda, tədricən klassik ənənə və təcrübənin mənimsənilməsi və yenilənməsi baş verir. İkinci kateqoriyaya aid olan ölkədəki ixtisaslaşmış akademik tədqiqat institutları tam şəkildə siyasi tədqiqatlarla məşğul olurlar. Onlar öz tədqiqatlarını nadir hallarda praktiki reallaşdırmağa çalışırlar. Birinci kateqoriyaya aid olan məsləkdaşlarından fərqli olaraq bu institutlar akademik statusları ilə əlaqədar hakimiyyətə çox az təsir göstərmək imkanına malikdirlər. Akademik institutların apardığı tədqiqatlar, əsasən, nəzəri və uzunmüddətli xüsusiyyətə malikdir. Onların təqdim etdikləri məhsullar birbaşa praktiki əhəmiyyətə malik olmadığından dövlət strukturlarının operativ fəaliyyətlərində istifadə edilməsinə mane olur. Üçüncü kateqoriyaya aid olan BM-lər universitetlərlə bağlıdır. Bu qurumlar

da qərar qəbulu ilə bağlı mərkəzlərdən məsafədə olması, həmçinin tədqiqatlarının nəticələrinin həddən artıq akademikliyi səbəbindən böyük nüfuza malik deyillər. Bununla belə, bu mərkəzlərin rolunu qiymətləndirməmək düzgün olmazdı. Çünki universitetlər xarici həmkarları və tədqiqat mərkəzləri ilə geniş əlaqələr şəbəkəsinə malikdirlər, tələbələr mübadilə proqramları əsasında həmin universitetlərdə təhsil alır, təcrübə keçir və ekspert kimi formalaşmaq imkanları əldə edirlər.

Vətəndaş cəmiyyətinə aid olan qeyri-dövlət mərkəzləri öz imkanları daxilində xarici tədqiqatçıları cəlb edə bilirlər. Onlar əsasən şəxsi yardımlara, kadr hazırlığı proqramlarının reallaşdırılmasına yönələn mütəxəssis treninqlərini keçirirlər.

Xarici təcrübədən (məsələn, ABŞ) fərqli olaraq, Azərbaycanda hələlik ABM-lər və hakimiyyət institutları arasında **“fırlanan qapılar”** (**“revolving doors”**) adlanan mexanizm yoxdur. Doğrudur, keçən əsrin 90-cı illərində yüksək məmur vəzifələrində olan bəzi şəxslərin rəhbərlik etdikləri mərkəzlər mövcuddur. (məs. “İqtisadi və Siyasi Araşdırmalar Mərkəzi” və s.). “Fırlanan qapı” – unikal bir təcrübə olub, bilavasitə ABŞ-da inkişaf etmişdir. Burada dövlət orqanları və strukturlarında çalışan yüksək vəzifəli şəxslər vəzifələrindən getdikdən sonra ABM-lərdə çalışmağa üstünlük verirlər. Bu, bir ənanəyə çevrilmişdir və həmin ənanə “beyin mərkəzləri”nə idarəçilik orqanlarından və Konqresdən sabiq peşəkar siyasətçilərin, ekspertlərin davamlı axınına təmin edir. ABŞ-da ali siyasi hakimiyyətin əvəzlənməsi ilə bağlı olan hər bir məqam icra hakimiyyətinin orta və ali səviyyələrində yüzlərlə kadr dəyişikliyinə səbəb olur. ABM-lər qərar qəbul edən şəxslərə yaranan bu boşluğu doldurmaqda kömək edir. Mərkəzlər özlərini təcrübəli ekspertlərlə təmin etməklə ilə yanaşı, həmin şəxslərə öz biliklərini inkişaf və tətbiq etmələri üçün şərait yaradır. Onlar mütəxəssis və məmur kimi topladıqları təcrübə və ideyaları bölüşə, aktual daxili və xarici siyasi müzakirələrdə iştirak edə, beynəlxalq işlərlə bağlı qeyri-formal münasibətlərin yaradılmasına töhfə verə bilirlər.

Dünyanın digər ölkələrində də dövlət məmurları olmuş kadrlarla qeyri-dövlət strukturuna aid olan BM-lər arasında sıx əməkdaşlıq müşahidə olunur. Xarici təcrübəni öyrənməklə bu ənanənin tətbiqinin mühüm olduğuna diqqətin cəlb edilməsi öz növbəsində yeni imkanların reallaşmasına şərait yarada bilər.

Azərbaycanda ABM-ləri konkret *tədqiqat istiqamətlərinə görə* təsnifləşdirmək çətindir. Belə ki, mərkəzlərin problem mövzular üzrə ixtisaslaşması hələlik sona çatmamışdır. Bununla belə, mərkəzlərin *siyasət, beynəlxalq münasibətlər, sosial-iqtisadi, təhlükəsizlik, hüquq-müdafiə* və s. məsələlərlə məşğul olduqlarını görmək mümkündür.

Xarici transmilli mərkəzlərlə və ya fondlarla əməkdaşlıq ABM-lərin fəaliyyətinin əsas istiqamətini təşkil edir. Bu, yalnız qrant almaq məqsədinə xidmət etmirsə, müsbət dəyərləndirilməlidir və həm də dünya “beyin mərkəzləri”

məkanına inteqrasiyaya imkan verir. Eyni zamanda, xarici tərəfdaşlar da yerli məkanda bu istiqamətdə fəaliyyətini gücləndirmək niyyətini gizlətmir.

Yerli məkanın reallığından çıxış edərək, ABM-lərin ictimai siyasət institutu olaraq təsnifatını, tipologiyasını, həyata keçirdiyi funksiyalarını və əhəmiyyətini müəyyən etmək üçün qlobal reytingdə tətbiq edilən 30-dan çox meyarın hamısı deyil, bəzi mühüm meyarlar köməkçi rolunu oynaya bilər. Çünki yerli ABM-lər formalaşma və inkişaf mərhələsindədir. Mühüm hesab edilən bəzi xüsusiyyətləri qeyd edək:

- Təşkilat tərəfindən həyata keçirilən layihələr təkcə məlumat xarakterli deyil, analitik xarakterli olmalıdır. Bu meyar tətbiq edildikdə mövcud mərkəzlərin öz əsas vəzifələrindən biri kimi cəmiyyətin müxtəlif sosial qruplarını bu və ya digər problemlər və ya məsələlər haqqında məlumatlandırmağı vacib hesab edir. Lakin bu funksiya öz-özlüyündə təşkilatı BM-ə aid etməyə imkan vermir.
- Tədqiqatlar bir şəxs tərəfindən deyil, qrup tərəfindən həyata keçirilməlidir. Yerli mərkəzlərdə fəal tədqiqatları bəzən 1-2 nəfər aparır. Bu nöqtəyi-nəzərdən hazırlanacaq son beyin məhsulu yalnız bir şəxsə məxsus olur. Nəticədə belə qurum “beyin mərkəzi” sayıla bilməz. BM-də kadrların minimum və maksimum hüdudları mövcuddur. Əgər kadrlar minimumdan az olarsa, qrup dinamikliyini itirir, yaxud maksimum həddi keçərsə, onda yeni ideyaların formalaşması keyfiyyətdən məhrum olur. BM bürokratik çalarlar kəsb edir.
- Novasiyalar və əhəmiyyətli sahələrdə tədqiqatların aparılması da təşkilatın “beyin mərkəzi” olmasını müəyyən edən faktorlardan biridir. Belə ki, onlar digər ölkələrdəki kimi Azərbaycanda da dövlət, cəmiyyət və milli maraqlar səviyyəsində olmayan bir problemin və ya məsələnin tədqiqi ilə məşğuldurlar. Lakin milli mənafe, maraqlar və fəaliyyətin genişliyi nöqtəyi-nəzərindən bu cür təşkilatları tam şəkildə “beyin mərkəzləri” kimi qiymətləndirmək düzgün olmazdı.
- *Siyasi proseslərə təsiri və nüfuz kapitalı.* Bu meyar inkişaf etmiş demokratiyalarda əsas göstəricilərdən biri hesab olunur. Lakin Azərbaycanda demokratik və liberal siyasi mədəniyyətin, partiya beyin mərkəzlərinin formalaşma prosesinin davam etdiyi bir dövrdə bu meyar tətbiq edilərsə, o zaman ümumiyyətlə, müvafiq “beyin mərkəzi” tapmaq çox çətin olar.
- “Beyin mərkəzi” tərəfindən analitik məhsulun təqdim forması. BM-lər məhsullarını əsasən üç formada həyata keçirirlər. Birincisi, hakimiyyətə dövlət siyasəti ilə bağlı tövsiyə-təkliflər paketini təqdim etmək və ya dövlət sifarişini yerinə yetirərək bu və ya digər tədqiqat layihəsini həyata keçirmək. İkincisi, beyin məhsulunu bu və ya digər böyük biznes təşkilatına satmaq. Bunu əsasən sosial-iqtisadi sahədə fəaliyyət göstərən “beyin mərkəzləri” həyata keçirirlər.

Üçüncüsü, məhsulu bu və ya digər siyasi qrupa (siyasi partiya, blok və ya birlik) satmaq. Bunu əsasən seçkilər və PR-lə məşğul olan “beyin mərkəzləri” həyata keçirirlər.

ABM-lərin meyarlarından biri də müxtəlif təşkilatların özünü “beyin mərkəzi” kimi *identikləşdirmək*, fəaliyyətini onun timsalında qurmaq arzusu, seçimidir.

3.8. Azərbaycan dövlət yönli, universitetlərin və partiyaların nəzdində fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

Qeyd etdiyimiz kimi, ölkəmizdə tədqiqat və təhlil xarakterli araşdırmalar aparan dövlət yönli strukturlar uzun tarixə malikdir. Analoji qurumlar da praktiki olaraq Avropada “fikir fabrikləri”nin siyasətin müstəqil subyektinə çevrilməsi ilə eyni vaxtda (XX əsrin 50 – 60-cı illərində) yaranmağa başlamışdı.

Müstəqillik illərində dövlət və hökumət orqanları yanında geniş şəkildə, demək olar ki, istisna olmadan analitik-məsləhət strukturları yaradılmışdır. Analitik məhsulların istifadəsi, ekspert müzakirələrinin keçirilməsi, qərarların alternativ həll variantlarının təhlili ənənəsi və mədəniyyəti formalaşmaqdadır. Eyni zamanda, onların sırasında yalnız *de-yure* deyil, həm də *de-fakto* olaraq fəaliyyət göstərənlər fərqləndirilməlidir.

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin Təhlil və Strateji Araşdırmalar İdarəsi (XİN TSAİ)

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin strukturunda fəaliyyət göstərən Təhlil və Strateji Araşdırmalar İdarəsi mühüm qurumlardan biridir. İdarənin rəisi Elman Ağayevdir. Rəsmi internet sahifəsi: <http://mfa.gov.az/index.php>-dir. Xarici İşlər Nazirliyinin Təhlil və Strateji Araşdırmalar İdarəsi (XİN TSAİ) -nin fəaliyyətinin təşkilati-hüquqi və texnoloji əsasları, maliyyələşmə və kadr siyasəti bir sıra ənənəvi başa düşülən analitik strukturların fəaliyyətindən fərqlənir. XİN TSAİ tərkibində olduğu qurumun nəzdində fəaliyyət göstərdiyi üçün öz funksiyasını «Xarici İşlər nazirliyi haqqında Qaydalar», Nazirliyin fəaliyyətini tənzimləyən digər: normativ-hüquqi sənədlər, rəhbərliyin sərəncamları və

təlimatları əsasında həyata keçirir.

İdarənin kadrlar korpusu ilə təminatı, ştat cədvəli məsələləri, büdcə vəsaiti ilə təmin olunması və maddi-texniki təchizatı məsələləri də XİN rəhbərliyinn səlahiyyəti çərçivəsindədir. XİN TSAİ öz işini rəhbərlik tərəfindən müəyyən edilən ümumi və xüsusi vəzifələr çərçivəsində qurmaqla, müvafiq olaraq, yerinə yetirilmiş fəaliyyətin nəticələri haqda rəhbərliyə mütəmadi olaraq hesabat verir.

XİN TSAİ tərəfindən hazırlanan analitik məhsul «açıq» və «qapalı» olmaqla müxtəlif təyinatla malikdir. Belə ki, «qapalı» məzmunlu materiallar XİN-nin mərkəzi aparatının və ona tabe olan, xaricdə fəaliyyət göstərən müəssisələrin, eləcə də, Azərbaycan Respublikasının digər dövlət strukturlarının və idarələrinin xidməti istifadəsinə təqdim edilir.

İctimaiyyət üçün «açıq» olan analitik məhsul və kütləvi istifadə üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bununla belə həmin materialların ictimaiyyətə təqdimatı da Nazirliyin müvafiq insatansiyaların ilə razılaşdırılır və təsdiq edilir. XİN TSAİ-nin fəaliyyətində ictimai istifadə üçün nəzərdə tutulan materiallara: XİN-nin «Diplomatiya aləmi» (World Of Diplomacy) elmi-analitik jurnalı, informasiya-analitik bülleteni, ilin yekunlarına dair pres-revizlər, müxtəlif mövzuda keçirilən forumlar üçün məruzələr və təqdimatlar. eləcə də digər informasiya xarakterli nəşrlər aiddir.

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin Təhlil və Strateji Araşdırmalar İdarəsi həm ölkədə, həm də xaricdə mövcud olan həm dövlət, həm də qeyri-dövlət yönü araşdırma mərkəzləri ilə, təşkilatlarla, institut və fondlarla qarşılıqlı əməkdaşlıq münasibətləri qurmuşdur. Bu əməkdaşlıq müxtəlif formalarda- qarşılıqlı məlumat mübadiləsinin, ortaq tədbirlərin, konfrans və dəyirmi masaların təşkilində, «Diplomatiya aləmi» elmi-analitik jurnalında məqalələrin nəşr edilməsində öz əksini tapır.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin
Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsi

Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsi 6 iyun 2001-ci il-də yaradılmışdır. Rəhbəri Daxili İşlər Nazirinin müavini,

polis general-mayoru Fazil Quliyevdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30.06.2011-ci il tarixli Fərmanı ilə «Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi haqqında Əsasnamə»si təsdiq edilmişdir. Əsasnamənin 3.1.2-ci bəndinə əsasən Daxili İşlər Nazirliyinə cinayətkarlığın vəziyyətinin təhlili, kriminogen durumun operativ və uzunmüddətli proqnozlarının hazırlanması və bu əsasda müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanlarına ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, cinayətkarlıqla mübarizənin səmərəliliyinin artırılması və səlahiyyətlərinə aid olan digər məsələlər barədə təkliflərin verilməsi vəzifəsi həvalə edilmişdir.

Bu istiqamətdə Nazirliyin xidmətlərinin, daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi (Mərkəz kimi) Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsi tərəfindən həyata keçirilir. Təşkilati-analitik iş və planlaşdırma funksiyaları Nazirliyin aparatında və ərazi polis orqanlarında eyni adlı qurumlara həvalə edilmişdir.

Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsinin: *Analitik iş şöbəsi, İnspeksiya, Nəzarət-əlaqələndirmə şöbəsi, Ştat xidməti, Metodiki bölmə- şöbələri* mövcuddur.

Baş Təşkilat-İnspeksiya İdarəsinin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

- respublikada, onun ayrı-ayrı bölgələrində, daxili işlər orqanlarının xidmət istiqamətləri və sahələrində əməliyyat şəraitinin kompleks təhlili, fəaliyyətin səmərəliliyinin artırılması üzrə təkliflərin hazırlanması;
- idarəçilik mexanizminin təkmilləşdirilməsi, nazirliyin aparatının xidmətlərinin tabelikdəki orqan və hissələrə təsirinin yüksəldilməsi üzrə görülən tədbirlərin təşkilati təminatı. Daxili işlər orqanlarının fəaliyyətində qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi və yayılması;
- kompleks tədbirlərin hazırlanması və icrasının təşkili, nazirliyin xidmətlərinin, hüquq-mühafizə fəaliyyətinin əsas yönümlərində hərəkətlərinin əlaqələndirilməsi;
- Nazirliyin aparatının xidmətlərində, daxili işlər orqanlarında kompleks, inspektor, nəzarət və məqsədli yoxlamaların keçirilməsi, əməli köməkliklər göstərilməsi, həvalə olunmuş vəzifə və funksiyaların faktiki icrasına nəzarət edilməsi. Bununla əlaqədar əməliyyat-xidməti fəaliyyətin bütün sahələri üzrə müvafiq sənəd və materialların tələb olunması və öyrənilməsi;
- Azərbaycan Respublikasında əməliyyat şəraiti (fövqəladə hadisələr, ağır cinayətlər və s.) haqqında məlumatların toplanmasının təşkili, onların təhlili, bunun əsasında Nazirin idarəçilik qərarlarının hazırlanması və onların icrasına nəzarət;
- Daxili İşlər Nazirliyi sistemində strukturun təkmilləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi üzrə təkliflərin işlənilib hazırlanması. Təşkilati-ştat fəaliyyətinin

- təhlili və ştat intizamına nəzarət, onun nəticələrinin qiymətləndirilməsi;
- fəvqəladə vəziyyət, həmçinin geniş miqyaslı kompleks əməliyyatların həyat keçirilməsi zamanı daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi;
- Nazirliyin əməliyyat-xidməti fəaliyyətinin planlaşdırılması;
- Nazirliyin xidmətlərinin, şəhər, rayon, nəqliyyatda daxili işlər orqanlarının müvafiq təşkilati-analitik xidmətlərinin fəaliyyətinin təşkilati-metodik təminatı.

Baş İdarə tərəfindən hər il respublikanın və onun ayrı-ayrı bölgələrinin əməliyyat şəraitinin, cinayətkarlığın dinamikası və strukturuna təsir göstərən ictimai-siyasi, iqtisadi-sosial, demoqrafik, coğrafi və digər faktorların, proseslərin təhlili və ümumiləşdirilməsi əsasında daxili işlər orqanlarının əməliyyat-xidməti fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, səmərəsinin artırılması yollarına dair təkliflər və s. sənədlər hazırlanmışdır.

Hər il Baş İdarə tərəfindən daxili işlər orqanlarında cinayətkarlığa qarşı mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının, ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin nəticələrinə dair ətraflı hesabat hazırlanır. Həmçinin, son 5 ildə «Azərbaycan Respublikası DIN-in Məlumat bülleteni»ndə Baş idarə əməkdaşlarının xidməti fəaliyyətin müxtəlif istiqamətləri üzrə 18 məqaləsi çap olunmuşdur.

Son 5 ildə polisin fəaliyyətinin əsas istiqamətləri, o cümlədən ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, cinayətlərin və digər hüquqpozumaların qarşısının alınması və açılması, yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmini sahələrində işin səmərəsinin artırılmasına, normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş *1200-dən çox sənəd layihəsinə* baxılaraq müvafiq təkliflər hazırlanmışdır. «DIN-in Məlumat bülleteni»nin 20 sayında 18 məqalə çap edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi (SAM)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi (SAM) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 12 noyabr 2007-ci il tarixli fərmanı əsasında yaradılmışdır. 31 May 2012-ci ildə Prezident İlham Əliyevin Sərəncamına əsasən, Fərhad Məmmədov Azərbaycan Respublikasının

Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin direktoru təyin edilmişdir.

SAM-ın fəaliyyəti daxili və xarici siyasət, təhlükəsizlik və iqtisadiyyat sahəsində müxtəlif məsələlərə dair yeni və müfəssəl təhlillərin aparılmasına yönəlmişdir. SAM, qeyri-kommersiya profilli tədqiqat mərkəzi kimi:

- milli, regional və qlobal məsələlərə dair elmi və innovativ tədqiqatlar aparır;
- intellektual dialoq məkanı kimi elmi müzakirələri stimullaşdırır;
- siyasi, iqtisadi, təhlükəsizlik və inkişaf məsələlərində ictimaiyyət üçün informasiya və təhlilin etibarlı mənbəyi kimi çıxış edir;
- qərar qəbul edənləri təhlil və praktiki tövsiyələrlə təmin edir.

Mərkəzdə üç elmi-tədqiqat şöbəsi fəaliyyət göstərir:

1. Daxili siyasətin təhlili şöbəsi.
2. Xarici siyasət məsələlərinin təhlili şöbəsi.
3. İqtisadiyyatın təhlili və qloballaşma məsələləri şöbəsi.

SAM fəaliyyət göstərdiyi beş illik müddət ərzində elmi-tədqiqat, analitik-informasiya, elmi-nəşriyyat və elmi təşkilatı istiqamətlər üzrə çoxşaxəli və səmərəli işlər həyata keçirir.

SAM müxtəlif *kitablar*, *akademik jurnallar*, *xüsusi nəşrlər* təsis edərək onları nəşr edir. “Azerbaijan Focus” jurnalı SAM-ın ilk nəşrlərindən biri olmaqla, 2009-2010-cu illərdə nəşr olunmuşdur. Hazırda Mərkəzdə iki akademik jurnal-“Caucasus International” və “Strateji təhlil” rüblük əsasda işıq üzü görür.

“**SAM-ın icmalı**” (**SAM Review**)» ingilis dilində xüsusi nəşr olaraq mərkəzin tədqiqatçıları və xarici ekspertlərin birgə hazırladığı təhlilləri özündə əks etdirir. “**SAM-ın şərhləri**” Mərkəzin əməkdaşlarının siyasi və iqtisadi məsələlərə dair təhlillərini özündə əks etdirən xüsusi nəşrdir.

AM-ın təşkilatçılığı ilə dünyanın bir sıra ölkələrində Azərbaycan haqqında nəşrlər də işıq üzü görür. Bu nəşrlər sırasında Argentina oxucusuna ilk dəfə təqdim edilmək üçün bu ölkədə nəşr olunan nüfuzlu *Historia* jurnalının bir buraxılışının xüsusi olaraq Azərbaycan tarixinə həsr edilməsini qeyd etmək olar.

Ötən müddət ərzində SAM həm beynəlxalq tərəfdaşlarla birlikdə, həm də müstəqil şəkildə bir sıra *kitablar* hazırlayaraq çap etmişdir.

Onlardan: *Azərbaycanda siyasi partiyalar: seçkidən seçkiyə; Demokratik cəmiyyətdə media: beynəlxalq və milli təcrübə; Azərbaycan-Türkiyə əlaqələri son 20 ildə: uğurlar və imkanlar; Azərbaycan – Avropa iddialı ölkə; Azərbaycan: müstəqilliyə gedən yol (Analitik icmal); Mayendorfdan Astanaya qədər: Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin prinsiplial aspektləri (От Майендорфа до Астаны: принципиальные аспекты Армяно-Азербайджанского Нагорно-Карабахского конфликта); 20 il ərzində Rusiya-Azərbaycan münasibətləri: tarix və perspektivlər; (Росси́ско –Азербайджан-*

ские отношения за 20 лет: история и перспективы); Cənubi Qafqaz: ərazi bütövlüyü, geosiyasi oyunlar və enerji; (Güney Kafkasya, Toprak bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji); Körfəz Əməkdaşlıq Şurası ölkələrində daxili vəziyyət və perspektiv inkişafın ssenariləri; Cənubi Qafqaz 2021: neft, demokratiya və geosiyasət (The South Caucasus 2021: Oil, Democracy and Geopolitics); Azərbaycan-Türkiye: Dostluk, Kardeşlik və Strateji Ortaklık; İnsan haqlarına dair beynəlxalq hüququn konstitusional hüququn milli sahələrinə təsiri, “Azərbaycan” ingilis dilində buklet-nəşri, ingilis dilində «İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (İƏT) ölkələrində dəyişikliklər və transformasiyalar. İƏT üzv ölkələrin beyn mərkəzlərinin 3-cü Forumu» adlı kitab ingilis dilində işıq üzü görmüşdür. (Change and Transformation in the Organization of Islamic Cooperation (OIC) Countries. 3rd Think Tank Forum OIC Member States. Baku, 2-3 March 2012.480 p.); «Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı təşəbbüsü: ümumi çərçivə və ya geniş imkanlar” ; məşhur siyasətşünas Strateji və Beynəlxalq Araşdırmalar Mərkəzinin idarə heyətinin üzvü, ABŞ prezidentinin təhlükəsizlik məsələləri üzrə keçmiş müşaviri Zbiqnev Bjezinskiyin «İkinci Şans» adlı kitabının Azərbaycan dilinə tərcüməsi və nəşrini qeyd etmək olar.

SAM həmçinin bir sıra **kitab təqdimatlarını** təşkil etmişdir: *2011-ci ildə Qafqaz Strateji Tədqiqatlar İnstitutu ilə birgə Yell Universitetinin professoru Firuz Kazımzadənin «Zaqafqaziya uğrunda mübarizə» (1917-1921, («Борьба за Закавказье» (1917-1921) kitabının, həmçinin 2012-ci ildə Taleh Ziyadov və Brenda Şafferin redaktorluğu ilə nəşr edilmiş «Resursların lənətinin fəvqündə» kitablarının təqdimatını və s.qeyd etmək olar.*

SAM mediada, “Facebook”, “Twitter” sosial şəbəkələrindəki səhifələrində və “YouTube” kanalında müvafiq auditoriya ilə daimi ünsiyyət qurmuşdur. SAM-in davamlı olaraq yenilənən internet səhifəsi də - <http://www.sam.gov.az/> - media ilə sıx əlaqələrə öz töhfəsini verir.

Yarandığı 5 il dövründə Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin dəvəti ilə ölkəmizə **dünyanın 53 ölkəsindən 220 nəfər xarici** qonaq gəlmişdir. Onlar SAM-in təşkil etdiyi dəyirmi masa, forum və beynəlxalq konfranslarda iştirak etmişlər. SAM-in tədbirlərində iştirak etmiş görkəmli siyasətçilərdən, beyn mərkəzi rəhbərlərindən, analitik və ekspertlərdən bir neçəsinin adı aşağıda qeyd edilmişdir: *Mark Qrosman* - hazırda ABŞ-ın Əfqanıstan və Pakistan üzrə nümayəndəsi, 1994-1997-ci illərdə ABŞ-ın Türkiyədəki səfiri, 1997-2000-ci illərdə ABŞ Dövlət katibinin Avropa məsələləri üzrə köməkçisi, 2001-2005-ci illərdə isə siyasi məsələlər üzrə müşaviri və “The Cohen Group” təşkilatının sədr müavini; *Albert Bressand* - ABŞ-ın Kolumbiya Universitetinin nəzdində “Enerji, Dəniz Nəqliyyatı və İctimai Siyasət

Mərkəzi”nin direktoru; *Natali Qule* - Fransa Senatının üzvü; *Riçard L. Moninqstar* - ABŞ-ın Dövlət Departamentinin Avrasiya Enerji Məsələləri üzrə xüsusi elçisi, hazırda ABŞ-ın Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri; *Corc Fridman* - “Stratfor” İnformasiya-Analitik Agentliyinin prezidenti; *Bülənt Araz* - Türkiyə Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyinin Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin direktoru; *Fyodor Lukyanov*- «Rusiya qlobal siyasətdə» jurnalının baş redaktoru.

**SAM-ın beyn mərkəzləri və beynəlxalq təşkilatlarla
imzaladığı memorandum və sazişlər**

1. Türkiyə Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi Strateji Araşdırmalar Mərkəzi ilə Əməkdaşlığa dair Memorandum, 7 mart 2011-ci il;
2. Rusiya Strateji Araşdırmalar İnstitutu ilə Əməkdaşlığa dair Memorandum, 14 mart 2011
3. İtaliyanın Beynəlxalq Siyasi Araşdırmalar İnstitutu ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, 8 noyabr 2011-ci il;
4. Argentina Beynəlxalq Münasibətlər Şurası ilə Əməkdaşlıq və Elmi Mübadilə haqqında Saziş, 22 noyabr 2011-ci il;
5. Yunanistanın «Qara Dəniz Beynəlxalq Araşdırmalar Mərkəzi» ilə Əməkdaşlıq və Akademik Mübadilə haqqında saziş, 29 noyabr 2011-ci il;
6. Polşanın Varşava Universiteti Siyasi Təhlillər Mərkəzi ilə Elmi-Tədqiqat Sahəsində Əməkdaşlıq haqqında Saziş, 15 dekabr 2011-ci il;
7. ABŞ-ın “STRATFOR” Analitik Mərkəzi ilə Əməkdaşlıq haqqında Saziş 23 dekabr 2011-ci il;
8. İslamabad Siyasi Tədqiqatlar İnstitutu (İSTİ) ilə Əməkdaşlıq haqqında Əsas Saziş, 3 mart 2012
9. Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar İnstitutu ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, 3 mart 2012-ci il;
10. Qırğızıstan Respublikasının Milli Strateji Araşdırmalar İnstitutu ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, 3 mart 2012-ci il;
11. Dialoq və Əməkdaşlıq uğrunda İslam Konfransı Gənclər Forumu ilə “Xocalı – hüquqi təhlil” Tədqiqat Layihəsinə Birgə Sponsorluq Edilməsinə dair Protokol, 3 mart 2012-ci il;
12. Finlandiyanın Helsinki Universitetinin Aleksanteri İnstitutu (AI) ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, 2 aprel 2012-ci il;
13. Fransa Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu ilə Əməkdaşlığa dair Saziş, 12 aprel 2012
14. Ukrayna Prezidenti yanında Milli Strateji Araşdırmalar İnstitutu ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, 30 may 2012-ci il;

15. Gürcüstanın Strateji və Beynəlxalq Araşdırmalar Fondu (GSBAF) ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, 28 iyun 2012-ci il;
16. Beynəlxalq Soyqırım və Kütləvi Qırğınları Araşdırma Fondu ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, 4 sentyabr 2012-ci il;
17. Rusiyanın Siyasi Tədqiqatlar Mərkəzi-“PİR SENTER” ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, 30 oktyabr 2012-ci il;
18. Çin Xalq Respublikası Müasir Beynəlxalq Münasibətlər Akademiyası ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu,; Pekin, 21 yanvar 2013-cü il;
19. Çin Xalq Respublikası Sosial Elmlər Akademiyası Rusiya. Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya İnstitutu ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu,; Pekin 22 yanvar 2013-cü il;
20. İraq Strateji Araşdırmalar Qrupu ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu,; Bağdad, 23 fevral 2013-cü il;
21. Koreya Beynəlxalq İqtisadi Siyasət İnstitutu ilə Əməkdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu, Baki 3 iyul 2013-cü il.

Beynəlxalq konfranslar:

2008-ci ildə 4, 2009-cu ildə 1, 2010-cu ildə 8, 2011-ci ildə 8, 2012-ci ildə 15 beynəlxalq konfrans keçirilmişdir. Beş il ərzində 36 beynəlxalq konfrans (o cümlədən onlardan 21-i ölkəmizdə) təşkil edilmişdir.

SAM beynəlxalq forumlarla *akademik tərəfdaşlıq formatında* da çalışmağa önəm verir. SAM Almaniyanın Frankfurt şəhərində keçirilən “Frankfurt Qaz Forumu”-nun akademik tərəfdaşdır.

Dəyirmi Masalar/Panel müzakirələri. 2008-ci ildə 10 dəyirmi masa, 2009-cu ildə 14, 2010-cu ildə 18, 2011-ci ildə 13, 2012-ci ildə 21 dəyirmi masa keçirilmişdir. Cəmi 80-ə yaxın dəyirmi masa keçirilmişdir.

SAM-in elmi-tədqiqat fəaliyyəti. Mərkəzdə daxili və xarici siyasət, iqtisadiyyatın təhlili və qloballaşma məsələləri şöbələri tərəfindən uzunmüddətli və qısamüddətli elmi tədqiqat layihələri həyata keçirilmiş, əksəriyyəti xarici dildə olmaqla çoxsaylı elmi məqalələr çap edilmiş, açıq və qapalı xarakterli olmaqla hesabat və arayışlar hazırlanmış, elektron mediada mütəmadi təhlillər və müsahibələr verilmişdir.

SAM-ın *daxili siyasətin təhlili* sahəsində apardığı elmi-tədqiqat layihələri cəmiyyətdə baş verən proseslərin obyektivliyini və ictimai rəyin öyrənilməsinin vacibliyini nəzərə alaraq əksər hallarda sosioloji sorğuların keçirilməsi ilə reallaşdırılmışdır. “Azərbaycan dövlətinin daxili siyasət strategiyasının prioritet istiqamətləri” problem istiqaməti üzrə 10-a yaxın sosioloji sorğu-tədqiqat layihəsi həyata keçirilmişdir.

SAM tərəfindən ölkədə və xaricdə təhsil alan tələbələr arasında analitik məqalə müsabiqəsi keçirilmişdir. Müsabiqənin məqsədi: Azərbaycanda siyasət, tarix, hüquq, fəlsəfə, beynəlxalq hüquq və beynəlxalq münasibətlər, iqtisadiyyat sahəsində təhsil alan gənclərin analitik təhlil vərdişlərinin və qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi və stimullaşdırılması, yeni istedadların aşkara çıxarılması olmuşdur. İştirakçılarının sayı 100-ə yaxın olan müsabiqəyə ölkə və xarici ali məktəbləri fəal surətdə qatılmışlar.

Xarici siyasət məsələlərinin təhlili sahəsində son illərdə xarici siyasət sahəsində aparılan elmi tədqiqatlarda Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələri, onun regiondakı geosiyasi mövqeyi, sülh və milli təhlükəsizlik məsələləri, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli yolları və s. mövzular daha çox gündəmdə olmuşdur. Dünyada və xüsusilə Cənubi Qafqazda cərəyan edən siyasi proseslərin diqqətlə müşahidəsi və onların təhlili, proqnozlaşdırılması, Azərbaycanın beynəlxalq əhəmiyyətli məsələlərdə rolu və mövqeyinə dair tədqiqatların aparılması prioritetlər sırasında olmuşdur.

SAM-da İqtisadiyyatın təhlili və qloballaşma məsələləri üzrə elmi-tədqiqat fəaliyyətinə gəldikdə, hesabat dövründə Azərbaycanın enerji siyasəti, onun dünya iqtisadiyyatında, xüsusən Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində rolu və mövqeyi, Xəzər-Qara Dəniz enerji dəhlizi, regional enerji layihələri, beynəlxalq neft-qaz şirkətlərinin əməkdaşlıq imkanları və digər mühüm məsələlər təhlil edilmişdir. Həmçinin Azərbaycanın sabit makroiqtisadi inkişafı, qlobal dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası, dövlətin enerji siyasətinin yeni strateji istiqamətləri, alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafı, iqtisadiyyatda şaxələnmə və bir sıra digər mövzuların araşdırılması prioritetlər sırasında olmuşdur. Azərbaycanın sosial-iqtisadi göstəricilərinə dair ingilis və rus dillərində, xüsusilə, xarici ekspert auditoriyası üçün nəzərdə tutulmuş elmi şərhlər verilmiş, hesabatlar və multimedia vəsaitləri hazırlanmışdır. Bu sahə üzrə aşağıda qeyd olunan layihələr həyata keçirilmişdir.

SAM “Qlobal Beyin Mərkəzləri” reytingində

2012-ci ildə Prezident yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi (SAM) dünyanın ən güclü beyin mərkəzlərindən biri seçilmişdir. Pensilvaniya Universiteti tərəfindən (hər il 6 mindən artıq beyin mərkəzi və 2 min eksperti cəlb etməklə) hazırlanan beyin mərkəzlərinin ən mötəbər reytingində yer almışdır. SAM Pensilvaniya Universitetinin hesabatında dünyanın 150 ən yaxşı beyin mərkəzlərinin siyahısında 124-cü təşkilat kimi qərar tutur. SAM MDB məkanında Rusiya istisna olmaqla, bütün ölkələrin beyin mərkəzlərini geridə qoyur. Bundan başqa SAM

həm də Mərkəzi və Şərqi Avropanın 60 ən yaxşı beyin mərkəzinin siyahısında Azərbaycandan yeganə təmsilçi olaraq 32-ci yeri tutur. Bu siyahıda da MDB-də Rusiya beyin mərkəzləri istisna olmaqla SAM-in rəqibi yoxdur.

SAM-ın yer aldığı daha bir reyting dünyanın ən yaxşı dövlət beyin mərkəzlərinin siyahısıdır. Bu siyahıda SAM dünyada 32-ci, Avropada isə 10-cu yeri tutur. Dünyanın ən yaxşı dövlət beyin mərkəzlərinin siyahısında postsovet məkanından yalnız Rusiya təşkilatları SAM-la rəqabət apara bilib. Pensilvaniya Universitetinin hesabatında SAM həmçinin dünyanın 51-ci ən yaxşı vəkillik kampaniyası aparən təşkilatı seçilib.

Müqayisələr əsasında müəyyənləşdirmək olar ki, yaranmasının 5-ci ilində SAM Cənubi Qafqazın ən güclü beyin mərkəzinə çevrilə bilmişdir.

Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutu

Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 2 oktyabr 1964-cü il tarixli 685 sayılı qərarı ilə Dövlət İqtisadiyyat və Planlaşdırma Komitəsinin Elmi-Tədqiqat İqtisadiyyat İnstitutu yaradılmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında” 28 dekabr 2006-cı il tarixli 504 sayılı Fərmanı ilə Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar Mərkəzinin və Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Elmi-Texniki İnformasiya və Texniki Tədqiqatlar İnstitutunun bazasında Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutu (İİETİ) yaradılmışdır.

İİETİ-nin qeydiyyatı Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin 04 may 2007-ci il tarixli 216 sayılı əmri ilə təsdiq edilmişdir. İnstitutun indiki rəhbəri i.e.d. Vilayət Vəliyevdir.

İİETİ-nin əsas fəaliyyət istiqaməti sosial-iqtisadi profillidir.

İnstitutun əsas məqsədi və vəzifələri Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişaf siyasətinin strategiyasının elmi əsaslarının işlənilib hazırlanması, ölkədə davamlı və dinamik iqtisadi inkişafın təmin olunmasının, o cümlədən iqtisadi islahatların həyata keçirilməsinin strategiya və taktikasının elmi əsaslarının işlənilməsidir.

İİETİ-nin illik büdcəsi 700.000 manatdan artıqdır. Qərargahı AZ 1011, Bakı şəhəri, H.Zərdabi prospekti, 88a ünvanında yerləşir. Qərargahda otaqların sayı 42-dir, müasir tələblərə cavab verən 75 dəst kompüter və 6144 / 1024 kbps sürətli internetlə təchiz olunmuşdur. Rəsmi internet səhifəsi www.ier.az-dır. Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı 77 (o cümlədən 40-dan çox tədqiqatçı), müqavilə əsasında işləyən əməkdaşlarının sayı 7-dir.

İnstitutda 10 şöbə fəaliyyət göstərir. Elmi-tədqiqat şöbələri: 1) Makroiqtisadi tədqiqatlar; 2) Sahibkarlıq və regional inkişaf problemləri; 3) Qeyri-neft sahələrinin inkişaf problemləri; 4) Davamlı inkişaf problemləri; 5) Statistika və analitik təhlil; Digər şöbələr: 6) Tədris və koordinasiya; 7) Kitabxana; 8) Mühəsibatlıq; 9) Ümumi şöbə; 10) Təsərrüfat-təminat.

İnstitut xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən aşağıdakı təhsil, elmi-tədqiqat və digər qurumlarla rəsmi əməkdaşlıq edir: Türkiyə Respublikasının Kalkınma Bakanlığı (keçmiş Dövlət Planlama Təşkilatı), Mərmərə, Qazi, İstanbul universitetləri, Almaniyanın İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutu (DIW ECON), Çin Sosial Elmlər Akademiyasının İqtisadiyyat İnstitutu, Moldova Elmlər Akademiyasının İqtisadiyyat, Maliyyə və Statistika İnstitutu, Ukrayna İqtisadiyyat Nazirliyinin Elmi-Tədqiqat İqtisadiyyat İnstitutu, Koreyanın Beynəlxalq İqtisadi Siyasət İnstitutu (KIEP), Qazaxıstanın “İqtisadi Tədqiqatlar İnstitutu” Səhmdar Cəmiyyəti və Brüssel Universitetinin təsisçisi olduğu “EcoMod” mərkəzi və s.

İnstitutun əməkdaşları xarici ölkələrə il ərzində 20-dən çox rəsmi səfər edirlər. Son 1 ildə 10-a yaxın tədqiqat layihəsi həyata keçirilmişdir. Bu tədqiqat layihələri əsasən aşağıdakı mövzuları əhatə etmişdir: ümumi tarazlıq modellərinin işlənilməsi, iqtisadi modelləşdirmə, investisiyalar, regionların inkişafı, kənd təsərrüfatı, aqrar-sənaye, qeyri-neft sektorunun rəqabətqabiliyyətliliyi, davamlı inkişaf, insan inkişafı və s.

İİETİ-nin təşkil etdiyi elmi konfranslar:

- 1) “Regionlarda ixrac yönümlü məhsul istehsalı: mövcud potensial və perspektivlər”;
- 2) “Azərbaycanda milli iqtisadiyyatın modernləşmə problemləri: mövcud vəziyyət və gələcək perspektivlər”;
- 3) “Qloballaşma şəraitində sosial-iqtisadi inkişaf”;
- 4) “Azərbaycan Respublikasının regionlarının investisiya potensialından səmərəli istifadənin artırılması imkanları” və “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” çərçivəsində görülən işlər, nailiyyətlər və perspektivlər”;

5) “Regional sahibkarlığın inkişafında təbii fəlakətlərlə bağlı risklər, onların idarə edilməsi və dövlət dəstəyi”.

İİETİ tərəfindən çap edilmiş hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı və onların mövzuları:

1 kitab: “Xətti cəbr və iqtisadi modellər”, 5 əsas nəticə: 1. Qeyri-neft sektorunun, o cümlədən kənd təsərrüfatının 55 məhsul növü üzrə “Məhsul istehsalı və xidmətlərin göstərilməsinin məhsullararası balans cədvəlləri” tərtib edilmiş və onun əsasında müvafiq “Xərclər-buraxılış” modeli və onun qoşması, “Tarazlı qiymətlər” modeli realizasiya edilmişdir; 2. “Xərclər-buraxılış”, “Tarazlı qiymətlər” modeli 25 və 101 iqtisadi fəaliyyət sahəsi üzrə, “Əmək balansı” modeli isə 15 sahə üzrə qurularaq realizasiya edilmişdir; 3. İqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin inkişafına investisiya qoyuluşunu stimullaşdıran birbaşa vergi dərəcəsinin optimal səviyyəsinin müəyyən edilməsinin iqtisadi-riyazi modeli təklif edilmişdir; 4. Resursla zəngin olan ölkələrdə resurs gəlirlərinin təsiri altında formalaşan inflyasiya səviyyəsini müəyyən etmək üçün ənənəvi metodologiyalara alternativ olan yeni metodoloji yanaşma təklif edilmişdir; 5. Qeyri-neft sektorunun fiskal və monetar siyasət elementlərindən asılılığının ekonometrik modelləri qurulmuşdur.

Qeyd edək ki, İİETİ-nin əldə etdiyi elmi nailiyyətlər hər il Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası tərəfindən tərtib edilən respublikada aparılan elmi-tədqiqat işlərinin əsas nəticələri haqqında illik Hesabatda əksini tapmışdır. Mərkəz əməkdaşlarının 10-a yaxın məqaləsi müxtəlif elmi jurnallarda dərc edilmişdir.

İİETİ tərəfindən İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə mütəmadi olaraq makroiqtisadi siyasət, investisiyalar, sahibkarlıq, regionların inkişafı, sosial və digər sahələr üzrə təhlil və tövsiyələr təqdim olunur.

Həyata keçirilmiş layihələrin əsas maliyyə bazası dövlət büdcəsi və beynəlxalq təşkilatlardır.

İnstitut BMT-nin İnkişaf Proqramının (UNDP-in) dəstəyi ilə “Qeyri-neft sektorunun rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi” layihəsini həyata keçirmişdir. Hazırda dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına 4 layihə və iş planına uyğun olaraq 5 istiqamətdə tədqiqat işi həyata keçirilir.

İnstitut 5 il ərzində 20-dən çox tədqiqat layihəsi, 10-a yaxın elmi konfrans həyata keçirmiş, 3 kitab, 30-dan çox elmi məqalə çap etdirmişdir.

İİETİ Azərbaycanda fəaliyyət göstərən “beyin mərkəzləri” arasında daha sıx əməkdaşlığın tərəfdarı kimi çıxış edir və mütəmadi olaraq dəyirmi masaların və konfransların keçilməsini dəstəkləyir. İnstitutda tərəfdaşlarla birgə layihələrin həyata keçirilməsi təcrübəsi mövcuddur və yerli tədqiqat mərkəzləri ilə də əməkdaşlıqda maraqlıdır.

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi yanında Maliyyə Elm-Tədris Mərkəzi (METM)

Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi yanında Maliyyə Elm-Tədris Mərkəzi (METM) 05 iyun 2002-ci il tarixində yaranmış və qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin hazırkı rəhbəri Hüseynov Elman İslam oğludur.

Mərkəzin ünvanı- Az 1154, Bakı şəhəri, Heydər Əliyev prospekti 50 yeni 10), rəsmi veb-səhifəsi: www.tedris-maliyye.gov.az-dir.

Hazırkı dövrdə maliyyə vəsaitlərinin, xüsusilə də dövlət maliyyəsinin proqnozlaşdırılması, icrası və istifadəsinə nəzarət eləcə də beynəlxalq və milli mühasibat uçotu standartlarının tədrisi sahəsində Azərbaycanın təlim xidmətləri bazarında aparıcı rola malik olan Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi yanında Maliyyə Elm- Tədris Mərkəzi (METM) uzun bir tarixi yol keçmişdir. SSRİ Maliyyə Nazirliyinin “Maliyyə orqanlarının işçiləri üçün qısamüddətli kursların və iqtisadi seminarların təşkili haqqında” 09 fevral 1968-ci il tarixli 36 sayılı məktubuna uyğun olaraq, Azərbaycan SSR Maliyyə Nazirliyinin 31 mart 1968-ci il tarixli A-13 sayılı əmri ilə Azərbaycan SSR Maliyyə Nazirliyinin Maliyyə sistemi işçilərinin daimi fəaliyyət göstərən təkmilləşdirmə kursu yaradılmış və həmin dövrdən fəaliyyətə başlamışdır. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin 30 sentyabr 1996-cı il tarixli 66 sayılı əmri ilə “Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin Maliyyə sistemi işçilərinin daimi fəaliyyət göstərən təkmilləşdirmə kursu” “Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin İxtisasartırma Kursu adlandırmışdır.” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 05 iyun 2002-ci il tarixli 91 sayılı qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin İxtisasartırma Kursunun bazasında METM yaradılmışdır.

METM fəaliyyət müddəti ərzində təqdim etdiyi xidmətin keyfiyyətini ön plana çəkərək, yüksək peşəkar təlimçilərlə işləməyə üstünlük vermişdir. Bu gün yüksək peşəkar təlimçilər komandası ilə işləyən METM maliyyə idarəetməsi, beynəlxalq və milli mühasibat uçotu sahəsində kurs və sertifikatıya proqramları, eləcə də xüsusi sifarişlər üzrə hazırlanan mövzular üzrə təlimlər təşkil edir. Əsas fəaliyyət istiqaməti iqtisadi yönlü, əsas məqsədi və vəzifələri isə aşağıdakılardır:

- maliyyə işçilərinin peşə hazırlığının təkmilləşdirilməsini, yenidən hazırlanmasını, o cümlədən əlavə təhsilinin təşkilini həyata keçirmək;
- dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatların, habelə digər dövlət idarə və

müəssisələrinin maliyyə və mühasibat işçilərinin Bütçə Təşkilatları üçün Milli Mühasibat uçotu Standartları əsasında fəaliyyət göstərə bilmələri üçün sertifikatlaşdırılmasını aparmaq, peşəkarlıq dərəcəsinin artırılması üçün təlimlər təşkil etmək və müvafiq tədris vəsaitlərini hazırlamaq;

- Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslərdə, filial, nümayəndəliklərdə, hüquqi şəxs yaratmayan birliklərdə, qeyri-hökumət təşkilatlarında, habelə digər sahələrdə çalışan mühasiblərin Kommersiya və Qeyri-Hökumət Təşkilatları üçün Milli Mühasibat uçotu Standartları və Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartları əsasında fəaliyyət göstərə bilmələri üçün onların sertifikatlaşdırılmasını həyata keçirmək, peşəkarlıq dərəcəsinin artırılması üçün təlimlər təşkil etmək və müvafiq tədris vəsaitlərini hazırlamaq; Mərkəzin nizamnaməsi - Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinin 13 oktyabr 2009-cu il tarixli İ-125 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Kadr resurslarına gildikdə, daimi işləyən əməkdaşların sayı – **21**, müddətli müqavilələr əsasında işləyən əməkdaşların sayı – 50(müəllimlər)-dir.

Mərkəzdə 3 şöbə: **Elmi-tədqiqat; Tədris və metodika; Maliyyə və təsərrüfat beynəlxalq əlaqələri**- fəaliyyəti göstərir

Mərkəzdə **maliyyə və mühasibat uçotu üzrə aparılan araşdırmalar nəticəsində** çap edilmiş hesabat, məqalə və kitabların sayı - **11-dir**. Hal-hazırda mərkəzdə **Korporativ və Bütçə sektorunda Hesabatlılıq Layihəsi** həyata keçirilir.

Beynəlxalq əməkdaşlığı özünün prioritet istiqamətlərindən hesab edərək METM 2002-2012-ci illər ərzində bir sıra beynəlxalq maliyyə institutları ilə qarşılıqlı əlaqələr qurmuşdur. Respublikamızda mühasibat uçotu sistemində aparılan islahatların davamı kimi 2011- ci ildən Dünya Bankı ilə Azərbaycan Hökuməti arasında sazişə uyğun olaraq, Korporativ və Bütçə Sektorlarında Hesabatlılıq layihəsi (KBSHL) çərçivəsində METM-in təşkilat strukturu, maddi texniki bazası yenidən qurulmuş, fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi sənədlər ən yaxşı beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin Vergi Siyasəti və Strateji araşdırmalar Baş İdarəsi (AR VN VSSA)

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11 fevral 2000-ci il tarixli Fərmanı ilə Baş Dövlət Vergi Müfəttişliyinin bazasında ölkədə dövlətin vergi siyasətinin

həyata keçirilməsini təmin edən və bu sahədə dövlət nəzarətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı-Vergilər Nazirliyi yaradılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin strukturunda Vergi siyasəti və strateji araşdırmalar Baş İdarəsi fəaliyyət göstərir. Baş idarənin rəisi Akif Fərhad oğlu Musayevdir. Rəsmi internet sahifəsi: <http://www.taxes.gov.az/?name=haqqinda&cat=8&lang-dir>.

Azərbaycan Respublikası vergilər nazirinin 12 may 2011-ci il tarixli 1117040100730700 nömrəli əmri ilə Baş İdarənin Əsasnaməsi təsdiq edilmişdir.

Əsasnaməyə görə Vergilər Nazirliyinin Vergi siyasəti və strateji araşdırmalar baş idarəsinin *fəaliyyət istiqamətləri*:

Müvafiq sahədə vergi siyasətini formalaşdırır və həyata keçirilməsi üçün Vergilər Nazirliyinin rəhbərliyinə təkliflər vermək; Vergi qanunvericiliyi və vergi inzibatchılığının təkmilləşdirilməsi sahəsində öz səlahiyyətləri daxilində tədbirləri həyata keçirmək; Fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və monitorinqini həyata keçirmək; Vergi məsələləri ilə bağlı strateji araşdırmalar və tədqiqatlar aparmaq və s.-dir.

Vergilər Nazirliyi Vergi siyasəti və strateji araşdırmalar Baş İdarəsinin funksiyalarına:

- Vergilər Nazirliyinin inkişaf konsepsiyasını hazırlamaq və onun həyata keçirilməsini öz səlahiyyətləri daxilində təmin etmək;
- Vergi siyasətinin əsas istiqamətlərini müəyyən etmək, vergi qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə təhlil və araşdırmalar aparmaq;
- Vahid vergi siyasətinin həyata keçirilməsi istiqamətində Vergilər Nazirliyi ilə Azərbaycan Respublikasının qanunverici və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları arasında əlaqələndirmə işini təşkil etmək;
- Vergi sisteminin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsini həyata keçirmək və bu sahədə tədqiqatlar aparmaq;
- Strateji araşdırma və tədqiqatlar sahəsində həyata keçiriləcək vergi siyasətinin prioritet istiqamətlərini müəyyən etmək və bu sahədə təkliflər vermək;
- Dövlət proqramlarında və digər rəsmi sənədlərdə Vergilər Nazirliyinə həvalə edilmiş tədbirlərin icrasını təşkil etmək və bu sahədə görülmüş işlər barədə hesabatların aidiyyəti üzrə təqdim olunmasını təmin etmək;
- Avropa İttifaqına inteqrasiya siyasəti çərçivəsində aidiyyəti üzrə Vergilər Nazirliyi tərəfindən həyata keçiriləcək tədbirlərin nazirlik daxilində koordinasiyasını təşkil etmək və bu sahədə vergi sisteminin inkişafı istiqamətində strateji araşdırmalar və tədqiqatlar aparmaq və s. daxildir.

Baş idarənin strukturu

Baş idarənin strukturuna 2 idarə (Strateji araşdırmalar idarəsi, Vergi siyasəti idarəsi) və 1 şöbə (Fəaliyyətin qiymətləndirilməsi şöbəsi) daxildir.

Strateji araşdırmalar idarəsinin tərkibinə 3 şöbə (Real sektorun monitorinqi şöbəsi, Makroiqtisadi diaqnostika və iqtisadi icmal şöbəsi, Vergi potensialının və iqtisadi inkişafın qiymətləndirilməsi şöbəsi), Vergi siyasəti idarəsinin tərkibinə 3 şöbə (Qanunvericiliyin monitorinqi və təkmilləşdirilməsi şöbəsi, Vergi inzibətçiliyin təkmilləşdirilməsi şöbəsi, Dövlət orqanları, bələdiyyələr və vergi ödəyiciləri ilə iş şöbəsi) daxildir.

Baş idarənin strukturuna daxil olan şöbələrin vəzifələrinə gəldikdə isə, Strateji araşdırmalar idarəsinin vəzifələrindən bəzilər aşağıdakılardır:

Dövlətin həyata keçirdiyi iqtisadi siyasətə müvafiq olaraq vergi ödəyicilərinin fəaliyyətinə fiskal təsirini təhlil etmək;

Vergi ödəyicilərinin maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsini və mikrosəviyyədə tələb və təklifin dəyişməsi əsasında iqtisadi konyukturun təhlilini və proqnozlaşdırılmasını həyata keçirmək;

Ölkə səviyyəsində ümumiqtisadi proseslərin real inkişafı nəzərə alınmaqla aparılan büdcə-vergi siyasətinin effektivliyinin qiymətləndirilməsini həyata keçirmək;

İqtisadiyyatın real sektorunda baş verən dəyişikliklərin büdcə gəlirlərinin formalaşmasına təsirinin mümkün risklərinin qiymətləndirilməsini həyata keçirmək;

Real sektorun monitorinqini apararaq müvafiq statistik məlumatları toplamaq, emal və tədqiq etmək, bu məlumatların aidiyyəti üzrə istifadə olunması ilə bağlı təkliflər vermək;

Makroiqtisadi göstəriciləri təhlil etmək, makroiqtisadi və fiskal siyasət strategiyasını araşdırmaq;

Vergi siyasətinin effektivliyinin diaqnostikasını aparmaq, onun mexanizminin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflər vermək;

Beynəlxalq və yerli təşkilatların makroiqtisadi sahədə Azərbaycan Respublikası ilə bağlı hesabatlarını tədqiq və təhlil etmək, bununla əlaqədar müvafiq hesabatların hazırlanmasını təmin etmək;

Vergi potensialının müəyyən edilməsi üçün metodologiyanın hazırlanmasını, mütəmadi təkmilləşdirilməsini və tətbiqini həyata keçirmək;

İqtisadiyyatın, o cümlədən vergi sisteminin inkişafının monitorinqini aparmaq, daxili meylləri və riskləri qiymətləndirmək;

Vergi sisteminin inkişafı icmalını və digər analitik hesabatların hazırlanmasını təmin etmək;

***Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında
Tədqiqatlar və İnkişaf Mərkəzi (ARMB TİM)***

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Tədqiqatlar və İnkişaf Mərkəzi (ARMB TİM) 2010-cu ildə yaradılmışdır. Mərkəzi Bankın Tədqiqatlar və İnkişaf Mərkəzi yeni yaranmasına baxmayaraq, ölkədə iqtisadi siyasətin araşdırılması üzrə mühüm beyin mərkəzlərindən birinə çevrilməkdədir.

Mərkəzin əsas funksiyaları mühüm araşdırmaların, elmi axtarışların aparılmasına, müasir tədrisin və resursların inkişafına və təşviqinə təkən verməkdir.

Mərkəz Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının qərar qəbulunun məlumatlandırılması, eyni zamanda, iqtisadi və maliyyə savadlılığının inkişafı üzrə geniş strategiyanı, tətbiqi empirik tədqiqatların aparılmasını, ixtisaslaşdırılmış və professional treninqləri həyata keçirir, elmi ictimaiyyət və qərar qəbul edən şəxslər arasında dialoq və müzakirələr təşkil edir.

Mərkəzdə makroiqtisadi araşdırmalar, iqtisadi inkişaf və sosial problemlər, beynəlxalq iqtisadiyyat, maliyyə sabitliyinin metodologiyası, maliyyə sektorunda araşdırmalar şöbələrini birləşdirən Araşdırmalar Departamenti və tədris, resurslar və xüsusi layihələr üzrə şöbələri birləşdirən İnkişaf Departamenti fəaliyyət göstərir.

AMB-nin müvafiq tədqiqat və analitik strukturları son illər makroiqtisadi siyasətin empirik əsaslarının öyrənilməsi, pul siyasəti və onun təsirlərinin ekonometrik təhlili, makroiqtisadi stimulyasiya və proqnozlaşdırma modellərinin qurulması, bank sektorunda maliyyə dayanıqlığının tədqiqi, qlobal iqtisadiyyatın və müxtəlif sosial-iqtisadi inkişaf məsələlərinin araşdırılması istiqamətində müxtəlif tədqiqat layihələrini həyata keçirirlər. Bu araşdırmalar iqtisadi məsələlərin elmi cəhətdən öyrənilməsi və qiymətləndirilməsində, iqtisadi nəzəriyyə və praktikanın sintezinə imkan verən yanaşmaların formalaşmasında, cəmiyyətdə iqtisadi biliklərin yayılmasında mühüm rol oynayır.

Mərkəz makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin idarə olunması potensialının artırılmasına yönələn institusional proqramlar və layihələr həyata keçirir. İnsan kapitalının idarə olunması üçün mühüm innovasiyalar təşviq edir, ayrı-ayrı funksiyalar üzrə idarəçilik və biznes prosesləri əsaslı şəkildə təkmilləşdirir.

Bütövlükdə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı son üç il ərzində iqtisadiyyatın müxtəlif məsələləri üzrə 40-dan çox tədqiqat işləri aparılmışdır. Bu tədqiqat işləri 30-dan artıq iqtisadçı-tədqiqatçı tərəfindən həyata keçirilmişdir. Onlar beynəlxalq səviyyəli nəşrlərdə və intellektual tədbirlərdə fəal iştirak etmişlər.

Tədqiqatlar və İnkişaf Mərkəzi **makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinə dair** aşağıdakı **modelləri** hazırlamışdır:

1. Manatın real effektiv valyuta məzənnəsinin tarazlıq səviyyəsi və məzənnə uyğunsuzluğunun qiymətləndirilməsi;
2. Manatın məzənnəsinin inflyasiyaya ötürücülük qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi
3. İnflyasiya;
4. Dinamik stoxastik ümumi tarazlıq ;
5. Məcmu buraxılış kəşiri;
6. Pula tələb;
7. Makro stress-testləşmə;
8. Maliyyə sabitliyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə istifadə edilən indekslər.

Mərkəzi Bankın analitik tədqiqatlar aparan şöbələri 2013-cü ildə Azərbaycanda daha bir neçə iqtisadi modellərin qurulmasını planlaşdırır. İlin sonuna kimi Azərbaycanın Mərkəzi Bankının “Azərbaycan Dinamik Stoxastik Ümumi Tarazlıq (DSÜT) modeli”nin tətbiqinə başlanılması, ölkədə maliyyə risklərinin ölçülməsi ilə bağlı yeni modelin tamamlanması da nəzərdə tutulur.

Aparılan tədqiqat işlərinin metodoloji bazası daim beynəlxalq ekspertizadan keçirilir. Dünyanın nüfuzlu bankları, beyin mərkəzləri ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq əlaqələri qurulur. Bu fəaliyyətin məntiqi davamı olaraq, Azərbaycan Mərkəzi Bankı “Mərkəzi Bank və İqtisadiyyat” adlı rüblük elektron jurnalın nəşrinə başlamışdır. Jurnal maliyyə-bank sektorunun və iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin nəzəri-praktiki aspektlərini, qlobal iqtisadi proseslərin, iqtisadi inkişafın və iqtisad eliminin müxtəlif məsələlərini özündə əks etdirən məqalələri və tədqiqatları əhatə edir.

Tədqiqatlar və İnkişaf Mərkəzi qlobal bazarlar, dünya iqtisadiyyatında tsiklik və transformasiya prosesləri, qlobal makroiqtisadi siyasətlər, ölkə iqtisadiyyatında aktual məsələlərin fundamental tədqiqi, modelləşdirmə və empirik tədqiqatlar sahəsində məqsədyönlü işlər haqqında informasiyanı ictimaiyyətə çatdırmaq üçün 2013-cü ildən etibarən rüblük “Tədqiqat bülleteni”nin buraxılışına başlamışdır. Bülletenin birinci hissəsində bir qayda olaraq, dünya iqtisadiyyatında və maliyyə sistemində son proseslərin qısa icmalı, habelə iqtisadi tədqiqatlar sahəsində dünyanın beyin mərkəzləri və mərkəzi banklarından ən son xəbərlər

və araşdırmalar əks olunur. Bülletenin ikinci hissəsində isə Azərbaycan Mərkəzi Bankında aparılmış yeni tədqiqatlar haqqında xülasələr yerləşdirilmişdir. Bülletendə qlobal beyin mərkəzlərinin araşdırmalarının və analitik hesabatlarının icmallaşdırılması, Mərkəzi Bankda aparılmış tədqiqat layihələrinin xülasə şəklində ümumiləşdirilməsi əks olunur.

Aparılan işlər barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılması bir tərəfdən qlobal və milli iqtisadiyyat haqqında ən mühüm informasiyanın istifadəçilərə ötürülməsində, digər tərəfdən isə peşəkar auditoriyanın fundamental tədqiqatlarda tətbiq olunan yanaşmalar və tədqiqatların nəticələrinin praktiki əhəmiyyəti ilə tanış etməkdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Rüblük bülleten Mərkəzi Bankının internet sahifəsində (http://cbar.az/assets/2760/Tedqiqat_bulleteni.pdf) yerləşdirilir.

Tədqiqatlar və İnkişaf Mərkəzi həmçinin “2011-2014-cü illər üçün Strateji Plan” hazırlayıb təqdim etmişdir. Növbəti strateji mərhələdə Mərkəzi Bank mövcud çağırışlara və yeni prioritetlərinə uyğun olaraq fəaliyyətini aşağıdakı istiqamətlərdə həyata keçirməyi nəzərdə tutur:

- başlıca funksional fəaliyyət sferalarının əsaslı müasirləşdirilməsi və beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması;
- ən müasir tələblərə uyğun korporativ idarəetmə sisteminin inkişafı;
- müasir və güclü insan kapitalının formalaşdırılması;
- ölkənin iqtisadi inkişaf strategiyasına daha aktiv dəstəyin verilməsi.

ARMB TİM beynəlxalq tərəfdaşlarla səmərəli əməkdaşlıq münasibətlərinin qurulmasını mühüm fikir verir.

Belə ki, Tədqiqatlar və İnkişaf Mərkəzi (TİM) *İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının Maliyyə Savadlılığı üzrə Beynəlxalq Şəbəkəsinə* üzv olmuşdur. Bu şəbəkədə hazırda 74 ölkədən əksəriyyəti mərkəzi banklar olan 135-dən artıq dövlət təşkilatı təmsil olunmaqdadır. ABŞ, Kanada, Almaniya, Fransa kimi dünyanın aparıcı dövlətlərinin xüsusi aktivlik göstərdiyi şəbəkəyə MDB ölkələrindən Azərbaycan üçüncü ölkə olaraq qoşulur.

Maliyyə Savadlılığı üzrə Beynəlxalq Şəbəkənin qarşıya qoyduğu əsas məqsədi üzv ölkələrin aparıcı qurumları arasında iqtisadi və maliyyə savadlılığı üzrə informasiya və fikir mübadiləsinin təmin edilməsi, habelə beynəlxalq aləmdə bu sahədə mövcud olan qabaqcıl təcrübənin təbliğidir. Bu şəbəkəyə üzvlük həmçinin İÖİT-in zəngin elektron kitabxanasından istifadə imkanını verir.

TİM geniş ictimaiyyətin, jurnalistlərin, tələbələrin maliyyə savadlılığının yüksəldilməsi, eləcə də bank-maliyyə sahəsində işləyən mütəxəssislərin bilik və bacarıqlarının artırılması istiqamətində bir sıra layihələrin həyata keçirilməsinə başlamışdır. Bu layihələrin həyata keçirilməsi nəticəsində yaradılacaq

inkışaf resursları ölkədə iqtisadiyyat və maliyyə savadlılığının səviyyəsinin yüksəldilməsinə xidmət edir.

Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin Beynəlxalq əlaqələr və qeyri-dövlət qurumları ilə iş şöbəsi

Şöbə 20 fevral 2004-cü ildə qeydiyyatdan keçmişdir. Rəhbəri Ayaz Ələddin oğlu Bayramovdur.

Şöbənin əsas fəaliyyət istiqaməti sosial, iqtisadi, hərbi, siyasi, mədəni və s. profillidir. Nazirliyin və onun tabeliyində olan hüquqi şəxs statuslu qurumların xarici (beynəlxalq) fəaliyyətinin, maraqlarının və hüquqlarının qorunmasını təmin etmək, Nazirliyin tabeliyində olan hüquqi şəxs statuslu qurumların beynəlxalq əlaqələr üzrə strukturlarının (şöbə, sektor və əlaqələndiricilər) fəaliyyətinə rəhbərlik və nəzarət etmək şöbənin fəaliyyət istiqamətlərinin tərkib hissəsini təşkil edir.

Şöbənin əsas məqsədi və vəzifələri rabitə, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları və poçt sahələrində Nazirliyin və onun tabeliyində olan hüquqi şəxs statuslu qurumların vahid xarici (beynəlxalq) siyasət fəaliyyətini hazırlamaq, icrasını təmin etmək məqsədilə kompleks tədbirləri yerinə yetirmək və bu fəaliyyətə metodiki rəhbərlik etməkdir.

Qərargahı AZ 1000, Bakı şəhəri, Zərifə Əliyevə küçəsi, 33 ünvanında yerləşir. Otaqların sayı 10-dur, Kompüterlərlə və sürətli internetlə təchiz olunub. Rəsmi internet səhifəsi www.mincom.gov.az-dır. Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı 11, müqavilə əsasında işləyən əməkdaşların sayı 10-dur. 2 şöbəsi var: Protokol sektoru; Beynəlxalq tədbirlərin təşkili sektoru.

Şöbə əməkdaşlarının il ərzində xarici səfərlərinin sayı 20-yə yaxındır.

Şöbədə əsasən özəlləşdirmə və institusional islahatlar istiqaməti üzrə araşdırmalar aparılır.

Həyata keçirilmiş layihələrin əsas maliyyə bazası dövlət, Azərbaycanın biznes təşkilatları, xarici donorlar (United States Trade and Development Agency) və s.-dir.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzi” təmsilçilərindən ibarət Beyin Mərkəzləri Rəhbərləri Şurasının formalaşdırılmasını təklif edir.

Gənclər və İdman Nazirliyinin Gənclərin Problemləri üzrə Elmi Araşdırmalar Mərkəzi

Mərkəz 2001-ci il avqustun 24-də yaradılmışdır. Nazirlər Kabinetinin 2001-ci il 24 avqust tarixli 140 nömrəli qərarı ilə qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin direktoru Qədamşah Sadıxovdur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti gənclər siyasətinin həyata keçirilməsidir.

Əsas məqsədi və vəzifələri gənclərin problemləri ilə bağlı elmi araşdırmaların səmərəli təşkilidir.

Mərkəzin illik büdcəsi 70500 manat, o cümlədən əməkhaqqı fondu 40574,40 manat, tədqiqat layihələri, konfransların təşkili, tövsiyələrin nəşri və s. 25425,60 manat, ofis avadanlığının və texnikasının alınması 1500 manat, sair xərclər (dəftərxana ləvazimatlarının alınması, kommunal, rabitə xərcləri və s.) 3000 manat təşkil edir.

Qərargahı Bakı şəhəri, N.Nərimanov rayonu, Sülh döngəsi, 2A ünvanında yerləşir. 5 otaqdan ibarətdir. Rəsmi internet sahifəsi: <http://gencalim.az/>. Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı 14-dür

Mərkəzdə 3 şöbə fəaliyyət göstərir: Gənclər siyasəti, Sosial-iqtisadi problemlər və Humanitar məsələlər.

Mərkəzin əməkdaşları tərəfindən 3 tədqiqat layihəsi (“Gənclər siyasəti sahəsində ixtisasartırma və yenidən hazırlanma kursu”; “Gənclər evi” layihəsi; “Əməyin mühafizəsi” təlimi), 2 elmi konfrans (“Dövlətçilik və gənclər”, “Gənclərin məlumatlandırılması problemi”) həyata keçirilmişdir.

Mərkəzdə aşağıdakı mövzularda hesabatlar, məqalələr və kitablar çap edilmişdir:

- “Gənclərin əməyinin mühafizəsi”;
- “İnsan alverinin qarşısının alınması”;
- “Vətəndaş cəmiyyəti və gənclər”;
- “Reproduktiv sağlamlıq”;
- “İdmanla məşğul olan gənclərin qidalanması”;
- “Sağlam həyat”;
- “İş axtarışında gərəkli olan məlumatlar”.

Dövlət strukturlarına və nazirliklərə dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələr aşağıdakılardır:

- Gənclər siyasəti konsepsiyası;
- Gənclər siyasəti sahəsində ixtisasartırma və yenidən hazırlanma kursu;
- “Gənclər evi” layihəsi.

Mərkəzin 5 il ərzində gördüyü işlərə gəldikdə isə:

Həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı - 12;

Elmi konfransların sayı - 2;

Çap edilmiş hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı - 24;

Dövlət strukturlarına və nazirliklərə dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələrin sayı - 4-dür.

Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin Əmək və Sosial Problemlər üzrə Elmi-Tədqiqat və Tədris Mərkəzi

Mərkəz 1997-ci ildə yaradılmış və qeydiyyatdan keçmişdir. Rəhbəri texnika elmləri doktoru, professor Məsumə Məmmədovadır.

Mərkəzdə Azərbaycan Respublikasında əhəlinin sosial müdafiəsi sahəsində dövlət siyasətinin elmi-metodoloji əsaslarının işlənilməsinə xidmət edən əməyin iqtisadiyyatı, sosial-əmək münasibətləri, əmək bazarı, məşğulluq, sosial müavinətlər, demoqrafiya və s. istiqamətlərdə fundamental və tətbiqi tədqiqatlar həyata keçirilir. Mərkəz, eyni zamanda sosial müdafiə orqanlarında informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi, Nazirliyin struktur bölmələrində çalışan mütəxəssislərin ixtisasının artırılması və yenidən hazırlanmasının təşkili, doktorantura və dissertantura vasitəsilə əmək və sosial məsələlər sahəsində yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması məsələləri ilə də məşğul olur.

Mərkəz Bakı şəhəri, S.Bəhlulzadə küçəsi 44 ünvanında yerləşir. Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı 54-dür. Onlardan 23 nəfəri elmi işçidir. Mərkəzdə 3 nəfər elmlər doktoru, 9 nəfər fəlsəfə doktoru fəaliyyət göstərir. Mərkəzdə həmçinin İT sahəsi üzrə də yüksək ixtisaslı mütəxəssislər çalışırlar.

Mərkəzdə 8 şöbə fəaliyyət göstərir. Bunlardan 5-i bilavasitə elmi tədqiqat işləri ilə məşğul olur: Əmək bazarı və məşğulluq problemləri şöbəsi, Həyat səviyyəsi və sosial müavinətlər şöbəsi, Demoqrafiya və əhəli sakinliyi şöbəsi, Əmək haqqı və əmək münasibətləri şöbəsi, Əmək şəraiti və əməyin mühafizəsi şöbəsi.

Bundan başqa, 2 şöbə (Sosial sahənin proqram təminatı və Proqram vasitələrinin tətbiqi və texniki xidmət şöbələri) informasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə, Kadr hazırlığı və ixtisasartırma kursunun təşkili şöbəsi isə Nazirliyin struktur bölmələrinin kadrları üçün ixtisasartırma kurslarının təşkili ilə məşğul olur.

Mərkəzin nəzdində 2006-cı ilin aprel ayından Əhali və Demografiya üzrə Təlim və Tədqiqat Mərkəzi (ƏDTTM) fəaliyyət göstərir. Əhali sakinliyinin inkişafı və demografiya məsələləri üzrə elmi tədqiqatların və praktiki işlərin yerinə yetirilməsi, o cümlədən ölkənin demografik vəziyyətinin yaxından öyrənilməsi məqsədi ilə əhali arasında demografiya və əhali sakinliyi üzrə doğum və reproduktiv sağlamlıq, ailə və nikah, uşaq ölümü, gender və s. aspektlərdə sosioloji sorğuların keçirilməsi və monitorinqin aparılması ƏDTTM-in əsas fəaliyyət istiqamətlərindədir.

Mərkəz Türkiyə Respublikası, MDB ölkələri, o cümlədən Rusiya Federasiyası, Qazaxıstan, Özbəkistan, Ukrayna, Gürcüstan respublikalarının əmək və sosial problemlərlə məşğul olan elmi-tədqiqat təşkilatları ilə yaradıcılıq əlaqələri yaratmışdır.

Bundan əlavə, Mərkəz BMT Əhali Fondu, TACIS, Avropa Təhsil Fondu, Dünya Bankı, BƏT və digər beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir. Büdcə hesabına il ərzində 6 nəfərin xarici səfərlərə göndərilməsinə imkan var.

Mərkəzin əməkdaşları aşağıdakı istiqamətlər üzrə elmi-tədqiqat işləri yerinə yetirirlər:

- yoxsulluq problemləri və ünvanlı sosial yardım;
- əhalinin həyat səviyyəsi;
- gəlirlərin qiymətləndirilməsi və əhalinin həyat keyfiyyəti;
- demografiya və əhali sakinliyi sahəsində araşdırmalar və proqnozlar;
- əhalinin miqrasiyası, o cümlədən əmək miqrasiyası;
- əmək bazarı, məşğulluq və işsizlik problemləri;
- əməyin ödənilməsinin və əmək münasibətlərinin nəzəri və praktiki problemləri;
- əməyin mühafizəsi və əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması məsələləri.

2003-2010-cu illərdə 35 tədqiqat işi həyata keçirilmişdir.

Mərkəzin əməkdaşları tərəfindən 12 beynəlxalq və respublika səviyyəli elmi-praktiki konfrans keçirilmiş və konfransların materialları çap edilmişdir. Eyni zamanda, Mərkəzdə mütəmadi olaraq müxtəlif aktual sosial problemlərə həsr olunmuş elmi-metodiki seminarlar keçirilir.

Bəzi konfransların mövzuları: “Azərbaycanda bazar münasibətlərinə keçid şəraitində sosial islahatlar”; “Sosial islahatlar və cəmiyyət”; “Sosial-iqtisadi inkişaf və demografik proseslər”; “Azərbaycanda əhalinin sosial müdafiəsi problemləri”; “Qloballaşmanın milli əmək bazarlarının formalaşmasına təsiri və

məşğulluq problemləri”; “Əmək bazarı və kadr hazırlığı problemləri”; “Müasir mərhələdə Azərbaycanda demoqrafik inkişafın, məşğulluq və işsizliyin sosial-iqtisadi problemləri”; “Ailə problemləri – sosial-demoqrafik aspektlər”; “Современные проблемы социально-экономического развития и информационных технологий”.

Əmək və sosial problemlər sahəsində son 10 ildə 360-dan çox məqalə və 10-dan artıq kitab nəşr edilmişdir. “Əmək və sosial problemlər” adlı elmi əsərlər toplusunun 10 sayı çapdan çıxmışdır. Toplu Nazirliyin prioritet fəaliyyət sahələrinə və aidiyyəti Dövlət Proqramlarına uyğun tərtib edilir və hər biri müvafiq təklif və tövsiyələrlə yekunlaşır. Məsələn, 2006-2010-cu illərdə 25 hesabat hazırlanmış və 98 tövsiyə verilmişdir.

Mərkəzin 5 il ərzində həyata keçirdiyi elmi-tədqiqat işlərinin sayı 25, layihələrin sayı 8, konfransların sayı 4-dür. Çap edilmiş hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı 250-dən çoxdur. Dövlət strukturlarına və nazirliklərə dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələrin sayı 98 -dir.

AMEA –nın Rəyasət Heyətinin nəzdində Elmi İnnovasiyalar Mərkəzi (EİM)

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 22 avqust 2008-ci il tarixli 197 №-li qərarına müvafiq olaraq AMEA-nın Elmi-Tədqiqat Təcrübi-Konstruktor İşlərinin və Müdafiə Olunmuş Dissertasiyaların Dövlət Qeydiyyatı Mərkəzinin adı dəyişdirilərək Elmi İnnovasiyalar Mərkəzi (EİM) adlandırılmışdır. Elmi İnnovasiyalar Mərkəzinin (EİM) Baş Direktoru Fərman Qasimovdur.

Elmi İnnovasiyalar Mərkəzinin (EİM) fəaliyyətinin **məqsədi** respublikada elmi-tədqiqat işlərinin təhlili, elmtutumlu sahələrin inkişafı ilə bağlı qabaqcıl texnologiya və innovasiyaların toplanılması və məlumat bazasının yaradılmasıdır.

EİM-in əsas vəzifələri:

- Dünya iqtisadi təsərrüfatının qloballaşma prosesində baş verən dəyişiklikləri tədqiq edən yeni elmi sahə olan innovatikanın respublikada yayılması;
- Elmtutumlu sahələrin inkişafı ilə bağlı xarici ölkələrin qabaqcıl texnologiya və innovasiyalarının öyrənilməsi;
- Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA), nazirliklərin, komitələrin, konsemlərin, şirkətlərin müstəqil balansda olan təşkilatları, idarələri, ali

təhsil müəssisələri, onların filial və şöbələri tərəfindən aparılan elmi-tədqiqat, təcrübi-konstruktor işlərinin, elm və texnikanın bütün sahələri üzrə digər işlərin müəyyən edilmiş qaydada dövlət qeydiyyatı, fondlaşdırılması;
- İnformasiya, innovasiya və texnologiyaların mübadiləsi sahəsində beynəlxalq əlaqələrin yaradılması və inkişaf etdirilməsi.

İnkişaf istiqamətləri:

- EİM fondundakı elmi-texniki informasiya sənədlərinin tam mətnli axtarış sisteminin yaradılması (hesabatların elektron variantı ilə);
- Elmi-texniki informasiyanın qlobal sistemlərə inteqrasiyası;
- Elmi-tədqiqatlar və haqqında informasiyanın tamlığını təmin edən digər bazaların hazırlanması (qrantlar, innovasiyalar və s.);
- Elektron oxu zalının yaradılması;
- Texnoparkın yaradılması;
- Respublikanın ümumi elmi-texniki informasiya şəbəkəsinin yaradılması.

Layihələrdə iştirak:

2011-ci ildə “Azərbaycan Respublikasında qabaqcıl texnologiya və innovasiya məlumat bazasının yaradılması və milli innovasiya sisteminin hazırlanmasına dair 2009-2011-ci illər üçün tədbirlər proqramı” layihəsində qoyulan məsələlər tam həll edilmişdir.

Proqramda 2011-ci ildə Mərkəz qarşısında qoyulmuş aşağıdakı məsələlər öz həllini tapmışdır:

- Respublika və xaricdə milli innovasiya sisteminin xüsusiyyətləri, innovasiya tendensiyaları haqqında məlumatların toplanılması;
- Respublika və xarici informasiya sistemlərinin yaradılması təcrübəsi üzrə analitik icmalın hazırlanması;
- Respublikada elmi-texniki potensial və qabaqcıl texnologiyalar haqqında məlumatın toplanılması;
- Qabaqcıl texnologiya və innovasiya məlumat bazasının yaradılması;
- Respublikada MİS-in inkişaf problemlərinə həsr edilmiş beynəlxalq elmi-praktiki konfrans, seminar, tədris kurslarının və treninqlərinin təşkil olunması;
- Qabaqcıl texnologiyaların transferinin təşkili haqqında təkliflərin hazırlanması.

Beynəlxalq əlaqələr:

Görülən işlərin səviyyəsini və sferasını daha da genişləndirmək məqsədi ilə EİM beynəlxalq əlaqələrini genişləndirir. Beynəlxalq Elmi-Texniki İnformasiya Mərkəzi (BETİM) və bu qurumun üzvü olan 22 dövlət, Belarus Sistem Analizi və İnformasiya Təhlili İnstitutu (BeliSa), Ukrayna Elmi-Texniki və İqtisadi

İnformasiya İnstitutu, Ümumrusiya Elmi-Texniki İnformasiya Mərkəzi, Ümumrusiya Elmi-Texniki İnformasiya İnstitutu, Qazaxıstan Milli Elmi-Texniki İnformasiya Mərkəzi ilə əməkdaşlıq əlaqələri qurulmuşdur.

EİM-ə təqdim olunan informasiyalar aktuallığından asılı olaraq bu dövlətlərin bazarlarında yerləşdirilir.

2011-ci il üçün EİM on-line rejimində Niderlandın “Elsevier” nəşriyyatının SCOPUS referativ toplusundan istifadə etmək hüququ əldə etmiş və AMEA-nın 5 institutunu bu sistemə qoşmuşdur.

2011-ci ildə Qazaxıstan Milli Elmi-Texniki İnformasiya Mərkəzi xarici iqtisadi əlaqələri inkişaf etdirmək məqsədilə elmi-texniki işlər və innovasiya texnologiyaları üzrə yaradılmış ekspertlər bazasında Azərbaycan alimlərinin işlərinin də yerləşdirilməsini təmin etmişdir.

EİM-in struktur şöbə və bölmələri aşağıdakılardır:

- İnformasiya resurslarının formalaşması şöbəsi;
- Humanitar elmlər üzrə bölmə;
- Kimya-biologiya elmləri üzrə bölmə;
- Yer-texnika elmləri üzrə bölmə;
- Təhlil və proqnoz şöbəsi;
- İnformasiya-məlumat bölməsi;
- Proqnoz bölməsi;
- İnnovasiya inkişafının tədqiqi və idarə olunması şöbəsi
- İnnovasiya-məlumat fondu;
- İnnovasiya texnologiyalarının transferi və marketinqi şöbəsi
- Elmi redaksiya şöbəsi .

Görülən işlərin səmərəliliyini daha da artırmaq məqsədilə EİM aşağıdakıları *təklif* edir:

- Azərbaycanda innovasiya fəaliyyətinin tənzimlənməsi və dəstəklənməsi haqqında qanun layihələrinin hazırlanması;
- Regional innovasiya mərkəzlərinin yaradılması;
- Müxtəlif innovasiya yönümlü informasiya icmallarının sayının artırılması;
- Azərbaycanda təbiiq olunan texnologiyalar haqqında məlumat bazasının yaradılması;
- Xarici elektron nəşrlərdə dövrü nəşrlərimizin yerləşdirilməsinin artırılması;
- Xarici elektron nəşrlərə abunəçiliyin artırılması və AMEA institutlarının bu nəşrlərdən istifadəsini təmin olunması;
- EİM portalının forma və məzmununun daha da genişləndirilməsinə nail olmaq. Internet səhifəsi: <http://innovasiya.az/page/number/10.html>)

*Universitetlərin nəzdində
fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri*

ABM-nin yarandığı Qərbi ölkələrində onların mühüm xüsusiyyətlərindən biri də onların əksəriyyətinin universitetlər nəzdində təsis olunması və fəaliyyət göstərməsidir. Azərbaycanda hələlik bu xüsusiyyətin ənənə kimi formalaşmasından danışmaq tezdir, lakin eyni zamanda günün vacib tələblərindən biridir. Gənc nəslin intellektual potensialının cəmləndiyi ən mühüm sahə kimi milli məkanda universitetlər nəzdində ABM-nin yaradılması hazırda zamanın çağırışı kimi qəbul edilməlidir. Ölkədə bu istiqamətdə fəallıq göstərən ali təhsil müəssisələrinə misal kimi, tərkibində bir neçə araşdırma mərkəzinin yaradıldığı “Qafqaz Universitetini”, Bakı Dövlət Universitetini, AR Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasını, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetini göstərmək olar.

Azərbaycanda bəzi universitetlərin nəzdində fəaliyyət göstərən ABM-ri haqda məlumatlar aşağıdakılardır.

***Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik
Akademiyasının Geostrateji Araşdırmalar Mərkəzi***

Mərkəz 3 yanvar 1999-cu ildə yaradılmışdır. Rəhbəri AMEA-nın müxbir üzvü, i.e.d., professor Əli Nuriyevdir.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti sosial-iqtisadi və siyasi profillidir. Əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasının daxili və xarici siyasətinin aktual problemləri, xüsusilə regional sosial-iqtisadi inkişaf, regional təhlükəsizlik və beynəlxalq əməkdaşlıq məsələləri üzrə nəzəri və tətbiqi xarakterli araşdırmalar aparmaq, bunun əsasında elmi-konseptual və analitik-informatik materiallar hazırlamaq və proqnozlar verməklə Azərbaycanın hərtərəfli inkişafına, əhalisinin həyat səviyyəsinin yüksəlməsinə və elmi biliklərinin artırılmasına xidmət etməkdir.

Mərkəzin əsas vəzifələrinə aşağıdakılar daxildir:

- Ölkəmizdə baş verən ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi proseslərin təhlil edilməsi, qiymətləndirilməsi və müvafiq tövsiyələrin hazırlanması;

- Respublikanın xarici siyasət kursu, regiondaki strateji mövqeyi və milli maraqlarının müdafiə edilməsi istiqamətində analitik xarakterli tədqiqatların aparılması;
- Regionda baş verən geosiyasi proseslərin tədqiqi, xarici dövlətlərin və beynəlxalq təşkilatların müvafiq bölgələrlə bağlı siyasətinin tədqiqi və proqnozlaşdırılması;
- Regional inkişaf problemləri, regional inkişafın dövlət tənzimlənməsi və idarə olunması, regional inteqrasiya proseslərinin tədqiqi, dövlətlərarası əməkdaşlıq mexanizmi və strukturlarının monitorinqi və təhlili;
- Regional nəqliyyat-kommunikasiya, enerji və infrastruktur problemlərinin təhlili;
- Azərbaycanın və bütövlükdə regionun davamlı inkişafına və sabitliyinə ünvanlanmış təhdid və çağırışların tədqiq olunması və onların aradan qaldırılması imkan və vasitələrinin üzə çıxarılması;
- Beynəlxalq münasibətlərin aktual problemlərinin təhlili.

Mərkəzin illik büdcəsi 42,1 min manatdır. Qərargahı AZ 1001, Bakı şəhəri, Lermontov küçəsi 74 ünvanında yerləşir. Kompüterlərlə və sürətli internetlə təchizatı aşağı səviyyədədir. Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı 11-dir, müddətli müqavilələr əsasında işləyən əməkdaşları yoxdur. Mərkəzdə fəaliyyət göstərən şöbələrin sayı 5-dir. Xarici ölkələrdə rəsmi tərəfdaşları yoxdur. Əməkdaşların xaricə səfərlərinin sayı 15-dir.

Həyata keçirilmiş layihələrin mövzuları:

2003-2005-ci illərdə: “Bakı-Ceyhan əsas neft ixrac boru kəmərinin Cənubi Qafqazın sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi inkişafında rolu”;

2006-2010-cu illərdə: “Azərbaycanın regional inkişaf strategiyası və onun reallaşdırılması mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi”, “Qloballaşma şəraitində milli siyasət (regional aspekt) məsələləri”, “Müstəqillik illərində Azərbaycan-Pakistan əlaqələri”.

Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı və onların adları:

- “İlham Əliyev və Azərbaycanın müasir inkişaf strategiyasının yeni mərhələsi”, 07 noyabr 2008-ci il.
- “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı: əsas vəzifələr və onların yerinə yetirilməsi mexanizmləri”, 03 iyun 2009-cu il.

Mərkəzin əməkdaşları tərəfindən 225 elmi əsər, o cümlədən 10 kitab çap edilmişdir.

Dövlət strukturlarına və nazirliklərə, dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələrin sayı və onların tematikası 3-dür: “Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə dövlət və bələdiyyə

idarəetməsinin təkmilləşməsi haqqında, Vergilər Nazirliyinə Bakı şəhərində dövlət əhəmiyyətli və yerli imkanlara əsaslanan müəssisələr müstəsna olmaqla digər müəssisələrin tikintisinin məhdudlaşması haqqında və Respublikanın regional mədəni-iqtisadi mərkəz xarakterli şəhərlərində tətbiq edilən vergi dərəcə və güzəştlərinin təkmilləşdirilməsi haqqında.

Hal-hazırda Mərkəzdə aşağıdakı layihələr həyata keçirilir:

- “Azərbaycanın uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişaf strategiyası: formalaşması mərhələləri, xüsusiyyətləri və reallaşma istiqamətləri;
- “Azərbaycan regional münasibətlər sistemində”.

Mərkəzin əməkdaşları tərəfindən 3 elmi konfrans keçirilmiş, 145 elmi məqalə, o cümlədən 7 monoqrafiya və kitab çap edilmişdir.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında tərəfdaşlıq və əməkdaşlığın formaları və mexanizmlər haqqında aşağıdakı təkliflərlə çıxış edir:

- Xarici ölkələrin “beyin mərkəzləri” ilə birgə nəşrlərin təşkili;
- Problemlərlə bağlı teleradio məkanında “beyin mərkəzləri”nin birgə layihələrlə çıxışı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Siyasi Araşdırmalar İnstitutu (SAİ)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Siyasi Araşdırmalar İnstitutu 19 iyul 2012-ci ildə yaranmış və 19 iyul 2012-ci ildə qeydiyyatdan keçmişdir.

Siyasi Araşdırmalar İnstitutunun (SAİ) təsisçisi və hazırkı rəhbəri professor Elman Nəsirovdur.

İnstitutun əsas fəaliyyət istiqaməti sosial, iqtisadi, hərbi, siyasi, mədəni və s. yönümlüdür.

İnstitutun əsas məqsədi- Azərbaycan Respublikasının daxili və xarici siyasətinin aktual problemləri, xüsusilə regional təhlükəsizlik və beynəlxalq əməkdaşlıq məsələlər üzrə nəzəri və tətbiqi xarakterli araşdırmalar aparmaq, onun əsasında elmi-konseptual və analitik-informatik materiallar hazırlamaq və proqnozlar verməklə Azərbaycanın hərtərəfli inkişafı mənafeyinə xidmət etməkdir.

İnstitutun əsas vəzifələrinə aşağıdakılar daxildir:

- Ölkəmizdə baş verən ictimai-siyasi proseslərin təhlil edilməsi,

- qiymətləndirilməsi və müvafiq tövsiyələrin hazırlanması;
- Respublikanın xarici siyasət kursu, regiondakı və beynəlxalq aləmdəki strateji mövqeyi və milli maraqlarının müdafiə edilməsi istiqamətində analitik xarakterli tədqiqatların aparılması;
- Regionda və beynəlxalq aləmdə baş verən geosiyasi proseslərin tədqiqi, xarici dövlətlərin və beynəlxalq təşkilatların müvafiq bölgələrlə bağlı siyasətinin tədqiqi və proqnozlaşdırılması;
- Regional və beynəlxalq inkişaf problemləri və bu inkişafın dövlət tənzimi, habelə idarə olunması, inteqrasiya proseslərinin tədqiqi, dövlətlərarası əməkdaşlıq mexanizm və strukturlarının monitorinq və təhlili;
- Regional və beynəlxalq miqyaslı nəqliyyat-kommunikasiya, enerji və infrastruktur problemlərinin regiona və ölkəyə təsir mexanizmlərinin təhlili;
- Azərbaycanın və bütövlükdə regionun habelə beynəlxalq davamlı inkişafına və sabitliyinə ünvanlanmış təhdid və çağırışların tədqiq olunması və onların aradan qaldırılması imkan və vasitələrinin üzə çıxarılması;
- Beynəlxalq və siyasi münasibətlərin aktual problemlərinin təhlili.

İnstitutun qərargahı - Az1001, Bakı şəhəri, Lermontov küç., 74üvanda yerləşir.

Kompüterlərlə və sürətli internetlə təchiz olunmuşdur.

İnstitutun rəsmi veb-səhifəsi-www.dia.edu.az-dır.

İnstitutda daimi işləyən əməkdaşların sayı- 4 (tam ştat), 3 (yarım ştat)-dür.

İnstitut Türkiyənin Karabük Universiteti ilə tərəfdaşlıq münasibətləri qurmuşdur.

İnstitutun xarici ezamiyyət və səfərlərinin sayı- 11 səfərdir.

2010-cu ildən SAİ-də “Azərbaycanın müasir xarici siyasətinin prioritet istiqamətləri” adlı elmi tədqiqat mövzusunda uyğun olaraq “Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətində ikitərəfli əlaqələr formatı və onun reallaşdırılmasında diaspor amilinin rolu” istiqaməti üzrə 5 mərhələdə iş aparılır:

İnstitut tərəfindən 2 kitab, 15 məqalə çap edilmişdir.

Bakı Dövlət Universitetinin Sosioloji-tədqiqatlar laboratoriyası

Sosioloji-tədqiqatlar laboratoriyası (STL) 1989-cu ildə yaradılmış və qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Bakı Dövlət Universiteti (BDU) və Fəlsəfə

kafedrasıdır. Rəhbəri BDU-nun Fəlsəfə kafedrasının müdiri, fəlsəfə elmləri doktoru, professor H.İmanovdur.

STL-in əsas fəaliyyət istiqaməti “Təhsilin sosial problemlərinin tədqiqi” elmi tədqiqat mövzusu üzrə “Tələbə gənclər mühitində yaranan problem situasiyaların təhlili”dir. Əsas məqsədi ali məktəblərdə təhsil prosesinin sosioloji problemlərini öyrənmək, tələbə gənclər arasında sorğu aparmaqla təhsilin sosioloji problemlərini aşkara çıxarmaq və onların həlli üçün səmərəli praktiki tövsiyələr işləyib hazırlamaqdır.

STL-in 5 illik (2010-2014) büdcəsi 183982 manatdır. Əsas xərclərin istiqamətləri STL-in əməkdaşlarının maaşlarının verilməsidir.

Qərargahın ünvanı: Bakı şəhəri, Z.Xəlilov küçəsi 23, BDU-nun 2 saylı tədris korpusu, 4-cü mərtəbə, 402-ci otaq.

Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı: 9 elmi işçi, 2 laborant.

Həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı 12-dir.

STL yarandığı gündən ali təhsilin aktual sosioloji problemləri ilə məşğuldur, aşağıdakı mövzular üzrə tədqiqatlar aparmışdır:

- “Gənc mütəxəssisin sosial siması və onun əməyinin səmərəliliyi”;
- “Gənclər mühitində sosial gərginlik”;
- “Mövcud vəziyyət və gələcəyə proqnozlar, tələbə gənclərin sosial oriyentasiyası, əhval-ruhiyyəsi və ümidləri”;
- “Ali təhsil prosesində problem situasiyaların yaranmasında subyekt-obyekt münasibətlərinin yeri və rolu”;
- “Tələbə gənclər mühitində yaranan problem situasiyaların təhlili”;
- “Tələbə mühitində şəxsiyyətlərarası münasibətlərin konfliktoloji təhlili”.

Həmçinin STL-də “Müasir şəraitdə ali təhsilin fəlsəfi-sosioloji təhlili” mövzusunə daxil olan aşağıdakı problemlər tədqiq edilmişdir:

- a) Müasir şəraitdə ali təhsilin məqsəd və vəzifələri;
 - b) Ali təhsil prosesində elmi həqiqətlər ilə xeyirxahlığın vəhdəti;
 - c) Tələbə gənclərdə yeni təfəkkür stilinin formalaşmasında ali təhsilin rolu;
 - d) Ali təhsil sistemində fəlsəfi biliklərin rolu;
 - e) Müasir şəraitdə ali təhsilin humanist funksiyası.
- Təhsil islahatları: Hazırkı vəziyyət və perspektivlər. Təhsil konsepsiyasının əsas cəhətləri (2010-2014);
 - Təhsildə qloballaşmanın əsas istiqamətləri: liberalizasiya və utilitarizasiya;
 - İdarəçilikdə tələbələrin rolu probleminin sosioloji təhlili (2011).

STL-in əməkdaşları prof. H.R.İmanov, dos. R.M.Səttarov və Ş.K.Məmmədov tərəfindən aparılmış tədqiqatların nəticələrini əks etdirən “Gənclərin əhval-ruhiyyəsi və ümidləri” adlı kitabça, həmçinin R.H.Əliyev və M.M.Abbasovun

“Qloballaşma şəraitində ali təhsilin inkişaf istiqamətləri” adlı tövsiyə-kitabçası nəşr edilmişdir (2010).

Təkcə 2005-2009-cu illərdə STL-in əməkdaşları tərəfindən 2 monoqrafiya, 40-dan çox elmi məqalə və tezis nəşr edilmişdir.

Hal-hazırda STL-də təhsil islahatları ilə əlaqədar “Təhsil islahatları: hazırkı vəziyyət və perspektivlər. Təhsil konsepsiyasının əsas cəhətləri” (2010-2014) mövzusunda elmi-tədqiqat işləri davam etdirilir.

STL-in layihələri: “Müasir şəraitdə ali təhsilin məqsəd və vəzifələri” (2005); “Ali təhsil prosesində elmi həqiqətlər ilə xeyirxahlığın vəhdəti” (2006); “Tələbə gənclərdə yeni təfəkkür stilinin formalaşmasında ali təhsilin rolu” (2007); “Ali təhsil sistemində fəlsəfi biliklərin rolu”(2008); “Müasir şəraitdə ali təhsilin humanist funksiyası” (2009).

Hər il üçün ayrıca hesabat verilmişdir və 2005-2009-cu illər üçün isə 5 illik hesabat BDU-nun elmi hissəsinə təqdim olunmuşdur.

STL-in Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında tərəfdaşlıq və əməkdaşlığın gələcək perspektivləri, təşkilatlanma formaları və mexanizmlər haqqında əlavə təklifləri: Yaxşı olardı ki, fəaliyyətdə olan elmi-tədqiqat mərkəzlərində və laboratoriyalarında günün tələblərinə uyğun kompüterlərin, sürətli internetin və rəsmi veb-saytın təşkil olunmasına köməklik göstərsin.

***Bakı Dövlət Universitetinin “Dünya azərbaycanlıları:
tarixi demoqrafiya elmi-tədqiqat laboratoriyası”***

Elmi-tədqiqat laboratoriyası (ETL) 1994-cü ildə qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçisi Bakı Dövlət Universitetinin (BDU) tarix fakültəsidir. Rəhbəri BDU-nun tarix fakültəsinin Azərbaycan tarixi (təbiət fakültələri üzrə) kafedrasının müdiri, dosent Mehman Abdullayevdir.

ETL-in elmi istiqaməti demoqrafiya, diaspor və digər əhali problemləridir. Əhali problemlərinin həll edilməsi üçün onun elmi, tarixi aspektlərinin araşdırılmasının zəruriliyini əsas tutaraq, laboratoriyada tarixi demoqrafik tədqiqatlar aparılır. Bu tədqiqatlarda ümumi qanunauyğunluqlarla yanaşı, yerli xüsusiyyətlər də nəzərə alınır. Bu baxımdan Azərbaycanın tarixi demoqrafiyası, əhalinin miqrafiyası, təbii

hərəkəti, strukturu və digər xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi aktualıq kəsb edir. Bu problemin kompleks şəkildə öyrənilməsi onun ayrı-ayrı aspektlərinin dərindən araşdırılmasını tələb edir.

ETL-in əsas məqsədi dünya azərbaycanlılarının tarixi demoqrafiya problemləri, tarixi ərazilərimizdə və onun hüdudlarından kənarında məskunlaşmış azərbaycanlıların demoqrafiya, diaspor, miqrasiya, həmçinin işğal olunmuş Azərbaycan torpaqlarında baş vermiş etnodemoqrafik proseslər və digər əhali problemlərini araşdırmaqdır.

ETL-in rəsmi internet sahifəsi: http://history.bsu.edu.az/az/content/dnya_azərbaycanlılar_i_blms_145. Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı 11-dir, müqavilə əsasında işləyən əməkdaşları yoxdur. ETL-in əməkdaşları təkcə son ildə xarici ölkələrə 8 səfər etmişlər.

Həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı 4-dür. Layihələrin mövzuları:

- “XIX-XX əsrlərdə Şimali Azərbaycanda demoqrafik vəziyyət”;
- “Şimal-Qərbi Azərbaycanın əhalisi (tarixi-demoqrafik tədqiqat)”;
- “Rusiya Federasiyasında Azərbaycan diasporu”;
- “Qərbi Azərbaycanın əhalisi XIX-XX əsrlərdə”.

1997-ci il dekabrın 30-da ölkədə ilk dəfə olaraq “Dünya azərbaycanlıları: demoqrafik proseslər, müasirlik” mövzusunda elmi-praktiki konfrans keçirilmişdir.

ETL-də aparılan elmi tədqiqat işləri “Dünya azərbaycanlıları: tarix və müasirlik” adlı elmi-nəzəri topluda ictimaiyyətə çatdırılır. Hazırda toplunun 3 sayı nəşr edilib. Toplunun elmi ictimaiyyətə təqdim edilən III buraxılışı Bakı Dövlət Universiteti və tarix fakültəsinin 90 illik, “Dünya azərbaycanlıları: tarixi demoqrafiya” buraxılışı isə ETL-in 20 illik yubileylərinə həsr olunub. Toplunun II bölməsi oxucuları plan işləri üzrə aparılan tədqiqatların nəticələri ilə tanış etmək məqsədi daşımışdır.

2001-2011-ci illərdə ETL-də aparılan tədqiqatlar nəticəsində 13 monoqrafiya və 200-dən artıq məqalə çap edilmişdir.

Hal-hazırda ETL-də həyata keçirilən layihələrin sayı və onların mövzuları: 2009-2011-ci illər üçün təsdiq edilmiş plan mövzusu: “XIX-XX əsrlərdə Azərbaycanda miqrasiya prosesləri (tarixi-demoqrafik tədqiqat)”. “XX əsrdə Şimal-Qərbi Azərbaycanda əhali problemləri (tarixi-demoqrafik tədqiqat)”. “Qərbi Azərbaycanın əhalisi XIX-XX əsrlərdə” (2006-2008-ci illər) və “XIX-XX əsrlərdə Azərbaycanda miqrasiya prosesləri (tarixi-demoqrafik tədqiqat)” (2009-2011-ci illər) layihələri artıq həyata keçirilib.

ETL-in əməkdaşları tərəfindən 1 hesabat, 151 məqalə və tezis, 3 kitab nəşr edilmişdir.

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin İqtisadi Araşdırmalar Elmi-Tədqiqat İnstitutu

İqtisadi Araşdırmalar Elmi-Tədqiqat İnstitutu, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin nəzdində Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 14 sentyabr 2009 il tarixli 137 sayılı qərarı ilə yaradılmışdır. İnstitutun rəhbəri iqtisad elmləri doktoru, professor Rasim Həsənovdur.

İnstitutun əsas məqsədi – Azərbaycan iqtisadiyyatının aktual problemləri, o cümlədən davamlı, dayanıqlı və tarazlı inkişaf problemləri, həmçinin makroiqtisadi tənzimləmə, sosial və regional inkişafın sürətləndirilməsi, dünya iqtisadiyyatının çağdaş inkişaf meylləri və Azərbaycanın geoiqtisadi əlaqələrinin qiymətləndirilməsi, informasiya texnologiyalarının inkişafı və innovasiyalı iqtisadiyyatın formalaşdırılması problemləri, ictimai seçimin iqtisadi əsaslarının qiymətləndirilməsi yönündə elmi araşdırmaların aparılması, geniş spektrli sosioloji tədqiqatların, konsaltinq və audit xidmətlərinin təşkili, milli və global iqtisadi inkişafın proqnozlaşdırılması, funksional, sahəvi və regional, o cümlədən bələdiyyələrin sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiya və proqramlarının hazırlanmasıdır.

İnstitutun elmi-təşkilati strukturunu aşağıdakı elmi şöbələr təşkil edir:

- Makroiqtisadi siyasət şöbəsi;
- Dünya iqtisadiyyatı və geoiqtisadi əlaqələr şöbəsi;
- Sosial inkişaf problemləri şöbəsi;
- Regionların sosial-iqtisadi inkişaf problemləri şöbəsi;
- Sosioloji tədqiqatlar və konsaltinq şöbəsi;
- İKT və innovasiya iqtisadiyyatı şöbəsi.

İnstitutun əməkdaşları sırasında 5 elmlər doktoru və 8 nəfər elmlər namizədi vardır

İnstitutun əsas tədqiqat istiqamətləri aşağıdakı kimidir:

- Dövlətin iqtisadi siyasətinin elmi əsaslarının hazırlanması, iqtisadi inkişafın idarə olunması və proqnozlaşdırılması;
- DTS-in inkişaf meyllərinin qiymətləndirilməsi və Azərbaycanın geoiqtisadi maraqlarının təmin edilməsi;
- Maliyyə siyasəti və dövlət maliyyəsinin idarə edilməsi, maliyyə bazarı və bank fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi;
- İnsan potensialının inkişafı, sosial idarəetmə və sosial təhlükəsizlik problemləri, o cümlədən həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial müdafiə və sosial təminat

- standartlarının formalaşdırılması, sosial sferanın maliyyələşdirilməsi;
- Regionların sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsi, tarazlaşdırılması və yerli özünü idarə etmənin iqtisadi problemləri üzrə araşdırmaların aparılması, regionlar və inzibati ərazilərin, o cümlədən bələdiyyələrin idarə olunması, həmçinin kompleks və məqsədli sosial-iqtisadi inkişaf proqramlarının hazırlanması;
 - İnformasiya texnologiyalarının iqtisadiyyatda tətbiqinin genişləndirilməsi, innovasiyalı və kreativ iqtisadiyyatın formalaşdırılması strategiyası;
 - Azərbaycan cəmiyyətində ictimai seçimin iqtisadi əsaslarının qiymətləndirilməsi;
 - Konsaltinq və audit xidmətlərinin təşkili.

Rəsmi internet sahifəsi: http://www.aseu.az/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=179&Itemid=148&lang=az

Qafqaz Universitetinin Beynəlxalq Münaqişələrin Tədqiqatı Mərkəzi

Mərkəz 2009-cu il oktyabrın 28-də yaradılmış və qeydiyyatdan keçmişdir. Qafqaz Universitetinin rəhbərliyi tərəfindən təsis edilmişdir. Rəhbəri Ceyhun Mahmudludur.

Mərkəzin əsas məqsədi və vəzifələri aşağıdakılardır:

- beynəlxalq münaqişələri tədqiq etmək və bu sahədə nəşrlər hazırlamaq;
- beynəlxalq münaqişələr sahəsində respublika və beynəlxalq səviyyədə konfrans, simpozium və seminarlar keçirmək;
- milli və beynəlxalq təşkilatlarla Mərkəzin marağında olan mövzularda əməkdaşlıq əlaqələri qurmaq, birgə tədqiqat layihələri hazırlamaq, onların tətbiqi üçün mənbələr yaratmaq;
- beynəlxalq münaqişələr üzrə sertifikat proqramları, milli və beynəlxalq səviyyədə yay məktəbləri təşkil etmək;
- beynəlxalq münaqişələr sahəsində kitabxana və arxiv yaratmaq;
- ən az bir ədəd elmi vəsait hazırlayıb nəşr etmək.
- universitetlərin müxtəlif fakültələrində təhsil alan tələbə və məzunlara təcrübə proqramları təşkil etmək.

- beynəlxalq münafişələr sahəsində magistratura və doktorantura səviyyələrində təhsil alan tələbələr tərəfindən tədqiqatların aparılması və dissertasiyaların hazırlanması üçün mərkəzin imkanlarını təklif etmək.

Mərkəz Qafqaz Universitetinin tərkibində yerləşir (ünvanı: AZ 0101, Bakı şəhəri, Qafqaz Universiteti, Bakı-Sumqayıt şosesi 16-km, Xırdalan). Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz edilmişdir. Rəsmi internet sahifəsi www.icrc.qu.edu.az-dir. Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı 6-dır. Müddətli müqavilələr əsasında işləyən əməkdaşları yoxdur.

Mərkəzdə həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı 4-dür:

1. “Qarabağ: bildiklərimiz və bilmədiklərimiz” (Bakı, 2010), Reha Yılmazın redaktəsi ilə kitabın hazırlanması;
2. “Şimali Kipr Türk Respublikasının azərbaycanlılarda formalaşmış imici” adlı sosioloji tədqiqat;
3. “Münafişələrin həll olunmasında regional inteqrasiya proseslərinin rolu”;
4. “Dondurulmuş münafişələrin həll edilməsində hərbi müdaxilə imkanları”.

Həyata keçirilmiş elmi konfransların adları:

- “Kipr problemi və gələcək perspektivləri” mövzusunda seminar;
- “Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münafişəsi və onun ən dəhşətli faciəsi olan Xocalı qətliamının beynəlxalq ictimaiyyətə təbliği” adlı konfrans;
- “Genderlərarası sülhün bərqərar olunması: 1325 yolla bunun həyata keçirilməsi” adlı beynəlxalq seminar;

Həmçinin “Cənubu Qafqazda sabitlik və əməkdaşlığın artırılmasına dair konfranslar silsiləsi” layihəsi çərçivəsində aşağıda göstərilən mövzularda 4 beynəlxalq seminar keçirilmişdir:

- 1) “Gürcüstan münafişələri və onların regiona təsiri”;
- 2) “Cənubu Qafqazda mədəniyyətlərarası problemlər və onların həlli yolları”;
- 3) “Cənubu Qafqazda etnik problemlər və onların həlli yolları”;
- 4) “Qarabağ problemi və onun həlli yolları”.

Həyata keçirilmiş layihələrin əsas maliyyə bazasını əsasən Qafqaz Universitetinin və xarici donorların dəstəyi təşkil edir.

Hazırda Mərkəzdə “Dağlıq Qarabağ münafişəsi 99 sualla” adlı ingilis dilində kitabın hazırlanması ilə bağlı layihə həyata keçirilir.

Fəaliyyəti dövründə Mərkəz 4 layihə, 7 konfrans həyata keçirmiş və 1 kitab nəşr etdirmişdir.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara pozitiv yanaşır. BM-lərin fəaliyyətinin daha səmərəli təşkil olunması üçün maliyyə mənbələrinin olması çox vacibdir. İstənilən layihəni həyata keçirmək üçün lazımi maliyyə dəstəyinə ehtiyac duyulur

Azərbaycanda isə bu mənbələrin tapılması çox çətin başa gəlir. Bir çox layihələri maliyyə mənbələrinin yoxluğundan reallaşdırmaq mümkün olmur. Dövlət qurumları ilə “beyin mərkəzləri” arasında ciddi bir rəhbərlik əməkdaşlığı mövcuddur. BM-lər istehsal etdiyi məhsulları lazımı qurumlara çatdırma bilmir və ya həmin qurumlar təklif edilən məhsullara ciddi yanaşmırlar. İstər dövlət, istərsə də özəl müəssisələr “beyin mərkəzləri”nin fəaliyyətindən istifadə etmə təcrübəsini mənimsəsələr, bu həm də onların işlərinin daha səmərəli qurulmasına yardım edə bilər.

Qafqaz Universitetinin “Qafqaz Araşdırmaları İnstitutu”

İnstitut 2006-cı il fevralın 22-də yaradılmış və 2008-ci ildə qeydiyyatdan keçmişdir. **Təsisçisi** Qafqaz Universiteti, rəhbəri dosent Mehmet Rıhtımdır.

İnstitutun əsas fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

- Azərbaycan və Türkiyə tarixi və mədəni əlaqələri;
- Azərbaycan və Türkiyə beynəlxalq əlaqələri;
- Azərbaycan tarixi və mədəniyyəti məsələləri;
- Qafqaz tarixi və mədəniyyəti məsələləri.

İnstitutun əsas məqsədi və vəzifələri Qafqaz və ətraf bölgələrin tarixi, mədəni, sosial sahələri üzrə elmi araşdırmalar aparmaq və bu tədqiqləri dünyada aparılan mühüm araşdırmalar istiqamətinə yönəltməkdir.

İnstitut Qafqaz Universitetinin tərkibində yerləşir (**ünvani**: AZ 0101, Bakı şəhəri, Qafqaz Universiteti şəhərciyi, Bakı-Sumqayıt şosesi 16-km, Xırdalan). Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz olunmuş iki otaqdan ibarətdir. Rəsmi veb-səhifəsi Qafqaz universitetinin səhifəsində (www.qu.edu.az) yerləşir. **İnstitutda** daimi əsaslarda 2, müddətli müqavilə əsasında isə 1 əməkdaş işləyir.

İnstitutda 3 şöbə fəaliyyət göstərir: Tarix və mədəniyyət araşdırmaları şöbəsi; Dil və ədəbiyyat araşdırmaları şöbəsi; Beynəlxalq münasibətlər tarixi araşdırmaları şöbəsi. 2010-cu il ərzində 4 layihə həyata keçirilmişdir.

İnstitutun əməkdaşları tərəfindən 1 kitab, 12 elmi məqalə, 1 metodik vəsait, 1 dərs vəsaiti **çap edilmişdir**.

Layihələr Qafqaz Universiteti tərəfindən maliyyələşdirilmişdir.

Hal-hazırda **İnstitutda** həyata keçirilən və gələcək illər üçün nəzərdə tutulmuş layihələrin sayı və onların mövzuları:

- Qarabağ – II (tarix – mədəniyyət) (Türkiyədə yayımlanacaq)
 - Osmanlı arxivlərində Azərbaycan sənədləri
 - Azərbaycan-Türkiyə ortaq mədəniyyət tarixi
 - Evliya Çələbinin Azərbaycan səyahəti
 - Həsən əl Qədərinin “Asar-ı Dağıstan” adlı əsərinin nəşri (türk dilində)
 - Nizami əlyazmalarının araşdırılması
 - Mehmet Akif Ersoy
 - Ermənilərin Qafqazda həyata keçirdiyi vəhşətlər (ingilis və rus dillərində).
- Türkiyə kitabxanalarındakı azərbaycanlı müəlliflərə aid əlyazmalarından 40 əsərin surəti artıq **İnstituta** gətirilmişdir.
- İnstitut** 5 il ərzində 12 tədqiqat layihəsi, 10 elmi konfrans həyata keçirmiş, 85 kitab, hesabat və məqalə çap etdirmişdir.
- İnstitut** Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara pozitiv yanaşır.

Qafqaz Universitetinin Sosial-İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi (QU SİTM)

Azərbaycan Respublikası Qafqaz Universitetinin Sosial-İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi (QU SİTM) Qafqaz Universitetinin Elmi Şurasının Ç-QU-15000-000/087 sayılı və 18.11.2009 tarixli Protokolu ilə Qafqaz Universitetinin İqtisadiyyat və İdarəetmə fakültəsinin nəzdində yaradılmışdır. 2012-ci ildən Mərkəzə Dos. Fəxri Həsənov rəhbərlik edir. Mərkəzin İdarə heyəti 8 nəfərdən ibarətdir.

Mərkəzin məqsədi əsasən Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafının prioritet istiqamətləri üzrə tədqiqatlar aparmaq və dövlət orqanları, digər müvafiq qurumlar üçün faydalı ola biləcək siyasət təklif və tövsiyələri hazırlamaqdır.

Mərkəz Azərbaycan, region və ümumilikdə dünyada aktual hesab edilən sosial-iqtisadi problemlər üzrə:

- Tədqiqat layihələri həyata keçirir;
- Beynəlxalq və yerli səviyyəli konfranslar, simpoziumlar, seminarlar, dəyirmi masalar təşkil edir;
- Hesabatlar, tədqiqat sənədləri, məqalələr, bulletinlər, broşurlar kitablar və s. hazırlayır;

- Ölkə daxilində və xaricində yerləşən tədqiqat mərkəzləri, institutlar, universitetlər ilə əməkdaşlıq edir;
- Dövlət orqanları, özəl təşkilatlar və beynəlxalq qurumlar üçün konsulting xidmətləri göstərir

Yerinə yetirilmiş tədbirlər:

- 23 oktyabr 2011-ci il tarixində “2008-ci il maliyyə böhranının dünya iqtisadiyyatına təsiri” mövzusunda seminar;
- 25 noyabr 2011-ci il tarixində Dünya İqtisadiyyatı bölümü ilə birgə “Avropa maliyyə böhranı və onun regional təsirləri” mövzulu panel;
- 2011-ci il sentyabr-dekabr aylarında Qafqaz Universiteti, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası və Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutunun əməkdaşlığı ilə Azərbaycan Respublikası Müstəqilliyinin iyirminci ildönümünə həsr olunmuş “Heydər Əliyev və Müstəqil Azərbaycanın 20 illik sosial - iqtisadi inkişafı” mövzulu elmi məqalə yarışmasının keçirilməsi;
- 20 Sentyabr 2012 - Avropa Birliyinin FP7 tədqiqat layihələri çağırışında iştirak;
- 30 Oktyabr 2012 - Dialoq Avrasiya təşkilatının təşkil etdiyi “Qlobal İqtisadi Vəziyyəti Yenidən Düşünmək” adlı Beynəlxalq Konfransda iştirak;
- 05 Noyabr 2012 - GİZ təşkilatının dəstəyi ilə İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin Ukraynanın İqtisadi Tədqiqatlar və Siyasi Məsləhətlər İnstitutu ilə birgə həyata keçirəcəyi “Rusiyanın ÜTT-yə daxil olmasının Azərbaycana təsirinin təhlili” mövzusunda tədqiqatın təqdimatında iştirak;
- 17-20 Dekabr 2012 - İqtisadi Təhsil və Tədqiqatlar Konsorsiumunun (EERC-nin) təşkil etdiyi 2012 payız qrant müsabiqəsində iştirak.
Həyata keçiriləcək tədbirlər
- «Elmi tədqiqat işlərinin aparılması və məqalələrin hazırlanması» adlı təlimin təşkil edilməsi
- “Qlobal iqtisadi sistemə yeni baxış” mövzusunda iqtisadi forumun keçirilməsi»
- «Azərbaycan Respublikasının Makroiqtisadi Mənzərəsi» adlı bülletenin buraxılışına başlanılması.

Partiya yönlü və ya partiyaların nəzdində fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

Partiya BM-ləri dedikdə siyasi tövsiyə və məsləhətləşməni həyata keçirən, siyasi qərarların mümkün sosial-iqtisadi nəticələrini proqnozlaşdıran institutlar başa düşülür. Partiya liderləri və funksionerlərinə konkret məsələlər üzrə məsləhətlərin

verilməsi də ayrıca bir istiqamət təşkil edir. Bu təşkilatların intellektual məhsulu siyasi ekspertiza, tədqiqat və analitika, eləcə də fundamental nəzəri əsərlərdir. Onları partiyaların perspektiv baxımdan əldə edilməsini nəzərdə tutduğu siyasi-iqtisadi, sosial məqsədlər və onlara nail olmağın yol və vasitələrinin dolğun mənzərəsini əhatə edən strateji planlaşdırma və pragmatizm səciyyələndirir. Bu da partiyalara mücərrəd illüziyalara deyil, elmi-analitik tövsiyələrə əsaslanan qərarlar qəbul etməyə imkan verir.

Partiya analitik BM-lərinin əsas fəaliyyəti ekspertlərin kütləvi çıxışlarının, aparılan tədqiqatların nəticələrinin, məlumatların, ictimai-siyasi nəşrlərin müvafiq hesab edilən ünvana göndərilməsi, KİV-lərdə çıxışlar və s. üsullardır. Bu, mərkəzə dəvət edilən siyasətçilər və ekspertlərin çıxışları və müzakirələri ilə həyata keçirilir.

Əksər partiya analitik mərkəzləri bütün iş prosesini bilavasitə özünün ekspert və tədqiqatçılarından potensialı hesabına həyata keçirir. Bu işin uğuru və keyfiyyəti isə, başlıca olaraq, ciddi şəkildə həyata keçirilən kadr korpusunun formalaşdırılması məsələsidir.

Hər bir BM tədqiqatların müəyyən istiqamətləri üzrə (ictimai siyasət, iqtisadiyyat, daxili və ya xarici siyasət və s.) ixtisaslaşmışdır və bütün iş prosesini öz metodları əsasında təşkil etməyə üstünlük verir. Başqa mərkəzlərin metodlarının tətbiqi təqdir edilmir. Analitiklərin elmi səriştəsi və təhlil potensialı cəmiyyətə bəlli olmalıdır. Peşəkarlığı sübut edən elmi tədqiqat təcrübəsi olmalıdır.

Partiya BM-lərinin ən inkişaf etmiş şəkəki ABŞ-da mövcuddur. “ABŞ-da partiya BM-ləri dövlətin və partiyaların siyasi həyatını müəyyən edir və başqa ölkələrə Amerikanın yeni tarixi şüur stereotiplərini də onlar ixrac edir. Bu ideoloji proqramlaşdırma istər iqtidar, istərsə də müxalif partiyalarının fəaliyyətinin özəyidir və ölkənin dünyada liderliyinin qorunub saxlanılmasına xidmət edir. 1991-ci illərin əvvəllərində U.Mondeyl İnstitutunun əməkdaşları tələsik postsovet ölkələrinə gələrək yeni yaranan partiyalar üçün seminar və başqa tədbirlər təşkil etməyə başladılar. Buna görə də bu ölkənin partiya BM-lərinin tədbir və rəsmi qəbüllərində fəxrlə iştirak edənlərin belə bir həqiqəti bilməsi yaxşı olardı: ABŞ Dövlət Departamenti Siyasət və planlaşdırma şöbəsi etiraf edir ki, “dünyanın ən ucqar nöqtələrində bu strukturlar Birləşmiş Ştatların görün gözləri, eşidən qulaqları və vicdanıdır”.

ABŞ Prezidenti Barak Obamanın qələbəsi demokratları dəstəkləyən BM-lərin inkişafına təkən vermişdir. Bu sahədə ən böyk mərkəzlər Mütərəqqi Siyasət İnstitutudur (Progressive Policy Institute, PPI) və Amerikanın Tərəqqisi Mərkəzidir (Center for American Progress, CAP). Mərkəzlər Amerika siyasətinin modernləşməsi, yeni iqtisadi tarazlıq və sosial təminatın səmərəli mexanizmlərinin tapılması yönündə global hərəkətin lideri hesab edilir. İnstitutun əsas vəzifəsi

aktual məsələlər üzrə partiyanın mövqelərinin əsaslandırılması, Amerikanın siyasi elitası və geniş ictimaiyyətin qarşısında Demokratlar Partiyasının fəaliyyətinin ekspert təminatı məsələləri olmuşdur. İnstitutun fəaliyyət devizi üz əsas ideal üzərində qərar tutmuşdur: bütün vətəndaşlar üçün bərabər imkanlar, cəmiyyət və dövlətin qarşılıqlı məsuliyyəti, sadalananların sıx qarşılıqlı əlaqələri.

Bu prinsiplərə əsaslanaraq Demokratlar Partiyasının BM-ləri öz məramına görə müasir dövrün mənfi çağırışlarına önləyici strategiyaları hazırlamaqla məşğuldurlar.

Seçki kampaniyaları, təbii olaraq, BM-lərin fəaliyyətində ən qızğın dövrlərdən birini təşkil edir. Seçki strategiyasını müəyyən etmək və namizədlərin irəli sürülməsi hüququnu qazanmaq üçün partiya BM-ləri arasında ciddi rəqabət gedir. Bunun üçün BM uzun müddət öz nüfuz və səlahiyyətini təsdiq etməli, ekspertlər məlumatların toplanılması, təhlili və partiya qəbul edilən qərarların hazırlanmasında böyük uğurlar qazandıqlarını, ən başlıcası isə yeni ideyaların təklif edilməsində fərqləndiklərini sübut etməli, başqa sözlə, yaxşılardan yaxşısı olduğuna partiyanı inandırmalıdırlar.

Mövcud olduğu 20 il ərzində Mütərəqqi Siyasət İnstitutu əhəmiyyətli dərəcədə istedadlı, yaradıcı və peşəkar kadrları cəlb edərək yetişdirərək bilməmişdir.

Seçki kampaniyalarını məhz analitik mərkəzlər təşkil edir və həyata keçirirlər. Demokratlar Partiyasının BM-ləri “Demokratik strategiya” adlı proqram-sənəd hazırlamışlar. Strategiyanın başlıca müddəası ABŞ-ın global dünyada liderliyini dəstəkləmək, təmin etmək və istənilən məqamda islam təhdidlərinə cavab verə bilməkdir. Azərbaycanda müxalifətçilər buna inanmaya bilirlər, belə ki, ABŞ-da demokratlar iqtidarda olmayanda da bu xətt eynilə qalır. Strategiyanın əsasını belə bir model təşkil edir: “Partiya ABŞ-ın dünyada liderliyinin qorunmasına xidmət etməli və demokratların elektoratu qazanmasını təmin etməlidir”. Partiya BM-lərinin hazırladığı “Demokratik strategiya”nın əhəmiyyətini belə bir real fakt bir daha təsdiq edir ki, o, ABŞ-da ilk qara dərili namizədin - Barak Obamanın hakimiyyətə gəlməsini təmin etmişdir. “Milli təhlükəsizliyin demokratik strategiyası” - bu sənəd üzərində 20-yə yaxın tanınmış ekspert işləmişdir. İraq müharibəsi ərəfəsində İnstitut “Qalmaq və qələbə çalmaq” adlı proqram məzmunlu məruzə təqdim etmişdir. Burada qeyd edilir ki, ABŞ bu gün tarixdə heç vaxt olmadığı kimi güclü və qətiyyətli liderə möhtacdır.

Bütövlükdə bu və ya buna bənzər analitik məhsulların təqdim edilməsi, bir daha vurğulayırıq ki, öz dövlətini təbliğ edən fəaliyyət dünyada müxalifətçilik institutlarının BM-lərinin əsas funksiyalarından birinə çevrilmişdir. Təbii ki, maliyyə məsələsi başlıca faktordur. Partiya BM-lərinin sponsorlarının adlarının sadalanması bəzən bir neçə səhifə təşkil edir.

Respublikaçılar Partiyasının başlıca BM-ləri isə “İrs” Fondu (Heritage Foundation) və Quver İnstitutudur (Hoover Institution). “İrs” Fondu bu partiyanın xarici siyasət strategiyasının arxitektoru hesab edilir. Hazırda Fondun 80 eksperti, 400 min sponsoru (!) mövcuddur. 11 sentyabr hadisələrində İrs Fondu ilk 30 gün ərzində baş verənlər haqqında maksimum məlumatın əldə edilməsi, prezident C.Buşun mövqeyinin bildirilməsi və dəstəklənməsi üçün 4 həftə ərzində 250 müsahibə və 185 müraciət hazırlamışdır.

Digər ölkələrə gəldikdə isə, məsələn, Rusiyada fəaliyyət göstərən Müasir İdeologiyanın İnkişaf Etdirilməsi İnstitutu başda olmaqla bir sıra mərkəzlər “Vahid Rusiya” iqtidar partiyasının “beyin mərkəzləri” hesab edilir.

Türkiyədə Beynəlxalq Strateji Tədqiqatlar Mərkəzi (USAK) hakim Ədalət və İnkişaf Partiyasının (AKP) “beyin mərkəzi”dir. Əvvəllər özünü qeyri-partiya qurumu elan edən USAK 2009-cu ildən AKP-nin məsləhətçisi kimi fəaliyyətə keçəndən sonra olduqca məşhur BM-ə çevrilmişdir. Mərkəzin tədqiqatlarına ciddi yanaşılır və ona istinad edilir. Qeyd edək ki, USAK-ın fəaliyyəti yalnız hakim partiya ilə məhdudlaşmışdır.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, partiya BM-lərinin “milli xüsusiyyətləri” təhlil edilmiş və nəticədə məlum olmuşdur ki, ABŞ-da bu qurumlar hətta müstəqil analitik-informasiya fəaliyyəti aparsalar da, başlıca olaraq ABŞ siyasətinin təbliği və legitimləşdirilməsi üzərində çalışırlar.

Partiya BM-lərinin inkişafı milli siyasi sistemin inkişafından nə qədər asılı olsa da, ən başlıca qayə dövlətçiliyin mənafeyinin qorunmasıdır. Çünki tarixən formalaşan ənənəyə görə, yalnız bu əsasda elektoratın ciddi dəstəyinə ümid etmək olar.

Azərbaycana gəldikdə, partiya BM-ləri haqqında hər hansı geniş məlumat mövcud deyil.

Azərbaycanda adətən partiyaların təşkilati strukturunda analitik fəaliyyət üçün cavabdeh olan qurumların mövcud olduğu qeyd edilir. Lakin onların fəaliyyəti göz önündə deyil, əksər hallarda onları heç tanımırırlar və partiyaların qərar qəbulu proseslərinə onların töhfəsi və təsiri müşahidə edilmir. Sorğumuzda cəmi 3 partiyanın fəal iştirak etməsi ölkədə mövcud olan 55 partiyanın analitik strukturlara ciddi əhəmiyyət verdiyini deməyə əsas vermir.

Bu, az da olsa təqdirəlayiqdir, çünki partiya sisteminin köklü dəyişiklikləri dövründə yeni ideya və qərarlar çatışmazlığı ilə üzləşən bu qurumlar obyektiv olaraq intellektual dəstəyə ehtiyac duyurlar.

İlk növbədə Azərbaycanda artıq 20 ildən çox hakim partiya mövqelərini qoruyub saxlayan Yeni Azərbaycan Partiyasının (YAP) apardığı intellektual-analitik yönlü fəaliyyətin təminatına nəzər salaq. Azərbaycan cəmiyyətinin

siyasi və elmi elitasının bütün spektrinin iqtidar partiyasında cəmlənməsi onu deməyə əsas verir ki, YAP formal olaraq ayrıca ABM təsis etməsə də, partiya strukturunda analoji funksiyaları daşıyan şöbələr mövcuddur. YAP İcra katibliyinin strukturundakı şöbələr əsasən iqtidar partiyasının fəaliyyətinin strateji, nəzəri-elmi, analitik-informasiya əsaslarını təmin etmək istiqamətində çalışır. Buraya “İdeologiya şöbəsi”, “Təhlil və informasiya bölməsi” və s. daxildir.

Yeni Azərbaycan Partiyası “İdeologiya şöbəsi”

Yeni Azərbaycan Partiyası 21 noyabr 1992-ci ildə Naxçıvanda təsis edilmiş, 1992-ci ilin dekabr ayının 18-də Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatla alınmış, qısa müddətdə Azərbaycanın bütün rayonlarında yerli təşkilatları yaradılmışdır. Hazırda respublikanın 84 şəhər və rayonlarındakı yerli təşkilatlarda Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin sayı 605 min nəfəri ötmüşdür.

Partiyanın rəsmi internet sahifəsi: yap.org.az –dır.

Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunvericiliyi çərçivəsində, özünün Nizamnaməsi və Proqramı əsasında fəaliyyət göstərən, öz sıralarında Azərbaycanda hüquqi dövlət, sabit və sosialyönlü iqtisadiyyat, vətəndaş cəmiyyəti qurmaq ideyalarını qəbul edən vətəndaşları birləşdirən sağ mərkəzyönlü siyasi partiyadır. Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramında irəli sürülmüş əsas vəzifələr dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin qurulması, vətəndaşların dinc və firəvan həyatının təmin edilməsidir. Partiya məfkurəsinin əsasını təşkil edən müstəqil dövlətçilik, qanunçuluq, azərbaycançılıq, yaradıcı təkamül, vətəndaş həmrəyliyi və sosial ədalət prinsipləri YAP-ın qarşısında duran vəzifələrin həyata keçirilməsinin ideya təminatı olaraq mahiyyətə Azərbaycanın siyasi gələcəyinin də nəzəri əsaslarını müəyyənləşdirir.

Yeni Azərbaycan Partiyasının İcra Katibliyinin strukturunda fəaliyyət göstərən “İdeologiya şöbəsi”nin əsas fəaliyyət istiqaməti analitik soruşuların aparılaraq yazıların hazırlanması, partiyanın təbliğat və təşviqat kampaniyasını həyata keçirmək, rəy sorğuları əsasında xülasələrin hazırlanması, seçkiqabağı hazırlıq və yerlərdə ideloji işin aparılmasından ibarətdir. İdeologiya şöbəsi partiyanın əsas

aparıcı qüvvələri olan Qadınlar Şurası və Gənclər Birliyi ilə sıx fəaliyyət göstərir. Şöbədə aparılan araşdırmalara daima partiya gəncləri cəlb olunaraq onların malik olduqları bilik və bacarıqlarından daha çox istifadə olunur. Görülən işlər mütamadi olaraq yenilənməklə partiyanın rəsmi internet səhifəsi olan yap.org.az saytında yerləşdirilir. Həftə ərzində müxtəlif xarakterli təhlili əhəmiyyət kəsb edən yazılar hazırlanaraq saytın Analitik bölməsində yerləşdirilir. Partiyanın rəsmi mətbu orqanı “Yeni Azərbaycan” qəzetidir. Bu mətbu orqanda da «Yeni Azərbaycan» Analitik qrupu fəaliyyət göstərir və həmin qrupun mütamadi olaraq analitik yazıları qəzetdə dərc olunur. Həmçinin digər kütləvi informasiya vasitələri ilə əməkdaşlıq edilərək şöbə tərəfindən hazırlanmış yazılar digər qəzetlərdə də dərc olunur.

2003-cü ildən başlayaraq hər il İdeologiya şöbəsi tərəfindən Ulu Öndər Heydər Əliyevin doğum günü ilə əlaqədar kitab və 2005-ci ildən başlayaraq Yeni Azərbaycan Partiyasının illik fəaliyyətini özündə əks etdirən jurnal çap olunur. Bundan başqa mütamadi olaraq bir sıra tədbirlər və konfranslar keçirilir.

Azərbaycan Demokratik İslahatlar Partiyasının nəzdində fəaliyyət göstərən “İntellektuallar klubu”

Mərkəz 2005-ci ilin sentyabrında yaradılmışdır. **Təsisçiləri Asim Mollazadə, Mərdan Əfəndiyev, İnqilab Əhmədov, Tahir Balyev və Ülkər Abdullayev**dir. Hazırkı rəhbəri Mərdan Əfəndiyevdir.

Mərkəzin əsas məqsədi ölkənin inkişafına, bütün sahələrdə demokratik islahatların aparılmasına töhfələr vermək, bu istiqamətdə bilik və bacarıqlar sərf etməkdir. Ölkənin taleyi ilə bağlı mühüm məsələlərə dair intellektualların “beyin hücumları”nı təşkil etmək, gəlinən orta nəticələri ictimaiyyətlə paylaşmaq, icra, qanunverici və yerli özünüidarəetmə orqanları qarşısında müvafiq təkliflərlə çıxış etmək Mərkəzin əsas vəzifələri sırasındadır.

Mərkəz Demokratik İslahatlar Partiyasının qərargahında yerləşir (ünvanı: Bakı şəhəri, Sabit Rəhman küçəsi, 7).

Mərkəzin xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən rəsmi tərəfdaşları bunlardır: ABŞ-ın Milli Demokratiya İnstitutu, ABŞ-ın Beynəlxalq Respublikaçılar İnstitutu, Almaniyanın Konrad Adenauer Fondu, Polşanın “Şərqi Araşdırmaları İnstitutu”

Fondu. Mərkəzin bir ildə xarici səfərlərinin sayı 15-dir.

Həyata keçirilmiş layihələrin mövzuları aşağıdakı kimidir:

“Avropaya inteqrasiya və mədəniyyət”, “Azərbaycanda təhsil islahatları: Boloniya prosesinə inteqrasiya”, “Dini və etnik tolerantlıq: din və milli azlıqlar siyasi vasitə kimi”, “Qadınların ictimai-siyasi həyatda rolu: qadın liderliyi”, “Sivilizasiyalararası dialoqda gənclərin rolu”, “Avropanın enerji təhlükəsizliyində Azərbaycanın yeri”.

Mərkəz tərəfindən 3 elmi konfrans təşkil edilmişdir: “Sosial məsuliyyətli cəmiyyətin qurulması yolları”, “Neft gəlirləri və insan inkişafı”, “Demokratiya quruculuğunda gənclərin rolu”.

“Откровения Сакрального Гобустана” adlı kitab çap edilmişdir. Burada Azərbaycanın qədim tarixini və dünya sivilizasiyasına verdiyi töhfələri özündə ehtiva edən abidələrdən, onların sirlərindən bəhs edilir.

Dövlət strukturlarına və nazirliklərə, dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə 5 tövsiyə verilmişdir: “Şəhid ailələri, müharibə əlili və veteranlarının ləyaqətli həyatının təminatına dair təkliflər”, “Təhsil islahatları və bu sahədə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi”, “Qadın hüquqları və gender bərabərliyinin təmin olunması”, “Avropa dəyərləri və mədəni inteqrasiya yolları”, “Qarabağ probleminin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması vasitələri”.

Həyata keçirilmiş layihələrin əsas maliyyə bazası yerli sahibkarlardır (əsasən partiya fəalları).

Beynəlxalq səviyyəli 2 layihə yerinə yetirilmişdir: “Avropaya inteqrasiya və mədəniyyət”, “Avropanın enerji təhlükəsizliyində Azərbaycanın yeri”.

Hal-hazırda Mərkəzdə həyata keçirilən layihələrin sayı və onların mövzuları 2-dir: “Regionlarda qadın liderlərin formalaşmasına dəstək”, “Avropa dəyərlərinə inteqrasiyada təhsilin rolu”

Ədalət Partiyasının Analitik Mərkəzi

Mərkəz 2001-ci ildə yaradılmışdır. Rəhbərləri Mütəllib Rəhimli, Elxan Şükürlüdür.

Mərkəzin əsas məqsədi və vəzifələri baş verən proses və hadisələri qiymətləndirmək, Azərbaycan Respublikasının maraqlarını qorumağa xidmət edən nəticələr çıxarmaq, Ədalət Partiyasının baş verənlərə obyektiv münasibətini formalaşdırmaqdır.

Mərkəzin qərgahı Bakı şəhəri, Ə.Əzimzadə küçəsi, 4 ünvanında yerləşir. Otaqların sayı 5-dir.

Mərkəzdə Siyasət və İqtisadiyyat şöbələri fəaliyyət göstərir.

Hazırda Mərkəzdə həyata keçirilən layihələrin sayı və onların mövzuları aşağıdakı kimidir:

1. Ədalət Partiyasının inkişaf strategiyası;
2. Radikal müxalifətin perspektivi və hazırkı fəaliyyətinin nəticələri;
3. Azərbaycanda siyasi partiyaların inteqrasiyası və inkişafının perspektivləri;
4. Dağlıq Qarabağ problemi yaxın 3 ildə;
5. Azərbaycanda demokratikləşmə prosesinin perspektivləri (2013-cü ilədək).

Mərkəzin son 5 il ərzində gördüyü işlər: Həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı 50-dən çoxdur. Çap edilmiş hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı: 2 kitab, 100-dən çox məqalə təşkil edir.

Dövlət strukturlarına və nazirliklərə, dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə 15-dək tövsiyə verilmişdir.

IV FƏSİL

Azərbaycanda qeyri-dövlət yönlü
Araşdırma və Beyin Mərkəzləri
(vəziyyəti və fəaliyyət istiqamətləri, maliyyə,
kadr, təşkilati və intellektual resursları)

4.1.Keçirilmiş anket-sorğunun nəticələri əsasında təhlil

Tədqiqatın ümumi metodologiyası haqda kitabın girişində məlumat verilmişdir. Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatlarının (QHT-lərin) sayı, İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin (İSİM) hazırladığı Hesabata görə, “2012-ci ilin sonuna qədər 2850 olmuşdur.”¹ Tədqiqat gedişində AR Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasına müraciət edilərək, ilk növbədə adlarında “strateji” və ya “araşdırma mərkəzi” sözü ilə qeydiyyatdan keçən təşkilatlar barədə məlumat verilməsi xahiş edilmişdir. Şüranın dəstəyi sayəsində aşağıdakı siyahı göndərilmişdir.

Araşdırmalarla məşğul olan qeyri-hökumət təşkilatlarının siyahısı

1.	İqtisadi və Siyasi Araşdırmalar Mərkəzi	Bağirov Sabit
2.	Azərbaycan İcma İnkişafı üzrə Araşdırmalar, Təlim və Resurs Mərkəzi	Dadaşov Yasin
3.	Avrasiya Beynəlxalq Əlaqələr və Araşdırmalar İctimai Birliyi	Əliyeva Əsli
4.	Azərbaycan Milli Kulinariyasının Araşdırılması, Təbliği və Dünyaya İnteqrasiyası İctimai Birliyi	Xəlifzadə Cabir
5.	Beynəlxalq Münasibətlərin Araşdırılması Mərkəzi	Qonaqov Rufiz
6.	“Dinc Dünya” Araşdırma Mərkəzi	Mehdiyev Əlisafa
7.	“Gender və İnsan Hüququ” Araşdırma Birliyi	Mirzəzadə Rəna
8.	“Güzəran” Sosial Araşdırmalar İctimai Birliyi	İbrahimli Qadir
9.	“İnkişaf” Sosial və İqtisadi Araşdırmalar İctimai Birliyi	İsmaylova Gülnarə
10.	“İnkişafa Doğru” Sosial Araşdırmalar İctimai Birliyi	Həsənov Cavidan
11.	“İntellekt” Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyi	Hacıyev Aşaf Adil oğlu
12.	“Konstitusiya” Araşdırmalar Fondu	İbrahimov Zaur
13.	Qafqaz Araşdırmaları Mərkəzi İctimai Birliyi	Ramazanov Kamran
14.	“Qlobalistika və Sivilizologiya” Elmi Araşdırmalar İctimai Birliyi	Xəlilov Rahid

1 Mənbə: İSİM. “Vətəndaş Cəmiyyəti Təşkilatları Davamlılıq İndeksi 2012 – Azərbaycan” layihəsinin Hesabatı. (QHT Davamlılıq İndeksi. 2012 iyun)

15.	Müstəqil Araşdırmaçı Jurnalistlər Liqası	Mehdiyev Qafar
16.	Sivilizasiya Monitoring və Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyi	Lətifov Surxan
17.	Sosial İqtisadi Araşdırmalar İctimai Birliyi	Əliyev Azad
18.	Sosial İslahatlar və Araşdırmalar İctimai Birliyi	Həsənov Namiq
19.	Sosial-Strateji Tədqiqatlar və Analitik Araşdırmalar İctimai Birliyi	Hüseynli İlqar
20.	“Tolerantlıq” Sosial Araşdırmalar İctimai Birliyi	Qurbanəliyev Azər
21.	“Ziya” Hüquqi və Sosioloji Araşdırmalar Cəmiyyəti	Balakişiyeva Yeganə
22.	Strateji Planlaşdırma və Araşdırmalar İnstitutu İctimai Birliyi	Məsiyev Azad
23.	Elmi Araşdırmalar İctimai Birliyi	Həsənoğlu Aygün
24.	Jurnalist Araşdırmaları Mərkəzi İctimai Birliyi	Verdizadə Seymur
25.	Qadın və Uşaqların Problemlərinin Araşdırılması İctimai Birliyi	Əliyeva Kəmalə
26.	“Qafqaz” Beynəlxalq Münasibətlər və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyi	Cəfərov Nazim
27.	Qlobal İqtisadi Araşdırmalar Mərkəzi	Quliyev Novruz
28.	İnformasiya Problemlərinin Araşdırma Mərkəzi	Hacıyev Yaşar
29.	“Kamal” Gənclərin Elmi-Texniki Araşdırmalar İctimai Birliyi	Aslanov Rövşən
30.	“ELS” Müstəqil Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyi	Yaqubova İradə
31.	Azərbaycan-Türkiyə Tarixi Araşdırmalar Fondu	Erentok Ahmet
32.	Sosial-İqtisadi Araşdırmalar İctimai Birliyi	Əliyev Azad
33.	Avro-Atlantik Məkəna İntegrasiya üzrə Strateji Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyi	İsayev Ramin
34.	Azərbaycan Milli Araşdırmalar Assosiasiyası	Səfərova Səyalı
35.	“Dirçəliş” İqtisadi Araşdırmalar Cəmiyyəti	Sadiqov Vasib
36.	“İnkişafa Baxış” Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyi	Yaqubov Niyaz
37.	Beynəlxalq Təhlükəsizlik Araşdırmaları Mərkəzi	Yusifli Elvin

38.	“Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzi İctimai Birliyi	Məmmədov Cəsur
39.	Fəlsəfi Araşdırmalar İctimai Birliyi	Məmmədzadə İlham
40.	Avrasiya Təhlükəsizlik və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi	Cabbarlı Hatəm
41.	Avrasiya Beynəlxalq Araşdırmalar İnstitutu İctimai Birliyi	Paşayeva Qənirə

Tədqiqat gedişində SAM-ın saytında “Müsahibə-Anket” haqda elan verilmiş və müvafiq mərkəzlərə göndərilmişdir. “Müsahibə-Anket” formasında lazımi məlumatların əldə edilməsi üçün suallar əks edilmişdir. Suallara 50-dən çox qurumdan cavab gəlmiş, qalan məlumatlar mərkəzlərin internet saytlarından əldə edilmişdir.

Suallar:

- Mərkəz haqqında ümumi məlumat, mərkəzin rəhbəri
- Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti (sosial, iqtisadi, hərbi, siyasi, mədəni və s)
- Mərkəzin əsas məqsədi və vəzifələri
- Mərkəzin illik təxmini büdcəsi və əsas xərclərin istiqamətləri (texniki, tədqiqat layihələri, konfransların təşkili və s)
- Mərkəzin texniki-təşkilati resursu və potensialı
- Mərkəzin kadr resursları
- Mərkəzin beynəlxalq əlaqələri
- Mərkəzin xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən rəsmi tərəfdaşlarının sayı və onların adları
- Mərkəzin xarici səfərlərinin sayı
- Mərkəzin apardığı araşdırmaların istiqaməti və mövzusu
- Həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı
- Həyata keçirilmiş layihələrin mövzuları
- Həyata keçirilmiş elmi konfranslar
- Çap edilmiş analitik məhsulu (hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı və onların mövzuları)
- Dövlət strukturlarına və nazirliklərə dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələrin sayı və onların tematikası
- Həyata keçirilmiş layihələrin əsas maliyyə bazası (dövlət, Azərbaycanın biznes təşkilatları, xarici donör və s.
- Həyata keçirilmiş layihələr arasında beynəlxalq səviyyəli layihələri
- Mərkəzin cari layihələri və qarşıdakı planlar

- Hal-hazırda mərkəzdə həyata keçirilən layihələrin sayı və onların mövzuları
- Həyata keçirilən layihələrin maliyyə bazası (dövlət, Azərbaycanın biznes təşkilatları, xarici donorlar və s.
- Həyata keçirilən layihələr arasında beynəlxalq səviyyəli layihələrin sayı və onların mövzuları
- Mərkəzin beş il ərzində gördüyü işin təsviri
- Həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı
- Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı
- Çap edilmiş hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı
- Dövlət strukturlarına və nazirliklərə dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələr
- Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında tərəfdaşlıq və əməkdaşlığın gələcək perspektivləri, təşkilatlanma formaları və mexanizmləri haqqında təkliflər

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, yerli ABM-lərin təsnifat və təsvirində müxtəlif statuslu, hətta qeydiyyatdan keçməyənlər də yer almışdır. Tədqiqatda əksini tapan mərkəzlərə gəldikdə isə burada verilən məlumatlar mütləqliyə iddia etmir. Tədqiqatda həmin təşkilatların SAM-ın KİV-lərdə ünvanladığı elana fəal münasibət bildirməsi və anketi cavablandırması, “strateji və ya araşdırma mərkəzi” adlanması və BM kimi identifikasiyası, kifayət qədər fəal olması, həmçinin KİV-lərlə işi qurması və mediada fəaliyyətinin əks olunması nəzərə alınmışdır.

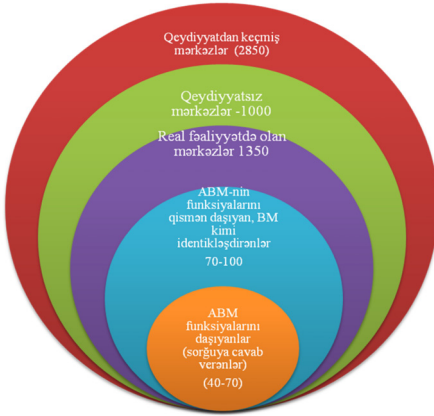
Təbii olaraq, bir çox mərkəzlər anket-sorğuya cavab verməyi vacib hesab etməyə, yaxud da sorğuya cavab vermək imkanına malik olmaya da bildiyi üçün hər hansı bir mərkəzin burada əks olunmaması başqa anlamda şərh edilməməlidir.

Beləliklə, ABM-lərin dünya təcrübəsindəki meyarlarını tətbiq etməklə Azərbaycandakı çoxsaylı təşkilatların “beyin mərkəzi” olub-olmadığını aşkara çıxarmaq mümkün deyil. Çünki tədqiqatın göstərdiyi kimi, “beyin mərkəzləri”nin böyük əksəriyyəti bu meyarlara qismən cavab verdiyi üçün həm də vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının funksiyalarını yerinə yetirir. Bu da yerli məkanda ABM-lərin inkişaf və təkmilləşməsinə, keyfiyyət mərhələsinə keçid dövrünü yaşamasına dəlalət edir.

Bu nöqtəyi-nəzərdən tədqiqatda ümumilikdə “araşdırma və beyin mərkəzləri” dedikdə bu funksiyaları həm tam, həm də qismən yerinə yetirən mərkəzlər nəzərdə tutulur və onlar aşağıdakı fəaliyyət istiqamətlərinə görə qruplaşdırılmışdır:

1. ictimai-siyasi;
2. sosial-iqtisadi;
3. hərbi və təhlükəsizlik;
4. xarici siyasət və regional;
5. ekoloji sahələrdə fəaliyyət göstərən “beyin mərkəzləri”.

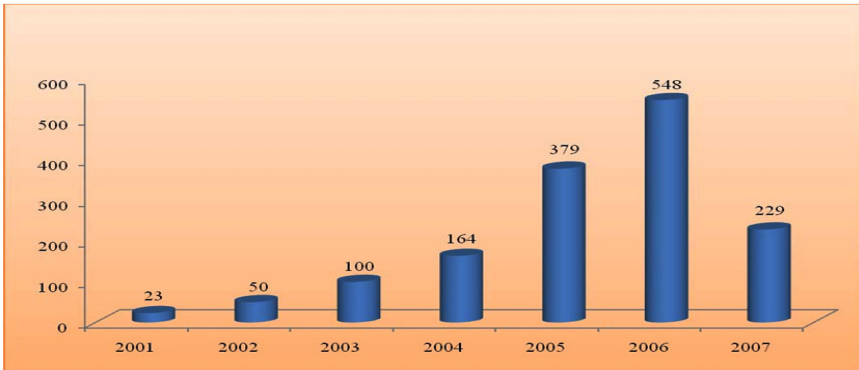
4.2. Azərbaycanca vətəndaş cəmiyyəti sistemində "beyin mərkəzləri"nin yeri və nisbəti

Qeyd: Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinə dair rəqəmlər keçirilmiş sorğuya əsaslanır və mütləqliyə iddia etmir.

Müqayisə etmək üçün BM və QHT-lərin qeydiyyatdan keçmək dinamikasına nəzər yetirmək də vacibdir.

4.3. Azərbaycanda qeydiyyatdan keçmiş QHT-lərin illər üzrə sayı

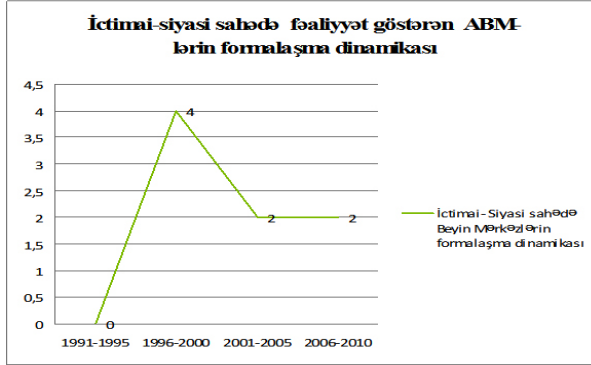

2/3

Qeyd: Keçirilmiş sorğunun nəticələrinə əsasən Azərbaycanda qeydiyyatdan keçməmiş 15-dən çox "beyin mərkəzi" var.

2 Yenə orada 2010, səh. 29.

3 Keçirilmiş elektron sorğunun nəticələri.

4.4. İctimai-siyasi sahədə fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

Həyata keçirilən sorğuda BM-lərin xronoloji dinamikası izlənilmiş və 4 mərhələdə fərqləndirilmişdir:

1. 1991-1995-ci illərdə yaranan BM-lər;
2. 1996-2000-ci illərdə yaranan BM-lər;
3. 2001-2005-ci illərdə yaranan BM-lər;
4. 2006-2010-cu illərdə yaranan BM-lər.

Aşağıdakı qrafikdən (Qrafik 1) görmək olar ki, ictimai-siyasi sahədə ən çox BM-lər 1996-2000-ci illərdə yaranmışdır.

Humanitar Tədqiqatlar Cəmiyyəti

Cəmiyyət 1997-ci ildə yaradılmış və 2000-ci il aprelin 14-də qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Əvəz Həsənov və Mehriban Məmmədovadır. Hazırkı rəhbəri Əvəz Həsənovdur.

Cəmiyyətin əsas fəaliyyət istiqamətləri insan hüquqları, münafişələrin həlli, miqrasiya və avrointeqrasiyadır.

Cəmiyyətin əsas məqsədi aşağıdakılardan ibarətdir:

- cəmiyyətin demokratik inkişafı, insanların vətəndaş cəmiyyətinin qurulmasında fəal iştirakına yaradılan şəraitin öyrənilməsi, insan hüquqları, miqrasiya, üçüncü sektorun inkişafı ilə bağlı monitorinqin aparılması;
- vətəndaşların hüquqi bilik əldə etməsinə xidmət edən proqramların hazırlanması;
- əhaliyə, xüsusən miqrantlara, qaçqın və məcburi köçkünlərə pulsuz hüquqi xidmətlərin göstərilməsi;
- insan hüquqları, üçüncü sektorun inkişafı ilə bağlı bülletenlər, jurnallar və digər materialların çap olunması;
- münafişələrin öyrənilməsi və sülhyaratma prosesində iştirak, münafişə zamanı zərər çəkmiş insanların reabilitasiyası üçün proqramların hazırlanması.

Cəmiyyətin illik təxmini büdcəsi 30.000 -100.000 AZN-dir. Bu vəsaitlər əsasən konfransların təşkili, səfərlər və nəşr işlərinə sərf olunur. Qərargahı Bakı şəhəri, Zərifə Əliyeva küçəsi 19, döngə Z.Əliyeva 1, mənzil 5-də yerləşir və 3 otaqdan ibarətdir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz olunmuşdur. Rəsmi internet sahifəsi www.humanrights-az.org-dır.

Cəmiyyətdə daimi əsaslarla işləyən əməkdaşların sayı 2, müddətli müqavilə əsasında işləyənlərin sayı isə 7-dir. Cəmiyyətdə:

- Sülh və münafişələrin həlli şöbəsi
- İnsan hüquqları şöbəsi
- Miqrasiya problemləri şöbəsi
- Tədqiqat və sorğu şöbəsi fəaliyyət göstərir.

Cəmiyyətin 8 rəsmi beynəlxalq tərəfdaşı var:

- CitPax (Toledo International Centre for Peace)
- International Alert
- Conciliation Resources

- IKV Pax Christi
 - EPLO – European Peace Building Liaison Office
 - The Human Rights Institute of Catalonia (IDHC)
 - International Criminal Court NGOs Coalition
 - Human Rights House Foundation.
- Cəmiyyət əməkdaşlarının xarici səfərlərinin sayı 120-yə yaxındır.

Cəmiyyət 7 tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir. Bu sırada:

- “Qanunsuz miqrasiyanın qarşısının alınması”,
- “Dağlıq Qarabağ münaqişəsi”,
- “Uşaq hüquqlarının qorunmasının vəziyyəti”,
- “Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı” mövzuları yer almışdır.

Cəmiyyət 9 elmi konfrans keçirmişdir:

- “Dağlıq Qarabağ Azərbaycan mətbuatında”;
- “Dağlıq Qarabağ: informasiya yayımı strategiyasının müzakirəsi”;
- “Kişinyov sammiti: Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin gözləntiləri”;
- “Avropa İttifaqının Şərq Tərəfdaşlığı Proqramı Vətəndaş Cəmiyyəti Forumu: yeni imkanlar”.

Cəmiyyət əməkdaşları 9 kitab çap etdirmişlər. Onların arasında:

1. “Azərbaycan – ingilis – rus dillərində seçki terminləri lüğəti”;
2. “Bələdiyyə üzvlüyünə namizəd öz seçki kampaniyasını necə təşkil etməlidir”;
3. “Seçki kampaniyası üçün soraq kitabçası”;
4. “İnsan hüquqları müdafiə təşkilatlarının məlumat kitabı”;
5. “Azərbaycanda qaçqın statusu necə almaq olar” (rus və ingilis dillərində);
6. “QHT-lər üçün yaddaş kitabı” (Azərbaycan və ingilis dillərində);
7. “Məcburi köçkünlərin sosial müdafiəsi”;
8. “Qarabağ müzakirə olunur” (Azərbaycan və rus dillərində);
9. “Qaçqınların və məcburi köçkünlərin Cənubi Qafqazda münaqişə regionlarına qayıtmasının problem və perspektivləri” (rus və ingilis dillərində).

Bununla bərabər, Cəmiyyət 9 hesabat çap etdirmişdir:

- “Qaçqın və məcburi köçkünlər problemi”;
- “Qeyri-qanuni miqrasiya”;
- “Seçki hüquqlarının təmin olunması”;
- “Söz azadlığı”;
- “İnsan hüquqları”;

- “Münaqişələrin həlli”;
- “İcmaların inkişafı”.

Təşkilat əməkdaşları vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı, Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ münaqişəsində mövqeyi, gənclər siyasəti, miqrasiya siyasəti, əsir və girovların problemləri və s. mövzulara həsr olunmuş 50-dən çox məqalə hazırlamış və çap etdirmişlər.

Cəmiyyətin direktoru Azərbaycan Respublikasının miqrasiya potensialının hazırlanmasına dair dövlət proqramlarında iştirak etmiş və miqrasiya, emiqrasiya, qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial müdafiəsi, məcburi miqrasiyanın aradan qaldırılması mövzularında dövlət strukturlarına, dövlət gənclər siyasətinin hazırlanmasında Gənclər və İdman Nazirliyinə təkliflər verilmişdir.

Layihələr ABŞ səfirliyi, Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondu, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası, Beynəlxalq Həyəcan Təşkilatı, Barışıq Resursları Təşkilatı, Avropa Komissiyası, Böyük Britaniya səfirliyi, Henrix Böll Fondu və s. təşkilatların maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilmişdir.

Təşkilatın 5 layihəsi bir neçə dövlətin QHT nümayəndələri ilə birgə icra olunmuşdur. Layihələrin mövzuları belədir: “Münaqişələr”, “Qaçqın və məcburi köçkünlər”, “Avropa Birliyi Şərq Tərəfdaşlığı Proqramı”.

Hazırda təşkilatda 2 layihə həyata keçirilir: “Münaqişənin həlli” və “Məhsəti türkləri üçün informasiya xidməti”. Bu layihələrə maliyyə dəstəyini Barışıq Resursları Təşkilatı (Böyük Britaniya) və Avropa Komissiyası həyata keçirir.

Cəmiyyət son 5 il ərzində 5 tədqiqat layihəsi, 9 elmi konfrans, 12 hesabat, 50 məqalə, 9 kitab və dövlətə 7 təklif hazırlamışdır.

Cəmiyyətin təklifləri:

- “Beyin mərkəzləri” üçün il ərzində sifarişlərin verilməsi və birgə tədqiqatların aparılması;
- Azərbaycanın inkişafı, strateji partnyorları, qoşulduğu proqramlarda uğurlu işini əsaslandıraraq yazıların hazırlanması və yaxud konfransların keçirilməsi;
- Beyin Mərkəzləri Alyansının yaradılması;

Həmçinin Cəmiyyət Ekspertlər Şurasının yaradılmasını müsbət addım kimi qarşılayır və əməkdaşlığa hazır olduğunu bəyan edir. Aşağıdakı mövzular üzrə “beyin hücumları”nın təşkilini məqbul sayır:

- Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həlli imkanları,
- Dağlıq Qarabağın mümkün statusu və Azərbaycan tərkibində ala biləcəyi güzəştlər,
- Avropa Birliyinə inteqrasiya,
- Cənubi Qafqazda Azərbaycanın strategiyasının müəyyən olunması və qonşular ilə dinc yanaşı yaşamanın imkanları,

- Azərbaycanın kənarında yaşayan vətəndaşlarla əlaqələrin möhkəmləndirilməsi və diaspor siyasəti,
 - Ölkədə miqrasiya proseslərinin tənzimlənməsi istiqamətində iş.
- Təşkilat “beyin mərkəzləri”nin analitik məhsullarının birgə hazırlanması və ya mübadiləsi, həmin məhsullar üçün “analitik təklif bazarı”nın müəyyən edilməsi və yayılması yönündə birgə konfransların və tədqimatların keçirilməsini, təşkilatların internet səhifələrində hesabatların yayılmasını təklif edir.

Azərbaycan Futuroloqlar Cəmiyyəti (AFC)

Azərbaycan Futuroloqlar Cəmiyyəti 05.10.2006-cı ildə təsis edilmiş və 21.07.2006-cı il tarixində qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin təsisçiləri Reyhan Hüseynova, Səbinə Manafova və Elşad Hüseynovdur. Hazırkı rəhbəri Reyhan Hüseynovadır.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti elmlərarası yanaşmalardan və siyasi, iqtisadi, sosial, geosiyasi analizdən istifadə etməklə gələcəyin öyrənilməsidir. Mövzu dairəsi habelə mentalitet, tarix, din, yerli münaqişələr, təhlükəsizlik məsələləri və qlobal meyilləri əhatə edir. Cəmiyyət Azərbaycanda bu tipli ilk tədqiqat mərkəzi olaraq, öz qarşısında inkişaf istiqamətlərini və sahələrini öyrənməklə gələcəyin inkisafı ssenarilərini müəyyən edir.

Təxmini illik büdcəsi 50000 manat təşkil edir. Əsas xərclərin istiqamətləri tədqiqat layihələrinin, təlim-təhsilə aid tədbirlərin, proqramların, konfransların təşkili və bundan irəli gələn texniki-loqistik məsələlərin həllindən ibarətdir.

Cəmiyyətin qəragahı AZ 1000, Bakı şəhəri, Vəli Məmmədov küçəsi, 10/12, Old Caspian Business Center ünvanında yerləşir. Kompüter və sürətli internetlə təchiz edilmiş 3 otaqdan ibarətdir. Rəsmi internet səhifəsi www.futurestudies.az –dır.

Cəmiyyətdə daimi əsaslarda 6, müddətli müqavilə əsasında 6 əməkdaş işləyir. Təhlil, Monitorinq, Təşkilat və Beynəlxalq əlaqələr şöbələri fəaliyyət göstərir.

Cəmiyyətin beynəlxalq tərəfdaşları:

- The Millennium Project - Minilliyin Layihəsi Elmi-Araşdırma İnstitutu
- World Future Society - Dünya Gələcəyinin Tədqiqatı Cəmiyyəti
- WANGO, World Association of Non-Governmental Organizations – Dünya

- Qeyri-Hökumət Təşkilatları Assosiasiyası
- Mexican Node of the Millennium Project – Minilliyin Layihəsinin Meksika Bölməsi
Cəmiyyət əməkdaşları xaricə 10 səfər etmişdir.
İndiyə qədər 5 layihə həyata keçirilmişdir:
 - a) Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (ADİU) və Minilliyin Layihəsi ilə birlikdə ADİU-nun tələbələri üçün gələcəyin tədqiqi və proqnozlaşdırma sahəsində “Azerbaijan Foresight” (*“Azərbaycan - gələcəyin gözü ilə”*) ingilisdilli birgə tədris-təlim layihəsi;
 - b) Minilliyin Layihəsinin 15 qlobal çağırışı üzrə “Gələcək nəsillərlə üz-üzə” ümumrespublika inşa müsabiqəsi;
 - c) Azərbaycan üçün “Gələcəyin durumu indeksi” layihəsi;
 - d) Azərbaycan Futuroloqlar Cəmiyyəti və BMT-nin Əhali Fondunun birgə layihəsi olan “Qadınlara qarşı zorakılıq” mövzusunda üç ay ərzində 6 təlim təşkil olunmuşdur;
 - e) “Cənubi Qafqazda gənclər üçün reproduktiv sağlamlıq təşəbbüsü” (RHİYC) layihəsi çərçivəsində cinsi və reproduktiv sağlamlığın yaxşılaşdırılması, eləcə də gənclərin hüquqlarının qorunması məqsədi ilə Avropa İttifaqı və BMT-nin Əhali Fondu tərəfindən birgə maliyyələşdirilən “Azərbaycanda gənclərin cinsi və reproduktiv sağlamlıqlarının qorunması istiqamətində sivil cəmiyyət və icma qruplarının maarifləndirilməsi və imkanlarının artırılması” lahiyəsi.
Bununla bərabər, Cəmiyyət Qərbi Avropanın aparıcı ekspertlərini cəlb etməklə yerli mütəxəssislər üçün I Beynəlxalq Futurologiya Kollokviumunu təşkil etmişdir.

Çap edilmiş kitab və hesabatların siyahısı:

- a) “*Gələcəyin durumu – 2007*” hesabatı – 500 ədəd;
- b) “*Gələcəyin durumu – 2008*” hesabatı – 1000 ədəd;
- c) “*Gələcək nəsillərlə üz-üzə*” ümumrespublika inşa müsabiqəsinin təlimatı (4 səhifə) və Təlimata əlavə (45 səhifə) – 1500 ədəd;
- d) “*Gələcək nəsillərlə üz-üzə*” ümumrespublika inşa müsabiqəsinin qalıblarının inşa yazılarının toplusu – 100 ədəd;

Dövlət qurumlarına təkliflər bu hesabat və kitablarda əks olunmuşdur.

Layihələrin maliyyələşdirilməsində: Azərbaycan Respublikası Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi; Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi; Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyi; Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi; Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi; Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti; BMT-nin Əhali Fondu iştirak etmişdir.

Cəmiyyət beynəlxalq səviyyəli 2 layihə həyata keçirmişdir:

- Qərbi Avropanın aparıcı ekspertlərini cəlb etməklə yerli mütəxəssislər üçün I Beynəlxalq Futurologiya Kollokviumu;
- Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (ADIU), Minilliyin Layihəsi və Azərbaycan Futuroloqlar Cəmiyyəti ADIU-nun tələbələri üçün gələcəyin tədqiqi və proqnozlaşdırma sahəsində “Azerbaijan Foresight” ingilisdilli birgə tədris-təlim layihəsi.

Hal-hazırda cəmiyyət:

- Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (ADIU), Minilliyin Layihəsi və Azərbaycan Futuroloqlar Cəmiyyəti ADIU-nun tələbələri üçün gələcəyin tədqiqi və proqnozlaşdırma sahəsində “Azerbaijan Foresight” ingilisdilli birgə tədris-təlim layihəsi
- Minilliyin Layihəsinin 15 qlobal çağırışı üzrə “Gələcək nəsillərlə üz-üzə” ümumrespublika inşa müsabiqəsi
- Azərbaycan üçün “Gələcəyin durumu indeksi” layihəsi üzərində işləyir.

Cəmiyyət 5 il ərzində 1 tədqiqat layihəsi, 1 elmi konfrans və 3 hesabat çap etdirmişdir. Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır.

Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi (MTTYM)

Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi qeyri hökumət təşkilatıdır. Əsas məqsədi təcrübəli təhsil ekspertləri, müəssisələri, siyasətçilərə, müvəkkil qruplara, və ümumiyyətlə ictimaiyyətə Azərbaycanda təhsilin effektivliyini və keyfiyyətini inkişaf etdirmək istiqamətində kömək etməkdən ibarətdir. Fəaliyyətinə təcrübəli mütəxəssislərin bacarıqlarının artırılması və həmçinin onlara texniki yardım və müvəkkillik işi öyrətməklə bərabər, təhsil siyasəti ilə bağlı məsləhətlərin verilməsi daxildir.

Missiyası: ictimai həyatda yüksək tədris keyfiyyəti və valideynlərin fəal iştirakı ilə hər bir uşağın keyfiyyətli təhsil almaq hüququnun dəstəklənməsidir.

Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi Azərbaycanda təhsilin inkişafına dəstək vermək məqsədilə bir neçə istiqamətdə aşağıdakı proqramları həyata keçirir:

- Ümumi Təhsil
- Erkən Uşaqlıq Dövrünün İnkişafı
- İnküziv Təhsil
- Peşəkar İnkişaf
- Siyasət və Tədqiqat
- Səmərəli məktəb layihəsi
- GEO PACK layihəsi
- Azyaşlı uşaqları olan ailələrin icma əsaslı məktəbəqədər təhsil xidmətləri ilə dəstəklənməsi, ibtidai təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və qadın sahibkarlığının inkişafı.

İnternet səhifəsi: <http://www.cie.az>

Sosial Siyasi İnkişaf Mərkəzi (SSİM)

Sosial Siyasi İnkişaf Mərkəzi (SSİM) Azərbaycanda, ölkənin iqtisadi, siyasi və sosial inkişaf prioritetlərinə uyğun olan yeni sosial-siyasi təşəbbüslər və təkliflər verməklə, qeyd edilən sahələr üzrə araşdırmalar aparır və bu haqda zəruri bilikləri bir yerə cəmləməklə imkanların məhdudluğunu mümkün qədər aradan qaldırmağa xidmət edir.

SSİM beyin mərkəzi kimi yeni yaransa da, “Azərbaycana Birgə Yardım Təşkilatının” (UAFƏ) uşaq və ailələrin rifahı sahəsində əldə etdiyi on beş illik təcrübə və nüfuz əsaslanmaqla yaradılmışdır. Mərkəzin araşdırmaları və siyasi təklifləri, Azərbaycanda bu sahə üzrə UAFƏ-nin qazandığı çox illik sanballı təcrübəyə əsaslanır. Bu illər ərzində “Azərbaycana Birgə Yardım Təşkilatı”nın layihələri, sosial cəhətdən təcrid olunmuş şəxslərin ehtiyaclarını öyrənmək və onlarda səmərəli siyasi dəyişikliklər əldə etmək üçün lazımı imkanları yaradılmasına dəstək vermişdir. SSİM-in rəhbəri Qven Burçarddır. Mərkəzin rəsmi internet səhifəsi: www.cspd.az-dır.

SSİM-in siyasi-ideoloji cəhətdən mövqeyi-bitərəf, neytraldır. Belə ki,

Mərkəz demokratik inkişafda sosial hüquqların təminatının daha vacib olduğunu hesab edir. Çünki sosial hüquqlar, insanın sosial statusuna əsaslanaraq, onun cəmiyyətdəki iştirak dərəcəsindən bilavasitə asılıdır. Fəal iştirak etməklə insanlar, ümumdünya təhsil, sağlamlıq və rifah, həmçinin fəaliyyətin təhlükəsizliyi sistemlərindən bəhrələnir, yaşayış məkanı ilə təmin olunurlar.

SSİM-in hazırda fəaliyyətinin başlıca məqsədi aşağıdakılardır:

- siyasətin formalaşdırılmasında həssas təbəqədən olan uşaqların və ailələrin iştirakını təmin etmək üçün şərait yaratmaq;
- keyfiyyət, səmərəlilik, ədalətlik, cavabdehlik və hesabatlılığı təmin etmək üçün ictimai xidmətlərdə innovasiyaları yaratmaq və tətbiq etmək;
- Nazirliklər, dövlət strukturları və vətəndaş cəmiyyəti ilə qarşılıqlı əlaqələr qurmaq.

SSİM hazırda aşağıdakı xidmətləri təklif və təşkil edir:

- Fəaliyyətin və görülən işlərin nəticələrinin qiymətləndirilməsi-pilot layihələr, xidmətlər;
- Sosial siyasi sahədə ictimai, özəl və QHT təmsilçiləri üçün müasir araşdırma metodlarının tətbiqi, Situation Analizlərin təşkili;
- Təfərrüatlı araşdırmalar-dizayn, analiz və s.;
- Siyasi sənədlər, vəkillik strategiyası və kommunikasiya dəstəyinin inkişaf etdirilməsi.

Gənclərin Elmi Araşdırmalarına Dəstək (GEAD) İctimai Birliyi

Mərkəz 30 aprel 2010-cu il tarixində qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin təsisçiləri: Samir Cavadov və Nəriman Paşayevdir. Mərkəzin hazırkı rəhbəri: Məmmədəli Babaşlıdır.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti (sosial, iqtisadi, hərbi, siyasi, mədəni və s.): Gənclərin elmi tədqiqata təşviq etmək, magistratura, doktorantura və postdoktorantura mərhələlərində olan tədqiqatçılara yardım etməkdir

Mərkəzin əsas məqsədi və vəzifələri:

1. Sürətlə inkişaf edən və yeniləşən Azərbaycanın elmi ənənələrini davam

etdirmək, potensial imkanlarını üzə çıxarmaq məqsədi ilə gənclərin elmi araşdırmalarına hərtərəfli dəstək vermək. 2. Gənclərdə ciddi elmi araşdırmalara və mükəmməl təhsilə həvəs oyatmaq. 3. Ölkə rəhbərliyinin iqtisadi potensialımızın intellekt kapitalına çevrilməsi istiqamətində atdığı addımları dəstəkləmək və gənclərin bu prosesdə fəal iştirakına nail olmaq. 4. Xarici ölkələrdə təhsil alan və ya elmi tədqiqat aparən azərbaycanlı gəncləri ölkənin inkişafına öz töhfələrini vermələri üçün təşviq etmək. 5. Gənclərin nüfuzlu təhsil müəssisələrində və elmi araşdırma mərkəzlərində tədqiqat aparmalarına və təcrübə keçmələrinə kömək etmək. 6. Gənclərin elmi dünya görüşünün formalaşması və müasir elmi-texnoloji yeniliklərə yiyələnməsi prosesində fəal iştirak etməkdir.

Mərkəzin qarargahı Bakı şəhəri Y.V Çəmənəminli 17/4 ünvanında yerləşir.

2011-ci ildə “Azərbaycanda Turizm xidmətlərinin mərkəzləşdirilmiş bazasının hazırlanması”, 2012-ci ildə “Ali təhsil alan gənclərin elmi tədqiqatlarla istiqamətləndirilməsi və müasir elmi tədqiqat metodları” layihələrini həyata keçirmişdir.

Gənclər və İdman Nazirliyinə və Azərbaycan Respublikası Prezident Administrasiyasına Azərbaycan Gəncliyi 2011-2015-ci illərdə Dövlət Proqramı layihəsinin hazırlanması istiqamətində aşağıdakı təkliflər verilmişdir

1. Gənc alimlərə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu tərəfindən xüsusi qrantların ayrılması;
2. İnflyasiya indeksi nəzərə alınmaqla gənclərə ölkə daxilində və xaricdə magistratura və doktorantura təhsili almaq məqsədilə uzunmüddətli faizsiz kreditlərin verilməsi;
3. Elmi tədqiqat institutlarında və ali təhsil müəssisələrində fəaliyyət göstərən alim və müəllimlərin orta yaş həddinin yüksək olmasını nəzərə alaraq gənc tədqiqatçıların xarici ölkələrə qısa və uzunmüddətli elmi ezamiyyətə göndərilməsi;
4. Aztəminatlı gənc alim və müəllimlərin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi istiqamətində dövlət tərəfindən görülən tədbirlərin davam etdirilməsi;
5. Magistratura və doktorantura pillələrində təhsil alan gənclərin təqaüdlərinin artırılması;
6. Elmlə məşğul olan gənclərin sosial problemləri ilə məşğul olan xüsusi Gənclər Fondunun yaradılması;
7. Güzəştli ipoteka krediti almaq, gənc alimlərin mənzil probleminin həlli məqsədilə “Gənc alimlər şəhərciyinin” salınmasına ehtiyac vardır
8. Doktorantura pilləsində təhsil alan və yaxud elm, təhsil müəssisələrində fəaliyyətini davam etdirən gənc alimlər üçün oxu və konfrans zalına malik olan müasir tipli yataqxanaların tikilib istifadəyə verilməsi;

9. Ali təhsil müəssisələrinin strukturunun təkmilləşdirilməsi və yeni idarəetmə modellərinin tətbiq olunması;
10. Elm və təhsil müəssisələrinin idarə olunmasında gənclərin təmsil olunma nisbətinin artırılması;
11. Kütləvi informasiya vasitələrində elmlə məşğul olan gənc alimləri nailiyyətlərinin təbliğ edilməsinə yönəlmiş tədbirlərin həyata keçirilməsi;
12. Azərbaycanda orta təhsil müəssisələrində qadın müəllimlərin əksəriyyət təşkil etməsi səbəbindən oğlan şagirdlərin xarakterinin formalaşmasındakı mövcud boşluqları aradan qaldırmaq məqsədilə pedaqoji ixtisaslar verən ali təhsil müəssisələrinə oğlan şagirdlərin həvəs göstərməsini təmin etmək üçün orta məktəb müəllimlərinin maddi təminatının yaxşılaşdırılması;
13. Ali məktəb məzunlarının ixtisasları üzrə işlə təmin olunmaları məqsədilə tələbə qəbul planlarının respublikanın əmək bazarının tələblərinə uyğun olması;
14. Elmi fəaliyyətlə məşğul olan QHT-lərin fəaliyyətlərinin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə onlara dövlət tərəfindən müəyyən maliyyə yardımının göstərilməsi.

Mərkəzin beş il ərzində gördüyü işlərin təsviri

GEAD İB-də (2011-2012) keçirilən elmi seminarların sayı			
Sıra	Adı və soyadı	İşlədiyi müəssisə	Mövzusu
1	Dr. Ağaverdi Xəlilov	AMEA Folklor İnst.	"Folklor və milli təfəkkür"
2	Elm. Dok. Füzuli Qurbanov	AMEA Fəlsəfə, Sosiologiya və Hüquq İnst.	"Tarixi yaddaş və onun sosial-mədəni həyatdakı funksiyaları"
3	Dr. Əbülfəz Süleymanlı	AMEA Fəlsəfə, Sosiologiya, Hüquq İnst.	"Gənclik və düşüncə həyatı"
4	Dr. Sərxan Xavəri	AMEA Rəyasət Heyəti	"Azərbaycan elmi XXI əsr: problemlər və perspektivlər"
5	GEAD İB	GEAD İB	"26 Fevral Xocalı faciəsinə həsr olunmuş konfrans"
6	GEAD İB	GEAD İB	"31 Mart Azərbaycanlıların soyqırım gününə həs olunmuş konfrans"

AZƏRBAYCANDA ARAŞDIRMA VƏ BEYİN MƏRKƏZLƏRİ
[yaranması, inkişafı və perspektivləri]

7	Dr. Fərhad Mehdiyev	Bakı Dövlət Universiteti	"Xaricdə araşdırma metodları"
8	Dos. İbrahim Əhmədov	Azərbaycan Tibb Universiteti	"Düzgün qidalanma sağlam həyat tərzinin başlanğıcıdır"
9	Dr. Ceyhun Mahmudov	Qafqaz Universiteti	"Yarınyada təhsil imkanları"
10	Prof. Akif Hüseynli	AMEA, Ədəbiyyat İnstitutu	"Ədəbiyyat nədir?"
14	Prof. Məhərrəm Qasımlı	AMEA, Ədəbiyyat İnst.	"Folklor və milli-mənəvi dəyərlər sistemi"
15	Dos.Ənvər Abbasov	Azərbaycan Təhsil Problemləri İnstitutu	"Pedaqoji elmlərdə elmi tədqiqat metodları"
16	Prof.Akif Abbasov	Azərbaycan Təhsil Problemləri İnstitutu	"Elmi araşdırmaların başlıca prinsipləri"

Çap edilmiş hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı
GEAD İB üzvləri tərəfindən 2012-ci ildə çap olunan məqalələr

1	AAK-ın tövsiyə etdiyi yerli jurnallarda çap olunan məqalələrin sayı	29
2	AAK-ın siyahısında olmayan yerli jurnallarda çap olunan məqalələr sayı	12
3	Beynəlxalq indeksli jurnallarda çap olunan məqalələrin sayı	13
4	Elmi cavab məktubu və ön söz formalarında yazılan yazıların sayı	2
5	AAK-ın tövsiyə etdiyi xarici jurnallarda çap olunan məqalələrin sayı	15
6	AAK-ın siyahısında olmayan xaricdə çap olunan məqalələrin sayı	3
7	Yerli saytda yerləşdirilən elmi məqalələrin sayı	9
8	Xarici saytda yayımlanan məqalələrin sayı	3
9	Beynəlxalq konfrans, simpozium, panel və ya elmi yığıncaqlarda tam mətn olaraq çap olunan tezislərin sayı	33
10	Yerli jurnallarda xarici dildə nəşr olunan məqalələrin sayı	3

Demokratik Seçkilərə Dəstək Mərkəzi

Mərkəz 2005-ci il martın 17-də təsis edilmiş, lakin qeydiyyatda alınmamışdır. Təsisçiləri M.Hüseynova, İ.Mustafayev və Ç.Dadaşovdur. Hazırda Mərkəzin rəhbəri Çingiz Dadaşovdur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti siyasi yönüdür. Əsas məqsəd və vəzifəsi insan hüquqlarının müdafiəsi və maarifləndirmədir. Hal-hazırda mərkəzin maliyyə gəliri yoxdur və könüllülük əsasında fəaliyyət göstərir.

Mərkəzin qərargahı Nəsimi rayonu, 3-cü mikrorayon, Alı Mustafayev küçəsi, ev 5, mənzil 40 ünvanında yerləşir və iki otaqdan ibarətdir. Kompüter və internetlə təchiz olunmayıb. 2010-cu ildə Mərkəz parlament seçkilərində tədqiqat həyata keçirmişdir. Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən 12 bələdiyyənin fəaliyyətinin monitorinqini keçirmiş və hesabatını çap etdirmişdir.

Təşkilat tərəfindən Mərkəzi Seçki Komissiyasına (MSK) seçici siyahısı ilə əlaqədar tövsiyələr verilmişdir.

Mərkəzin layihələri əsasən xarici donorlar tərəfindən maliyyələşdirilmişdir. Dövlət strukturlarına və nazirliklərə, dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrini təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələrin sayı 10-a yaxındır.

5 il ərzində Mərkəz bir kitab nəşr etdirmişdir.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək və inkişaf etdirmək məqsədi ilə təklif olunan tövsiyələrə müsbət yanaşır. Mərkəzin rəhbərinin fikrincə, BM-lərin daimi fəaliyyət göstərməsi üçün bütün sahələr üzrə obyektiv, qərəzsiz, təcrübəli və peşəkar mütəxəssislərdən ibarət heyətin formalaşması zəruridir. Bununla bərabər, kütləvi informasiya vasitələri ilə sıx iş birliyi yaratmaq, özünün internet sahifəsini açmaq, vətəndaşları mütəmadi olaraq BM-lər barədə maarifləndirmək, beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələr qurmaq və onlarla təcrübə mübadiləsi aparmaq bu yolda önəmli məsələlər hesab olunur.

Siyasi Texnologiyalar Mərkəzi (STM)

Mərkəz 1999-cu ilin may ayında yaradılmış, həmin ilin noyabr ayında qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Vəli Əlibəyov, İlhamə Məmmədova və Zəmfira Zalovadır. Mərkəzin hazırkı rəhbəri Vəli Əlibəyovdur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti ictimai-siyasi yönli olub aşağıdakılardır:

- münaqişələrin proqnozlaşdırılması, profilaktikası və həlli;
- vətəndaş cəmiyyəti və insan haqları;
- sosial-siyasi tədqiqatlar və proqnozlaşdırma;

- iqtisadi araşdırmalar və modelləşdirmə;
- ictimaiyyətlə əlaqələr (Public Relations) və ictimai rəyin öyrənilməsi;
- Kütləvi İnformasiya Vasitələri, elmin inkişafına yardım və s.

Mərkəzin əsas məqsəd və vəzifələri Azərbaycan cəmiyyəti qarşısında duran problemlərin elmi həlli yollarını tapmaqdır. Ölkədə demokratik dəyərlərin bərqərar olunması cəmiyyətin inkişafında, insan haqlarının qorunmasında, həmçinin ölkənin təbii, maddi və intellektual resurslarından hər bir vətəndaşın rifahı naminə istifadə edilməsi üçün ən optimal şərait hesab edilir. Mərkəz Azərbaycanda seçki texnologiyalarından istifadə edən ilk təşkilat olub, hazırda da bu sahədə lider mövqeyindədir. Mərkəz öz fəaliyyətində Azərbaycanın suverenliyi, ərazi bütövlüyü prinsiplərinə arxalanır və bunların əksinə yönələn heç bir fəaliyyətə qoşulmur və dəstəkləmir.

Mərkəzin illik təxmini büdcəsi 2.500 manat civarında dəyişir və əsasən tədbirlərə və texniki məsələlərə sərf edilir.

Mərkəzin qərargahı Bakı şəhəri, Süleyman Rüstəm küçəsi, 55/38 ünvanında yerləşir və 3 otaqdan ibarətdir. Sürətli internet və kompüterlə təchiz edilmişdir. Mərkəzin internet sahifəsi www.cpt.az-dır. Mərkəzdə daimi əsaslarla 2, müddətli müqavilə əsasında isə 5-10 əməkdaş işləyir.

Mərkəzdə Layihələrin idarə olunması departamenti, Siyasi konsalting departamenti, İctimaiyyətlə əlaqələr departamenti fəaliyyət göstərir.

Mərkəzin xaricdə rəsmi tərəfdaşları yoxdur, lakin əməkdaşların xarici ölkələrə 10-a yaxın səfəri olmuşdur.

2006-cı ildə “Avropaya inteqrasiya və QHT-lərin şəbəkəsinin yaradılması” adlı beynəlxalq konfrans təşkil etmişdir.

“İctimaiyyətlə əlaqələr: bələdiyyələr üçün” (2002), “İctimaiyyətlə əlaqələr: QHT-lər üçün” (2008), “Partiya” bülleteni (10 buraxılış, 2001-ci il), siyasi konsalting, seçki texnologiyaları, siyasi təhlillər və s. mövzulara dair yerli mətbuatda 150-dən çox məqalə və arayışlar (1999-2008) adında kitabları nəşr etmişdir. Layihələr şəxsi vəsaitin, Azərbaycanın biznes təşkilatlarının, xarici donorların hesabına həyata keçirilmişdir.

5 il ərzində Mərkəz 4 layihə, 1 konfrans, 1 kitab və 30 yaxın məqalə çap etdirmişdir.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək və inkişaf etdirmək məqsədi ilə təklif olunan tövsiyələrə müsbət yanaşır. Təklif olunur ki, “beyin mərkəzləri”nin inkişafı üçün SAM tərəfindən onlara sifarişlərin verilməsi, birgə layihələrin həyata keçirilməsi, yerli biznes strukturlarla BM-lərin əlaqələrinin qurulmasında yardım, əlaqələndirmə, BM-lər üçün vergi güzəştlərinin tətbiqi və s. məsələlər məqsəduyğun hesab olunur.

“Diaspor və Lobbi” Strateji Araşdırmalar Mərkəzi

Diaspor və Lobbi” Strateji Araşdırmalar Mərkəzi (qısa adı “D&L-SAM”) 2001-ci ildə yaradılmışdır, lakin qeydiyyatda alınmamışdır. Mərkəzin təsisçisi və rəhbəri Zaur Əliyevdir. Devizi: “D&L-SAM” ətrafında Azərbaycan diasporunun düşünən beyinlərini birləşdirməkdir. “Beyin mərkəzi” kimi yaranması dünyada Azərbaycan diasporunun təşkilatlanması, genişlənməsi, diaspor problemi ilə bağlı ciddi və obyektiv tədqiqatların aparılması zərurəti ilə bağlıdır. Eyni zamanda, Mərkəzdə Azərbaycan diasporu, lobbiçilik, geosiyasət, milli məsələ, beynəlxalq münasibətlər, siyasi elmlər, fəlsəfə, tarix, xarici siyasət, strateji araşdırmalar, terrorizm, insan hüquqları, miqrasiya, insan alveri, siyasi institutların formalaşması, hüquq və digər mövzularda tədqiqatlar aparılır, strateji planlar, proqramlar, konsepsiyalar hazırlanır. Məqsədi Azərbaycanda bu istiqamətli ilk “beyin mərkəzi” olaraq prioritet sahələri araşdırmaq, yeni dünya nizamında Azərbaycanın güclü olmasına çalışmaqdır. Mərkəz bu gün üçün “Think-Tank” olaraq ətrafında düşünən insanları birləşdirdiyinə əmindir.

10 il ərzində diaspor işi ilə bağlı apardığı tədqiqatlar və Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi ilə etdiyi əməkdaşlığa görə Diaspor və Lobbi Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin sədri Zaur Əliyev Komitə tərəfindən mükafata layiq görülüb.

Mərkəzin əsas məqsədi və vəzifələri xaricdə təhsil almış və alan tələbələrin “D&L-SAM” ətrafında birləşdirilməsi, KİV-də diaspor barəsində bütün məlumatların toplanılması, “D&L-SAM”-in maraq dairəsinə daxil olan mövzularda kitabların toplanılması, dünyada yaşayan soydaşlarımız və təşkilatlar barəsində məlumat bazasının yaradılması, diaspor işi ilə məşğul olan qurumlar, media və fərdi şəxslər arasında koordinasiyanın qurulması, “D&L-SAM”-in müasir tələblərə cavab verən internet saytının yaradılması, “D&L-SAM” rəhbərliyi ilə müxtəlif insanların görüşü, yəhudi-türk və dost millətlərin təşkilatları ilə “D&L-SAM” əlaqələrinin qurulması, xarici ölkələrdə çalışan azərbaycanlılarla əlaqə, “D&L-SAM”-in PR işinin qurulması, elektron e-mail qrupunun yaradılması, elm və təhsil müəssisələrində “D&L-SAM”-in nümayəndəlik institutunun yaradılması, TV və radio kanallarının birində verilişin hazırlanması, Azərbaycan həqiqətlərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün informasiya sisteminin qurulması, dünyanın müxtəlif ölkələrində çalışan Azərbaycan gənclərinin məlumat bazasının

yaradılması, Azərbaycanın quzeyində və güneyində baş verən hadisələrlə əlaqəli hesabatların hazırlanması, on-line diaspor forumunun yaradılması və s.-dir Bunun üçün Mərkəz tərəfindən konfranslar, forumlar, görüşlər, tamaşalar, konsertlər, xeyriyyə tədbirləri keçirilir. Digər diaspor təşkilatları milli problemlərimizin həllinə cəlb edilir, müxtəlif ölkələrin parlamentləri və dövlət yetkililəri ilə əlaqələr yaradılır, onların azərbaycanlıların problemlərinin həllinə yardımçı olmalarına çalışılır. Mərkəzdə həmçinin hesabat və müraciətlər hazırlanır, bəyanatlar verilir, milli problemlərə aid sənədlər hazırlanıb yayılır və s.

Mərkəzin qarargahı Bakı şəhəri, Z.Xəlilov küçəsi, 553-cü məhəllə ünvanında yerləşir və bir otaqdan ibarətdir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz olunmuşdur. Mərkəzin internet sahifəsi <http://zaur-aliyev.info/> -dur. Mərkəzdə daimi əsasda 5, müddətli müqavilə əsasında isə 13 əməkdaş işləyir.

Mərkəzdə Analitika və təhlil, Xarici əlaqələr, PR, Hüquq, İdeoloji iş kimi şöbələr fəaliyyət göstərir.

Mərkəzin beynəlxalq əlaqələri əsasən ABŞ, Türkiyə, Belçika, Fransa, Almaniya, Rusiya, Ukrayna, Gürcüstan kimi ölkələrdə təşkil olunmuşdur. Mərkəzin rəsmi beynəlxalq tərəfdaşları “Xəzər” Azərbaycan-İsveç Dostluq Cəmiyyəti, Dünya Azərbaycanlıları Konqresi, GÜNAZ TV, CANAZTV, Benilüks Azərbaycanlıları Konqresi, Amerika Azərbaycanlıları Cəmiyyəti, Azərbaycan Akademik Birliyi-Almaniya, Yaponiya-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyəti, Azərbaycan Mədəniyyət və İnformasiya Mərkəzidir (Polşa).

Mərkəzin xarici səfərləri 20-yə yaxındır.

Mərkəz 20-yə yaxın tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir. Onların arasında Azərbaycan diasporu, dünya diasporları, yəhudi diasporu, erməni diasporu, xarici siyasətdə diaspor və lobbı məsələsi, türkdilli diasporlar arasında əməkdaşlıq, mədəniyyət siyasəti, xarici ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılarla sorğular, milli ideologiya, Türkiyə-Azərbaycan münasibətləri, digər diasporlar ilə əməkdaşlıq, Xəzərin hüquqi statusu, beynəlxalq terrorizm, türkdilli dövlətlər arasında siyasi əlaqələrin inkişafı və s. göstərmək olar.

Mərkəz aşağıda qeyd olunan kitabları çap etmişdir:

- Z.Əliyev. Beynəlxalq münasibətlərdə diasporların rolu. Bakı: Nurlan, 2001, 150 s.
- Z. Əliyev. Dünya diasporları. Bakı: Qismət, 2005, 349 s.
- Z.Əliyev. Diaspor - İzahlı sözlük və məlumat kitabı. Bakı: Yurd, 2007, 376 s.
- Z.Əliyev. Türkdilli xalqların diasporları. Bakı: Adiloğlu, 2009, 296 s.

Dövlət strukturlarına və nazirliklərə, dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Xartiyası və türkdilli diasporlar arasında Əməkdaşlıq Strategiyası ilə bağlı təkliflər verilmişdir.

Mərkəzdə “Dünya Azərbaycanlıları Konqresi” adlı kitab və Türkiyədə yaşayan azərbaycanlılarla birgə “Türkiyə azərbaycanlıları” kitabının bir bölümü üzərində işlər davam etdirilir.

Hal-hazırda mərkəzdə həyata keçirilən layihələr:

- “Azərbaycan diasporu müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində” (kitab - ilin sonuna qədər təhvil veriləcək).
- “Lobbiçilik və beynəlxalq təcrübə” adlı kitabın layihəsi hazırlanıb Dövlət Komitəsinə təklif edilib.
- “Yəhudi diasporu” kitabçasının nəşr edilməsi müzakirə edilir.

Bu layihələrin maliyyələşdirilməsi Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirilməsi Şurası, Dünya Azərbaycanlıları Konqresi və Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən həyata keçirilir. Layihələr arasında “Türkiyə azərbaycanlıları” kitabı beynəlxalq səviyyəlidir.

5 il ərzində Mərkəz 9 kitab, dövlətə 3 tövsiyə (Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Xartiyası, türkdilli diasporlar arasında Əməkdaşlıq Strategiyası, DAK-ın yeni nizamnaməsinin hazırlanması), 60-dan çox məqalə çap etmişdir.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə aşağıdakı təklifləri irəli sürür:

- Qapalı formada bir elektron baza yaradılmalı, istiqamətlər forum kimi qeyd edilməlidir. Mərkəzlər üçün giriş kodu verilməli, müzakirələr on-line aparılmalı və hər kəs mövzular üzrə təkliflərini və fikirlərini bildirməlidir;
- Elektron məktub-yahoogrup formatında yaradılrsa, yaxşı olar. Bu yolla BMLərarası fikir mübadiləsi aparıla bilər;
- “Beyin mərkəzləri” ilə ali və elmi təhsil müəssisələrində görüşlər keçirilməlidir (Beyin Mərkəzləri Alyansının təmsalında)
- Beyin Mərkəzləri Alyansının ofisi olmalı və orada həftədə bir dəfə görüşlər keçirilməlidir;
- Sifarişli yazılar həyata keçirilməlidir. SAM vasitəçi qurum kimi yerli və beynəlxalq təşkilatlara ölkəmizin “beyin mərkəzləri”nin xidmətlərini təklif etməlidir.
- “Beyin mərkəzləri”nə müxtəlif qurumların sənədlərinə və hesabatlarına sərbəst çıxış əldə etmək hüquqi verilməlidir;
- Beyin Mərkəzləri Alyansı yaradılrsa, dövlət qurumları ilə görüşlər keçirib təklif və tövsiyələr verilə bilər;
- Media ilə “beyin mərkəzləri” arasında sıx əməkdaşlıq qurulmalıdır;
- TV-də həftəlik TOK ŞOU keçirilməli və fikir mübadiləsi aparılmalıdır.
- Xaricə səfərlər keçirilməli və xaricdə mövcud olan “beyin mərkəzləri” ilə 10-15 günlük təcrübə mübadiləsi aparılmalıdır və s.

İslam, Demokratiya və İnsan Haqları Mərkəzi

Mərkəz 1998-ci ildə yaradılmış, lakin qeydiyyatdan keçməmişdir. Mərkəzin təsisçiləri Aytəkin İmranova, Nərgiz Abbaszadə, Leyli Quliyeva və Təranə Cumayevadır. Hazırkı rəhbəri Aytəkin İmranovadır.

İnsan haqlarının bütün aspektləri, xüsusilə problemli sahələr Mərkəzin əsas fəaliyyət sahəsinə daxildir. Mərkəzin əsas məqsədi insan haqları və demokratiyanın inkişafına, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar olmasına dəstək verilməsi, bu proseslərin milli-mədəni, tarixi, dini köklərə və mənbələrə əsaslanaraq aparılması, ümumbəşəri və avrointegrasiya proseslərinin Azərbaycan dəyərlərindən bəhrələnməsinə imkan və şəraitin yaradılması, milli-mədəni irsin qorunması, öyrənilməsi və təbliğ edilməsi, islamda demokratik dəyərlər, insan, o cümlədən qadın haqları, gender problemlərinin, münaqişələrin həllinə tövsiyələrin araşdırılması, fəal vətəndaşlıq və ictimai nəzarət mexanizmlərinin tətbiq olunması, azad və ədalətli seçkilərə dəstək verilməsidir.

Mərkəzin büdcəsi müxtəlif fondlar tərəfindən dəstəklənən layihələrin həcmindən asılıdır. İşlərin bir çoxu ödənişsiz, könüllülük əsasında aparılır və ya əməkdaşlıq edilən qurumların, koalisiyaların texniki və təşkilati imkanları hesabına reallaşdırılır. Mərkəzin əsas xərclərini icarəyə götürülən ofisin saxlanılması, texniki təchizat, rabitə və nəqliyyat, əmək haqqı və qonorarların verilməsi, beynəlxalq tədbirlərdə iştirak və s. təşkil edir. Bu xərclər, bir qayda olaraq, araşdırma, monitoring, ictimai maraqların müdafiəsi kampaniyalarına, ictimaiyyəti maarifləndirmə və məlumatlandırma, müvafiq qurumlara təkliflər paketinin hazırlanması və göndərilməsinə, dəyirmi masa və mətbuat konfranslarının təşkili və s. fəaliyyətlərə yönəlir. Qrant məbləgli səfərlərlə birgə Mərkəzin büdcəsi 2009-cu ildə 25 min ABŞ dolları, 2010-ci ildə isə 22 min ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Mərkəzin qərargahı Bakı şəhəri, B.Səfəroğlu küçəsi 165 ünvanında yerləşir və 3 otaqdan ibarətdir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz edilmişdir. Mərkəzin internet sahifəsi <http://www.heritage-azerbaijan.com>-dur. Lakin maliyyə çətinlikləri bu sahifəni inkişaf etdirməyə çətinliklər yaradır. Mərkəzdə tam ştatda 2, yarım ştatda 2, müddətli müqavilə əsasında isə 2 əməkdaş işləyir.

Mərkəz Gürcüstan, Türkiyə, Rusiya, Orta Asiya və digər ölkələrdə fəaliyyət göstərən bir çox təşkilatlarla yaxından əməkdaşlıq edir. Mərkəz SEE-Cənub-Şərqi Avropa mədəni irs təşkilatlarının şəbəkəsinə assosiativ üzv qəbul edilmişdir. AVROPANOSTRA-ya (53 ölkənin mədəni irs təşkilatlarının şəbəkəsi) tam üzv olmağa hazırlaşır.

Mərkəz 12 tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir: Dünya dinlərində gender problemləri (araşdırma və dəyirmi masalar), islamda qadın haqları (seminar və ictimai müzakirələr), Bakı - Avropa şəhəri olmalı (beynəlxalq sənədlərin daxilə implementasiyası), Şəhər həyatında vətəndaş iştirakı və şəffaf büdcə (araşdırma, monitoring, dinləmələr, TV verilişləri, foto və jurnalist müsabiqəsi), Tarix-mədəniyyət abidələrini dağılmaqdan qoruyaq (fotomüsabiqə və dəyirmi masalar), beynəlxalq şəbəkələrə inteqrasiya (saytın yaradılması, disklərin hazırlanması, kitabın çapı), dövlət siyahılarında olan abidələrə dəyən ziyanın müəyyənləşdirilməsi (məruzənin hazırlanması və təkliflər paketinin təqdimi),

mədəni hüquqların qorunması və sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququna dəstək kampaniyaları (təşkilatın və tərəfdaşların daxili imkanları hesabına)._

Həmçinin mülkiyyət hüququna dəstək və vətəndaşların hüquqlarının qorunması, bu istiqamətdə qanun və normativ aktların, sərəncam və başqa sənədlərin araşdırılması, masaüstü tədqiqat, naturada monitoring tədbirləri, forofiksasiya və s. işlər də kənardan maliyyə dəstəyi olmadan insanların ehtiyaclarından doğan təcili və təxirəsalınmaz tədbirlər kimi həyata keçirilmişdir.

Mərkəz 100-ə yaxın məqalə, müsahibə, 1 kitab, hər layihə üzrə ayrı-ayrı hesabat hazırlamışdır. Mövzular geniş spektrdə: insan haqlarının, qadın problemlərinin müxtəlif aspektləri, tarix-mədəniyyət abidələrinin qorunmasında problemlər, mülkiyyət məsələləri, ekoloji problemlər: yaşılığın məhv edilməsi, sağlam ətraf mühit, şəhərsalma norma və etalonları, paytaxtın idarəçiliyində ciddi problemlər, vətəndaşların və ictimaiyyətin məlumatlandırılması, şəhərin baş planı və inkişaf istiqamətləri və s. işlənmişdir.

Mərkəz tərəfdaş təşkilatlarla birgə QHT-lərə əlverişli hüquqi mühitin yaradılması barədə təkliflər paketini Milli Məclisin bir neçə komissiyasına göndərmiş, Prezident Administrasiyasına, müvafiq nazirliklərə tarix-mədəniyyət abidələrinin məhv edilməsinin qarşısının alınması, milli-mədəni irsə dəyən ziyanın müəyyənləşdirilməsi barədə hesabat, elmi-bərpa işləri zamanı riayət olunmalı qayda və təlimatlar barədə arayış, Nazirlər Kabineti tərəfindən dövlət qeydiyyatına alınmış abidələrin vəziyyəti barədə monitoring-hesabat mətbuat konfransları vasitəsilə ictimaiyyətə və müvafiq strukturlara təqdim etmişdir. Bu məsələlərlə əlaqədar rəsmi qurumlara yüzlərlə informasiya sorğusu göndərilmişdir.

Layihələrin maliyyələşdirilməsi əsasən xarici donorlar və QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən həyata keçirilmişdir.

Hal-hazırda Mərkəz 2 layihə üzərində işləyir.

Mərkəz Azərbaycanla "beyin mərkəzləri" arasında əməkdaşlığı genişləndirmək

məqsədi ilə təklif olunan ideyalara pozitiv yanaşır. Bununla bərabər, hesab edir ki, QHT-akademik tədqiqat institutları arasında fikir mübadiləsinin və əməkdaşlığın təşkilini, bəzi aspekt və problemlə sahələrin moderatorluğunu SAM öz üzərinə götürə bilər. Bu təşkilatlar üçün ayrıca bir resurs-mərkəz tipli, hər hansı bir texniki yardım və ya başqa dəstək göstərə bilən bir yer ayrılması məsləhətlidir və orada müvafiq kitabxana, avadanlıq, konfrans zalı və s. olmalıdır.

Milli Strateji Araşdırmalar Mərkəzi

Mərkəz 2009-cu il yanvarın 26-da yaradılmış, lakin qeydiyyatdan keçməmişdir. Təsisçilər Natiq Miri, Ənvər Məmmədov və Sahib İbrahimovdur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti sosial, mədəni və siyasi yönlüdür. Əsas məqsəd və vəzifələri əhalinin dövlət-hüquq və vətənpərvərliyinin, mədəniyyət sahəsində islahatların dərinləşməsinə, vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasına xidmət edən, sosial cəhətdən əhəmiyyətli hər cür təşəbbüslərin müdafiəsinə, eyni zamanda respublikadan kənarında yaşayan soydaşlarımızla sosial və mədəni əlaqələrin gücləndirilməsinə, beynəlxalq və geosiyasi məkanda baş verən və verə biləcək siyasi hadisələrin araşdırılması və təhlilinə nail olmaqdır.

Nizamnaməyə uyğun olaraq, Mərkəz xarici donorlardan hər hansı formada yardım almır. Qeydiyyatsız dövlət qrant layihələrində rəsmi iştirak mümkün olmadığı üçün stabil büdcə müəyyənləşdirmək mümkün olmur. Mərkəz tərəfindən yazılan təhlil və məqalələr, aparılan araşdırmalar müqabilində mətbuat orqanlarından alınan qonorar əsasən texniki avadanlığın alınmasına, tədqiqat layihələrinə və mətbuat konfranslarının təşkilinə sərf olunur. Mərkəzin qərargahı Bakı şəhəri, Dağıstan küçəsi, ev 3 ünvanında yerləşir. Bir otaqdan ibarətdir, internet və kompüterlərlə təchiz edilmişdir.

Mərkəz tərəfindən 350-dən çox araşdırma və məqalə mətbuat və konfranslarda təqdim olunmuşdur. Həyata keçirilmiş layihələrin əsas mövzusu “Erməni soyqırımı” xristian alimlərinin gözü ilə”, “Cənubi Qafqazda risk faktorları, Dağlıq Qarabağ probleminin həlli yolları”, “Şimali Qafqazda gedən proseslər və Azərbaycanın təsiri”, “ABŞ xarici siyasətinin prioritetləri, Türkiyə və ABŞ arasında model müttəfiqlik”, “Yaxın Şərqdə gedən proseslər və təsiri” və s.-dir.

350-dən çox araşdırma və təhlil məqaləsi işıq üzə görüb. Bir kitab dərc olunub (kitabın adı: “Erməni xəyanəti və Gürcüstan” (Azərbaycan və ingilis dillərində). “Erməni soyqırımı” xristian alimlərinin gözü ilə” adlı digər bir kitab vəsait

çatışmazlığı səbəbindən hələlik layihə halındadır.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara pozitiv yanaşır. Mərkəzin fikrincə, dövlət mənafeyinin ziddinə fəaliyyət göstərməyən bütün “beyin mərkəzləri”ni rəsmiləşdirmək, fəaliyyətlərini stimullaşdırmaq və vahid sistem üzrə fəaliyyəti tənzimləmək lazımdır. Bu, xarici donorlardan asılılığa son qoyar, bütün potensialın reallaşmasına kömək edərdi.

“AREAT” Müasir Sosial Proseslərin Tədqiqat Mərkəzi

Mərkəz 1998-ci ilin yanvarında yaradılmışdır və 27 mart 1998-ci ildə qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Əli Abbasov, Yelena Qasımova, Rəhman Bədəlov və Toğrul Cavarlıdır. Mərkəzin indiki rəhbəri Əli Abbasovdur.

Mərkəz əsasən sosial, iqtisadi, hərbi, siyasi, mədəni və gender sahələrində fəaliyyət göstərir. Fəal sosial texnologiyaların inkişafı əsasında Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin təşəkkülünə kömək etmək Mərkəzin əsas məqsədidir.

Mərkəzin qərargahı Bakı şəhəri, K.Rəhimov küçəsi, 84 ünvanında yerləşir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz olunmuş bir otaqdan ibarətdir. İnternet sahifəsi www.gender-az.org-dır. Mərkəzdə daimi əsaslarda 4, müddətli müqavilə əsasında isə 5 əməkdaş işləyir, informasiya mərkəzi və şöbələr fəaliyyət göstərir.

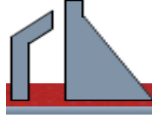
Beynəlxalq tərəfdaşları aşağıdakılardır: www.ginsc.net, <http://qanun-az.com>, <http://azhumanrights.org>, www.osi-az.org, <http://www.gmc.ge/>, <http://www.mediaforum.az/>, www.demaz.org, <http://www.witt-project.net/>, <http://www.gendergateway.uz/>.

Mərkəz 30-a yaxın xarici səfər təşkil etmiş, 6 tədqiqat layihəsi, 8 elmi konfrans həyata keçirmişdir (qadınlar zorakılığa qarşı, qadınlar və İKT, 3 alternativ hesabat SİDO, bələdiyyə, sosial müdafiə).

Gender bərabərliyi, bələdiyyə, mədəniyyət sülhü, münaqişələrin həlli mövzularında 86-ya yaxın məqalə, hesabat və kitab çap etmişdir. Dövlət qurumları üçün sosial müdafiə üzrə 12, gender bərabərliyi üzrə 78 tövsiyə-təklif hazırlamışdır. Layihələrin maliyyələşdirilməsində əsasən xarici donorlar iştirak etmişlər.

Mərkəz 5 il ərzində 28 tədqiqat layihəsi, 5 elmi konfrans həyata keçirmiş, 135 məqalə, 15 kitab çap etdirmişdir. Bununla bərabər, Mərkəz dövlət qurumlarına 90 tövsiyə-təklif hazırlamışdır.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır.

Milli və Beynəlxalq Araşdırmalar Mərkəzi (MBAM)

Milli və Beynəlxalq Araşdırmalar Mərkəzi (MBAM) 2009-cu ildə yaradılmışdır. MBAM Bakıda yerləşən müstəqil, qeyri-mənfəətli araşdırma mərkəzidir. Mərkəzin yaradıcısı və rəhbəri politoloq Leyla Əliyeva, həmtəsisçisi Aydın Balayevdir. (Həmçinin L.Əliyeva bundan əvvəl (1991-1997) «Strateji və Beynəlxalq Tədqiqatlar Mərkəzinin Mərkəzinin (Center for National and International Studies) təsisçisi və prezidenti olmuşdur.)

Mərkəzin ünvanı: Səid Rüstəmov 10, rəsmi internet səhifəsi ingilis dilindədir: <http://cnis-baku.org/eng/>.

MBAM-nin əsas məqsədi: bir çox sahələrdə: regional münaqişələr və təhlükəsizlik, milli quruculuq və demokratiya, xarici və daxili siyasət və s.haqda müstəqil araşdırmalar aparmaqdır. Mərkəz həmçinin-tarix və arxeologiya, tarixi abidələrin bərpası və qorunması, eləcə də gender və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində bir çox proqramları tədqiq və tətbiq edir.

MBAM Azərbaycanın Avropaya və Avro-Atlantik strukturlara inteqrasiyasını dəstəkləyir və onu Avropa Birliyini üzvü olan müstəqil demokratik dövlət kimi görməyi arzu edir.

MBAM-nin həyata keçirdiyi əsas tədqiqat və layihə işlərindən bir neçəsi aşağıdakılardır:

Mərkəzin əsas nəşrləri:

1. Türkiyə və Azərbaycanda demokratiya və ikitərəfli münasibətlər haqqında debatlar. 2012;
2. XXI əsrin Türk dövlətlərində kimlik seçimi. 2012;
3. Azərbaycan və Türkiyədə demokratiyanın inkişaf tarixinə baxışlar. 2010;
4. Azərbaycan tarixində demokratik dəyərlər 2009;
5. Azərbaycanda siyasi partiyaların fəaliyyətinin tənzimlənməsi 2012;
6. Bakı nefti və yerli icmaların tarixi 2012;
7. Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli: əlverişsiz güc balansı və daxili siyasi durğunluq üçün girov. 2011;
8. Ərəb inqilabları, Avropanın Yaxın Şərqə yanaşması üçün dərslər 2011;
9. Abşeronun neft tarixi 2011.

Mərkəz həmçinin qeyd edilən mövzular ətrafında bir çox respublika və beynəlxalq miqyaslı konfranslar təşkil etmişdir.

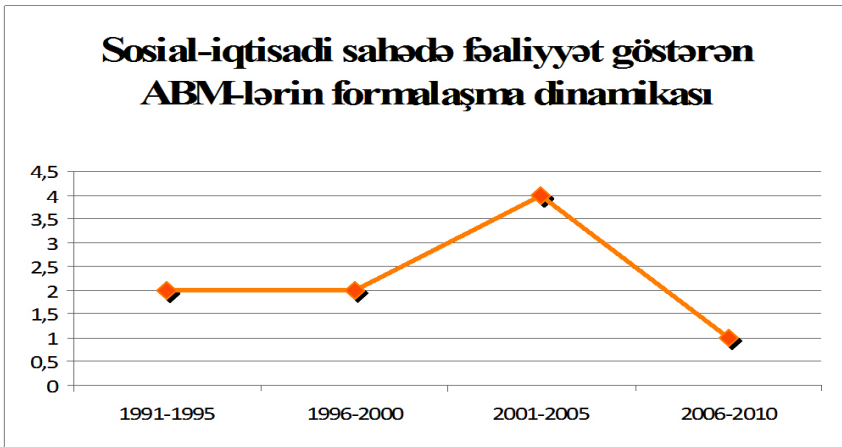
4.5. İctimai-siyasi sahədə fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikas

Kateqoriya	Orta hesabla	Ümumi
Büdcə	16387.5	131100
Qərargah (otaqların sayı)	2.125	17
Daimi kadrlar	3.25	26
Müddətli müqaviləli kadrlar	5.4	43
Şöbələrin sayı	2.2	18
Beynəlxalq tərəfdaşların sayı	3.625	29
Xarici səfərlərin sayı	23.5	188
Həyata keçirilmiş layihələrin sayı	4.9	39
Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı	2.4	19
Çap edilmiş kitabların sayı	2.4	19
Çap edilmiş hesabatların sayı	2.5	20
Məqalələrin sayı	101	808
Dövlətə tövsiyələr	11.75	94
Beynəlxalq səviyyəli layihələr	1.1	9
Cari layihələr	0.5	4
5 il ərzində kitabların sayı	3	24
5 il ərzində layihələrin sayı	5.9	47
5 il ərzində hesabatların sayı	1.9	15
5 il ərzində konfransların sayı	6.4	51
5 il ərzində məqalələrin sayı	17.5	140
5 il ərzində dövlətə təkliflərin sayı	13.8	110

“Beyin mərkəzləri”nin rəsmi internet səhifələri:

www.humanrights-az.org
www.cpt.az
<http://zaur-aliyev.info/>
<http://www.heritage-azerbaijan.com>
www.gender-az.org

4.6. Sosial-iqtisadi sahədə fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (İSİM)

Mərkəz 2005-ci ildə Qərbi ölkələrində təhsil almış iqtisadçı və sosial iş ekspertləri tərəfindən yaradılmışdır. 2006-cı il martın 15-də dövlət qeydiyyatına alınmışdır. Mərkəzin təsisçiləri Vüqar Bayramov, Elçin Rəşidov, Zaur Məmmədov və Faina Həniyyəyevadır. Hazırkı rəhbəri Vüqar Bayramovdur.

Mərkəzin əsas məqsədi ölkədə həyata keçirilən sosial və iqtisadi islahatları dəstəkləmək, şəffaflığın artırılması və korrupsiyanın azaldılmasına yardım etmək, iqtisadi və sosial araşdırmalar aparmaq, cəmiyyətdə məlumatlılığı artırmaq, yoxsulluğun azaldılmasına kömək etmək və s.-dir.

Mərkəzin qərargahı Bakı şəhəri, Şirin Mirzəyev küçəsi, 76 "a"/33 ünvanında yerləşir, sürətli internet və kompüterlərlə təchiz edilmişdir. Rəsmi internet sahifəsi www.cesd.az-dir.

Mərkəzdə daimi əsaslarda 11, müddətli müqavilə əsasında 6 əməkdaş işləyir. Mərkəzdə 4 şöbə fəaliyyət göstərir: PR, Maliyyə, Beynəlxalq əlaqələr və Gənclər.

Mərkəzin ölkədə və xaricdə tərəfdaşlar dairəsi çox genişdir.

Tərəfdaşlar:

Avropa Kommissiyası, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası, Alman Marşal Fondu, Think Tank Fond, PASOS, Azərbaycan Açıq Cəmiyyət İnstitutu, LGI, PTF, ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi, Global Integrity, Norveçin ölkəmizdəki səfirliyi, ABŞ-ın ölkəmizdəki səfirliyi, Dünya Bankı, Asiya İnkişaf Bankı, Avrasiya Fondu, NISPAcee, GDNNet, TIRI, Yaponiyanın Beynəlxalq Kooperasiya Agentliyi və Beynəlxalq Büdcə Layihəsi.

Donorlar:

Avropa Kommissiyası, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası, Alman Marşal Fondu, Think Tank Fond, PASOS, Azərbaycan Açıq Cəmiyyət İnstitutu, LGI, PTF, ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi, Global Integrity, Norveçin ölkəmizdəki səfirliyi, ABŞ-ın ölkəmizdəki səfirliyi, Dünya Bankı, Asiya İnkişaf Bankı, Avrasiya Fondu, NISPAcee, GDNNet, TIRI, Yaponiyanın Beynəlxalq Kooperasiya Agentliyi.

Mərkəz 2010-cu il ərzində 40-a yaxın layihə həyata keçirmişdir. O sıradan:

- Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları liderlərinin bacarıqlarının artırılması,
- Neft tenderlərinin monitorinqi,
- Azərbaycanda təbii resurs menecmentinin modelləşdirilməsi,
- Yerli hökumətlərdə audit sisteminin inkişafı,
- Şəffaflıq və hesabatlılığın artırılması,
- Ameliorasiya və irriqasiya layihəsinin qiymətləndirilməsi,
- Azərbaycanda neft gəlirləri: şəffaflıq, hesabatlılıq və səmərəlilik problemləri,
- Dövlət idarəçiliyinə dair məqalələrin Azərbaycan dilinə tərcüməsi və s. layihələri qeyd etmək olar

Mərkəz 50-dən çox nəşr hazırlamışdır. Təkcə 2010-cu ildə Mərkəzin 10 təsviyəsi dövlət tərəfindən qəbul edilmişdir. Maliyyələşdirmə əsasən dövlət və xarici donorlar hesabına reallaşmışdır. Hal-hazırda Mərkəzdə 10-a yaxın layihə həyata keçirilir.

İSİM-in həyata keçirdiyi layihələrin qısa xülasələri:

Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmiryolu layihəsi üzrə maliyyə xərclərinin monitorinqi

Bakı-Tbilisi-Qars (BTQ) dəmiryolu layihəsi 3 ölkənin – Türkiyə, Azərbaycan və Gürcüstanın birgə layihəsidir. Dəmir yolu xəttinin təməli 2007-ci il noyabrın 21-də Gürcüstanın Marabda kəndində qoyulub. Layihə demək olar ki, artıq 5

ildir davam edir. Dəmiryolunun tikintisinin 2012-ci ildə başa çatacağı bildirilsə də, görülən işlərin səviyyəsi buna əminlik yaratmır. Belə ki, tikintinin qrafiki davamlı deyil. Layihənin icrasında dəfələrlə fasilələr yaranıb. 2008-ci ildə vəsait ayrılmasına baxmayaraq tikinti işləri aparılmayıb. Azərbaycan tərəfi səbəb kimi həmin ildə Gürcüstanda baş verən siyasi prosesləri göstərsə də, qonşu ölkənin mətbu orqanları gecikməni layihə üçün nəzərdə tutulan maliyyə vəsaitlərinin vaxtında ayrılmaması ilə əsaslandırırıblar. Bu layihə üzrə diqqəti cəkmək məqamlardan biri də layihənin texniki göstəriciləridir.

“Sərq tərəfdashlığı” platformasına üzv ölkələr yeni mərhələdə: iqtisadi təhlil

“Sərq tərəfdashlığı” ideyası Fransanın 2008-ci ildə Aralıq dənizi ölkələrinə Avropa Birliyi ilə daha sıx əməkdaşlıq etməyə imkan verəcək birlik yaradılması haqqında təsəbbüsündən sonra meydana gəlmişdir. Həmin vaxt İsveç və Polşa oxşar AB qonşuluq siyasətinin onun Şərq qonşularına da tətbiq edilməsi təklifini irəli sürdülər. Nəticədə 2009-cu ilin may ayında “Sərq tərəfdashlığı” platforması yarandı. Platforma 6 ölkəni – Azərbaycan, Belarus, Ukrayna, Ermənistan, Gürcüstan və Moldovanı əhatə edir. Platforma viza, azad ticarət və enerji təhlükəsizliyi məsələlərinin müzakirəsi və həlli üçün çərçivə yaratmaq məqsədilə yaradılmışdır.

Azərbaycanın xarici ticarət dövryyəsi: müqayisəli təhlil

Azərbaycanın müstəqillik qazanması onun həm qonşu ölkələrlə, həm də dünya ölkələri ilə iqtisadi, həmçinin xarici ticarət əlaqələrinin artmasına təkan vermişdir. Ən əsası isə müstəqillikdən sonra Azərbaycan dünyada müstəqil iqtisadi və hüquqi subyekt kimi tanınmağa başlamışdır. Lakin müstəqilliyin ilk illərində keçmişdə mövcud olmuş bir sıra əlaqələrin itirilməsi səbəbindən iqtisadiyyatın bütün sferalarında olduğu kimi, ticarət sahəsində də böhran müşahidə edilməyə başladı. Planlı iqtisadiyyatdan bazar iqtisadiyyatına keçid də ölkə iqtisadiyyatına bir sıra çətinliklər yaratdı. Ən böyük çətinliklərdən biri isə təkcə digər ölkələrlə hansı məhsul və ya xidmət növünün ticarətini aparmaqla deyil, həm də nə istehsal etməklə bağlı idi.

Azərbaycanda sığorta sistemi: iqtisadi və sosial proseslərə multiplikator təsiri kimi

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə sığorta sisteminin ümumi daxili məhsuldakı (ÜDM) payının 15-20 faiz arasında dəyişməsinə baxmayaraq, bu gün Azərbaycanda həmin göstərici 2 faiz, adambaşına düşən sığorta haqqı 18-19 manatdır. Sığorta mükafatlarının dünya üzrə orta göstəricisi Azərbaycandakı mükafatların səviyyəsini 15 dəfə üstələyir. Azərbaycanda bu sistemin zəif inkişaf etməsi maliyyə, bank, səhiyyə və s. sektorlar ilə yanaşı, insanların uzunömürlülüyünə də mənfi təsir göstərir.

Avropa Birliyi və “Şərq tərəfdaşlığı” proqramına üzv ölkələr arasında vizasız səyahətə doğru yolun açılması; Azərbaycan nümunəsi

Azərbaycan 1991-ci ildə müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Aİ-yə daxil olan müxtəlif ölkələrlə diplomatik əlaqələr yaratmasına baxmayaraq, Aİ Azərbaycanla formal münasibətlərə 22 aprel 1996-cı ildə Lüksemburqda Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Müqaviləsini (TƏM) imzalamaqla başladı. Müqavilənin Aİ-yə daxil olan bütün dövlətlər tərəfindən ratifikasiyasından sonra ikitərəfli münasibətlərin hüquqi çərçivəsi 1 iyul 1999-cu ildə qüvvəyə mindi. Bu sənəd əməkdaşlığın müxtəlif tərəflərini - siyasi dialoqu, insan hüquqlarını, iqtisadi, hüquqi və s. əhatə edir.

Korrupsiyasız Azərbaycan: regionlarda maarifləndirmə və məlumatlandırma kampaniyası

Korrupsiyaya qarşı mübarizə demokratik və sivil inkişaf yolu seçmiş hər bir dövlətin qarşıya qoyduğu əsas məqsədlərdəndir. Son illər Azərbaycanda hökumət antikorrupsiya siyasətinin tərkib hissəsi kimi bir sıra qanunlar, proqramlar qəbul etmişdir. Buraya “2004-2006-cı illərdə korrupsiya ilə mübarizə üzrə Dövlət Proqramı”, Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Fondunun təsis edilməsi, “Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya” və onun həyata keçirilməsi üçün Fəaliyyət Planı (2007-2011-ci illər), “Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə İdarəsinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə dair bir sıra tədbirlər haqqında” və s. Prezident sərəncamları aiddir. Aparılan təhlillər göstərir ki, cəmiyyətdə məlumatlılıq səviyyəsinin aşağı olması bu hüquqi sənədlərdən irəli gələn tələblərin reallaşmasını ləngidir.

Neft tenderləri: aysberqin görünməyən tərəfləri

Azərbaycanda Dövlət Neft Fondu (DNF) haqqında ilkin fikirlər “Əsrin müqaviləsi” (“Azəri-Çıraq-Günəşli” dəniz yataqlarının işlənməsinə dair hasilatın pay bölgüsü sazişi) layihəsi həyata keçirilməyə başlayandan gündəmə gəlib. 29 dekabr 1999-cu ildə 240 nömrəli fərmanla Dövlət Neft Fondu təsis edilib. Bunun ardınca 29 dekabr 2000-ci il tarixində Prezidentin 434 nömrəli fərmanı ilə Neft Fondunun Əsasnaməsi təsdiq olunub. Fond 2001-ci il iyunun 19-da Prezidentin Neft Fondunun valyuta vəsaitinin saxlanması, yerləşdirilməsi və idarə edilməsi haqqında qaydaların təsdiq edilməsi barədə 511 sayılı fərmanından sonra əməli fəaliyyətə başlayıb.

Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatının inkişafının qiymətləndirilməsi və təkliflər üzrə konsepsiya layihəsi

Azərbaycan Respublikasında qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi əsas prioritet sahələrdən hesab edilir. Qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi ölkədə dayanıqlı iqtisadi inkişafın əsasını formalaşdırmaqla yanaşı, dövlət gəlirlərinin xarici faktorlardan asılılığını tamamilə aradan qaldıra bilər. Bu baxımdan

qeyri-neft sektorunun aparıcı istiqaməti kimi aqrar sektorun inkişaf etdirilməsi və bu sektorun ümumi daxili məhsulda (ÜDM) payının artırılması olduqca vacibdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev 2009-cu ildə ölkəmizdə kənd təsərrüfatının inkişafı ilə mühüm addımların atıldığı və bu fəaliyyətin davam etdirilməsinin vacibliyi ilə bağlı bəyanat vermişdir.

Rəyi öyrənilənlərin 81 faizi neft gəlirlərinin səmərəsiz və qeyri-şəffaf xərcləndiyi qənaətinədir

Mərkəz ABS-ın Şəffafliq üçün Tərəfdaşlıq (Partnership for Transparency) Fondunun dəstəyi ilə hökumət qurumları, şirkətlər və əhali arasında sorğu keçirmişdir. Sorğunun əsas məqsədi neft pullarının xərclənməsinə müxtəlif kateqoriyalı insanların rəyini öyrənmək olub.

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi layihəsi

Keçid dövrünü başa vuran Azərbaycan Respublikasında vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi və bu sferadakı islahatların davam etdirilməsi olduqca vacibdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Bakı Biznes Mərkəzində keçirilən “Regionların sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın icrasına həsr olunan konfransda sahibkarlıq mühitinin yaxşılaşdırılmasının, vergi-maliyyə sferasında islahatların davam etdirilməsinin vacibliyini bildirmişdir. Bu baxımdan vergi siyasətinin və eləcə də bu sahədə olan qanunvericiliyin iqtisadiyyatın inkişaf tempinə uyğun olaraq təkmilləşdirilməsi günün tələblərindən hesab edilir.

Viza liberallaşdırılması

Bu tədqiqat PASOS-LGI “Şərqi Tərəfdaşlığı” viza liberallaşdırılması layihəsinin növbəti mərhələsidir. Bu tədqiqat işində Azərbaycan-Aİ münasibətlərinin hazırkı vəziyyəti və Azərbaycanın üzərinə götürdüyü beynəlxalq öhdəliklərin (xüsusilə viza liberallaşdırılması prosesi, sənədləşdirmə təhlükəsizliyi və dövlət sərhəd siyasəti sahəsində) icrası nəzərdən keçirilir.

Azərbaycanın ÜTT-yə üzvlüyü prosesinin qiymətləndirilməsi üzrə siyasət sənədi

Ümumdünya Ticarət Təşkilatının (ÜTT) mahiyyəti və əsas funksiyaları nədir? Alternativsiz kimi təqdim edilən quruma Azərbaycanın üzv olması ölkəmizdə nəyi dəyişəcək? Niyə 13 illik üzvlük danışıqları prosesində razılıq əldə etmək mümkün olmayıb? ÜTT-yə üzvlük bizə nə qazandıracaq və itkilərimiz nə olacaq? Bu suallar fundamental olmasa belə qloballaşmanın sürətlə getdiyi, iqtisadi inteqrasiyanın qaçılmaz olduğu bir dövrdə aktual məsələlərə çevrilmişdir. Bu kitab əvvəldə qeyd olunan və eləcə də qeyd olunmayan onlarla suala cavab tapmaq məqsədilə hazırlanıb.

Digər layihələr:

- “Azərbaycan vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları liderlərinin bacarıqlarının artırılması” - Avropa Komissiyasının maliyyə dəstəyi, Kipr Menecment Mərkəzinin tərəfdaşlığı ilə;
- “İnstitusional yardım” - Think Tank Fondu, Macarıstanın “Neft Tenderlərinin Monitorinqi” İctimai Şəffaflıq Fondu (PTF), ABŞ;
- “Azərbaycanda təbii resurs menecmentinin modelləşdirilməsi” - Asiya İnkişaf Bankı (ADB);
- “Yerli hökumətlərdə audit sisteminin inkişafı, şəffaflıq və hesabatlılığın artırılması” - LGI;
- “Meliorasiya və irriqasiya” layihəsinin qiymətləndirilməsi - Yaponiya Hökumətinin dəstəyi ilə;
- “ADB (Asiya İnkişaf Bankı) QHT Forumu tərəfindən dəstəklənən Azərbaycanı elektrik enerjisinin nəqlinin gücləndirilməsi layihəsi”nə nəzarət;
- “Azərbaycanda neft gəlirləri: şəffaflıq, hesabatlılıq və səmərəlilik problemləri” - Açıq Cəmiyyət İnstitutu;
- Dövlət idarəçiliyinə dair məqalələrin Azərbaycan dilinə tərcüməsi - NISPAcee “İctimai xərcləmələrin izlənilməsi”, “Yerli hökumətlərdə audit işi”, (LGI), 01 iyul, 2007 – 01 mart, 2008;
- “Yaxşı idarəçilik...” - Global Integrity, June 01, 2007- March 01, 2008
- “Kənd təsərrüfatı sektorunun monitorinqi” - VI Beynəlxalq Tədqiqat Qrupu, 01 iyul, 2007 – 15 aprel, 2008;
- “Dövlət Neft Fondunun strategiyasının hazırlanması” - EITI, 01 aprel, 2007-01 dekabr, 2007;
- “Neft gəlirləri haqqında ictimai maarifləndirmənin artırılması” - 01 iyul 2007 - 01 mart, 2008;
- “Cəmiyyət arasında ictimai maarifləndirmənin artırılması” - Alman Marşal Fondu, 01 mart 2008 - 01 yanvar, 2009;
- “Dövlət xərcləmələri üzrə ictimai məlumatlandırmanın artırılması” - ABŞ səfirliyi, 01 iyul, 2007 – 01 avqust, 2008;
- “Müasir ekonomiks” kitabının tərcüməsi - NISPAcee, 01 fevral, 2008 – 01 iyun, 2008.

Mərkəzin həyata keçirdiyi 3 mühüm layihə:

1. Azərbaycan vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı - 01 yanvar, 2010 - 01 iyun 2011, Avropa Komissiyası;
2. Azərbaycanın ticarət standartlarının Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması - 01 fevral, 2010 – 01 noyabr, 2010 PASOS;

3. Azərbaycanın iqtisadi inkişaf modelinin hazırlanması - 01 yanvar, , 2010 - 01 iyun, 2011, AİB.

İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (İSİM) global reytinglərdə

İSİMABŞ-ın Pensilvaniya Universitetinin ən yaxşı beyin mərkəzləri siyahısında hələ 2010-cu ildən təmsil olunan ölkəmizin ilk beyin mərkəzlərindəndir.

2011-ci ildə ABŞ-ın Pensilvaniya Universitetinin dünya üzrə beyin mərkəzlərinin reyting hesabında İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi (İSİM) müxtəlif kateqoriyalar üzrə qiymətləndirmələrdə yer almışdı. İSİM dünyanın 50 aparıcı beyin mərkəzi siyahısında 33-cü sırada qərarlaşmışdır. Bu kateqoriya üzrə 25 min beyin mərkəzinin namizədliyi irəli sürülmüşdü. Eyni zamanda Mərkəzi və Şərqi Avropada 15-ci güclü beyin mərkəzi kimi qiymətləndirilən İSİM illik büdcəsi 5 milyon dollardan az olan təşkilatlar arasında dünyada ilk üçlüyə daxil edilmişdir. Nəticədə 3 kateqoriyada dünyanın ən güclü beyin mərkəzi elan olunmuşdu.

2012-ci ildə də həmçinin öz yerini qoruyub saxlayaraq, ABŞ-ın Pensilvaniya Universitetinin keçirdiyi «Beyin Mərkəzləri 2012» reytingində İSİM bir neçə kateqoriyada dünyanın ən güclü beyin mərkəzi elan olunmuşdur.

İSİM həmçinin Şərqi Avropanın “Siyasi Təhlil” jurnalını qiymətləndirilməsinə görə, Şərqi Avropanın 10 ən yaxşı beyin mərkəzindən biridir. İSİM 2013-cü ildə Yaponiyanın Tokio şəhərində keçiriləcək “Beynəlxalq Beyin Mərkəzləri Samitinə” ənbü Qafqaz regionundan dəvət edilən yeganə mərkəzdir. Mərkəz həm də Harvard Universitetinin hazırladığı ən yaxşı beyin mərkəzləri siyahısında yer almışdır.

İqtisadi İnnovasiya Mərkəzi

Mərkəz 2002-ci ildə yaradılmış, lakin qeydiyyatdan keçməmişdir. Mərkəzin təsisçiləri Məhəmməd Talıblı və Əyyub Səfəroğludur. Hazırda rəhbəri Məhəmməd Talıblıdır.

Mərkəzin əsas fəaliyyəti sosial-iqtisadi istiqamətlidir. Əsas məqsədi sosial-iqtisadi sahədə maarifləndirmə işlərini həyata keçirmək, innovativ ideyaların yayılmasında yardımçı olmaq və iqtisadi tədqiqatlar aparmaqdır. İllik büdcəsi 4000-15000 manat arasında dəyişir. Vəsaitlər əsasən tədqiqat layihələrinə sərf olunur. Mərkəzdə müddətli müqavilə əsasında 2-3 nəfər işləyir.

Mərkəz ictimai vəsaitlərdən (əsasən, büdcə və neft gəlirlərindən) istifadə siyasətinə dair 8 tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir. Çap edilmiş hesabat və kitabların sayı 10-dan çoxdur.

Mərkəz Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə aqrar subsidiyaların verilməsində

indikatorların təkmilləşməsi məsələsi ilə bağlı tövsiyələr vermişdir. Hal-hazırda “ÜDM-in artırılmasının yolları və onun insanların həyat tərzinə təsirinin qiymətləndirilməsi” (2010) layihəsi üzərində işləyir.

5 il ərzində Mərkəz 8 tədqiqat layihəsi hazırlamış, 10-a yaxın konfrans keçirmiş, dövlət strukturlarına 3 tövsiyə vermiş və 200-ə yaxın məqalə çap etmişdir.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyaları müsbət qarşılayır. Ümumi rəyi belədir ki, analitik material ilk öncə daxili müzakirələrin nəticəsi kimi kollektiv məhsul olaraq meydana çıxarsa və müxtəlif nöqtəyi-nəzərləri özündə əks etdirsə, daha mötəbər və faydalı mənbə rolunu oynaya bilər. “Beyin mərkəzləri”nin konkret ixtisaslaşması nəticələrə və peşəkar yanaşmaya daha çox xidmət edir.

İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi

İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi (ITM)

Mərkəz 1999-cu il martın 12-də yaradılmış və həmin ilin iyulun 2-də qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin təsisçisi və hazırkı rəhbəri Qubad (İbadoğlu) Bayramovdur.

Mərkəzin əsas fəaliyyəti sosial-iqtisadi istiqamətlidir. Əsas məqsəd və vəzifələri cəmiyyətdə iqtisadi və biznes biliklərini populyarlaşdırmaq, ictimai vəsaitin şəffaflığını və hesabatlılığını artırmaq, ictimai vəsaitlərlə bağlı qərarların qəbulunda iştirakçılığın səviyyəsini yüksəltmək və sosial dialoqa nail olmaqdır.

Mərkəzin illik təxmini büdcəsi 80.000 – 100.000 manat arasında dəyişir. Qərargahı Bakı şəhəri, Ə.Rəcəbli küçəsi, 5a, mənzil 82 ünvanında yerləşir və 5 otaqdan ibarətdir, internet və kompüterlərlə tam təchiz olunmuşdur. İnternet səhifəsi www.erc-az.org-dur. Daimi olaraq 11, müddətli müqavilə əsasında isə 20 nəfər əməkdaş işləyir. Mərkəzdə İctimai əlaqələr, İnsan resursları, Xarici əlaqələr, Ofis təsərrüfatı, Maliyyə şöbələri fəaliyyət göstərir.

Mərkəzin 6 rəsmi beynəlxalq tərəfdaşı var: Ödədiyini Açıqla (Publish What You Pay) Beynəlxalq Koalisiyası, Açıq Cəmiyyətlər üzrə İctimai Assosiasiya (PASOS), Vətəndaş İştirakçılığı üzrə Dünya Alyansı (CIVICUS), Avropa Yerli Özinüidarəetmə Konqresinin Təlim Şəbəkəsi (ENTO), Yerli Demokratiya Qurumları Assosiasiyası (ALDA) və Qara Dəniz QHT Forumu.

Mərkəz hər il təxminən 20-yə yaxın xarici səfər təşkil edir.

Mərkəz 20-dək tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir. Həmin layihələrin mövzuları: “Alternativ inflyasiyanın hesablanması”, “Yerli özünüidarəetmə orqanlarının gücləndirilməsi”, “Ünvanlı sosial yardım mexanizminin tətbiqi”, “Xarici ticarət dövriyyəsinin həcmninin dürüsləşdirilməsi”, “Qlobal maliyyə böhranının biznesə təsiri”, “Ev təsərrüfatlarının büdcə müayinəsi”, “Büdcə xərcləmələrinin sosial sahəyə təsirinin qiymətləndirilməsi”, “Azərbaycanın inkişafı modelləri və gələcək perspektivlərlə bağlı gözləntilər”, “Azərbaycan pensiya sistemində islahatların gedişatının araşdırılması”, “Azərbaycanda kənd təsərrüfatı sahəsində vəziyyətin tədqiqatı”, “İnflyasiyanın determinatları və idxal inflyasiyasının kənarlaşma hüdudlarının daraldılması imkanlarının tədqiqi”, “İşçilərlə işəgötürənlər arasında sosial dialoqun təşkilində həmkarlar təşkilatının rolu”, “İqlim dəyişikliklərinin yaratdığı sosial-iqtisadi təhlükələr və risklərin idarə olunması” və s.

Mərkəz hər il təxminən 6-8 konfrans təşkil edir. İldə orta hesabla 4-5 kitab, 2-3 buklet və 10-dək məqalə dərc edilir. Bu nəşrlər əsasən makroiqtisadi siyasət, neft gəlirlərinin idarə edilməsi, vergi, büdcə, sosial rifah məsələləri mövzularına həsr olunur.

Sosial-iqtisadi sahədə həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrindən əldə edilmiş nəticələr və tapıntılar əsasında ümumilikdə 100-dək **Tövsiyələr Paketi** əlaqədar təşkilatlara təqdim olunub. Son 1 il ərzində təqdim olunmuş Tövsiyələr Paketi mövzularının siyahısı aşağıdakı kimidir:

1. Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən pensiya islahatlarında keyfiyyət dəyişikliyinə nail olunması yollarına dair Tövsiyələr;
2. Gəncə-Qazax bölgəsində fəaliyyət göstərən aqrar təsərrüfatların qlobal iqlim dəyişikliyinə adaptasiya prosesinin asanlaşdırılmasına dair Tövsiyələr;
3. Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən ünvanlı dövlət sosial yardım mexanizminin təkmilləşdirilməsinə və sosial reabilitasiyaya keçid prosesinin təkmilləşdirilməsinə dair Tövsiyələr;
4. Qlobal iqtisadi böhranın Azərbaycan iqtisadiyyatına, biznes mühitinə və ev təsərrüfatlarının vəziyyətinə təsirinin yaratdığı risklərin idarə olunmasına dair Tövsiyələr;
5. Qlobal iqtisadi böhranın Azərbaycanın əmək bazarına təsirinin azaldılmasına dair Tövsiyələr;
6. Dövlət büdcəsinin icrasının sosial rifaha təsirinin gücləndirilməsi ilə bağlı Tövsiyələr;
7. Xarici ticarət statistikasının təkmilləşdirilməsinə dair Tövsiyələr;
8. Azərbaycan Respublikasında işçilərlə işəgötürənlər arasında sosial dialoqun təşkilinə dair Tövsiyələr;
9. Azərbaycanın vətəndaş cəmiyyəti institutlarının ictimai əlaqələrinin

gücləndirilməsinə dair Təvsiyələr;

10. Azərbaycanın vətəndaş cəmiyyəti institutlarının beynəlxalq əlaqələrinin gücləndirilməsinə dair Təvsiyələr.

Layihələr xarici donörə və QHT Şurasının dəstəyi, həmçinin üzvlük haqları hesabına həyata keçirilmişdir. Mərkəz yalnız 2009-cu ildə ABŞ-ın Şimalı Karolina Universitetinin İqtisadiyyat Departamenti ilə əməkdaşlıq şəraitində “Hollandiya xəstəliyi: Bu xəstəlikdirmi? Azərbaycan təcrübəsi nə deyir?” mövzusunda tədqiqat layihəsi icra etmişdir.

Mərkəz hal-hazırda 5 layihə üzərində çalışır:

- “Azərbaycanın şimal bölgəsinin 10 bələdiyyəsində elektron idarəçilik vasitəsi ilə etibarlılığı, şəffaflığı və məsuliyyəti yaxşılaşdırmaq”;
- “Qara kitab”: şübhəli layihələr şəffaflıq işığında;
- İşçilərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə QHT-lərdə icbari sığortanın tətbiqinin təşviqi;
- İnflyasiyanın determinantları və idxal inflyasiyasının kənarlaşma həddlərinin daraldılması imkanlarının tədqiqi;
- Ticarətin liberallaşdırılması və rəqabətin dəstəklənməsi;
- Açıq Cəmiyyət üçün İctimai Birliklər Assosiasiyası (PASOS) və yerli tərəfdaş “Kamil Vətəndaş” İctimai Birliyi ilə əməkdaşlıq çərçivəsində Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilən “Beyin mərkəzləri”nin qərar qəbulu arenasında rolunun gücləndirilməsi vasitəsi ilə idarəetmənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi”.

Mərkəz 5 il ərzində 50-yə yaxın tədqiqat layihəsi, 25-ə yaxın hesabat, kitab və məqalə hazırlamış, 40-a yaxın konfrans keçirmiş, dövlət strukturlarına 10-a yaxın təklif və təvsiyə vermişdir.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır.

Mərkəzin global reytinglərdə yeri:

2012-ci ilin Qlobal Reytingində İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi (İTM) dünyanın, o cümlədən ABŞ-ın nüfuzlu beyin mərkəzlərinin mərkəzlərinin iştirak etdiyi “Dünyanın ən yaxşı beyin mərkəzləri” nominasiyasında 133-cü yerdə qərar tutub. İTM digər bir nominasiyada yüksək nəticə göstərərək “Vəkillik sahəsində ən yaxşı beyin mərkəzləri” nominasiyasında dünyada 9-cu olub.

İqtisadi və Siyasi Araşdırmalar Mərkəzi (İSAM)

Mərkəz 1994-cü ildə yaradılmış və həmin ildə qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin təsisçiləri Nəcəf Nəcəfov, Hikmət Hacızadə, Mehman Əliyev və Sabit

Bağirovdur. Mərkəzdə hal-hazırda Hikmət Hacızadə prezident, Rasim Musabəyov vitse-prezident, Sabit Bağirov isə direktordur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti iqtisadi, siyasi araşdırmalar və təhsildir. Əsas məqsədi liberal iqtisadiyyata və demokratik cəmiyyətə keçid prosesində ictimai-siyasət institutu kimi dəstək verməkdir.

Mərkəzdə xərclərin əsas istiqamətləri: əmək haqqı, qonorarlar, tədqiqatların və tədbirlərin keçirilməsi, ofis xərcləri və s. Qərargahı Bakı şəhəri, Nəcəfqulu Rəfiyev küçəsi 17, mənzil 2 ünvanında yerləşir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz olunmuş 7 otaqdan ibarətdir. Mərkəzdə daimi olaraq 9, müddətli müqavilə əsasında da 9 əməkdaş işləyir. 5 şöbədən ibarətdir. İl ərzində 5-6 xarici səfər təşkil edir.

Mərkəz 20-ə yaxın tədqiqat layihəsi həyata keçirmiş, həmin sayda elmi konfrans təşkil etmiş, kitab və hesabatlar çap etdirmişdir. Dövlət strukturlarına 10-15 sayda yazılı şəkildə tövsiyələr vermişdir.

Hal-hazırda Mərkəz 3 layihə üzərində çalışır. Ümumi olaraq bütün layihələr əsasən xarici donorların hesabına həyata keçirilir.

5 il ərzində Mərkəz 12 layihə, 5 elmi konfrans, 20-yə yaxın hesabat və kitab hazırlamış və 3 tövsiyə təqdim etmişdir.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara pozitiv yanaşır.

Qlobal İqtisadi Araşdırmalar Mərkəzi (QIAM)

Mərkəz 30 sentyabr 2003-cü ildə təsis edilmiş, 19 noyabr 2003-cü ildə Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin sədri Novruz Quliyev, icraçı direktoru Ruslan Atakişiyevdir.

Missiyası-dünya iqtisadiyyatının üstünlüklərinin Azərbaycanda tətbiqinə dəstək göstərməklə özəl sektorun davamlı inkişafına nail olmaqdır.

Məqsədləri:

1. Biznes və investisiya mühitinin sağlamlaşdırılması;
2. Qabaqcıl sahibkarlıq təcrübəsinin tətbiqinə nail olmaq;
3. Azərbaycanda beynəlxalq standartların tətbiqinə dəstək göstərilməsi;
4. Beynəlxalq ticarətin tənzimlənməsi sahəsində yeniliklərin Azərbaycanda tətbiqinin genişləndirilməsi;

Fəaliyyət istiqamətləri:

- *Layihələrin hazırlanması və həyata keçirilməsi;*

- *Sorğu və araşdırmaların həyata keçirilməsi;*
- *Treninglər; seminarlar, konfranslar, dəyirmi masalar və görüşlərin təşkil edilməsi;*
- *Jurnallar; kitabçalar; bülletenlərin və s. nəşr edilməsi;*
- *KİV-də verilişlərin, məqalələrin, informasiya xarakterli məlumatların verilməsi;*

İqtisadi Resursların Öyrənilməsi İctimai Birliyi

Birlik 2009-cu il oktyabrın 22-də yaradılmış və 2010-cu il fevralın 15-də qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin təsisçiləri Ruslan Atakişiyev və Sevinc Atakişiyevdir. Hazırkı rəhbəri Ruslan Atakişiyevdir.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti iqtisadidir. Əsas məqsədləri:

- Azərbaycanla maliyyə bazarının və idarəetmə sisteminin inkişafına dəstək göstərmək;
- respublikanın beynəlxalq iqtisadi qurumlara inteqrasiyasına kömək etmək;
- korporativ sosial məsuliyyət (KSM) prinsiplərinin Azərbaycanda genişləndirilməsinə çalışmaq;
- ölkədə iqtisadi sahədə elmi-tədqiqat işlərinin keyfiyyətinin daha da yüksəldilməsinə töhfə vermək.

Mərkəzin illik büdcəsi 4200 manatdır. Qərargahı Bakı şəhəri, M.Muxtarov küçəsi, 194 ünvanında yerləşir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz olunmuş iki otaqdan ibarətdir. Rəsmi internet sahifəsi www.ser-az.org-dur.

Mərkəzdə daimi əsaslarda 3, müddətli müqavilə əsasında isə 9 əməkdaş işləyir.

Mərkəzdə Proqram Departamenti, Beynəlxalq Əlaqələr Departamenti, İctimaiyyətlə Əlaqələr Departamenti, Ümumi İşlər Departamenti adlarında şöbələr fəaliyyət göstərir.

Mərkəzin rəsmi beynəlxalq tərəfdaşı Süleymaniyə Fondu və Cenevrə Beynəlxalq və İnkişaf Tədqiqatları İnstitutunun CABİR Məzunlar Şurası – Azərbaycandır. Mərkəz əməkdaşlarının il ərzində 5 xarici səfəri olmuşdur.

Mərkəz 2010-cu il ərzində 3 tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir:

- Azərbaycanla ali təhsil haqlarının müəyyənəndirilməsinin mövcud vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları;
- “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın icra vəziyyətinin qiymətləndirilməsi;

- Turizm biznesində təbii resurslardan səmərəli istifadə olunması yolu ilə təbii abidələrin qorunması.

Mərkəz 2010-cu ildə 1 kitabça, 1 hesabat və 9 məqalə çap etdirmişdir:

- “Azərbaycanda ali təhsil haqlarının müəyyənləşdirilməsinin mövcud vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi yolları”;
- “Qloballaşma şəraitində Azərbaycanın iqtisadi təhlükəsizliyinin təminində yerli sahibkarlığın inkişafı məsələləri”;
- “Azərbaycanın regionlarında sahibkarlığın əsas problemləri və onların həlli yolları”;
- “Kiçik və orta sahibkarlığın investisiya təminatında Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun vəsaitlərinin rolu”;
- “Kiçik və orta sahibkarlığın daxili investisiya mənbələrinin aşkarlanması və istifadəsinin təkmilləşdirilməsi yolları”;
- “Azərbaycanın ÜTT-yə üzvlüyü və özəl sektor” (Araşdırma nəticələrinin analitik hesabatı: 2008);
- “Korporativ sosial məsuliyyət və onun Azərbaycanda tətbiqi problemləri”;
- “Dünya maliyyə böhranının mənəvi aspektləri”;
- “Faizsiz bankçılığın iş üsulu”;
- “Korporativ sosial məsuliyyət: qabaqcıl biznes təcrübəsi və türk dünyası sahibkarlarının bu sahədə əməkdaşlığının formalaşdırılması”;
- “Korporativ idarəetmə - biznesin inkişafında yeni imkandır”.

Dövlət strukturlarına bir təklif irəli sürmüşdür: “Ali təhsildə qiyməttöqymə metodunun təkmilləşdirilməsi”.

Layihələrin maliyyələşdirilməsində:

- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası;
- Gəncliyə Yardım Fondu;
- Cenevrə Beynəlxalq və İnkişaf Tədqiqatları İnstitutunun CABİR Məzunlar Şurası – Azərbaycan iştirak etmişdir.

Birlik hal-hazırda 3 layihə üzərində çalışır:

- Turizm biznesində təbii resurslardan səmərəli istifadə olunması yolu ilə təbii abidələrin qorunması;
- İqtisadiyyat və biznes mövzusunda daimi inkişaf seminarları;
- Faizsiz bankçılıq.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır. Bununla bağlı təkliflərini verir:

- Yaşsı olardı ki, Azərbaycanın inkişafı baxımından əhəmiyyətli olan müxtəlif

- tədqiqat sahələri üzrə ildə bir neçə dəfə grant müsabiqələri həyata keçirilsin;
- “Beyin mərkəzləri” nümayəndələrinin beynəlxalq aləmdə keçirilən elmi tədbirlərdə iştirakları maliyyələşdirilsin;
- SAM tərəfindən icra olunan tədqiqat layihələrinə “beyin mərkəzləri” cəlb olunsun;
- SAM-ın keçirdiyi tədbirlərə “beyin mərkəzləri”nin nümayəndələri dəvət edilsin;
- SAM-ın icra etdiyi tədqiqat layihələri barəsində geniş məlumatlara çıxış asanlaşdırılsın;
- “Beyin mərkəzləri”nin istifadə edə biləcəyi, elmi-tədqiqat üçün lazım olacaq kitabxana formalaşdırılsın.

Sosial-iqtisadi Araşdırmalar Mərkəzi (SIAM)

Mərkəz 2001-ci il mayın 12-də yaradılmış və 2002-ci il sentyabrın 22-də qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin təsisçiləri Azad Əliyev, Dildar Əliyeva və Alagöz Əliyevadır. Hazırkı rəhbəri Azad Əliyevdir.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti sosial-iqtisadi araşdırmalardır. Əsas məqsədi Azərbaycanda iqtisadiyyatın inkişaf proqramlarını həyata keçirmək, icmaların və yerli idarəetmə orqanlarının inkişafına, əhalinin sosial müdafiəsinə, işsizlik və yoxsulluğun azaldılmasına yardım etmək, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının genişlənməsi üçün konkret layihələr həyata keçirmək və qanunvericiliyə zidd olmayan digər fəaliyyət növləridir.

Mərkəzin illik büdcəsi 20 min manatdır. Qərargahı Bakı şəhəri, İ.Qutqaşenli küçəsi, 9, mənzil 95 ünvanında yerləşir, sürətli internet və kompüterlərlə təchiz olunmuş 2 otaqdan ibarətdir. Mərkəzdə daimi əsaslarda 3, müddətli müqavilə əsasında isə 5 əməkdaş işləyir. Mərkəz ildə 2-3 xarici səfər təşkil edir.

Mərkəz 5 tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir. Bununla bərabər, Mərkəzin rəhbəri bir çox layihələrdə ekspert kimi iştirak etmişdir:

- Avropa Qonşuluq və Əməkdaşlıq Siyasəti (ENPI-FLEG Program) çərçivəsində meşələrin qanuni cəhətdən müdafiəsi və idarə olunması proqramı (meşə problemləri) - ekspert;
- Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (Participation on EIA (*Environmental Impact Assessment*)) və Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəməri layihəsinin sosial-iqtisadi nəticələrinə dair ictimai dinləmələrdə iştirak;
- Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (Participation on EIA (*Environmental*

- Impact Assessment*) və Ələt qəsəbəsində Dəniz Limanı layihəsinin sosial-iqtisadi hissəsinin ictimai dinləmələrində iştirak;
- Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri marşrutu boyunca yerləşən pay torpaq sahələrinin ayrılmasına və onlara görə kompensasiya ödənişlərinin verilməsinə ekspert kimi nəzarət;
 - Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri layihəsi və boru kəməri marşrutu boyunca yaşayan yerli əhaliyə onun sosial təsirləri - sosial nəticələrə ekspert kimi nəzarət;
 - Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri layihəsi və boru kəmərinin marşrutu boyunca yaşayan yerli əhaliyə onun sosial təsirləri - sosial nəticələrinin auditi (3 QHT ilə birgə) ;
 - Qanunsuz zibillik və bərk tullantılarla bağlı Bakı şəhəri üçün elektron xəritənin yaradılması (“Təmiz Şəhər” ASC tərəfindən dəstəklənib);
 - Tullantıların idarə olunmasına dair elmi konfransda iştirak (“Təmiz Şəhər” ASC tərəfindən dəstəklənib);
 - Stokholm (təhlükəli tullantılara dair) Konvensiyasının BMT-nin İnkişaf Proqramı və Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin dəstəyi ilə Azərbaycanda tətbiqi – ekspert kimi iştirak;
 - TACİS proqramının 2009-cu ildə qısamüddətli eksperti;
 - Azərbaycan əhalisinin bərk tullantılarla bağlı problemlər haqqında məlumatlandırılması (AR Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin işçi qrupunun üzvü kimi);
 - Avrasiya Fondunun Qafqaz Tədqiqat Resurs Mərkəzinin proqramı Azərbaycanda, 2005-ci il məlumatına əsasən – ekspert;
 - “Min sözə dəyən şəkil” WWF-nin (Dünya Vəhşi Meşələr Təşkilatı) dəstəyi ilə və s.

Mərkəz “Qanunsuz meşəqırmaların və meşələrin qeyri-davamlı istifadəsinin yerli əhaliyə olan iqtisadi və sosial təsirinin təhlili” adında bir (beynəlxalq) elmi konfrans təşkil etmişdir. Dövlət qurumlarına ekoloji sahə üzrə 3 və iqtisadi sahə üzrə də 3 tövsiyə-təklif vermişdir. Layihələrin maliyyələşdirilməsinə dövlət dəstək olmuşdur.

Hal-hazırda bərk məişət tullantıları haqqında maarifləndirmə layihəsini həyata keçirir. Layihəni Azərbaycanın biznes təşkilatları maliyyələşdirir.

Təkliflər: Cənubi Qafqazın regional ekoloji problemləri, həmçinin yoxsulluq və meşələr problemləri üzrə birgə tədqiqat layihələrinin həyata keçirilməsi faydalı olardı.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır.

"Uluchay" Sosial-iqtisadi İnnovasiya Mərkəzi

Mərkəz 1995-ci il mayın 5-də yaradılmış, 2009-cu il sentyabrın 30-da yenidən qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin təsisçiləri Mayis Səfərov, Arzu Hüseynova və Vəfa Paşayevadır. Hazırkı rəhbəri Mayis Səfərovdur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti iqtisadiyyat, sosial problemlər, gənclər, insan hüquqları və vətəndaş cəmiyyətidir. Əsas məqsədi Azərbaycan regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına dəstək verməkdir.

Mərkəzin büdcə xərcləri 2009-cu il üçün –72393.92 manat, 2010-cu il üçün 106503.54 manat olmuşdur. Əsas xərclər: proqram xərcləri, inzibati xərclər və əmək haqları (illik maliyyə hesabatları bu saytda əksini tapmışdır: <http://uluchay.org/about-us/financial-reports>). Qərgahı AZ 5500, Şəki, M.Ə.Rəsulzadə küçəsi, 163A ünvanında yerləşir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz edilmiş 5 otaqdan ibarətdir. Bununla bərabər, Mərkəzdə konfrans zalı və icma məlumat mərkəzi var. İnternet səhifəsi <http://uluchay.org>-dur. Daimi əsaslarda 6, müddətli əsaslarda isə 4 əməkdaş işləyir.

Mərkəzdə Gender, İqtisadi inkişaf, Vətəndaş cəmiyyəti, Gənclər və Avropaya inteqrasiya, Maliyyə və fəndreyzinq şöbələri fəaliyyət göstərir.

Mərkəzin 4 beynəlxalq tərəfdaşı var: Avropa 3-cü sektor Liderləri Şəbəkəsi (Evklid Şəbəkəsi), ECAbit - Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya Biznes İnkubatorları və Texnoparklar Şəbəkəsi (InfoDev - Dünya Bankı), Avropa İnstitutu Fondu (Bolqarıstan), Demokratik Hüquqların İnkişafı Fondu (DemNet - Macarıstan).

Mərkəzin xarici səfərlərinin sayı 11-dir.

Mərkəz 2010-cu il ərzində gənclərin iqtisadi inkişaf perspektivləri və vətəndaş iştirakçılığına yönəlmiş araşdırmalar həyata keçirmişdir. “Gənclərin işsizlik problemlərinin analizi və məsləhətlər” və “Qadınların kənd təsərrüfatında rolunun artırılması” adında 2 məqalə hazırlamışdır. Gənclərin işsizlik problemlərinin həllinə dair dövlətə tövsiyələr təqdim olunmuşdur. Layihələrin maliyyələşdirilməsində xarici donorlar iştirak etmişdir. Mərkəzdə bir beynəlxalq layihə həyata keçirilmişdir.

Hazırda Mərkəz “Gənclərin mülki maarifləndirilməsi” proqramını, Şəkinin Kiş kəndində uşaq bağçasının tikintisini və “Məsul icmalar” layihəsini həyata keçirir.

Mərkəz 5 il ərzində 2 layihə, 2 məqalə və 2 təklif hazırlamışdır.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi və genişləndirilməsi üçün təklif olunan tövsiyələrə müsbət yanaşır.

Azad İstehlakçılar Birliyi

Birlik 1996-cı ildə yaradılmış, 1997-ci il iyulun 31-də qeydiyyatdan keçmişdir. Birliyin təsisçiləri Eyyub Hüseynov, Adil Cəmilov, Əlisəfa Mehdiyev, Aydın Kərimov və Həbil İskəndərovdur. Hazırkı rəhbəri Eyyub Hüseynovdur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti sosial, iqtisadi istehlakçı hüquqlarını qorumaqdır. Əsas məqsədi ölkənin əmtəə bazarını təhlükəli mallardan (xidmətdən) qorumaq, istehlakçı maarifçilik işini həyata keçirməkdir.

Birliyin büdcəsi 50 000 manatdır. Əsas xərclərin istiqaməti texniki avadanlığın, çap materiallarının alınması, konfransların və aksiyaların keçirilməsidir. Qərgahı Bakı şəhəri, S.Rəhimov küçəsi, 201, mənzil 10 ünvanında yerləşir, kompüterlərlə və sürətli internetlə təchiz edilmiş 3 otaqdan ibarətdir. Rəsmi internet səhifəsi www.consumer-aib.com-dur.

Daimi işçilərinin sayı 9, müddətli müqavilə əsasında işləyənlərin sayı isə 20 nəfərdir. Mərkəzdə Hüquq, İstehlakçı maarifçiliyi, Kommunal, Ərzaq təhlükəsizliyi şöbələri fəaliyyət göstərir.

Consumers International (Cİ), WANGO, İBFAN Birliyin beynəlxalq tərəfdaşlarıdır. Birlik 20-yə yaxın xarici səfər həyata keçirmişdir.

2010-cu ildə “Muğan bələdiyyələrində resurs mərkəzlərinin yaradılması” və “İnflyasiyanın aşağı düşməsi üçün istehlakçıların kollektiv məsuliyyətinin artırılması” adında 2 layihə həyata keçirmişdir.

Birlik əməkdaşları istehlakçı hüququ və bələdiyyə qanunvericiliyinə dair 8 kitab, 10 növ buklet, ümumilikdə KİV-də 14000 məqalə çap etmiş, 8 tövsiyə vermişdir. Bu təkliflər istehlakçı hüquqlarına dair qanunvericilik bazası, kommunal xidmətlər, inflyasiyanın aşağı düşməsi və s. mövzularda olmuşdur. Layihələri xarici donör və QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası həyata keçirmişdir. Birlik bir beynəlxalq səviyyəli layihə həyata keçirmişdir.

Hal-hazırda birlik “İnflyasiyanın aşağı düşməsi üçün istehlakçıların kollektiv məsuliyyətinin artırılması” adında layihəni həyata keçirir.

Birlik 5 il ərzində 1 layihə, 3 elmi konfrans keçirmiş, 8 kitab, 1400 qəzet məqaləsi çap etdirmiş və dövlətə 3 tövsiyə vermişdir.

“Gender və İnsan Hüququ” Araşdırma Birliyi

Birlik 1997-ci il dekabrın 1-də yaradılmış, 2000-ci il martın 18-də qeydiyyatdan keçmişdir. Sədri fəlsəfə elmləri doktoru Rəna Mirzəzadədir.

Birliyin əsas məqsəd kimi qarşısına qoyduğu fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

- İnsan hüququnun gender balansı baxımından tədqiqi;
- İnsan hüququ və gender istiqaməti ilə əlaqədar sosial-fəlsəfi və hüquqi konsepsiyaların, nəzəriyyə və cərəyanların tədqiqi;
- İctimai-siyasi-hüquqi institutların insan hüququ və genderin inkişafına təsirinin aydınlaşdırılması;
- İnsan hüququ və genderin seçki sistemində realizə edilməsi vəziyyətinin təhlili;
- Gender münasibətləri və insan hüququna həsr edilmiş elmi-praktiki seminar, dəyirmi masa, treninq və konfransların keçirilməsi;
- Demokratik proseslərin inkişafı üçün insan hüququ və gender münasibətləri informasiya şəbəkəsinin yaradılması;
- Gender və insan hüququ sahəsini öyrənmək məqsədilə sosioloji sorğuların keçirilməsi, proqnozlaşdırma işinin aparılması, elmi analizlərin verilməsi;
- İctimai-hüquqi tərbiyə və siyasi mədəniyyətin formalaşmasında insan hüququ və gender araşdırmalarından istifadə edilməsi, eyni zamanda bu sahədə maarifləndirmə işinin genişləndirilməsi;
- Gender və insan hüququ probleminin obyektivi kimi cəmiyyətdə sağlam ailənin formalaşdırılması naminə elmi təbliğat işinin həyata keçirilməsi.

Birliyin həyata keçirdiyi layihələr:

- “XXI əsr – zorakılıq problemləri” (2008);
- “Cinslərarası dialoq və Azərbaycanın bərabər hüquqluluq xəritəsi” (2009);
- “Azərbaycan Avropaya inteqrasiya məkanında” (2010);
- “Məişət zorakılığı haqqında qanunun təbliği və təşviqi” (2012).

Birlik QHT Forumunun üzvüdür, filial və nümayəndəlikləri yoxdur..

Birlikdə könüllülük əsasında 4 nəfər çalışır.

Ünvanı: AZ 1073, Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, H.Cavid prospekti, 518-ci məh., ev 15, mənzil 10.

İnternet səhifəsi yoxdur. Elektron poçt ünvanı mirrena54@yahoo.com-dur.

Sosial Təşəbbüslər Mərkəzi İctimai Birliyi

Mərkəz 2006-cı il martın 15-də dövlət qeydiyyatına alınmışdır. Təsisçisi və rəhbəri Sənan Nəcəfovundur. Fəaliyyətinin məqsədi vətəndaşların sosial

problemlərinin həllinə kömək etməkdən ibarətdir.

Mərkəzin həyata keçirdiyi layihələr:

- “Bələdiyyə İnformasiya Mərkəzi”nin yaradılması və bələdiyyələrin ictimaiyyətlə əlaqələrinin qurulması”;
- “Avropa yaxın qonşu olmaqla yanaşı, yaxın partnyordur”.

Mərkəz “*Fikir Fabriki İnstitutu*” və “*Beyin Mərkəzi*” layihələrini həyata keçirir. İnternet səhifəsi <http://www.fikir.ffi.az/info/fealiyyet.html>-dir.

(Burada bir haşiyə çıxmaq yerinə düşərdi. Ölkədə BM institutuna dair təsəvvürlərin aydın olmamasını bu layihənin və eyni adlı internet səhifəsinin adında da görmək olar. Belə ki, eyni vaxtda həm “Fikir Fabriki İnstitutu”, həm də “Beyin Mərkəzi” adlandırmağa ehtiyac yoxdur. Eyni zamanda, burada müsbət məqam analogi institutlarla identikləşməyə üstünlük verilməsi, fəaliyyətində onların təcrübəsindən bəhrələnmə, tədqiqat istiqamətlərini müvafiq şəkildə qurmaqdır. Bu səylər təqdir edilməlidir.)

Layihənin məqsəd və vəzifələri genişdir:

Azərbaycanda və yerləşdiyimiz regionda baş verən hadisələri izləmək, analiz etmək, habelə aparılmış araşdırmalar və ya verilmiş sifarişlər əsasında dövlət orqanlarına, kommərsiya şirkətlərinə, QHT-lərə, habelə ictimai və iqtisadi birliklərə, mətbuata məsləhətlər və tövsiyələr təqdim etmək; daxili və xarici siyasətin ən mühüm inkişaf istiqamətlərini analiz etmək; dünyada cərəyan edən geosiyasi prosesləri, beynəlxalq siyasəti izləyərək, təhlil edib, gələcək inkişaf meyillərinə dair proqnozlar vermək; ciddi proseslərə təsir göstərə bilən faktorlar üzərində tədqiqatlar aparmaq; yuxarıda sadlanan strateji hədəflərin yerinə yetirilməsi zamanı Azərbaycanın dövlət maraqlarına, milli təhlükəsizliyinə uyğun, bu tələblərə cavab verən müxtəlif proqramlar, konsepsiyalar, hesabatlar hazırlamaq; ölkənin daxili siyasət kursu, onun reallaşdırılması mexanizmləri, bu sahədə mövcud problemlər və onların həlli yolları ilə bağlı elmi-konseptual araşdırmalar aparmaq; Azərbaycan Respublikasının ictimai maraqlarının müəyyənləşdirilməsi, təminatı və qorunması sahəsində elmi-analitik tədqiqatlar aparmaq; ölkə daxilində baş verən köklü islahatların mühüm aspektlərini araşdırmaq, daxili siyasi qüvvələrin davranış trayektoriyasını izləmək və bu proseslərin ölkəmizin inkişafı üçün mümkün təsir imkan və ehtimallarının müəyyənləşdirilməsi ilə məşğul olmaq; Azərbaycan və dünya iqtisadiyyatında baş verən bütün hadisələri və tendensiyaları izləmək, araşdırmaq və analiz etmək, habelə aparılan araşdırmalar əsasında proqnozlar, məsləhətlər və tövsiyələr vermək; sadalanan aktual məsələlərin həlli yönündə Mərkəzin elmi potensialından daha səmərəli istifadə etmək məqsədi ilə dövlətin daxili və xarici siyasət strategiyası üzrə müəyyən edilən prioritet problem-mövzularla bağlı mütəxəssislərin iştirakı ilə dəyirmi masalar, müzakirələr, diskussiyalar təşkil etmək və s.

Neft Araşdırmaları Mərkəzi

Mərkəz 2003-cü ilin may ayında yaradılmış, 2007-ci ildə “MMC” (*məhdud məsuliyyətli cəmiyyət*) kimi qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzin təsisçisi və hazırkı rəhbəri İlham Şabandır.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti neft-qaz sahəsidir. Əsas məqsədi isə:

- neft müqavilələri və biznesi sahəsində maarifləndirmə işlərinin aparılması;
- neft gəlirlərinin xərclənməsi ilə bağlı təkliflərin hazırlanması, bu sahədə digər ölkələrin üzləşdikləri problemlərin təhlili;
- gəlirlərin xərclənməsində təkliflərin hazırlanmasıdır.

Mərkəzin büdcəsi 15 000 manata yaxındır. Qərargahı Bakı şəhəri, Xaqani küçəsi, 7 ünvanında yerləşir. Mərkəzdə daimi əsaslarda 1, müddətli müqavilə əsasında isə 2-3 əməkdaş işləyir. İldə 2-4 xarici səfər təşkil edir.

Mərkəz 2010-cu il ərzində Azərbaycanın enerji statistikasını ilə bağlı layihə həyata keçirmişdir. Layihəni Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı maliyyələşdirmişdir.

Cari il ərzində Mərkəz 8 tədbirə dəvət almışdır. Bu tədbirlər neft sahəsində əldə olunan gəlirlərin düzgün istifadəsi ilə bağlı olmuşdur.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır.

Beynəlxalq Münasibətlərin Araşdırılması Mərkəzi (BMAM)

Mərkəz 28 may 2006-cı ildə, Bakı şəhərində bir qrup politoloq tərəfindən Respublikanın Müstəqillik günündə təsis edilmişdir. BMAM-ın sədri politoloq Rufiz Rəhim oğlu Qonaqovdur. Missiyası inkişaf etməkdə olan dünyada, xüsusən də Azərbaycan və regionda geopolitik durumu qiymətləndirmək, region üçün əhəmiyyətli olan beynəlxalq münasibətlər kontekstində araşdırmalar və tədqiqatlar aparmaq və ictimai müzakirələr təşkil etməkdir. Əsas fəaliyyəti istiqamətləri:

1. Azərbaycan və region üçün beynəlxalq və yerli əhəmiyyət kəsb edən məsələlər üzrə böyük dövlətlər müstəvisində tədqiqat və araşdırmalar aparmaq;
2. Azərbaycan və region üçün beynəlxalq və yerli əhəmiyyət kəsb edən məsələlər üzrə öyrədici və tədqiqat tədbirləri təşkil etmək;
3. Demokratik inkişafa yardım edən ictimai siyasət məsələlərini inkişaf etdirməkdir. İnternet sahifəsi: www.bmam-az.org

4.7. Sosial-iqtisadi sahədə fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikas

Kateqoriya	Orta hesabla	Ümumi
Büdcə	32 578	293 200
Qərargah (otaqların sayı)	3.5	30
Daimi kadrlar	5.9	53
Müddətli müqavilə əsasında işləyən kadrlar	8.2	74
Şöbələrin sayı	3.2	29
Beynəlxalq tərəfdaşların sayı	3	27
Xarici səfərlərin sayı	62.3	561
Həyata keçirilmiş layihələrin sayı	11.2	101
Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı	6	54
Çap edilmiş kitabların sayı	12.9	116
Çap edilmiş hesabatların sayı	0.1	1
Məqalələrin sayı	176.8	1591
Dövlətə tövsiyələr	19.9	179
Beynəlxalq səviyyəli layihələr	1.4	13
Cari layihələr	3.3	30
5 il ərzində kitabların sayı	1	9
5 il ərzində layihələrin sayı	8.4	76
5 il ərzində hesabatların sayı	0.1	1
5 il ərzində konfransların sayı	8.6	78
5 il ərzində məqalələrin sayı	188.4	1696
5 il ərzində dövlətə təkliflərin sayı	18	162

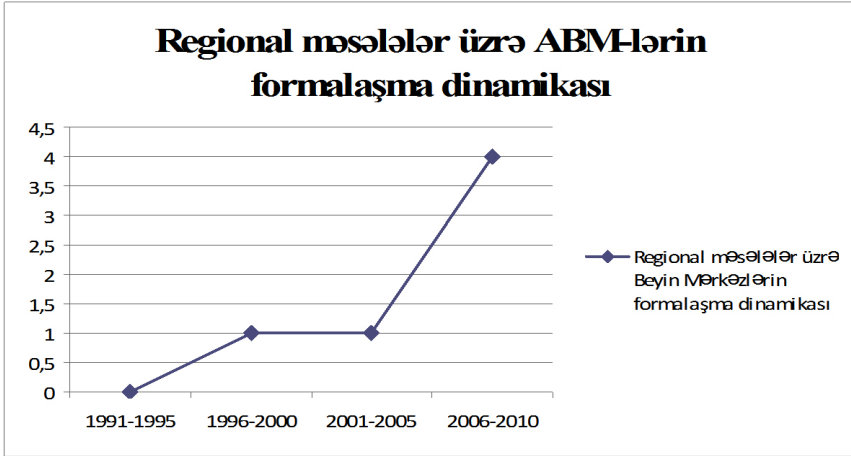
Rəsmi internet səhifələri:

www.erc-az.org

www.ser-az.org

www.cesd.az

4.8. Regional prosesləri təhlil edən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

Qafqaz Strateji Tədqiqatlar İnstitutu (QSTİ)

İnstitut 1999-cu ildə yaradılmış, həmin il sentyabrın 21-də qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçisi və hazırkı rəhbəri Eldar İsmayılovdur.

İnstitutun əsas fəaliyyət istiqamətləri:

- regional geosiyasi və geoiqtisadi proseslər;
- region ölkələrində milli dövlət quruculuğu;
- hərbi konfliktlər;
- regional təhlükəsizlik;
- region ölkələrinin iqtisadi inkişaf problemləri;
- regional inteqrasiya prosesləri;
- regionun sosial-mədəni inkişaf problemləri;
- Qafqazın geotarixi.

İnstitutun əsas məqsədi Qafqazdakı geosiyasi və geoiqtisadi proseslərin təhlili və proqnozlaşdırılmasıdır.

Qərargahı Bakı şəhəri, Ə.Quliyev küçəsi, 98 ünvanında yerləşir və 4 otaqdan ibarətdir. İnternet və kompüterlərlə təchiz olunub. İnstitutun rəsmi internet səhifəsi

www.ca-c.org-dur. İnstitutda daimi əsaslarda işləyən 1 və müddətli müqavilə əsasında işləyən 2 əməkdaş var.

İnstitutda:

- Geosiyasət;
- Geotarix;
- Geoiqtisadiyyat;
- Geomədəniyyət adında şöbələr fəaliyyət göstərir.

İnstitutun xaricdə 4 rəsmi tərəfdaşı var:

- Gürcüstan Strateji və Beynəlxalq Tədqiqatlar Fondu (Gürcüstan);
- Cons Hopkins Universitetinin Mərkəzi Asiya və Qafqaz İnstitutu (ABŞ);
- Mərkəzi Asiya və Qafqaz Tədqiqatlar İnstitutu (İsveç);
- Təhlükəsizlik və İnkişaf Siyasəti İnstitutu (İsveç).

İnstitut 5 layihə həyata keçirmişdir. Bu layihələrdən aşağıdakıları qeyd etmək olar:

- “Azərbaycanın postkonflikt ərazilərinin bərpası: konseptual əsaslar”;
- “Mərkəzi Avrasiya: milli valyutalar”.

Bununla bərabər, İnstitut “GUAM: taktiki alyansdan strateji tərəfdaşlığa doğru” adında konfrans təşkil etmişdir.

Çap edilmiş əsərlərin adları

2010		
1.	H. Музаффарли, Э.Исмаилов	Концептуальные основы восстановления пост-конфликтных территорий Азербайджана
2.	N.Müzəffərli, E.İsmayılov	Azərbaycanın postkonflikt ərazilərinin bərpası (konseptual əsaslar)
3.	N.Muzaffarli, E.İsmailov	Basic principles for the rehabilitation of the Azerbaijan`s post-conflict territories
4.	Ю.Ананиашвили, В. Папава	Налоги и макроэкономическое равновесие (лаф-феро-кейнсианский синтез)
5.	Э.Исмаилов, В. Папава	Центральная Евразия: геополитическое переосмысление
6.	A.Düma	Qafqaz
7.	Фируз Каземзаде	Борьба за Закавказье (1917-1921)
8.	E. İsmayılov, V.Papava	Rethinking Central Eurasia

Həyata keçirilmiş layihələrdə İnstituta Azərbaycanın biznes təşkilatları dəstək olmuşdur. Bu layihələr arasında “Azərbaycanın postkonflikt ərazilərinin bərpası: konseptual əsasları” adlı layihə beynəlxalq səviyyəlidir.

Hal-hazırda İnstitut “Qafqazın İnkişaf Fondu” adı altında layihə həyata keçirir. Bu layihənin maliyyələşdirilməsi Azərbaycanın biznes təşkilatları tərəfindən aparılır.

İnstitut 5 il ərzində 2 tədqiqat layihəsi həyata keçirmiş və 100-dən artıq məqalə çap etmişdir.

Qafqaz Beynəlxalq Münasibətlər və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi

Mərkəz 2006-cı il dekabrın 13-də yaradılmış, 2008-ci il dekabrın 30-da qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Araz Aslanlı və Nazim Cəfərovdur. Hazırkı rəhbəri Araz Aslanlıdır.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti beynəlxalq münasibətlər, sosial, iqtisadi, hərbi, siyasi, hüquqi, media və s.-dir. Əsas məqsədi Azərbaycanda xarici siyasətin, təhlükəsizlik siyasətinin və iqtisadi siyasətin tədqiqinin daha yüksək səviyyədə araşdırılması istiqamətində səylərin gücləndirilməsinə, demokratiya və insan hüquqlarının inkişafı prosesinə, media sahəsində müasir səviyyəyə çatmaq üçün addımların atılmasına töhfələr verməkdir.

Mərkəzin qərargahı Bakı şəhəri, Azadlıq prospekti 35/13 ünvanında yerləşir, sürətli internet və kompüterlərlə təchiz olunmuş iki otaqdan ibarətdir. İnternet səhifəsi www.qafsam.org-dur. 3 şöbədə 4 əməkdaş könüllülük əsasında fəaliyyət göstərir.

Mərkəzin əməkdaşları 14 beynəlxalq konfrans və seminarda iştirak etmişdir.

Mərkəzin həyata keçirdiyi layihələr aşağıdakılardır:

1. Mərkəzin saytında gənc tədqiqatçıların bacarıqlarının artırılması və həvəsləndirilmələri üçün elektron-jurnal yayımlanması layihəsi;
2. Qlobal və regional proseslərlə bağlı illik hesabatların hazırlanması;
3. Qlobal və regional proseslərlə bağlı aylıq hesabatların hazırlanması;
4. İctimai Elmlər Yay Məktəbi layihəsi (“İrəli” İctimai Birliyi ilə birgə);
5. Türkiyə Respublikasında Azərbaycanın müxtəlif istiqamətlər üzrə tanınması və əməkdaşlığın gücləndirilməsinə töhfə verilməsi layihəsi (Türkiyədəki iki QHT - TÜRKSAM və ABT ilə birgə);
6. “Qlobal siyasətdə Cənubi Qafqaz” mövzusunda kitabın hazırlanması (Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi ilə birgə);
7. “Avropa Birliyi və Cənubi Qafqaz” mövzusunda kitabın hazırlanması (Türkiyədə çap olunub)

8. “Qarabağ problemi: sülh imkanları və risklər” mövzusunda kitabın hazırlanması (Türkiyədə çap olunub)
9. Rusiya-İran münasibətləri (xüsusi tədqiqat);
10. Türkiyə-İsrail münasibətləri (xüsusi tədqiqat);
11. Rusiya Federasiyasının Qafqaz siyasəti (xüsusi tədqiqat);
12. Azərbaycanla Türkiyə arasında hərbi münasibətlər (xüsusi tədqiqat);
13. Qarabağ problemi: yolun harasındaıyq (xüsusi tədqiqat, silsilə yazılar şəklində türk mediasında dərc olunub).

Bununla bərabər Mərkəz Dağlıq Qarabağ problemi üzrə 1 elmi konfrans keçirmişdir. Layihələr dövlət, xarici donorlar və təşkilatın öz imkanları tərəfindən maliyyələşdirilmişdir.

Mərkəz tərəfindən həyata keçirilmiş beynəlxalq səviyyəli layihələrin sayı 4-dür:

- Cənubi Qafqaz - gənc liderlər zirvəsi, Azərbaycan üzrə fəaliyyətlərin koordinasiyası;
- Türkiyə Respublikasında (universitetlərdə, “beyin mərkəzləri”ndə və s.) Azərbaycan tarixinin, coğrafiyasının, mədəniyyətinin, bayramlarının və əsas problemlərinin tanıtılması, ikitərəfli münasibətlərə töhfə fəaliyyətlərinin koordinasiyası.

Hal-hazırda Mərkəz beynəlxalq münasibətlər üzrə xüsusi jurnalın dərc olunması və “Inside Caucasus” adlı kitabın hazırlanması üçün Azərbaycan üzrə fəaliyyətlərin koordinasiyasını həyata keçirir.

Mərkəz 5 il ərzində 200-dən çox kitab, hesabat və məqalə hazırlamış və çap etdirmiş, 50-yə yaxın tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək ideyalarına müsbət yanaşır.

Qafqaz Etnososial Araşdırmalar Mərkəzi

Mərkəz 2006-ci il martın 7-də yaradılmış, həmin il sentyabrın 29-da qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Yaqub Yaqubov və Elşən Hacıyevdir. Hal-hazırda rəhbəri Vəfa Həsənovadır.

Mərkəzin əsas məqsədi və vəzifəsi Qafqazda gedən prosesləri öyrənmək və araşdırmaqdır.

Qərargahı Bakı şəhəri, Nəsimi rayonu, F.Qasımzadə küçəsi, 36 ünvanında yerləşir. İnternet sahifəsi www.gesam.org-dur. Mərkəzin bir xarici səfəri olmuşdur.

Mərkəz “Ermənistan Respublikası” (məlumat-sorğu kitabçası) adında tədqiqat

layihəsi və “Ermənistan Respublikası Cənubi Qafqazda separatizmi dəstəkləyən qüvvə kimi” adında elmi konfrans keçirmiş, 2 hesabat və 1 kitab nəşr etdirmişdir.

Dövlət siyasətinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə “Ermənistan Respublikası” (məlumat-sorğu kitabçası) güc strukturları və müvafiq dövlət orqanlarının kitabxanalarına göndərilmişdir.

Hal-hazırda Mərkəz 2 tədqiqat layihəsinin üzərində işləyir. Bunlar erməni diasporları xəritəsi və onların potensialları haqqında məlumat-sorğu kitabçası və Gürcüstan haqqında məlumat kitablarıdır.

Mərkəz tərəfindən Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək və artırmaq məqsədi ilə aşağıda qeyd olunan təkliflər verilmişdir:

- mütəmadi olaraq Ermənistanda baş verən daxili proseslər və erməni amili ilə bağlı bütün məsələlər üzrə dəyirmi masa və konfransların keçirilməsi;
- Ermənistandakı müasir etnik vəziyyət üzrə dövlət və qeyri-hökumət qurumlarının birgə layihələr həyata keçirməsi;
- İlin analitik kitabı müsabiqəsi;
- Problemlə sahələr üzrə refleksiv qrupların təşkil olunması;
- “Beyin hücumu”nun təşkil edilməsi üçün “beyin hücumu”nun razılaşdırılmış komponentlərinin bölüşdürülməsi;
- Azərbaycanı əhatə edən bütün dövlətlərin milli tərkibləri, daxili siyasətləri, beynəlxalq fəaliyyətləri, iqtisadi imkanları, hərbi gücü, siyasi partiya və təşkilatları, mədəniyyətlərinin inkişafı və ümumi vətəndaş tipinin müəyyən edilməsinə dair tədqiqatların aparılması.

Qafqaz Tədqiqat Resurs Mərkəzi

Mərkəz 2003-cü ildə Avrasiya Əməkdaşlıq Fondu (AƏF) tərəfindən təsis edilmişdir. 2008-ci ildə AƏF-in tərkibində qeydiyyatdan keçmişdir. Hazırkı rəhbəri Gürsel Əliyevdir.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti sosialdır. Əsas məqsədi yüksək səviyyəli tədqiqat resurslarından istifadə etmək imkanlarının artırılmasına, sosial tədqiqatlarla və praktiki fəaliyyətlə məşğul olan alimlərin, mütəxəssislərin potensialının gücləndirilməsinə, dialoq və əməkdaşlığın genişləndirilməsinə yardım göstərməkdir.

Mərkəzin illik budcəsi:

Texniki: 7 789 USD

Tədqiqat: 28 700 USD

Kitab: 10 000 USD

Təqaüd proqramları: 25 500 USD

Konfransların və təqdimatların təşkili: 15 850 USD.

Mərkəzin qərargahı Bakı şəhəri, B.Səfəroğlu küçəsi, 122 ünvanında (Xəzər Universitetinin 2-ci mərtəbəsində) yerləşir və 3 otaqdan ibarətdir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz edilmişdir. İnternet sahifəsi www.crrc.az, www.crrccenters.org-dur. Mərkəzdə daimi əsaslarda 6, müddətli müqavilə əsasında isə il ərzində 3-4 nəfər işləyir. Mərkəzdə Kitabxana, Kompüter laboratoriyası, Proqram şöbəsi adında şöbələr fəaliyyət göstərir. Mərkəzin xaricdə rəsmi tərəfdaşı özünün Gürcüstandakı regional ofisidir. Bununla bərabər, Mərkəzdə il ərzində 4-5 xarici səfər təşkil olunur.

Mərkəz 5 layihə həyata keçirmişdir:

1. Parlament köməkçi üzvlərinin sorğusu (DAI Inc., Azərbaycanca Parlament Proqramı USAID (ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi);
2. Azərbaycanda sosial müdafiə və sosial inteqrasiyaya dair tədqiqat (Avropa Komissiyası, DG Məşğulluq, Sosial İşlər və Bərabər İmkanlar);
3. Ermənistan və Azərbaycanda obyektiv media əhatə dairəsi (Xarici Əməkdaşlıq Birliyi);
4. Azərbaycanda hüquq və məhkəmə sisteminin tədqiqatı və Fokus Qruplar (GTZ);
5. Transölkələr ticarət əməkdaşlığının Azərbaycan və Gürcüstan (GİZ) arasında öyrənilməsi.

Hər il təxminən 50 açıq mühazirə təşkil edir.

Mərkəz “Azərbaycanda sosial qoruma və sosial müdaxilə” adında beynəlxalq hesabat hazırlamışdır. (e-versiyası: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&langId=en&newsId=1045&moreDocuments=yes&tableName=news>). Layihələrin həyata keçirilməsində yerli və xarici donorlar dəstək olur.

Hal-hazırda Mərkəz:

1. DAI Inc., USAID-in Azərbaycandakı Parlament Proqramının - Parlament köməkçi üzvlərinin sorğusunu;
2. ACİ Beyin Mərkəzi Fondunun - gənc tədqiqatçılar üçün təqaüd proqramlarını həyata keçirir.

Bununla bərabər, Mərkəz 5 il ərzində 5 tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir.

Mərkəz problem istiqamətlər üzrə birgə tədqiqat layihələrinin həyata keçirilməsini Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsində əsas vasitə hesab edir.

“Türk-İslam” Araşdırma Mərkəzi

Mərkəz 2008-ci il sentyabrın 6-da yaradılmışdır. “Müasir İnkişaf” İctimai Birliyinin tərkibində fəaliyyət göstərdiyi üçün sənədləri qeydiyyatda göndərilməmişdir. Qurumun fəaliyyəti Birliyin İdarə Heyətinin təsdiq etdiyi Əsasnamə ilə tənzimlənir. Mərkəzin fəaliyyətini “Müasir İnkişaf” İctimai Birliyi İdarə Heyətinin üzvü Aqşin Atalızadə koordinasiya edir.

Mərkəzin əsas fəaliyyəti elmi-ideoloji istiqamətlidir. Əsas məqsədi və vəzifələri Azərbaycan Respublikasının, Türk-İslam dünyasının müxtəlif inkişaf istiqamətləri, o cümlədən tarix, geosiyasət, din, ideologiya, sosiologiya, iqtisadiyyat, hüquq, mədəniyyət, ictimai problemlər, təhsil və s. sahələr üzrə elmi-ideoloji araşdırmalar aparmaqla möhkəm baza yaratmaq; Azərbaycan Respublikasının strateji maraqlarına uyğun olaraq digər Türk və İslam ölkələri ilə ikitərəfli və çoxtərəfli münasibətlərin perspektivlərini araşdırmaq, bu əlaqələrin daha da canlandırılması istiqamətində təkliflər hazırlayıb təqdim etməkdir.

Qərargahı Bakı şəhəri, Həsən bəy Zərdabi prospekti, 78 ünvanında yerləşir, bir otaqdan ibarətdir, kompüter və sürətli internetlə təchiz olunmuşdur. <http://www.uluturk.info> saytında ayrıca internet səhifəsi var.

Mərkəzdə ictimai əsaslarda 3 nəfər işləyir. İqtisadiyyat, Təhsil və mədəniyyət, Hüquq, Tarix və coğrafiya, Din, İdeologiya, Beynəlxalq münasibətlər, Sorğuların təşkili, Humanitar, İctimai problemlər şöbələri fəaliyyət göstərir. 1 beynəlxalq tərəfdaşı var.

Mərkəzdə 2009-cu il iyunun 13-də “Azərbaycanda, Qafqazda, dünyada gedən geosiyasi proseslər”; 2009-cu il sentyabrın 12-də “Beynəlxalq iqtisadi krizisdən sonra yaranmış situasiyada Türk və İslam dövlətlərinin geosiyasi durumu”; 2009-cu il oktyabrın 17-də “Türkiyə və Ermənistan arasında imzalanmış protokol”; 2009-cu il noyabrın 14-də “İrana münasibət: Türklərin milli oyanışı, yoxsa Güney Azərbaycanın istiqlalı”; 2009-cu il dekabrın 5-də “Milli kimliyimizə daha bir baxış” (məruzəçi kimi Mərkəzin eksperti Ceyhun Bayramlı çıxış edib); 2010-cu il yanvarın 16-da “Uyğur türkləri” (məruzəçi kimi “Müasir İnkişaf” İctimai Birliyinin İdarə Heyətinin sədr müavini Tariyel Fazıloğlu çıxış edib); 2010-cu il fevralın 20-də “Azərbaycanda yeni kommunizm təhlükəsi” (məruzəçi kimi Mərkəzin eksperti Vüqar Zifəroğlu çıxış edib); 2010-cu il mayın 15-də

“Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin dövlət quruluşu və idarəçilik problemləri” (məruzəçi kimi “Müasir İnkişaf” İctimai Birliyinin İdarə Heyətinin üzvü Aqşın Atalızadə çıxış edib); 2010-cu il sentyabrın 25-də “Türkiyə Cümhuriyyətində Konstitusiyaya dəyişikliyi və onun nəticələri” (məruzəçi kimi beynəlxalq hüquq üzrə mütəxəssis Fərman Salmanlı çıxış edib); 2010-cu il oktyabrın 16-da “Din və ya dünyəvilik”; 2010-cu il dekabrın 18-də “Qərbin inkişafının səbəbləri və nəticələri” (məruzəçi kimi professor Şahlar Əsgərov çıxış edib); 2011-ci il yanvarın 15-də “İdeoloji mübarizədə Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin rolu” (məruzəçi kimi “Oğuz” Müstəqil Araşdırmaçılar Qrupunun sədri, BDU-nun müəllimi Vüqar Zifəroğlu çıxış edib); 2011-ci il martın 12-də “İslamda müxtəlif cərəyanlar və onun Azərbaycan cəmiyyətinə təsiri” (məruzəçi kimi dinşünas Saleh Kazımov çıxış edib) mövzularında ekspertlərin, mütəxəssislərin, alimlərin iştirakı ilə müzakirələr aparılmışdır.

Bununla bərabər, 2011-ci il martın 12-də “İslamda müxtəlif cərəyanlar və onun Azərbaycan cəmiyyətinə təsiri” mövzusunda keçirilmiş tədbirin iştirakçılarının təklifləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzinə göndərilmişdir.

Mərkəz 5 il ərzində 13 konfrans təşkil etmiş və 1 tövsiyə-təklif irəli sürmüşdür.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır.

“REGION” Beynəlxalq Analitik Mərkəz (RBAM)

“Region” Beynəlxalq Analitik Mərkəzi (RBAM) 2009-cu ildə təsis edilib, 2012-ci ildə Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Mərkəzin təsisçisi və rəhbəri politoloq Razi Nurullayevdir. Rəsmi internet-facebook səhifəsi: <https://www.facebook.com/Region.BAM?ref=profile-dir>.

Əsas fəaliyyət istiqamətləri:

Ermənistanın Azərbaycana təcavüzünün, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nəticələri barədə məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, Cənubi Qafqaz da daxil olmaqla, köhnə post-sovet məkanı üzrə geosiyasi təhlillərin aparılması mövcud münaqişələrin həlli istiqamətində tövsiyələrin, ölkənin Avropaya

inteqrasiyası yönündə siyasət sənədlərinin hazırlanmasıdır.

RBAM Azərbaycanda və regionda beyin mərkəzi kimi fəaliyyət göstərdiyini vurğulayır. Cənubi Qafqaz da daxil olmaqla, köhnə post-sovet məkanı üzrə geosiyasi təhlillərin aparılması, mövcud münafişələrin həlli istiqamətində tövsiyələrin, ölkənin Avropaya inteqrasiyası yönündə siyasət sənədlərinin hazırlanmasını həyata keçirir.

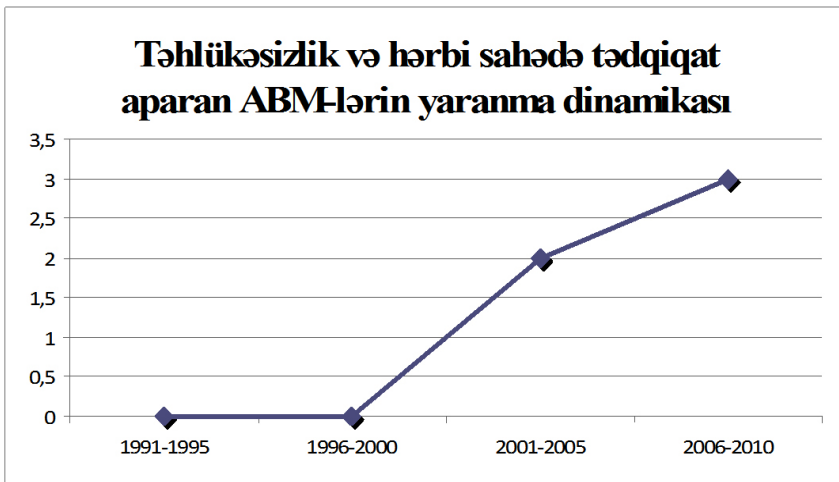
Bununla yanaşı, RBAM həm də iqlim dəyişikliyinə siyasətə təsiri üzrə araşdırmalar aparır, incəsənət və mədəniyyət, sosial media elementlərinin inkişaf etməkdə olan ölkələrə təsirini öyrənir, o cümlədən ictimai müzakirələr, konfranslar, seminarlar və digər tədbirlər təşkil edir.

4.9. Regional prosesləri təhlil edən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikası

Kateqoriya	Orta hesabla	Ümumi
Büdcə	15000	90000
Qərargah (otaqların sayı)	2	12
Daimi kadrlar	2.7	16
Müddətli müqavilə əsasında işləyən kadrlar	1.2	7
Şöbələrin sayı	3.8	23
Beynəlxalq tərəfdaşların sayı	1	6
Xarici səfərlərin sayı	6.3	38
Həyata keçirilmiş layihələrin sayı	6	36
Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı	0.5	3
Çap edilmiş kitabların sayı	11.8	71
Çap edilmiş hesabatların sayı	0.5	3
Məqalələrin sayı	10.3	62
Dövlətə tövsiyələr	0.3	2
Beynəlxalq səviyyəli layihələr	1	6
Cari layihələr	2.8	17
5 il ərzində kitabların sayı	0.2	1

5 il ərzində layihələrin sayı	11.8	71
5 il ərzində hesabatların sayı	0.3	2
5 il ərzində konfransların sayı	4.2	25
5 il ərzində məqalələrin sayı	35	210
5 il ərzində dövlətə təkliflərin sayı	0.2	1

4.10. Təhlükəsizlik və hərbi sahədə fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

"Atlas" Araşdırmalar Mərkəzi

Mərkəz 2005-ci ildə yaradılmış, hələlik qeydiyyatdan keçməmişdir. Təsisçiləri Elxan Şahinoğlu və Afət Quliyevadır. Hazırkı rəhbəri Elxan Şahinoğludur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqamətləri siyasi və təhlükəsizlik araşdırmaları, siyasi sənədlərin hazırlanması, bölgədəki proseslərin, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin

həllindəki danışıqlar prosesinin izlənilməsi, bu mövzulara aid kitabların nəşri və dəyirmi masaların təşkilidir. Məqsədi Azərbaycanın milli və təhlükəsizlik maraqlarına birbaşa və dolayısıyla toxunan məsələlərin araşdırılması, bunların analiz, şərh, müsahibə, dəyirmi masalar yolu ilə geniş ictimaiyyətə çatdırılmasıdır.

Mərkəzin büdcəsi ianələr əsasında formalaşır. Qərargahı Bakı şəhəri, Musabəyov qəsəbəsi, Mirəli Seyidov küçəsi, mənzil 47 ünvanında yerləşir, iki otaqdan ibarətdir və kompüterlərlə təchiz olunmuşdur. Veb-portalı hazırlanmaqdadır.

Mərkəz beynəlxalq səviyyədə Türkiyənin iki araşdırma mərkəzi ilə sıx əlaqələr qurub. Bunlar 21-ci Əsr Türkiyə İnstitutu və “Qafqaz” Strateji Araşdırmalar Mərkəzidir. Mərkəzin rəhbəri Elxan Şahinoğlunun təhlilləri Türkiyənin bu iki mərkəzinin dərgilərində yer alır. Bununla bərabər, Mərkəz Kiyevdə yerləşən Yaxın Şərq Araşdırmaları Mərkəzi ilə də əməkdaşlıq edir. Mərkəzin rəhbəri mütəmadi olaraq xarici ölkələrdə keçirilən konfranslara dəvət alır. Sonuncu belə konfrans Latviyadakı Soros Fondu nümayəndəliyinin dəvəti ilə 2010-cu ilin dekabr ayında həyata keçirilib. E.Şahinoğlu Riqada iki məruzə ilə çıxış edib. “Azərbaycanın daxili və xarici siyasəti” mövzusunda birinci məruzə Latviya ekspertləri və diplomatları qarşısında edilib. İkinci məruzə isə Latviya Sosial Tədqiqatlar İnstitutunun tələbələri qarşısında həyata keçirilib. İkinci məruzə daha çox Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin yaranma tarixi və indiki durumunu əhatə edib. Mərkəzin rəhbəri ayrı-ayrı illərdə NATO-nun mənzil-qərargahına dəvət alıb. ABŞ-da “Münaqişələrin həlli və onların qarşısının alınması” mövzusunda keçirilən tədbirlə bağlı 24 günlük səfərdə olub. Həmçinin bir neçə il əvvəl Misir və Livanda olan Elxan Şahinoğlu buradakı siyasi durum haqqında təhlillərlə çıxış edib. Mərkəzin rəhbəri Yunanıstanda yaşayan türklərin durumunu araşdırmaq məqsədilə Qərbi Trakyada da 10 günlük səfərdə olub. Səfərdən sonra o, Qərbi Trakyadakı türklərin problemləri mövzusunda silsilə yazılarla çıxış edib.

Mərkəz fəaliyyətə başladığı gündən bu günədək onlarla tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir. Bu araşdırmaların əsas mövzuları “Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli yolları”, “Xəzərin statusundakı son durum”, “Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin bu günü və perspektivi”, “Gürcüstanla strateji əlaqələrin üstünlüyü”, “Rusiyanın Cənubi Qafqazdakı rolu”, “İranda mümkün dəyişikliklər və Güney Azərbaycan problemi”, “Azərbaycanın hərbi doktrinasının üstünlükləri” və s. olmuşdur.

Mərkəz bir neçə konfrans həyata keçirmişdir. Son iki konfrans “Cənubi Qafqazda sabitlik və inkişaf platformasının gerçəkləşməsi imkanları” və “Dağlıq Qarabağın statusu necə olmalıdır?” mövzularında olub.

Mərkəz rəhbərinin son kitabı isə “Dağlıq Qarabağ: statusuz status” adlanır. 2010-cu ilin sonunda çap edilən kitabda dünyada mövcud olan 10 status modelindən söhbət açılır və bu modellərin Dağlıq Qarabağa tətbiqi imkanları

araşdırılır. Alınan nəticəyə görə, ərazi bütövlüyünü əsas tutan modellərdən hər biri Dağlıq Qarabağ üçün münasibdir.

Mərkəzin dövlət qurumları, o cümlədən Xarici İşlər Nazirliyi ilə əlaqələri yox dərəcəsindədir. Dövlət qurumları Mərkəzin araşdırmaları və tövsiyələri ilə çap və elektron mediası vasitəsilə tanış olsalar da, Mərkəzlə təmasları yoxdur.

Mərkəzin layihələri yalnız öz büdcəsi hesabına həyata keçirilir, sifarişlər əsasında beynəlxalq səviyyəli layihələr də reallaşdırılır. Bu sıraya daha çox siyasi sənədlərin (policy paper) hazırlanması aiddir.

Mərkəz hazırda bir neçə layihə üzərində çalışır. Bunlardan biri ərəb dünyasında baş verən son hadisələrin analizi və bunların Cənubi Qafqaza təsir imkanlarının araşdırılmasıdır. Digər layihə Mərkəzin hər zaman üzərində çox çalışdığı “Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin hazırkı danışıqlar raundunun monitorinqi”dir. Başqa sözlə, Mərkəz “Növbəti il münaqişənin həllində önəmli il ola bilirmi” sualına cavab tapmağa çalışır.

Mərkəz “Dağlıq Qarabağ və təhlükəsizlik” mövzusunda xeyli araşdırma həyata keçirməsinə baxmayaraq, qeydiyyatı olmadığından QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının müsabiqələrində iştirak edə bilmir və nəticədə problemlər yaşanır.

Əməkdaşlığın prioritet məsələlərinə gəldikdə isə, Mərkəz heç olmasa ayda bir dəfə fikir mübadiləsinin, birgə “beyin hücumu”nun təşkil edilməsini, analitik məhsulların birgə hazırlanması və ya mübadiləsinin vacib sayır. Mərkəzin rəhbəri hesab edir ki, necə ki mətbuata və QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şuraları fəaliyyət göstərir, eləcə də mövcud və özünü təsdiq etmiş ABM-lərin də dövlət dəstəyinə ehtiyacı var.

Avrasiya Təhlükəsizlik və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi (ATSAM)

Mərkəz 2006-cı ilin mart ayında yaradılmış və 2009-cu il fevralın 19-da qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Hatəm Cabbarlı, İlham Həsənov və Elmira Məmmədovadır. Rəhbəri Hatəm Cabbarlıdır.

Mərkəz Azərbaycanın milli mənafeyinin qorunmasının önündəki fürsət və əngəlləri, təhlükəsizliyini təhdid edən problemləri aydınlaşdırmaq və analiz etmək, elmi fundamental siyasət və bu siyasətə uyğun strategiyalar hazırlamaq, bunları dövlət və ictimaiyyətlə paylaşaraq milli təhlükəsizlik mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi çalışmaları ilə regional və global sabillik və sülhə xidmət etməyi hədəf

seçən bir strateji araşdırma qurumudur. Mərkəz həyata keçirdiyi elmi, analitik fundamental, obyektiv araşdırmalar, toplantılar, konfranslar, simpoziumlar və hesabatlarla regionun və dünyanın ciddi araşdırma mərkəzlərindən biri olmağa qərar vermişdir.

Əsas məqsədi beynəlxalq proseslərin strateji analizinə, Azərbaycanda demokratik inkişaf və hüquqi dövlət quruculuğu prosesinə, dünyada gedən proseslərin Azərbaycanda daha yüksək səviyyədə öyrənilməsinə, Azərbaycanda strateji araşdırmalar sahəsinin inkişafına, Azərbaycanda və dünyada baş verən proseslərin dərinə analizinə, media sahəsində inkişafa, Azərbaycan mediası ilə dünya mediası arasındakı əlaqələrin səviyyəsinin artmasına öz töhfəsini verməkdir.

Mərkəzin stabil olaraq büdcə xərcləri təxminən 3.500-4000 AZN təşkil edir.

Qərargahı Bakı şəhəri, Binəqədi rayonu, Rəsulzadə qəsəbəsi, Eldar Babayev küçəsi, ev 78/48 ünvanında yerləşir. Kompüterlə və internetlə təchiz olunmuş bir otaqdan ibarətdir. Daimi işləyən əməkdaşlarının sayı 3-dür. Rəsmi internet səhifəsi www.atsam.org-dur.

Mərkəzdə Cənubi Qafqaz, Orta Şərq, Mərkəzi Asiya, Avropa və Amerika, Təhlükəsizlik problemləri adlı şöbələr fəaliyyət göstərir. Mərkəzin əsas beynəlxalq tərəfdaşları 21-ci Əsr Türkiyə İnstitutu, Türkiyə Beynəlxalq Çalışmalar, Ekoavrsiya Fondudur. Mərkəzdə il ərzində iş məqsədi ilə təxminən 3-4 xarici səfər təşkil olunur.

Hal-hazırda Mərkəz www.qerbiazerbaycan.com internet səhifəsini hazırlamışdır. Bu layihə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə dəstəyi ilə reallaşdırılmışdır. Mərkəz fəaliyyəti dövründə 200-dən çox tədqiqat layihəsini həyata keçirmişdir.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı və koordinasiyanı artırmaq məqsədi ilə sadalanan təkliflərin hər birini müsbət qiymətləndirir.

**“Doktrina” Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar
Mərkəzi İctimai Birliyi**

Mərkəz 2005-ci ilin mayında yaradılmış, 2007-ci il dekabrın 26-da qeydiyyatdan keçmişdir. Mərkəzi Cəsur Məmmədov (Sumərinli), “Ayna” və “Zerkalo”

qəzetlərinin əməkdaşı İ.Abbasov, Reportyorların Azadlığı və Təhlükəsizlik İnstitutunun (RATİ) əməkdaşı təsis etmişdir. Rəhbəri Cəsur Məmmədovdur.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda araşdırmalar aparmaq, hərbi jurnalistikanın inkişafını təşkil etməkdir.

İllik büdcəsi 10-20 min manat arasında dəyişir. Mərkəzdə müddətli müqavilə əsasında 3, daimi əsaslarda da 3 nəfər çalışır. İldə 2-5 xarici səfər həyata keçirilir.

Mərkəz 9 tədqiqat layihəsi həyata keçirmişdir. Bu layihələrdən aşağıdakıları qeyd etmək olar:

- Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin NATO standartlarına uyğunlaşdırıl- masının monitorinqi (2007);
- Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda ümumi islahatların vəziyyəti (2008);
- Azərbaycanın müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda itkilərin monitorinqi (2003-2011-ci illər, illik);
- Azərbaycanın müdafiə xərcləri və onun səmərəliliyi (2005-2011-ci illər, illik);
- Azərbaycan – NATO əməkdaşlıq sənədlərində ordu quruculuğundan bəhs edən öhdəliklərin öyrənilməsi və onların yerinə yetirilməsi vəziyyətinin araşdırılması (2005-2011-ci illər, illik);
- Cənubi Qafqazda hərbi təhlükəsizlik vəziyyəti və ona təsir edən məsələlər (2005-2011-ci illər, illik);
- Azərbaycan – Ermənistan qoşunlarının təmas xəttində vəziyyətin öyrənilməsi və müharibə ehtimalının araşdırılması (2005-2011-ci illər, illik);
- Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyətinin inkişafı prosesinin öyrənilməsi (2010);
- Hərbçilərin sosial rifahına xidmət edəcək qanunvericilik təkliflərinin hazırlanması (2011).

Mərkəz 2 kitab çap etdirmişdir:

- “İrəliyə, NATO-ya doğru” (2007);
- “Hərbi sahədə informasiya əldə etmək mədəniyyəti: Azərbaycan və dünya təcrübəsi” (2010).

Layihələrin maliyyələşdirilməsini NATO İctimai Diplomatiya Bölməsi, Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondu, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası təşkil etmişdir.

Hal-hazırda Mərkəz aşağıdakı layihələr üzərində çalışır:

- Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin NATO standartlarına uyğunlaşdırılması prosesinin araşdırılması layihəsi;
- Hərbi qulluqçuların sosial rifahına xidmət edən qanunvericilik təkliflərinin hazırlanması;

- Müdafiə və təhlükəsizlik sektorunda itkilərin monitorinqi;
- NATO-nun Yeni Strateji Konsepsiyasından irəli gələn yeni tərəfdaşlıq siyasətində tərəfdaş ölkələrin, o cümlədən Azərbaycanın rolunun öyrənilməsi;
- Xəzərin təhlükəsizliyi probleminin araşdırılması: ABŞ və Azərbaycan əlaqələrinin perspektivi.

Layihələrin maliyyələşdirilməsi könüllülük əsasında və Prezident yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən həyata keçirilmişdir.

Mərkəzin:

- “NATO-nun Yeni Strateji Konsepsiyasından irəli gələn yeni tərəfdaşlıq siyasətində tərəfdaş ölkələrin, o cümlədən Azərbaycanın rolunun öyrənilməsi”;
- “Xəzərin təhlükəsizliyi probleminin araşdırılması: ABŞ və Azərbaycan əlaqələrinin perspektivi” layihələri beynəlxalq səviyyəlidir.

Mərkəz təklif olunan tövsiyələrə müsbət yanaşır.

Hərbi Analitik Tədqiqatlar Mərkəzi (HATM)

Mərkəz 2008-ci il iyulun 15-də yaradılmış, 2009-cu il iyulun 16-da qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Yaşar Cəfərli, İldırım Məmmədov və Cəsur Məmmədovdur. Rəhbəri Yaşar Cəfərliyədir.

Mərkəzin əsas fəaliyyəti hərbi istiqamətlidir. Əsas məqsədi və vəzifəsi təhlükəsizlik və müdafiə sahəsində analitik araşdırma və tədqiqatların aparılması, təhlil edilməsi, rəy və şərhlərin verilməsi, proqnozlaşdırmalardır.

Mərkəzin illik təxmini büdcəsi 5.000-10.000 manat arasında dəyişir. Qərargahı AZ 1065, Bakı şəhəri, Bəsti Bağirova küçəsi, 14 ünvanında yerləşir və bir otaqdan ibarətdir. Sürətli internet və kompüterlərlə təchiz edilmişdir. İnternet sahifəsi www.milaz.info-dur. Mərkəzdə müddətli müqavilə əsasında 4 əməkdaş işləyir.

Mərkəz 2 layihə həyata keçirmişdir:

- 1) Həftədə bir dəfə bülleten buraxılır (layihə davam edir.)
- 2) “Region ölkələrinin hərbi doktrinaları: sabillik, yoxsa qarşıdurma təhlükəsi”.

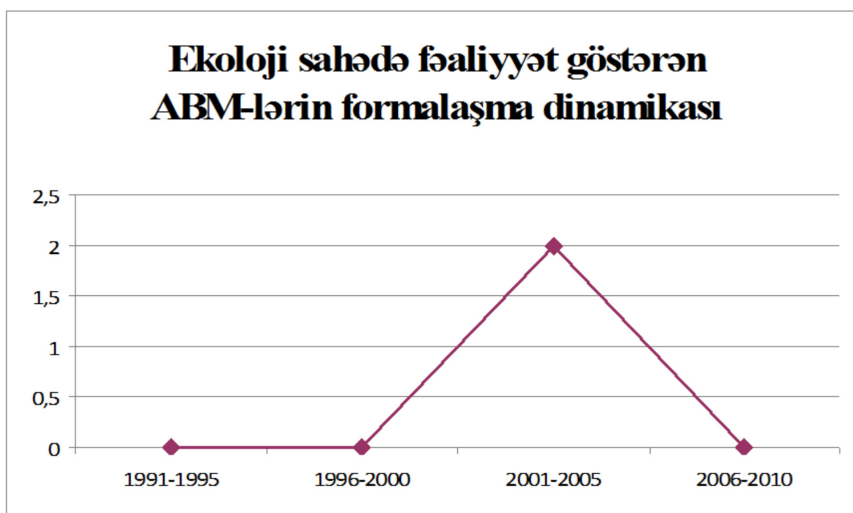
Layihələr fərdi ianələr və xarici donorların maliyyə dəstəyi hesabına həyata keçirilmişdir.

Mərkəz “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır. Bununla bərabər, “beyin mərkəzləri”nin fəaliyyətinin stimullaşdırılması məqsədilə dövlət dəstəyinin, xüsusi dövlət sifarişlərinin təşkilini vacib sayır.

**4.11. Təhlükəsizlik və hərbi sahədə fəaliyyət göstərən
Araşdırma və Beyin Mərkəzləri ilə keçirilən sorğunun
ümumi statistikas**

Kategoriya	Orta hesabla	Ümumi
Büdcə	5300	26500
Qərargah (otaqların sayı)	0.8 Birində yoxdur	4
Daimi kadrlar	3.8	19
Müddətli müqavilə əsasında işləyən kadrlar	0.6	3
Şöbələrin sayı	1	5
Beynəlxalq tərəfdaşların sayı	0.6	3
Xarici səfərlərin sayı	6.4	32
Həyata keçirilmiş layihələrin sayı	4.2	21
Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı	1.8	9
Çap edilmiş kitabların sayı	0.6	3
Çap edilmiş hesabatların sayı		
Məqalələrin sayı	14.6	73
Dövlətə tövsiyələr		
Beynəlxalq səviyyəli layihələr	1	5
Cari layihələr	1.8	9
5 il ərzində kitabların sayı	0.6	3
5 il ərzində layihələrin sayı	43	215
5 il ərzində hesabatların sayı		
5 il ərzində konfransların sayı	1.4	7
5 il ərzində məqalələrin sayı	14.6	73
5 il ərzində dövlətə təkliflərin sayı		

4.12. Ekoloji sahədə fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

Sumqayıtın Ekoloji Reabilitasiya Mərkəzi

Mərkəz 2001-ci ilin may ayında yaradılmış, 2002-ci il avqustun 9-da qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı və Sumqayıtın “Ecopark” ekoloji təşkilatıdır. Rəhbəri Arif İslamzadədir.

Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti sosial, ekoloji və iqtisadi yönümlüdür. Məqsədi yerli, milli və beynəlxalq səviyyədə dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları, işguzar dairələr və birliklərlə əməkdaşlığı inkişaf etdirməklə Azərbaycan Respublikasının sosial-ekoloji problemlərinin həllinə kömək etməkdir.

Mərkəzin qərarqahı AZ 5000, Sumqayıt şəhəri, Nizami küçəsi, 16 ünvanında yerləşir, 5 otaqdan ibarətdir, internet və kompüterlərlə təmin olunmuşdur. Mərkəzdə daimi əsaslarda 4, müddətli müqavilə əsasında 7-10 nəfər işləyir. Mərkəzin 20-yə yaxın beynəlxalq tərəfdaşı mövcuddur. Onların ən əsasları Texas A&M University, Purdue University (ABS), Albert University (Kanada), Moskva Dövlət Universiteti, Coğrafiya İnstitutu (Qazaxıstan), MARİS (Hollandiya) və s.-dir.

Mərkəz 2010-cu ildə 3 layihə həyata keçirmişdir:

1. İqtisadiyyat - “Azərbaycan Respublikasının İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə yardım”. Regional iqtisadi komponent. AB-nin layihəsi;
2. Energetika - “MDB-də enerji bazarının inteqrasiyasına və dayanıqlı inkişafına yardım”. “AB-nin layihəsi”;
3. İnformatika - “Sənaye və ekoloji göstəricilər, Xəzər dənizinin informasiya xidməti”. AB-nin layihəsi;

Bununla bərabər, Mərkəz 2010-cu ildə 5 məqalə çap etdirmiş, dövlət strukturlarına 1 layihə, 5 layihə-təklif hazırlayıb təqdim etmişdir.

İnformatika, təhsil, dayanıqlı inkişaf mövzularını əhatə edən təkliflər aşağıdakı nazirlik və komitələrə göndərilmişdir:

- Sumqayıt Şəhər İcra Hakimiyyətinə;
- Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyinə;
- Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə;
- Azərbaycan Respublikası Sənaye və Energetika Nazirliyinə;
- Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Komitəsinə;
- “Azərkimya” İstehsalat Birliyinə və s.

Layihələrin maliyyələşdirilməsinə Avropa Birliyi dəstək olmuşdur.

Mərkəz 2010-cu il ərzində 3 beynəlxalq səviyyəli layihə həyata keçirmişdir. Hal-hazırda 2 layihə işləmə səviyyəsindədir. Onların mövzuları dayanıqlı inkişaf və ekoloji sistemlərin öyrənilməsidir. Layihələri Avropa Birliyi maliyyələşdirir.

Mərkəz 5 il ərzində 9 tədqiqat layihəsi, 11 kitab hazırlamış, 3 konfrans keçirmiş və dövlət strukturları üçün 8 tövsiyə tərtib etmişdir.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır.

“Ekoloji – Renesans” İctimai Birliyi

Birlik 2004-ci ildə yaradılmış, 2005-ci il iyulun 8-də qeydiyyatdan keçmişdir. Təsisçiləri İrşad Abbasov və Xaqani Mahmudovdur. Hal-hazırda rəhbəri İrşad Abbasovdur.

Birliyin əsas fəaliyyəti ekoloji, sosial və iqtisadi istiqamətlidir. Əsas məqsədi və vəzifələri Azərbaycan Respublikasının Qərb bölgəsində mövcud olan və insan sağlamlığına təsir edən lokal, eləcə də global ekoloji problemlərin, həmçinin yerli özünüidarəetmə orqanlarının sosial-iqtisadi problemlərinin həllinə köməklik göstərmək, maarifləndirmə və məlumatlandırma yolu ilə vətəndaş cəmiyyətinin inkişafına dəstək verməkdir.

İllik büdcəsi 25.000 manatdır. Qərargahı Gəncə şəhəri, Q.Nəbi İ-döngəsi. ev 11 ünvanında yerləşir, 3 otaqdan ibarətdir, sürətli internet və kompüterlərlə təchiz edilmişdir. Təşkilatda daimi əsaslarda 5, müddətli müqavilə əsasında isə 7 əməkdaş işləyir.

Birlik 4 şöbədən ibarətdir: Qadın və gənclərlə iş şöbəsi, Ətraf mühit şöbəsi, Bələdiyyələrlə iş şöbəsi, İqtisadi və sosial inkişaf şöbəsi.

Rəsmi tərəfdaşları Gürcüstan Respublikasının “Spektr” İB, İmeretiya Region Gənclərinin Elmi İnformasiya Assosiasiyası, Qafqaz REM və Avropa Ekoforumudur.

Təşkilat üzvləri 20-yə yaxın xarici səfərdə olmuşlar.

Birlik 2010-cu il ərzində 4 layihə həyata keçirmişdir:

- Gədəbəy rayonunda dağ-mədən sənayesinin ətraf və sosial mühitə təsirləri,
- Daşkəsən rayonunda dağ-mədən sənayesinin ətraf və sosial mühitə təsirləri,
- Şəmkir rayonunda kommunal sferanın mövcud durumu və region bələdiyyələrinin potensialının artırılma yolları.

3 konfrans təşkil etmişdir: “Meşələrin effektiv idarə olunması”, Regionun alternativ enerji mənbələri və ondan istifadənin perspektivləri”, “Yerli sosial-iqtisadi inkişafda bələdiyyələrin rolu”.

“Gəncə şəhərinin ətraf mühitinin yerli Fəaliyyət Planının hazırlanması” adlı layihə beynəlxalq səviyyəli olmuşdur.

Hal-hazırda Birlik “Meşə bizim sərvətimizdir və biz onu qorumalıyıq” adlı tədqiqat layihəsi həyata keçirir. Layihəni QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası maliyyələşdirir.

5 il ərzində Birlik 7 tədqiqat layihəsi, 2 konfrans keçirmiş və 1 kitab çap etmişdir.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyalara müsbət yanaşır.

Milli Ekoloji Proqnozlaşdırma Mərkəzi

Mərkəz qeydiyyatla alınmayıb. Təsisçiləri Telman Zeynalov, Fəridə Rüstəmbəyova və Fərixə Qədimbəyovadır. Rəhbəri Telman Zeynalovdur.

Ətraf mühitin mühafizəsi və ekoloji siyasət Mərkəzin əsas fəaliyyət sahəsidir. Əsas məqsədi ətraf mühitin bərpa, ona dair cəmiyyətdə yeni ekoloji şüurun formalaşması, trening-seminarların keçirilməsi, təbiətə dair müasir kitabların, broşuraların, təlimatların nəşri, tükənməz enerji və tullantıların idarə olunmasına

dair texnologiyaların həyata keçirilməsidir.

Mərkəzin illik büdcəsi həyata keçirilən layihələrdən ibarətdir. Xərclərin 80 %-i layihənin həyata keçirilməsinə sərf edilir. Qərargahı Bakı şəhəri, Mirzə Ağa Əliyev küçəsi, 138/14 ünvanında yerləşir, bir otaqdan ibarətdir, sürətli internet və kompüterlərlə təchiz edilmişdir. Rəsmi internet sahifəsi www.azeco.info-dur.

Mərkəzdə daimi əsaslarda 5 nəfər, müddətli müqavilə əsasında 2 ekspert və daha 3 əməkdaş işləyir.

Maarifləndirmə, araşdırmalar, proqnozlaşdırma və yeni texnologiyaları tətbiq edən şöbələr fəaliyyət göstərir.

Mərkəzin rəsmi beynəlxalq tərəfdaşları Amerikanın və Qərbi Avropanın ekoloji təşkilatları, o cümlədən WWF və QEF-dır. Mərkəz 10-a yaxın səfər təşkil etmişdir.

2010-cu il ərzində tullantıların idarə olunmasına həsr olunmuş 2 tədqiqat layihəsinə Mərkəzin rəhbəri ekspert kimi cəlb olunub, bir layihənin koordinatoru simasında, AzKİL-in regionların inkişafı (125) layihəsində isə ətraf mühit üzrə məsləhətçi simasında fəaliyyət göstərmişdir.

Mərkəz ətraf mühit üzrə 5 tədbirdə (Ombudsmanın, ARDNŞ-in, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin), həmçinin beynəlxalq konfrans və simpoziumlarda, GEF-in 4-cü assambleyasında iştirak etmişdir.

Mərkəz neftlə çirklənmiş torpaqların reabilitasiyası üzrə tövsiyə, AzKİL-in ekoloji siyasətinə dair broşura və tükənməz alternativ enerji üzrə kitabçalar, iqlim dəyişmələrinə aid məqalələr çap etmişdir. Mərkəz Ombudsman üçün insanların ekoloji hüquqları və təhlükəsizliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi üçün ətraf mühitin monitorinqi, İctimai Şuranın yaradılması və monitorinqlərin birgə həyata keçirilməsi, Nazirliyə daxil olan bütün sənədlərin təhlili və qəbul edilməsi mövzularına dair təkliflər vermişdir. Layihələr Norveç, Amerika və İngiltərənin ölkəmizdəki səfirliklərinin, ARDNŞ, BP və STATOİL neft şirkətlərinin, Avropa Şurasının, “Təmiz Şəhər” ASC-nin və QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilmişdir.

Mərkəz hal-hazırda bir layihə həyata keçirir.

Mərkəzin əməkdaşları 5 il ərzində 4 tədqiqat layihəsi, 12 hesabat, 2 kitab, 2 tövsiyə, 8 broşura, 25 məqalə, 10-a yaxın dövlət strukturlarına tövsiyə hazırlamış və 25 elmi konfransda iştirak etmişlər.

Mərkəz Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədi ilə təklif olunan ideyaları müsbət qarşılayır.

4.13. Ekoloji sahədə fəaliyyət göstərən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri ilə keçirilən sorğunun ümumi statistikas

Kateqoriya	Orta hesabla	Ümumi
Büdcə	8333	25000
Qərargah (otaqların sayı)	0.3	1
Daimi kadrlar	6.3	19
Müddətli müqavilə əsasında işləyən kadrlar	8	24
Şöbələrin sayı	2.7	8
Beynəlxalq tərəfdaşların sayı	16	48
Xarici səfərlərin sayı	17.7	50
Həyata keçirilmiş layihələrin sayı	16	48
Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı	5	15
Çap edilmiş kitabların sayı	0.3	1
Çap edilmiş hesabatların sayı		
Məqalələrin sayı	13.3	40
Dövlətə tövsiyələr	3	9
Beynəlxalq səviyyəli layihələr	1	3
Cari layihələr	1	3
5 il ərzində kitabların sayı	1	3
5 il ərzində layihələrin sayı	6.7	20
5 il ərzində hesabatların sayı	4	12
5 il ərzində konfransların sayı	1.6	5
5 il ərzində məqalələrin sayı	3.7	11
5 il ərzində dövlətə təkliflərin sayı	3.3	10

Ekoloji mərkəzlərin rəsmi internet sahifələri: www.azeco.info.

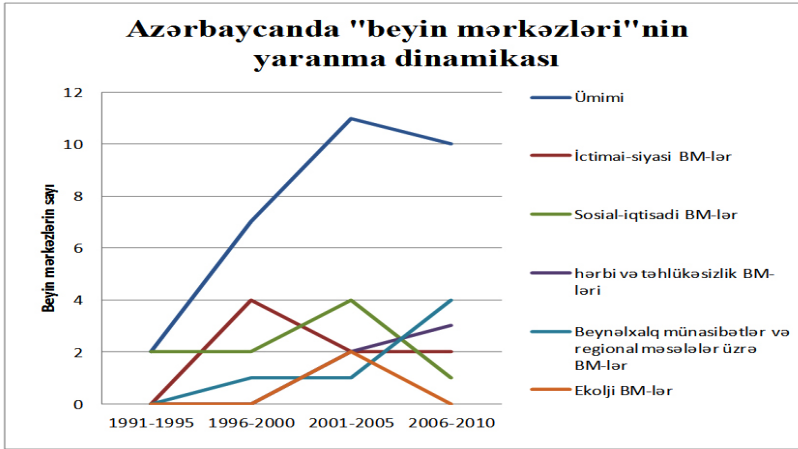
Onların sırasında adlarında tədqiqat, proqnozlaşdırma və maarifçilik kimi funksiyalar baxımından araşdırma mərkəzlərinə yaxın olanlar da çoxdur. Eyni zamanda bu birliklərin gördükləri konkret işlərin ətraflı təbliğatına önəm verməməsi, ya da sağlam rəqabətdə maraqlı olmamaları onlara tələbatın yüksək olduğu hazırkı dövr fonunda sezilməmiş qalır.

Qeyd etdiyimiz kimi, Pensilvaniya Universiteti tərəfindən hər il hazırlanan global ABM-rinin reytingində ekoloji yönlü təşkilatların fəaliyyəti son illər yenilik kimi əlavə edilmişdir və onların dünyada gördüyü iş çox böyük önəm verilir. Bu sahədə ölkəmizin qeyd edilən reytingdə əks edilməsi və ümumilikdə kəmiyyətdən keyfiyyətə keçilməsi ekoloji profilli birliklər qarşısında xüsusilə aktual məsələ kimi durur. Ekoloji profilli birliklər başqa sahələrdən fərqli olaraq demək olar ki, hamısı qeydiyyatdan keçmişdir:

1. Akademik Həsən Əliyev adına Ekoloji İnnovasiya Mərkəzi
2. Aqroeko-Konsaltinq Mərkəzi
3. Aqroinformasiya Mərkəzi
4. Azərbaycan Ekologiya Standartlarının Monitorinqi İctimai Birliyi
5. Beynəlxalq Ekoenergetika Akademiyası
6. “Dalğa” Ekologiya və Təbiətin Qorunması İctimai Birliyi
7. “Ekoaləm” İctimai Birliyi
8. “Ekoalyans-Azərbaycan” Ətraf Muhitin və Bioloji
9. Muxtəlifliyin Muhafizəsi uzrə İctimai Birliyi
10. “Ekoleks” Ekoloji Huquq Mərkəzi
11. Ekologiya Fondu
12. Ekologiya və Arısevərlər İctimai Birliyi
13. Ekologiyanın Qorunmasına Komək İctimai Birliyi
14. Ekoloji İnformasiya İctimai Birliyi
15. Ekoloji Qayğı İctimai Birliyi
16. Ekoloji Maarifçilik və Monitorinq İctimai Birliyi
17. Ekoloji Problemlərin Tədqiqi Mərkəzi
18. Ekoloji Sağlamlıq və Tarazlıq İctimai Birliyi
19. Ekoloji Renesans
20. Ekoloji Sabitlik İctimai Birliyi
21. Ekoloji Tarazlıq İctimai Birliyi
22. “Ekoloq” Ətraf Muhitin Qorunması İctimai Birliyi
23. Ekoloq Jurnalistlər İctimai Birliyi
24. “Ekomed” İctimai Birliyi
25. “Ekosfera” Sosial-Ekoloji Mərkəz
26. “Ekostil” Azərbaycan Təbiəti Muhafizə İctimai Birliyi

27. “Ekotes” Ekoloji Tədqiqatlar və Maarifcilik İctimai Birliyi
28. “Ekotur” İctimai Birliyi
29. Energetika və Ekologiya Maarifcilik İctimai Birliyi
30. “Gulum” Uşaq Ekoloji Təşkilatı
31. İnsan Ekologiyası İctimai Birliyi
32. Quşların Ekologiyası və Mudafəsi İctimai Birliyi
33. Regional İnsan Huquqları və Ekologiya Mudafə Mərkəzi
34. “Ruzgar” Ekoloji İctimai Birliyi
35. “Sağlam həyata doğru” Ekoloji İctimai Birliyi
36. “Səma və Eko” İctimai Birliyi
37. Sosial-İqtisadi və Ekoloji Tədqiqatlar İctimai Birliyi
38. Sumqayıtın Ekoloji Reabilitasiyası Mərkəzi
39. “Şəfəq” Ekoturizm İctimai Birliyi
40. Şəki Ekologiya və Təhsil Mərkəzi Gənclərin İctimai Birliyi
41. “Təmiz dünya” İctimai Birliyi
42. “Uzunomurlulər diyarı” Ekologiya və İnfrastrukturun
43. Bərpası İctimai Birliyi
44. Müstəqil Ekoloji Proqnozlaşdırma Mərkəzi
45. Sosial Ekoloji Treninq Mərkəzi
46. Lerik “Dağlar Qoynunda” Ekoloji Cəmiyyət
47. “Dirçəliş” Kəndin Sosial-Ekoloji İqtisadi İnkişafına Yardım İctimai QHT
48. Dəmir Ağac Ekoloji və Sosial Problemlərin Həllinə Yardım İB
49. Bakı Beynəlxalq Ekoloji Tədqiqatlar Mərkəzi İB

4.14.Sorğu-tədqiqatın yekunları

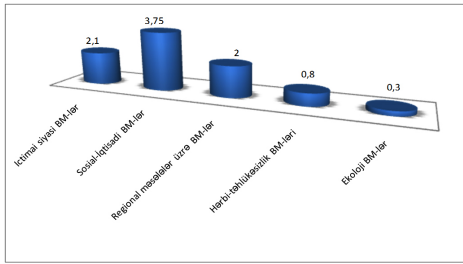
Azərbaycanda QHT məkanında fəaliyyət göstərən “beyin mərkəzləri”nin təhlili bir neçə nəticəyə gətirib çıxarmışdır. İlk növbədə Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin yaranması dinamikası haqqında.

Qrafikdən görüldüyü kimi, Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin yaranması ildən ilə artmaqdadır. Əsasən bu artım 2000-ci ildən sonra başlamışdır. Lakin fərqli sahələrdə müxtəlif dinamika görünür. Belə ki, ictimai-siyasi sahədə 2000-ci ildən sonra “beyin mərkəzləri”nin yaranmasında müəyyən gerilik hiss olunur. Digər tərəfdən, hərbi-təhlükəsizlik sahəsində regional və beynəlxalq münasibətlər üzrə BM-lərin yaranmasında isə əksinə yüksəliş müşahidə edilir. Bu, təbii olaraq, Azərbaycanın münafişə şəraitində yaşamasından, hərbi potensialının artması və regionda nüfuzunun güclənməsindən irəli gəlir. Lakin onu qeyd etmək istərdik ki, bir çox “beyin mərkəzləri”nin qeydiyyatdan keçmə ilə bağlı problemləri var. Apardığımız sorğuda iştirak edən BM-lərin 25 faizi qeydiyyatdan keçməmişdir. Lakin sorğu onu da göstərdi ki qeydiyyatdan keçməmiş bir sıra “beyin mərkəzləri”nin fəaliyyəti qeydiyyatdan keçmiş bəzi “beyin mərkəzləri”nin fəaliyyətindən daha genişdir. Statistika onu əks etdirir ki, dövlət tərəfindən vətəndaş cəmiyyəti institutlarının inkişaf etdirilməsi üçün həyata keçirilən siyasət öz bəhrəsini verməkdədir. Eyni zamanda, QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasından tədqiqat xarakterli qrantların verilməsi nisbətən azdır.⁴

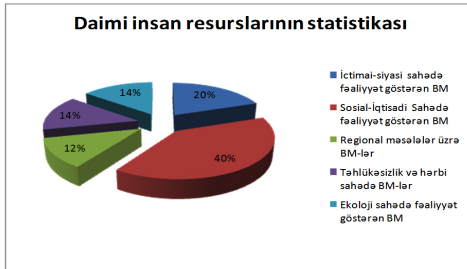
Digər tərəfdən, sorğunun nəticələri göstərdi ki, “beyin mərkəzləri” əsasən be-

4 Azərbaycan Respublikasında QHT-lərin vəziyyəti haqqında Milli Hesabat. Bakı, 2010.

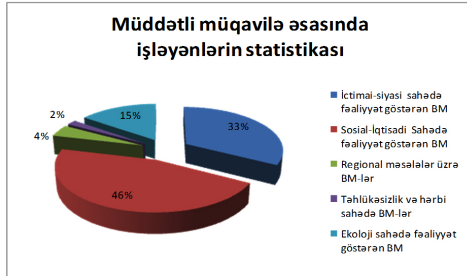
yin məhsulunun istehsalı üçün minimum maddi-texniki imkanlarla təmin olunmuşlar (burada qərargahın mövcudluğu, kompüterlərlə və sürətli internetlə təmin olunması nəzərdə tutulur). Bütün “beyin mərkəzləri”, demək olar ki, ən azı 2-3 kompüter və sürətli internetlə təchiz olunmuşdur. Yalnız 2 mərkəz qərargahla təmin olunmamışdır. Sorğunun nəticələrinə görə, ABM-lər orta hesabla 1.79 otaqlı qərargaha malikdirlər.

Qərargahla təmin olunma kateqoriyalar arasında belə bölünür:

Kateqoriyalar arasında kadrların, insan resurslarının bölünməsi belədir:

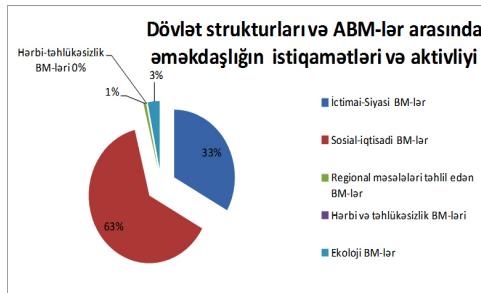
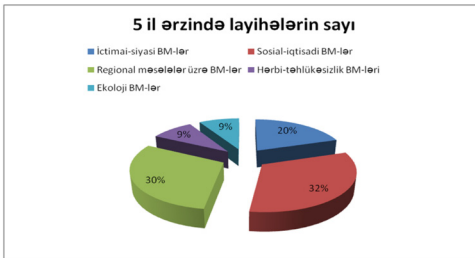
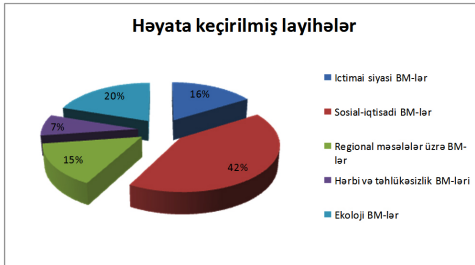

Statistikanın müqayisəli təhlili onu göstərir ki, daimi insan resursları “beyin mərkəzləri”nin kateqoriyaları arasında, demək olar ki, bərabər bölünmüşdür. Lakin sosial-iqtisadi sahənin BM-ləri 18-20 faiz üstünlüklə digər kateqoriyaları qabaqlayır. Bu, biznes sahəsində insan resursları bazarında aktivliyin daha yüksək olması ilə əsaslandırılabilir. Bu tezisi müddətli müqavilə əsasında işləyən insan resurslarının sahələr üzrə bölünməsi statistikasına da əks etdirir:

Statistikanın təhlili göstərir ki, müqavilə ilə çalışan insan resursları sosial-iqtisadi sahə ilə yanaşı, ictimai-siyasi və ekoloji kateqoriyalarda da üstünlük təşkil

edir. Bunu təşkilatların daha çox xarici donörə tərəfindən maliyyələşdirilməsi ilə də əlaqələndirmək olar. Belə ki, beynəlxalq təşkilatların və xarici ölkələrin qrantları müddətli olduğu üçün əsasən müddətli müqavilə əsasında işləyən kadrları özünə cəlb edir.

4.15. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərində layihələrin həyata keçirilməsinin intensivliyi və fəallığı, son 5 il ərzində həyata keçirilmiş layihələrin müqayisəsi

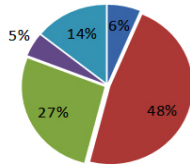

Diaqramlardan görüldüyü kimi, son 5 il ərzində kateqoriyalar arasında layihələrin həyata keçirilməsi nisbətən tarazlaşdırılmışdır. Bunu ilk növbədə QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının yaradılması ilə əlaqələndirmək olar. Digər tərəfdən isə Azərbaycanın son 5 ildə regionda nüfuzunun artması və hərbi potensialının gücləndirilməsi regional və təhlükəsizlik məsələlərinin təhlili zərurətini yaratmışdır.

Dövlət ilə BM-lər arasında əməkdaşlığın dinamikası onu göstərir ki, “beyin mərkəzləri”nin kateqoriyaları arasında böyük disbalans mövcuddur. Bu sahədə böyük üstünlüklə iki kateqoriya irəlidedir. Bunlar ictimai-siyasi sahədə fəaliyyət göstərən BM-lər və sosial-iqtisadi sahədə fəaliyyət göstərən BM-lərdir. Bu disbalans layihələrin həyata keçirilməsinin dinamikası ilə də uyğunlaşmır. Belə ki layihələrin

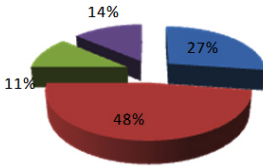
Cari layihələr

- İctimai-siyasi BM-lər
- Sosial-iqtisadi BM-lər
- Regional məsələlər üzrə BM-lər
- Hərbi-təhlükəsizlik BM-ləri
- Ekoloji Bm-lər

Maliyyə mənbələrinin növləri

- Dövlət dəstəyi
- Xarici və beynəlxalq donorlar
- Azərbaycan biznes təşkilatları
- Şəxsi maliyyə imkanları (ianələr, üzvlük haqları və s.)

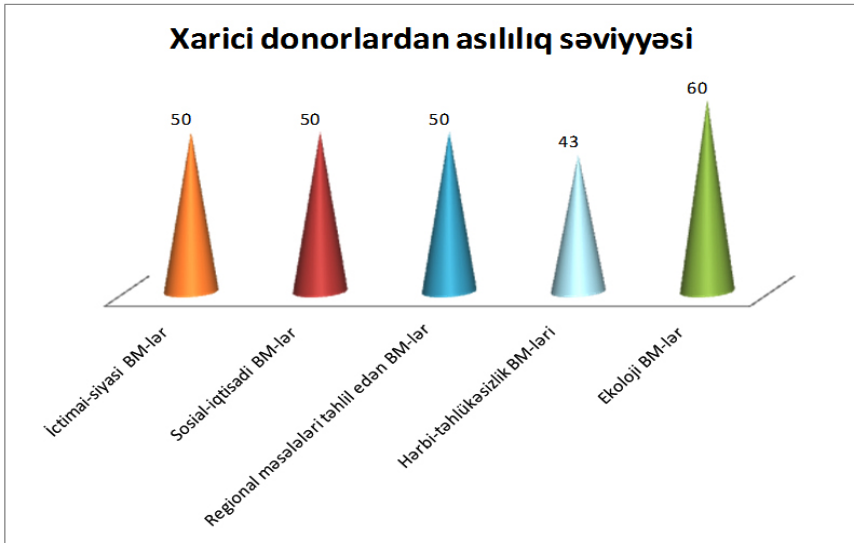

həyata keçirilməsi diaqramından göründüyü kimi, son 5 ildə regional məsələlər və hərbi-təhlükəsizlik kateqoriyasına aid olan BM-lərin aktivliyi müşahidə edilir, lakin bu aktivlik dövlətə verilən təklif və tövsiyələrdə əks olunmur. Qeyd edilən mənzərə bu sahədə dövlət – “beyin mərkəzləri” münasibətlərinin, onlar arasında əməkdaşlığın fəallaşmasını tələb edir, Belə ki, ABM-lərin irəli sürdüyü təşəbbüslər qarşılıqsız qalır.

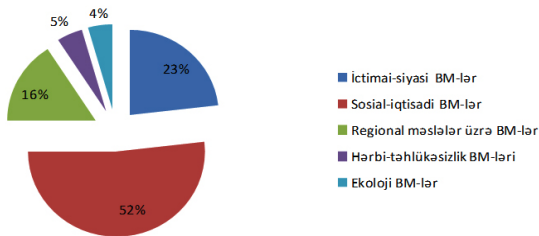
Cari layihələr üzrə də sosial-iqtisadi sahədə fəaliyyət göstərən ABM-lərin üstünlüyü hiss olunur. Bununla bərabər, regional məsələlər sahəsində fəaliyyət göstərən ABM-lər də fəallıqlarını artırıb. Hərbi-təhlükəsizlik sahəsində fəaliyyət göstərən ABM-lərin

kəmiyyət baxımından azlığı özünü göstərir. Lakin digər kateqoriyalarda vəziyyət əksinədir. İlk növbədə ictimai-siyasi istiqamətli ABM-lərin fəallığının səngiməsi hiss olunur. Əslində bunun vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının elmi-intellektual araşdırmalara üz tutmasının nəticəsi olduğunu ehtimal etmək olar.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin maliyyələş-dirilməsində xarici donordardan asılılıq hələ də olduqca böyükdür. Adı çəkilən maliyyə mənbələrinin 48 faizini xarici donorlar, bununla müqayisədə dövlət tərəfindən maliyyələşdirmə 27 faiz təşkil edir. 14 faiz şəxsi maliyyə imkanlarının, 11 faiz isə Azərbaycan biznes təşkilatlarının payına düşür. Orta sinfin ABM-lərin maliyyə donoru qismində zəif iştirak etməsi yerli məkanda ən böyük problemlərdən biridir. Belə ki, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, inkişaf etmiş ölkələrdə məhz biznes təşkilatları “beyin mərkəzləri”ni yaradır və maliyyələşdirir. Dövlət tərəfindən maliyyələşmənin sorğu keçirilən ABM-lər məkanında 27 faiz təşkil etməsi o qədər də aşağı göstərici deyil. Eyni zamanda, ABM-lərin davamlı inkişafına nail olmaq üçün orta sinfin

Müxtəlif profilli ABM-lər üzrə maliyyə vəsaitlərinin mənzərəsi

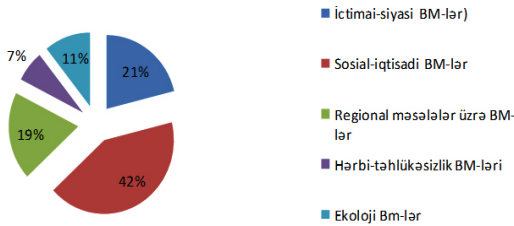
bu sahədə iştirakının qanunverici əsasları və stimulları mümkün qədər tez müəyyən edilməli, dövlət dəstəyi bu sahədə daha aşkar hiss edilməlidir.

Aşağıda göstərilən diaqramdan görünür ki, xarici donorlardan asılılıq kateqoriyalar arasında, demək olar ki, bərabər bölünmüşdür. Bu

dinamika yalnız ekoloji sahədə bir qədər yüksək, hərbi-təhlükəsizlik sahəsində isə bir qədər aşağıdır.

Azərbaycanda ümumi olaraq bir il ərzində “beyin mərkəzləri”nin büdcəsi 565 800 manat təşkil edir. Bu göstərici üzrə sosial-iqtisadi sahədə fəaliyyət göstərən BM-lər ümumi vəsaitlərin 52 faizini təşkil edir. Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti bazasında yaradılan ABM-lərin təhlilinin yekunları bu sahənin inkişafına bir çox amillərin maneə yaratdığını göstərir. Ən başlıca problemlərdən biri ABM-lərin maliyyələşdirilməsi ilə bağlıdır. Maliyyələşmənin davamlı olan

Orta hesabla hər bir ABM üzrə maliyyə vəsaitləri

dövlət və ya qeyri-dövlət mənbələri yoxdur. Nəticədə BM funksiyalarına transformasiya olunmaq istəyən ayrı-ayrı təşkilatlar davamlı maliyyə mənbələrinin yoxluğu səbəbindən QHT funksiyalarını yerinə yetirmək məcburiyyətində qalırlar. Bu da son məhsulun keyfiyyətində və həcmində əksini tapır.

Məhdud maliyyə imkanları, müvafiq olaraq, zəif kadr potensialının mövcudluğunu şərtləndirir. ABM-lərdə daimi əsaslarda orta hesabla 2-3 əməkdaş işləyir. İstisna olaraq yalnız sosial-iqtisadi sahəni qeyd etmək olar ki, burada bu göstəricilər 2-2.5 dəfə artıqdır. Xarici donorların qrantları qısamüddətli olur (1-2 il). Bu vəziyyət, yəni stabil kadr resursunun olmaması hər dəfə yeni layihə üçün yeni kadrların axtarılmasına, vaxt itkisinə və sonda işin keyfiyyətinə təsir edir.

V FƏSİL

NƏTİCƏLƏR

5.1. Yekunlar

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” ictimai-siyasi sistemin yeni subyektidir. ABŞ-ın və Avropanın “beyin mərkəzləri”nin 100 ildən çox olan tarixi fonunda yerli “beyin mərkəzləri”nin 15-20 illik tarixi müddətində onların fəaliyyəti, dövlətin bu sahəyə xüsusi qayğısı və dəstəyinin formalaşması, dünya “beyin mərkəzləri” məkanına inteqrasiya etməsi təqdirəlayiq haldır.

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin yaranması dövlət müstəqilliyinin əldə edilməsindən sonra başlamış, lakin əsas canlanma 2000-ci ildən, xüsusilə də 2003-cü ildən sonraya təsadüf edir. Azərbaycanda 2003-cü ildən etibarən 40-a yaxın yeni “beyin mərkəzi” yaranmışdır. Bu fəallığın səbəbləri sırasında:

1. Ümummillə lider Heydər Əliyevin neft strategiyasının reallaşmasının nəticəsi kimi Azərbaycanın iqtisadi inkişafın lideri səviyyəsinə çıxması;
2. Dövlət başçısı İlham Əliyevin “təbii resursların, “qara” qızılın insan kapitalına çevrilməsi”ni bəyan etməsi;
3. 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə SAM-ın, həmçinin QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının yaradılması və vətəndaş cəmiyyətinin subyektlərinin inkişafına dövlətin birbaşa maliyyə dəstəyinin formalaşması həlledici yer tutur.

Eyni zamanda, on ildə “beyin mərkəzləri”nin kəmiyyət baxımından inkişafının sürəti onların fəaliyyətinin keyfiyyətində hələ ki, əks olunmamışdır. Ölkədəki “beyin mərkəzləri”nin qarşısında bir sıra kompleks problemlər durur.

Azərbaycanda BM institutunun Qərbdəki həmkarları ilə müqayisəsinə gəldikdə isə qeyd etmək lazımdır ki, onların təşkilatlanma proseslərini keçdikləri tarixi-siyasi, ictimai, mədəni, hüquqi, texnoloji mühitin özünəməxsusluğu (nisbətən daha az rəqabətsizliyi) və yeni fenomen olması, kədr, maddi, sosial təcrübə və resursların çatışmazlığı və s. amillərlə şərtlənmişdir. Həmin amillərə misal kimi aşağıdakıları göstərmək olar:

Əksər ABM-lər bilavasitə özlərinə məxsus olmayan funksiyaları daşımaq və başlıca missiyasını icra etmək iqtidarında deyil. Funksiyalar dedikdə: alternativ və kreativ ideya və təkliflər irəli sürmək, innovasiyalı cəmiyyətdə sosial təşəbbüskarlığın episentri olmaq, mütərəqqi transformasiyaların, yeniliklərin strategiya və taktikalarını araşdırmaq və ifadə etmək, ictimai maraqları cəlb edən, səsləndirən və cəmləyən strukturlar olmaq və s. nəzərdə tutulur.

Hələlik bu gün üçün siyasi elita və ABM-lər arasındakı münasibətlərin infrastukturu formalaşmamışdır. Buna görə də mərkəzlərin siyasi subyektlərlə (iri sahibkarlar, yüksək vəzifəli şəxslər, siyasi təşkilatlar və s.) əməkdaşlıq münasibətləri,

əlaqələri qeyri-rəsmi formada olub, qanunverici əsasları təmin edilməmişdir.

Nəticədə müstəqil aktorlar kimi deyil, əsasən ekspert-agentlər kimi çıxış edən mərkəzlər üstünlük təşkil edir. Analitik mərkəzin siyasi statusu təkcə onun lazımı intellektual və kadr ehtiyatı, müstəqil və kütləvi təşkilatı mövqeyi ilə deyil, həm də siyasi elita ilə əlaqələrinə görə müəyyənləşdirilir. Hazırkı şəraitdə müstəqil mərkəzlərin dövlət və korporativ siyasətin formalaşdırılmasına təsir imkanları yüksək deyil. Analitik mərkəzlər “nüfuzlu” olmaq və “nəbzi tutmaq” üçün müəyyən dərəcədə öz müstəqilliklərini qurban verməli, ya da əsas “nüfuz kapitalı”nın olmaması ilə barışmalıdırlar.

Mövcud rəqabət mühitinin olmaması, plüralizmin aşağı səviyyəsi və maliyyə mənbələrinin qıtlığı mərkəzlərin qarşılıqlı əməkdaşlığı və koordinasiyasına deyil, qütbləşməsinə, həmçinin siyasi tədqiqat və araşdırmalar “bazarının” bəzi təcrübəli mərkəzlər tərəfindən “inhisarlaşmasına” səbəb olmuşdur.

İstənilən ölkədə analitik strukturların meydana gəlməsi, təkamül və inkişafı müəyyən zaman müddəti tələb edir və həmin müddət nəzərə alınarsa, siyasətin intellektual təminatı ənənəsini formalaşdırmaq mümkün olar.

Müstəqilliyin əldə edilməsindən sonra müxtəlif tipli siyasi araşdırma qurumları, akademik universitetlərin nəzdində mərkəzlər, dövlət strukturları yanında və kommersiya prinsipi ilə işləyən, ideoloji və vətəndaş mərkəzlərini də özündə ehtiva edən Araşdırma və Beyin Mərkəzləri sistemi inkişaf etməyə başlamışdır. İnkişafın yeni mərhələsindən başlayaraq, siyasi hakimiyyətin qeyd edilən sahəni prioritet hesab etməsi və bu sahəyə diqqəti, müəyyən səviyyədə rəqabət mühitinin yaradılması ölkədə müstəqil mərkəzlərin inkişafına güclü təsir edə bilər.

Azərbaycanda ekspertiza və analitikanın, o cümlədən ölkədə islahatlar aparılması ilə bağlı genişmiqyaslı məqsəd və vəzifələri diqqətdə saxlayan analitik mərkəzlərin inkişafı və həm də perspektivləri mövcuddur.

Belə şəraitdə milli məkanda özlərini analitik mərkəzlərlə identikləşdirən subyektlərin fəaliyyəti və davranış strategiyası “beyin mərkəzi” adlanan institutun statusuna adekvat deyil.

Burada fəaliyyətlərinə yenidən baxan, yeniləşmə imperativinə əməl edən, dövlətçilik üçün əhəmiyyətli tədqiqatlar ortaya qoymaq əzmində olan ABM-lərin bu istəyinin qarşılıq tapmaması, yaxud bu məramın naməlum qalması da öz təsirini göstərir. Bu da həm dövlətin bu sahəyə daha həssas maddi, mənəvi, hüquqi, siyasi dəstəyini verməsini, həm də ABM-lərin fəallığının artırılmasını tələb edir.

Analitik mərkəzlərin xarici maliyyədən asılı vəziyyətə düşməsi və yad təsirlərə məruz qalan “agentlərə” çevrilməsi təhlükəsi olmamış deyil. İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin (İSİM) “QHT Davamlılıq İndeksi - Azərbaycan” adlı hesabatında bu qurumların strateji planlaşdırma və idarəçilik prizmasından təhlil və

tədqiqatlar aparmaması vurğulanmışdır (s.3): “Rəsmi məlumatlara görə, 2011-ci il üçün Azərbaycanda QHT sektorunun qrant büdcəsi 29 milyon manat olub. Bu məbləğin cəmi 2,5 faizi dövlətin ayırmasıdır. Yerdə qalan məbləğ isə xarici donor təşkilatların ayırmalarıdır”. Sorğunun nəticələri də göstərdi ki, Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin maliyyələşdirilməsində ən passiv təbəqə orta sinif, biznes sahəsidir.

Təəccüb doğuran məqamlardan biri də odur ki, dünyada “beyin mərkəzləri”nin əsas maliyyə mənbəyi hesab olunan xeyriyyəçilik institutu Azərbaycanda, demək olar ki, yoxdur. Azərbaycanda xeyriyyəçilik əsənləri hələ XIX əsrin ikinci yarısında yaranmışdır, lakin bugünkü Azərbaycanda siyasi araşdırmalara xeyriyyəçilik edən biznes təşkilatlarının adlarını çəkmək olduqca çətindir.

Bu sahədə Azərbaycanda yalnız Heydər Əliyev Fondunun adını çəkmək olar.

Azərbaycanda dövlətin müxtəlif strukturları ilə əməkdaşlıq edən və layihələri sifarişlə həyata keçirən “beyin mərkəzləri” aktivdir. Vətəndaş cəmiyyəti ilə sıx əməkdaşlıq edən dövlət strukturları sırasında xüsusilə İqtisadi inkişaf Nazirliyi, Vergilər Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi fəal mövqe tutur.

Bəzi ölkələrin ABM-lərinin inkişaf tarixi göstərir ki, müxtəlif üsullarla qeyri-formal münasibətlərin yaradılması müəyyən müddətdə ictimai siyasət institutlarına əhəmiyyətli təsir edir, lakin davamlı islahatlar və qanunverici əsaslar təmin edilmədikdə yenidən yad təsirə məruz qalaraq manipulyasiya alətinə, ölkə imicini mənfi yöndə tanıtmğa işləyən siyasi agentlərə çevrilməklə nəticələnir.

Tədqiqatlar göstərir ki, qeyd edilən amillər təmin edildikdə maliyyə mənbələrini və tədqiqat istiqamətlərini şaxələndirməklə, mərkəzlər tərəfindən fəal marketing və informasiya siyasəti yürütməklə, beynəlxalq auditoriyaya özünü tanıtmqla nüfuzlu və müstəqil siyasi aktor statusunu saxlamaq mümkündür. Bu nəticəni analitik mərkəzlərlə bağlı təcrübələr sübut edir.

Azərbaycanda son 10 ildə ABM-lərin fəaliyyətlərinin təhlilinin yekunları barədə onu demək olar ki, ötən illərdə ən müxtəlif fəaliyyətlə məşğul olan bu qurumların işində hal-hazırda kristallaşma prosesi gedir. Təklifin tələbi dəfələrlə ötüb keçdiyi vaxtlar arxada qalmaqdadır.

Bundan əlavə, vətəndaş cəmiyyəti və ictimai siyasət institutlarının özünü identifikasiya prosesi gedir. *Hər bir təsisat seçim qarşısında qalmasa da, zamanın çağırışlarını və ABM-lərin müasir dünyada artan nüfuzunu, eləcə də perspektivlərini görərək, fəaliyyətinin qeyri-hökumət təşkilatının, yoxsa araşdırma mərkəzinin meyarlarına daha çox cavab verməsini müəyyənləşdirir.* Yaxın gələcək üçün əsas tədqiqat profilini dəqiqləşdirir. Hər iki institutun mahiyyətə ictimai siyasət institutu olması isə bu seçimə təkanverici amil kimi təsir edir.

Ümumi cəhət kimi demək olar ki, yerli ABM-lərin statusuna rəqabətsizlik mühiti, müstəqil ekspertizanın inkişaf etməməsi başlıca problem kimi təsir edir. Bununla belə, bu vəziyyətmüstəqil analitik və ekspert “şəbəkəsinin” inkişafının qeyri-mümkünlüyü anlamına gəlmir.

Status və nüfuzla malik analitik mərkəzlər mövcuddur. İctimai fəallığın inkişafı ilə getdikcə həm elita və ictimaiyyət arasında, həm də elitələr arasında dialoq daha səmərəli olacaq. Bu zaman çox şeylər analitik mərkəzlərin özündən asılı olacaq, onlar kim olduqlarını, təyinatlarının, rol və funksiyalarının nədən ibarət olduğunu izah etməli və öz peşəkarlıqlarını, siyasətin intellektual təminat subyektləri kimi gərəkli olduqlarını sübut etməli olacaqlar.

Mövcud mərkəzlər cəmiyyətin bir çox problemləri ilə ciddi şəkildə məşğul olmağa başlayıblar. Demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu, qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, informasiya cəmiyyətinin formalaşması, elektron hökumət və bir çox digər sahələr üzrə sosial təşəbbüslər bu qurumlar tərəfindən irəli sürülür.

Belə demək olarsa, ictimai siyasət institutları və ABM-lərdə “nəsilərarası münaqişə” yaşanmır. Yeni iş metodlarına keçid ziddiyyətsiz baş verir, problem sadəcə təşkilatların öz ideoloji, siyasi və elmi mövqələrini aydın müəyyənləşdirməsindən gedir. Məhz bu məqamda da yaradıcı intellektual araşdırmaçılıqla məzmun, ideya və konseptual baxımdan əvvəlki metodologiyanı saxlayaraq özünü BM adlandırılanlar arasında qarışıqlıq, qeyri-müəyyənlilik mövcuddur. ABM ilə QHT arasında sərhəd və həddlərin aydın görünməsi üçün müəyyən müddətin keçməsi lazım gələcək.

Yerli BM-lərin ən zəif yeri qrantlardan, alınan nəticələrin sifarişdən asılı olmasıdır. Milli ABM-lərin, analitik-ekspert cəmiyyətinin dezintegrasiyasını şərtləndirən məsələ də ilk növbədə gözə çarpmayan bu faktordur.

Azərbaycan dövlətinin sadalanan bütün istiqamətlər, xüsusilə də intellektual potensialın, insan kapitalının inkişafı üzrə həssas siyasəti görülən real işlərə əsaslanır. Resurslarımıza nəzər salsaq görürük ki, ilk növbədə, ən böyük resurs dövlətin siyasi müstəqilliyi, hüquqi qanunvericilik mühiti və insan kapitalının gerçək qüvvəyə çevrilməsində göstərdiyi siyasi iradədir. Bir sözlə, konkret proqramlar, elmin inkişaf strategiyası, dövlətin siyasəti və dəstəyi ideya və təşəbbüslərə maraq olan yerdə mümkündür. Deməli, növbəti addımı ABM-lər birlikdə atmalıdırlar.

Bütövlükdə, bir daha vurğulamaq istərdik ki, ən başlıca maneə kimi bir tərəfdən BM-nin fəaliyyətinin hüquqi-qanunvericilik bazasının aydın olmaması, qeydiyyat, maliyyə mənbələrinin zəifliyi, xarici donorlardan asılılıq, korporativ xeyriyyəçiliyin tamamilə yox olması və onun stimullaşdırılması, digər tərəfdən isə: analitik mərkəzlərin tədqiqatlarının konkret istiqamətlərinin, maliyyə

mənbələrinin, ixtisaslaşmasının vəstrategiyasının olmaması cəmiyyətdə fəal PR siyasətinin zəifliyi, media ilə passiv əlaqələr, sosial-siyasi, iqtisadi tövsiyə və təşəbbüs funksiyasının gözə görünməməsi, dövlət institutları ilə zəif əməkdaşlıq, peşəkar kadrların çatışmazlığı və s. kimi nöqsanları şərtləndirir.

Müasir dövrdə Azərbaycanda ekspert birliyi ilə qərar qəbul edən şəxslər arasında tələb və ehtiyac olan qarşılıqlı konstruktiv münasibətlər sistemi formalaşmamışdır.

5.2. Qanunvericilik bazası ilə bağlı yekunlar

Azərbaycanda “beyin mərkəzi” yeni bir siyasi subyekt olduğundan onun sadəcə QHT kimi yox, məhz “beyin mərkəzi” kimi adekvat statusdamöhkəmlənməsi üçün bir sıra addımların atılması vacibdir.

Azərbaycanın mövcud qanunvericilik bazası bu gün üçün ABM anlayışını və onun funksiyalarını yerinə yetirən təşkilatların status, hüquq və vəzifələrini əks etdirmir. ABM-lər ilə bağlı digər problemlərin hamısı, demək olar ki, məhz bu məsələ ilə sıx bağlıdır. İlk növbədə ABM-lərin qeydiyyatı məsələsi sadələşdirilməlidir.

Konkret deyilsə, QHT bazasında yaradılmış “beyin mərkəzləri”nin fəaliyyəti “Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai fondlar və birliklər) haqqında” qanunla tənzimlənməlidir. Lakin qanun, adından görüldüyü kimi, yalnız birlik və fondları əhatə edir. Qanunun birinci maddəsində Azərbaycanda qeyri-hökumət təşkilatının tərfi verilir və bu kateqoriyaya yalnız birlik və fondlar daxil edilir. Lakin qanunda sadalanan “ictimai birlik” anlayışı, onun funksiyaları, işin təşkili, ümumiyyətlə, ABM-lərin nümunəsindən olduqca uzaqdır.

Dünyanın aparıcı dövlətlərində fəaliyyət göstərən BM-lər ölkənin siyasi proseslərində (seçkilər, qanun layihələrinin hazırlanması və müzakirəsi və s.) fəal iştirak edirlər. Lakin 13 iyun 2000-ci il tarixdə qəbul edilmiş “Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun” 2.4 maddəsi ABM-nin səlahiyyətlərini məhdudlaşdırır.¹

1 2.4. Qeyri-hökumət təşkilatı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin və bələdiyyələrin seçkilərində iştirak edə bilməz, siyasi partiyalara maliyyə və başqa maddi yardım göstərə bilməz. Azərbaycan Respublikasının seçki qanunvericiliyinə uyğun olaraq qeyri-hökumət təşkilatları Azərbaycan Respublikasında keçirilən prezident seçkiləri, Milli Məclisə seçkiləri və bələdiyyələrə seçkiləri müşahidə edə və exit-poll həyata keçirə bilərlər. Xarici hüquqi şəxslər Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiləri, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilər və bələdiyyə seçkiləri zamanı exit-polla əlaqədar tədbirlərdə yalnız Azərbaycan Respublikasının qeyri-hökumət təşkilatları ilə birlikdə iştirak edə bilərlər. Qeyri-hökumət təşkilatı Azərbaycan Respublikasının qanunlarında və öz nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş qaydada hüquqi normativ aktların təkmilləşdirilməsi təklifləri ilə çıxış edə bilər. (13 iyun 2008-ci il tarixli 649-IIIQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (“Azərbaycan” qəzeti, 27 avqust 2008-ci il, № 190, Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2008-ci il, № 8, maddə 699) ilə 2.4-cü maddənin ikinci cümləsində “müşahidə edə” sözlərindən sonra “və exit-poll həyata keçirə” sözləri əlavə edilmişdir və 2.4-cü maddəyə yeni

Qanunda QHT-lərdə işləyənlərin kateqoriyaları, ümumiyyətlə, Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin fəaliyyət mexanizmlərini əks etdirmir. Belə ki, qanunun 8-ci maddəsinin birinci bəndində ictimai birliklərin iştirakçılarına təsisçilər, üzvlər və köməkçilərin aid olması bildirilir. Dünya və Azərbaycan praktikası “beyin mərkəzləri”ndə təsisçilərin və əməkdaşların olmasını əks etdirir. Ümumiyyətlə, beyin məhsulunun hazırlanmasında iştirak edən bir təşkilata üzvlərin olması yox, analitik, ekspert və tədqiqatçıların olması vacibdir.

ABM-lərin hüquqi-qanunverici statusu və qeydiyyatının sadələşdirilməsi gündəmdə duran məsələlərdəndir. Sorğudan görüldüyü kimi, milli məkanda fəal olan bir sıra ABM-lər var, lakin onlar qeydiyyattan keçə bilməmişlər. Bunun səbəbləri də onlara məlum deyil.

“Beyin mərkəzləri”nin əsas meyarlarından biri onların şəbəkələşməsi və KİV-lərdə fəallığıdır. BM-lərin bir çoxu nəinki KİV-lərlə əməkdaşlıq etmir, onların ümumiyyətlə rəsmi internet səhifələri də yoxdur. Bəzilərinin rəsmi saytları olsa da, orada layihələr, tərəfdaşlar, görülmüş və görülməyəcək işlər haqqında lazımi məlumatlar əks olunmur. Təşkilatın fəaliyyətini əks etdirən illik hesabatlar da əksər hallarda bu saytlarda yerləşdirilmir. Saytlar informasiya agentliyi formatında işləyirlər. Buna görədir ki, “beyin mərkəzi”nin rəhbəri KİV-lərə müsahibə verərkən o, mərkəzin rəhbəri kimi deyil, müstəqil ekspert kimi təqdim olunur və ictimai rəydə belə tanınır. Ümumiyyətlə, istisnalar olmaqla, Azərbaycanda “beyin mərkəzləri”nin internet şəbəkəsində fəaliyyəti gözəçarpan deyil. Şəbəkələşmə və əməkdaşlıq baxımından yalnız ekoloji profilli ABM-lərin internetdə fəallığı başqaları üçün nümunə kimi qeyd edilə bilər.

Təcrübə göstərir ki, zərurət yarandıqda lazımi addımlar atılır, fondlar yaradılır və dövlət tərəfindən hərtərəfli şəkildə dəstəklənir. Bu yuxarıda deyilən “innovasiya maliyyələşmə” metoduna da aiddir. “Azərbaycan-2020. Gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası qəbul olunub. Bu, sənədin reallaşdırılması çərçivəsində sonrakı 8-10 il ərzində ölkədə ÜDM-in iki dəfə artacağı güman edilir. Burada həlledici rol iqtisadiyyatın qeyri-neft sektoruna aid olacaq. Beyin mərkəzləri də fəaliyyətinin xüsusiyyətləri baxımından intellektual, qeyri-neft sektoruna aid təşkilatlardır.

Konsepsiyanın reallaşması yönündə ölkədə qeyri-neft sektorunun, İKT-nin inkişafına xüsusi diqqət ayrılır. Həm də hazırda bu sektor yüksək templərlə inkişaf edir. Hər il dövlət büdcəsinə ən çox daxilolmalar məhz bu sahəyə aid olur. RİTN nəzdində “Azərbaycanda İnformasiya Texnologiyalarının İnkişafı Dövlət Fondu” yaradılıb. Fondun əsas məqsədi ideyalarını həyata keçirmək üçün qrant, eləcə də aşağı faizlərlə kreditlər ayırmaqla «Startup»ları inkişaf etdirməkdir.

Bununla yanaşı, yerli, eləcə də xarici şirkətlərin bazarını formalaşdırmaq üçün ölkədə texnoparklar yaradılır. Bu da «Startup» üçün əlavə imkanlar və şəraitlər vəd edir. Azərbaycanda «Startup»lar dövrü başlayır. Texnoparklar üzrə qanun layihəsi hazırlanıb. Azərbaycanda texnoparkların iştirakçıları üçün güzəştli şərtlər tətbiq edirlər. Artıqgüzəştli vergi ödəmələrinin tətbiqi haqqında da qərar qəbul edilib. Texnoparkın iştirakçıları olan bütün şirkətlər 7 il ərzində tam olaraq vergi ödəmələrindən azad olunacaqlar. Gələcəkdə fiskal və monetar güzəştlərin tətbiqi də nəzərdə tutulur.

Deyilənləri nəzərə almaqla beyin mərkəzlərinin fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi bazanın formalaşdırılması üçün mövcud qanunvericiliyə əlavə və dəyişikliklər etmək, “beyin mərkəzləri”nin inkişafı üçün də fond, yaxud “beyin mərkəzləri inkubatoru” yaratmaq olar.

Daha bir məsələ dövlət və “beyin mərkəzləri” arasında tərəfdaşlıq, əməkdaşlıq və ideyalar mübadiləsinin stabil, davamlı ənənəsinin yaradılmasıdır

Analitik mərkəzlərlə bağlı bir sıra tövsiyələri qeyd etmək olar ki, bu tövsiyələrə əməl edilməsi hər hansı mühitin müqavimətindən asılı olmayaraq onların siyasi statuslarının yüksəlməsinə kömək edə bilər.

5.3. Təvsiyələr

Tədqiqatın gedişində əldə edilən nəticələr, sorğuda səsələnən təklif və qənaətlər Azərbaycanda ABM-lərin reallığı, inkişafı və perspektivləri ilə bağlı aşağıdakı məsələləri əhatə edən tövsiyələrin verilməsini şərtləndirir:

1. ABM-lərin qeydiyyatına alınması məsələsi;
2. Davamlı maliyyə mənbələrinin mövcudluğu;
3. ABM-lərin fəaliyyəti və funksiyalarının hüquqi-qanunvericilik bazasının müəyyənlişməsi, yaxud ictimai birliklər haqqında qanuna əlavə və dəyişikliklər edilməsi;
4. Özünü QHT, yaxud ABM kimi identifikasiyaların meyarlarının müəyyənlişməsi.

Davamlı maliyyə mənbələrinin təminatı məqsədi ilə bu sahəyə maliyyə yatırımı edən orta sinfi müvafiq vergilərdən azad etmək, bunun üçün banklar və dövlət tərəfindən güzəştli faizlərlə kreditlər vermək, aşağı gəlir tariflərini tətbiq etmək məqsədəuyğundur. Qrant və maliyyə mənbələrinə dair internet portalı da yaradıla bilər (məsələn: www.grands.az).

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığın mexanizmi kimi

şəbəkələşmə və ölkədə “A-dan Z-yə” www.think.tank.az internet şəbəkəsini yaratmaq günün tələbidir. Burada reyting dəyərləndirmələri keçirmək və s. -lə ABM-lər üçün əlverişli inkişaf mühitinin formalaşmasına nail olmaq olar.

ABM-lər öz maliyyə mənbələrini, yaxud sifarişçi bazalarını şəxələndirməli və zənginləşdirməlidirlər. Tədqiqat istiqamətlərinin və araşdırmalarının ixtisaslaşması və genişləndirilməsi müxtəlif mənbələrdən vəsait cəlb edilməsini şərtləndirə bilər (Qərbin aparıcı analitik mərkəzləri bu strategiyadan fəal şəkildə istifadə edirlər).

ABM-lər intellektual istehsalə yeni formalı – cari siyasi məsələlərlə (policy-briefs) bağlı esse, konkret tövsiyəli arayışlar, təkliflər və s. kimi analitik məhsul daxil etməlidirlər.

ABM-lər öz məhsulunu təqdim etmək üçün müasir vasitələrdən (məsələn, yeni texnologiyalar, internet) və xüsusilə də “ağressiv marketing” adlanan mexanizmlərdən (müxtəlif formalı tədbirlər, maarifləndirici məlumat və rəqəblərinin yayılması və s.) istifadə etməlidirlər.

Azərbaycanda QHT-lərin təşkilatlanma, tənzimlənmə və qeydiyyat məsələləri ali idarəetmə orqanı olan Ümumi Yığıncaqda müəyyən edilir. Bu, BM-lərin fəaliyyəti və təşkilatlanması prinsiplərini əks etdirmir. Bu da öz növbəsində ölkə qanunvericiliyində “beyin mərkəzləri”nin iş praktikasının və idarə olunmasının əks edilmədiyinə dəlalət edir. Birlik və fondların prizmasından baxdıqda ABM-lər bunların heç birinə aid olmur. Bu məsələlərin həlli üçün:

1. ABM-lərin fəaliyyətinin hüquqi bazasının yaradılması üçün qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai fond və birliklər) haqqında qanunun 1-ci maddəsinə “beyin mərkəzi” və ya sadəcə “mərkəz” anlayışının əlavə olunması;

2. “Beyin mərkəzləri”nin siyasi proseslərdə iştirakının aktivləşdirilməsi məqsədi ilə ya adı çəkilən qanunun 2.4 maddəsinə əlavə edilməsi, ya da QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının qrantları əsasında ayrıca siyasi araşdırmalar və ya “beyin mərkəzləri” fondunun yaradılması mühüm rol oynaya bilər.

3. “Elm haqqında” qanun layihəsində elmi mərkəzlərin fəaliyyətinin əsaslarını tənzimləyən maddə də əksini tapmışdır. Qanun layihəsinin 17-ci maddəsi “Elmi mərkəzlər” adlanır. 8 bənddən ibarət olan bu maddədə elmi mərkəzlərin fəaliyyətinin qanunverici əsaslarını təmin və müəyyən edilir. 17-ci Maddənin 17.5 bəndində deyilir: “17.5. Elm, təhsil və iqtisadiyyatın inteqrasiya mərkəzləri-”texnopark”, “texnopolis”, “texnoinkubator” və s. elmi-tədqiqat potensialının. təhsil və innovasiya meyilli subyektlərlə birləşdirilməsi məqsədi ilə yaradılır. Göründüyü kimi burada inkişaf etmiş və innovasiyalı cəmiyyət quruculuğunun

mühüm elementlərindən olan “texnopark”, “texnopolis”, “texnoinkubator” və s. inteqrasiya mərkəzləri kimi əksini tapsa da, “beyin mərkəzləri” anlayışı burada qeyd edilməmişdir.

Qanun layihəsinin 17.8 bəndində göstərilir: “17.8. Elmi fəaliyyət sahəsində əhəmiyyətli nailiyyətlər əldə edən yüksək ixtisaslı elmi kadr potensialına və maddi texniki bazaya malik olan elmi müəssisə və ya təşkilatlara müvafiq icra hakimiyyəti tərəfindən elmi mərkəz statusu verilə bilər.”

Elm haqqında” Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsində “20-ci maddə. “Elmi fəaliyyətlə məşğul olan qeyri-hökumət təşkilatları və digər subyektlər” adlanır.Maddənin 20.3. bəndinin sonunda deyilir: “.öz tərkibində elmi müəssisə və elmi innovasiya fəaliyyətini həyata keçirən müxtəlif struktur bölmələri yarada bilərlər.”

Qeyd edilənləri nəzərə alaraq, hesab edirik ki, “beyin mərkəzləri” sözünün də qanun layihəsində əksini tapmasına ehtiyac var. Müzakirəsi gözlənilən “Elm haqqında” Qanun layihəsinin 17.“Elmi mərkəzlər” haqda maddəsinə, yaxud da 20-ci maddəyə: “20. Elmi fəaliyyətlə məşğul olan qeyri-hökumət təşkilatları və digər subyektlər”-“beyin mərkəzləri” haqda bəndin (və ya sözün) əlavə edilməsi məqsədəuyğun ola bilər.

4. “Beyin mərkəzləri”nin fəaliyyətinin keyfiyyətinin artırılması üçün layihələrin və tədqiqatların həyata keçirilməsi üzrə treninqlərin təşkili.

5. Bir sıra Mərkəzi və Şərqi Avropa ölkələrində tətbiq olunan “1 faiz qaydası”nda subsidiyalaşdırmanı bir forma kimi Azərbaycanda da tətbiq etmək olar. İcra hakimiyyəti orqanlarının dövlət büdcəsindən aldığı vəsaitlərin bir qisminin sosial sifarişlərə və xidmətlərə xərclənməsi mexanizmləri işlənilib həyata keçirilə bilər.²

5.4. Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin gələcəyi: mümkün ssenarilər və proqnozlar

Azərbaycanda analitik mərkəzlərin inkişaf perspektivləri genişdir. Bu həm mərkəzlərin vəziyyəti, həm ölkədə mövcud olan inkişaf dinamikası və dünyanın inkişaf meyillərinin xüsusiyyətləri ilə bağlıdır.

Analitik mərkəzlərin inkişaf dinamikasının qiymətləndirilməsinə dair anketlərdə verilən suallara cavablarda mövqelər yarı bölünmüşdür: cavabı verənlərin 49,1%-i hesab edir ki, analitik mərkəzlər tərəqqi mərhələsindədir, 48,2%-i əmindir ki, onlar durğunluq vəziyyətindədir. Sorguda “geriləmə” ilə bağlı

² Yəni orada, səh. 94.

qiymətləndirməni heç kim qeyd etməmişdir. Anlayışlarla bağlı belə əks-mövqələr hələlik çox pərakəndə olan mənzərənin proqnozlaşdırılmasını çətinləşdirir.

Tamamilə aydındır ki, analitik mərkəzlərin gələcəyi ölkənin ümumi inkişaf variantlarına uyğun müəyyənləşərək (yəni hazırkı vəziyyət olduğu kimi qalmaqacaq), inkişaf proseslərinin təsiri altında keyfiyyət dəyişiklikləri baş verəcək.

Həm dövlət (və universitetlər), həm də qeyri-dövlət (və özəl universitetlər) analitik strukturlarının mütərəqqi dinamik inkişafı təmin edilə, onların hakimiyyət və cəmiyyətlə səmərəli əməkdaşlıq mexanizmləri yaradıla bilər. Mərkəzlər ictimai-siyasi proseslərin fəal iştirakçılarna çevrilə bilərlər.

Bunun əksi olduğu hallarda analitik strukturların durğunluğu, onların ictimai gərəksizliyi və təcrid olunması, mövcud olduğu səviyyədə qalması müşahidə ediləcək. Eyni zamanda, mərkəzlər məhdud bir dairə üçün çalışmaqda davam etdikcə nə cəmiyyətə, nə də ictimai rəyə əhəmiyyətli təsir göstərə biləcəklər.

Optimist ssenariyə görə, mövcud potensiallarını daha da inkişaf etdirməklə ABM-lərin həm milli məkanda, həm də dünyada tədricən tanınmış müstəqil tədqiqat strukturlarına çevrilməsi baş verə bilər. Bu ssenari ölkədə yeni keyfiyyət mərhələsinə keçidin tələblərindən irəli gələrək siyasi sistemin davamlı demokratikləşməsini, demokratik prosedurların və təcrübələrin təkmilləşdirilməsini, demokratik institutların gücləndirilməsini, siyasətdə ictimai rəyin və iştirakin genişləndirilməsini nəzərdə tutur. Xüsusilə də dünya BM-lərinin inkişaf meyillərinə uyğun olaraq, onların neoliberal (siyasi-ideoloji) məsələlərdən daha çox yeni yüzilliyin başlıca çağırışlarından olan innovativ və kreativ fəaliyyətə köklənə bilməsi bir çox şeyi həll edə bilər.

Pessimist ssenariyə görə, status-kvo saxlanılırsa, analitik mərkəzlərin xarici maliyyə və qrantlardan asılı olaraq öz müstəqilliyini itirəcəkləri ehtimal edilə bilər. Ölkəmizdə ABM-lərin inkişaf perspektivləri haqqında danışarkən onu da qeyd etmək lazımdır ki, tədqiqatdan göründüyü kimi, onların fəaliyyətinin dövlət və orta sinif səviyyəsində maddi və mənəvi baxımdan dəstəklənməsi, koordinasiya və rəqabətli mühitin formalaşması olmasa, bu, nəticədə yenə də xarici donor təşkilatlardan maliyyələşən analitik mərkəzlərin güclənməsində gətirib çıxara bilər. Bu isə sonda onların dövlətin imicinin güclənməsinə deyil, zəifləməsində maraqlı olan xarici mənbələrin ixtiyarına verilməsi deməkdir. Dövlət əhəmiyyətli sahədə təxminən maliyyə asılılığının yarısının xarici donorların payına düşməsi təhlükə doğura biləcək faktdır. Müxtəlif tipli analitik mərkəzlərin inkişafı yalnız onların öz fəaliyyətlərinin səviyyəsini yüksəltməklə deyil, həm də daxili siyasi proseslərdə islahatların mahiyyəti və ABM-lərin Qərbdəki analoqlarına müvafiq şəkildə mütərəqqi institutsionallaşmasını təmin edən amillərlə bağlıdır.

Bu da, hesabatda qeyd edildiyi kimi, hədəf qrupların ehtiyaclarının ödənilməsinə

deyil, donor təşkilatlarının prioritetlərinə üstünlük verilməsi ilə nəticələnir.

Realist ssenariyə görə, bir sıra müstəqil mərkəzlərin nüfuzu və rolunun artması mümkündür. Hakimiyyət münasibətlərində qeyri-rəsmi təcrübənin hakim olması, dövlətin siyasi institut kimi güclənməsi zərurəti, vətəndaş cəmiyyəti strukturlarının zəifliyi, nəhayət, iri biznesin ictimai fəallığının aşağı olduğu şəraitdə ekspert və akademik təşkilatlar, demək olar ki, onlarla müqayisədə daha legitim, peşəkar və daha demokratik institutlardır. Bu, analitik mərkəzlərə modernləşmənin institutlaşmış subyektləri və demokratik təsisatlar kimi çıxış etmək imkanı verir.

Bununla belə, ictimai mühitin şərtləri analitik mərkəzlərin gələcək inkişafının əsası (bəlkə də, müəyyənləşdiricisi) kimi çıxış edir. Bu və ya digər ssenarinin həyata keçirilməsi isə konkret ölkələrdə üstünlük təşkil edən inkişaf meyillərindən asılıdır. Başqa sözlə desək, ölkədə analitik mərkəzlərin inkişaf perspektivləri iqtisadi tərəqqinin, elm və təhsilin modernləşməsinin və demokratik quruculuğun templərinə uyğun olaraq daha da təkmilləşdiriləcəkdir.

Ölkədə həyata keçirilən siyasətə hər bir mərkəz öz münasibətini bildirir və mühüm məsələlərin müzakirəsində fəal iştirak etməyə səy göstərir, ekspert şəbəkə strukturları yaradılır. Bu prosesin mürəkkəbliyinə baxmayaraq, bir tərəfdən dövlətin innovasiyalı cəmiyyət quruculuğu və modernləşmə siyasətini hədəfə almasından irəli gələn çağırışlar, digər tərəfdən dünya ölkələrinin təcrübəsindən bəhrələnmək səyləri ABM-lərin böyük inkişaf perspektivlərinə malik olduğunu düşündürməyə əsas verir.

Azərbaycanda “beyin mərkəzi”nin yaradılmasının rəsmi dövlət sənədi ilə təşəbbüskarı olan dövlət başçısı İlham Əliyevin qarşıya qoyduğu güclü dövlət quruculuğu siyasətindən irəli gələn innovasiyalılıq və kreativlik imperativi də bu proseslərə təkan verir. Bu gün yerli Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin inkişafında “90-cı illər” - XX əsr öz yerini “2000-ci illərə” – XXI əsrə verir.

Farhad Mammadov, Tahira Allahyarova. Establishment, development and perspectives of think tanks and research centers in Azerbaijan. Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Azerbaijan; Editor: Dr.E.Aslanov - Baku, 2013. 348 p.

SUMMARY

As the economy of Azerbaijan has completed its period of transition, today the activity of the think tanks and research centers has moved to the next stage of intensive development. Innovative society building based on science and knowledge has created, in its turn, social order for the researches reflecting the creation of thorough view about the reality of the existing “brain potential” of the country, think tanks. The Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Azerbaijan has implemented the research project in consideration of the mentioned issues. The results of that investigation have been indicated in the book called “Establishment, development and perspectives of the think tanks and research centers in Azerbaijan. Tthe Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Azerbaijan – Baku, 2013”.

The following topics have been indicated in the book:

1. General view of Think Tanks and Research Centers in Azerbaijan
- Restoration of the state independence and establishment of Think Tanks and Research Centers
- New stage of development: state policy in the field of establishment of “think tanks”
- Research Centers and Think Tanks and civil society: similar and different features
- Non-state analytical centers in Azerbaijan: the peculiarities of the activity
- Ideological status of the Think Tanks and Research Centers in Azerbaijan
- Coordination and cooperation of Think Tanks and Research Centers in Azerbaijan: form and mechanisms
- Typology and classification of Think Tanks and Research Centers in Azerbaijan
- Think Tanks and Research Centers acting under state structures and attached to universities and parties
2. Think Tanks and Research Centers in the system of civil society in Azerbaijan (condition and directions of activity, financial, human, organizational and intellectual resources)

3. Analysis on the basis of the results of the held questionnaire-survey
- The place and comparison of “think tanks” in the system of the civil society in Azerbaijan
 - Number of the NGOs registered in Azerbaijan according to the years
 - Think Tanks and Research Centers acting in socio-political field
 - Think Tanks and Research Centers acting in socio-economic field
 - Think Tanks and Research Centers analyzing regional processes
 - General statistics of the survey conducted with the Think Tanks and Research Centers analyzing regional processes
 - Think Tanks and Research Centers acting in the field of security and the military
 - Think Tanks and Research Centers acting in ecological field
 - The results of survey-investigation

4. General view of Think Tanks and Research Centers in Azerbaijan: creation, features, classification, status and perspectives

The process of formation of new intellectual elite able to be the main force of modern society in Azerbaijan is underway and the sensitive policy of the state towards this field is yielding its positive results. The intellectual elite includes analytical-expert society, Think Tanks and Research Centers (TTRC) that are attributes of the society based on knowledge.

The formation of qualitative and competitive “think tank” structure in the country is one of the urgent issues.

The Think Tanks and Research Centers in Azerbaijan differed from the West according to their features of establishment; first such center was established by the order of President Ilham Aliyev. The establishment of the Center for Strategic Studies – the first official “think tank” in the country by the Decree of President Ilham Aliyev in 2007 made the beginning of a new tradition serving the development of statehood, increase of scientific potential and prestige of Azerbaijan. So, inclusion of the notion “think tank” in the state language and national lexicon and broad application as a common word took its start, the number of agencies identifying themselves as TT increased, “culture of thought” began to be formed.

In its turn, the CSS considered the investigation of real situation of think tanks and research centers, their cooperation for the development and their perspectives as one of the priority issues and important to conduct this investigation.

The chronological limits of the investigation cover the period starting from the establishment of the think tanks and research centers at the time of independence in Azerbaijan up to the time of their turning to the subject of public policy.

Work of informative character was conducted with the existing Think Tanks and Research Centers in the country for the implementation of the project, information was placed on the internet site of the CSS and in the press about this project. Primary common base about the existing think tanks and research centers in the country was created and their activity was analyzed. Investigation was conducted directed at considering the current state of the existing think tanks and research centers, main features, directions of their activity, their cooperation with international organizations, financial, human potential, organizational and intellectual resources of the think tanks and research centers in Azerbaijan, and forming the efficient mechanism of partnership and mutual cooperation of the “think tanks” in the country and so on. The questionnaire, important to be answered, was sent to the agencies identified themselves as the research centers in the country.

At the same time, a number of important issues concerning think tanks and research centers at present time were touched upon in investigation in consideration of its being the first book about the problem.

Inclusion of the terms “analytical –expert”, “analytical information”, “research center”, “think tank”, “brain trust”, “thought factory” (together with them “think tank” in English) in the national vocabulary in Azerbaijan is the event of the latest period. The analysis of the establishment and development of the think tanks and research centers require the consideration of national reality. National reality, in the mentioned aspect, means the history of establishment of independent and democratic state governance, periods of development of the market economy and entrepreneurship, geographical factor, scientific-cultural heritage and environment, the tradition of politological and analytical investigations, the experience of political lobbyism and so on.

Analytical centers of western model connected with the planning, realization and assessment of the policy serving national interests didn't practically exist until the mid-1990s of the XX century because of the absence of independent national state during the soviet period. The state-oriented agencies with humanitarian profile able to be considered the analogue of “think tanks” implemented the function of provision of political power with analytical information.

Briefly, if the think tanks and research centers mean state-oriented academic structures, then analogical agencies practically began to appear at the same time in Europe. For instance, Azerbaijan Sciences humanitarian institutes directly served the function of provision of party leadership with analytical political-ideological information.

By the restoration of the independence, the development of the civil society in the country was declared the priority direction of the democratic state building,

serious steps were made directed at the formation of mutual partnership relations with the state.

The establishment of public unions and the rules of their activity in Azerbaijan are regulated by the Law on “the NGOs (public unions and foundations)”. The intensive dynamics of civil society institutes is vividly seen in the statistics. If 198 public unions in all were registered during 1988-1993 years (5 years), in comparison with that, 144 NGOs were registered by the state only in 2011 in the Republic of Azerbaijan. At present, their number in Azerbaijan exceeded 3600.

The protection of the development of public policy institutes by the state moved to a quality stage, particularly, by Presidential Order of 27 July 2007 on approval of the “Concept of state support for the NGOs of the Republic of Azerbaijan”. The next step was the establishment of the Council of State Support to NGOs under the President of the Republic of Azerbaijan.

In parallel, the formation of scientific society in the country, the modernization of education, the adoption of documents of historical importance directed at the realization of national intellectual potential and human capital: “National Strategy on the development of the science in 2009-2015” of 4 May 2009 and the State Program regarding the implementation of that strategy, Order of 22 May 2009 on approval of “The State Program on reforms in the higher education system of the Republic of Azerbaijan in 2009-2013” and “The Establishment of Science Development Foundation under the President of the Republic of Azerbaijan” of 21 October 2009 stimulated the development of intellectual centers.

So, if external factors prevailed in the establishment of the local think tanks in 1993-2003, after 2003 internal factors, state policy stimulated the creation of the think tanks and research centers.

Non-governmental analytical network has extended lately, “2725 registered NGOs exist. At the same time, only half of them work actively. 1350 NGOs make financial report. Nearly 100 NGOs operate without registration”.

Typology and classification of think tanks and research centers in Azerbaijan

The typology and classification of the think tanks and research centers can be approached differently in Azerbaijan. If we take into account that this issue is the subject of big disputes generally in the world, then the situation is understandable. De jure concrete number of the operating think tanks is impossible. Official information doesn't exist in this field because their absolute registration is not required or because of the problems concerning registration.

The other issue creating the problem is the degree of investigations defining the difference of the notion of “think tank” from other public unions.

This situation can be applied to all the world countries in which the mentioned

agencies exist. Nevertheless, it is possible to classify public unions in the country and to arrive at a common result.

3 categories of the “think tanks” are differed according to the classical classification. The think tanks and research centers can be systematized according to the classical classification as the following:

1. Analytical agencies acting in the state structures;
2. Non-state public policy institutes;
3. Research institutes with academic and university basis.

Several analytical agencies of party-oriented centers haven't been included in this classification as they haven't identified themselves with these centers and their activity is not felt.

At the same time, these centers can be grouped as the following:

1. Strategic centers with concrete aims (calling and identifying themselves think tank); 2. The think tanks implementing investigative projects; 3. Intellectual unions.

Unlike the foreign experience (for ex. US), the mechanism called “revolving doors” hasn't become a tradition between the think tanks, research centers and power institutes in Azerbaijan yet. The centers led by some persons been on high official positions in the 90s of the last century exist. “Revolving door” – is a unique experience, it has developed in the US. High ranking officials working in the state structures and bodies in that country prefer to work at the think tanks and research centers after leaving their posts.

It is difficult to classify the think tanks in Azerbaijan according to concrete investigation directions. But, it is possible to see their engagement in politics, international relations, socio-economic, security, legal and other issues.

Not all the criteria more than 30 applied on global rating, but some important criteria can play supporting role to define the classification, typology of the think tanks and research centers as the institute of public policy, the functions they implement and their importance from the aspect of the reality of local place.

One of the criteria of the think tanks and research centers in the country is identification of various organizations themselves as the “think tank”. The information about the centers indicated in the investigation doesn't lay claim to absoluteness. Their participation in the investigation conducted by the CSS, identification themselves as the think tanks were intended. The centers implementing the functions of the think tanks fully or partially were grouped according to the following directions in the investigation:

1. Socio-political; 2. Socio-economic; 3. Military and security; 4. Foreign policy and regional; 5. “think tanks” operating in ecological spheres.

***Think Tanks and Research Centers acting under state structures
and attached to universities and parties in Azerbaijan***

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
XARİCİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

***Department of Analysis and Strategic Studies
Ministry of Foreign Affairs of Azerbaijan
(DASS MFA AR)***

The department of Analysis and Strategic Studies is one of the main organizations that is operated in the structure of the Ministry of Foreign Affairs of independent Republic of Azerbaijan. The chief of the office is Elman Aghayev. Official web site is <http://mfa.gov.az//index.php>.

The organizational-legal and technological bases, funding and personnel policy of the department of Analysis and Strategic Studies Ministry of Foreign Affairs differ from the activity of some traditional analytic structures. DASS MFA carries out its function by the rules about the Ministry of Foreign Affairs and the other instructions: normative legal documents, the orders and instructions of leaderships that regulate the activity of the ministry because as the part of the organization.

The provision of institution with the corps staff, the subjects of staff list providing with budget funds and the subjects of material-technical supply are within the authenticity of MFA administration. DASS MFA permanently reports to leadership about the results of its activity by doing its work within the general and special duties that are determined by the leadership.

The analytic product that prepared by DASS MFA has a different assignment being indoor and outdoor. So that outdoor materials are presented to the official use in Central office of MFA and the depended institutions that operates both abroad and in the state structures and managements of the Republic of Azerbaijan.

The analytic product that is opened for society was implied for total use. Beside this the presentation of those materials to the society is coordinated and certified by according instances of the Ministry. The materials that was conserved for public use in the activity of DASS MFA are concerned the scientific-analytic journal of MFA-World of Diplomacy, informational-analytic bulletins, presses about the results of year, reports and presentations for the forums on different

subjects, and other informational publications. DASS MFA established direct and close relations with the governmental and non-governmental research centers, organizations, institutions and funds. This cooperation is reflected by different forms – in the organizing of mutual information exchange, joint actions, conferences and round-tables, as well as the publication of articles in the journal of World of Diplomacy.

Main Institutional Inspectorate Department of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Azerbaijan

Main Institutional Inspectorate Department at the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Azerbaijan was founded on June 06 2001. It is a separate structural unit within the MIA headquarters.

Institutional and supervisory functions:

- identifying the law-enforcement responsibilities and planning major fields for operations and service activities based on a comprehensive analysis of the crime situation in the country,
- reviewing and summarizing outcomes of these activities,
- coordinating activities of the MIA services for the purposes mentioned above,
- implementing inspections and general examinations,
- supervising implementation of staff regulations, decrees of the superior government authorities, and the MIA legislative and normative acts.

The major responsibilities:

- comprehensive studies of the operational situation at the MIA services in various areas and the country as a whole, drafting proposals on improving performance;
- enhanced administrative mechanism, institutional support to improved command and control functions exercised by the services at the MIA headquarters upon subordinate units and agencies, studies and promotion of the best practices;
- all-embracing surveys and examinations, coordination of activities of various services within the Ministry;
- operation and service planning at the Ministry;

- inspections, comprehensive examinations, supervision, specific check-ups at the services of the MIA headquarters and other ministerial units, practical assistance to the services in question, supervision over implementation of the major authorities by relevant services;
- data collection and analysis of the situation related to crime control in the country (including emergency situations, grave crimes, etc.), drafting and supervision of administrative decisions' implementation on the basis of the data available;
- draft proposals on institutional improvements within the Ministry, analysis of staff distribution, enforcement and evaluation of the staff regulations;
- coordination of the MIA services' activities during emergency situations and large-scale operations;
- institutional and educational (methodical) support to analytical divisions within the MIA services, municipal and district police departments as well as the transportation police services;

Divisions within the Main Institutional Inspectorate Department are following:

- Analytical Division;
- Inspectorate Division;
- Supervision & Coordination Division;
- Methodical Unit.

***The Center for Strategic Studies under the
President of the Republic of Azerbaijan (SAM)***

The Center for Strategic Studies (SAM) under the President of the Republic of Azerbaijan was established in accordance with the decree of the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev, dated 12 November 2007. On 31 May 2012, according to President Ilham Aliyev's order, Farhad Mammadov was appointed as the Director of the Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Azerbaijan. The official web-site is: <http://www.sam.gov.az/>

The activity of SAM is dedicated to producing up-to-date and comprehensive analyses of domestic and foreign policy, security issues and economics. As a non-commercial research institution, SAM

- conducts scholarly and innovative research on national, regional and global issues;
- acts as a forum for intellectual dialogue to stimulate and enhance scientific debate;
- serves as a reliable source of information and analysis on political, economic, security and development issues for the general public;
- provides strategic insights and practical recommendations for policy-makers

The Center is comprised of three main research departments:

1. Domestic Policy Analysis Department
2. Foreign Policy Analysis Department
3. Economic Analysis and Global Affairs Department

PUBLICATIONS. SAM has founded and published numerous books, academic journals and special editions. *Azerbaijan Focus* was one of SAM's first publications and was published in 2009-2010. Currently, two academic journals of the Center: *Caucasus International* and *Strategic analysis* are published on a quarterly base.

The *SAM Review*, a series of special issues by SAM, publishes articles co-authored by SAM fellows and their international counterparts. **SAM comments** is an ad-hoc publication where the center's experts offer commentary on particular political or economic issues.

SAM has also organized the publication of editions about Azerbaijan in a number of countries around the world. Of these, it is worth mentioning the special edition of Argentina's journal *Historia* dedicated to the history of Azerbaijan.

BOOKS. SAM has published a number of books both in cooperation with foreign partners and on its own. The following books can be mentioned:

Political Parties in Azerbaijan: From one Election to Another; Media in Democratic Society: International and Local Experience; Azerbaijani-Turkish relations in the past 20 years: successes and opportunities; Azerbaijan: a Country with European Ambitions; Azerbaijan: road to independence (analytic review); From Meiendorf to Astana: crucial aspects of the Armenia-Azerbaijan.Nagorno-Karabakh conflict; Russian-Azerbaijani bilateral relations during 20 years (1991-2011): history and perspectives; South Caucasus: territorial integrity, geopolitical games and energy; Domestic situation and potential development scenarios for Gulf Cooperation Council countries;The South Caucasus 2021: Oil, Democracy and Geopolitics; Azerbaijan-Turkey: Friendship, Brotherhood and Strategic Partnership; Impact of international human rights law on national constitutional law; Azerbaijan, The EU Eastern Partnership: Common framework or Wider Opportunity?; «Change and Transformation in the Organization of Islamic

Cooperation (OIC) Countries. 3rd Think Tank Forum OIC Member States”.

SAM IN THE MEDIA. Due to the significance of new media for contemporary society and the younger generation, SAM has maintained communication with their audience on Facebook and Twitter social networks as well as on YouTube. SAM’s permanently updated web-site <http://www.sam.gov.az/> also contributes to the development of relations with media.

Over the past five years, a total of 220 *foreign guests* representing 53 countries have visited Azerbaijan at the invitation of the Center for Strategic Studies. They have attended roundtables, forums and international conferences organized by SAM. The names of some of the most prominent political scientists, heads of think tanks, analysts and experts who have attended SAM activities are listed below: **Mark Grossman** – the current US special envoy to Afghanistan and Pakistan, US ambassador to Turkey in 1994-1997, assistant Secretary of State for European affairs in 1997-2000, undersecretary of state for political affairs in 2001-2005 and deputy chairman of The Cohen Group; **Albert Bressand** – director of the Center for Energy, Sea Transport and Public Policy of the US Columbia University; **Nathalie Goulet** – member of the French Senate; **Richard L. Morningstar** – current US Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to Azerbaijan; former special envoy for Eurasian Energy Affairs of the US State Department, **George Friedman** – president of the Stratfor intelligence and analytical company; **Bulent Araz** – director of the Center for Strategic Studies under the Foreign Ministry of the Republic of Turkey; **Fedor Lukyanov**- editor-in-chief of the *Russia in global politics* journal.

Cooperation Agreements

A total of 18 memoranda and agreements have been signed with leading think tanks of 15 countries and two international organizations.

Memoranda and agreements SAM has signed with think tanks and international organizations

1. Memorandum on Cooperation with the Center for Strategic Studies under the Foreign Ministry of the Republic of Turkey, 7 March 2011;
2. Memorandum on Cooperation with the Russian Institute for Strategic Studies, 14 March 2011;
3. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Italian Institution for International Political Studies (ISPI), 8 November 2011;
4. Agreement on Cooperation and Academic Exchange with the Argentine

- Council of International Relations (CARI), 22 November 2011;
5. Agreement on Cooperation and Academic Exchange with the International Center for Black Sea Studies(ICBSS), 29 November 2011;
 6. Agreement on Cooperation in the area of Scientific Research with the Center for Political Analysis of Warsaw University of Poland, 15 December 2011;
 7. Agreement on Cooperation with the US Analytical Center Stratfor, 23 December 2011;
 8. Main Agreement on Cooperation with the Islamabad Institute of Political Research, 3 March 2012;
 9. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Institute of Strategic Studies under the President of the Republic of Kazakhstan, 3 March 2012;
 10. Memorandum of Understanding on Cooperation with the National Institute of Strategic Studies of the Republic of Kyrgyzstan, 3 March 2012;
 11. Protocol on Co-Sponsorship of the *Khojaly – legal analysis* research project with the Youth Forum of the Islamic Conference for Dialogue and Cooperation, 3 March 2012;
 12. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Strategic Research Center under the President of the Republic of Tajikistan, 3 March 2012;
 13. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Alexanteri Institute of Helsinki University of Finland, 2 April 2012;
 14. Agreement on Cooperation with the Institute of International Relations of France, 12 April 2012;
 15. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Institute of Strategic Studies under the President of Ukraine, 30 May 2012;
 16. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Strategic and International Studies Foundation of Georgia, 28 June 2012;
 17. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Foundation for International Prevention of Genocide and Mass Atrocities, 4 September 2012;
 18. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Russian *PIR Center* of Political Studies, 30 October 2012.
 18. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Academy of Contemporary International Relations of the People's Republic of China 21 January 2013;
 19. Memorandum of Understanding on Cooperation with the « Russia, Eastern Europe and Central Asia Institute» at the at the Chinese Academy of Social Sciences (CASS) 22 January 2013;
 20. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Strategic Studies Group of Iraq. Bağhdad, 23 february 2013;

21. Memorandum of Understanding on Cooperation with the Korea Institute for International Economic Policy July 2013.

SAM has also organized various *local and international events*, including panel discussions, meetings, conferences and so on.

International conferences

Four international conferences were held in 2008, one in 2009, eight in 2010, eight in 2011 and 15 in 2012. Overall 36 international conferences were organized during the past 5 years, 21 of which took place in Azerbaijan.

SAM also attaches great importance to contributing to international forums in the *academic partnership format*. For example, SAM is an academic partner of the *Frankfurt Gas Forum*.

Roundtables/Panel discussions

Ten roundtables were held in 2008, 14 in 2009, 18 in 2010, 13 in 2011 and 21 in 2012. Thus, a total of nearly 80 roundtables have been held.

Scientific research activities of SAM.

In the reporting period, the center's departments for domestic and foreign policies, economic analysis and globalization have carried out long-and short-term research projects, published numerous academic papers, most in foreign languages, produced open and closed reports and notes, and regularly provided analyses and interviews in electronic media.

Considering the importance of objectivity and examination of public opinion, the center's scientific research projects **in the area of domestic policy analysis** were usually carried out by means of sociological surveys. About 10 sociological surveys were conducted in the area of *Priority directions of Azerbaijan's domestic policy strategy*.

One of the center's projects that attracted public attention was the *Analytical Essay Competition dedicated to the 20th anniversary of Azerbaijan's state independence*. The competition was held among students receiving their education in and outside Azerbaijan. The goals of the competition were to develop and stimulate the analytical skills and abilities of the young people studying politics, history, law, philosophy, international law, international relations, economy, etc. and to identify talented individuals. About 100 participants from local and foreign educational institutions entered the competition.

In the area of foreign political analysis, Azerbaijan's international relations, its geopolitical stance in the region, peace and national security issues, the

Armenia-Azerbaijan Nagorno-Karabakh conflict and other topics were often on the agenda of foreign political research in recent years. Research focusing on a careful observation of the political developments unfolding in the world, especially in the South Caucasus, their analysis and prognostication, Azerbaijan's role in international affairs were of priority importance.

As regards to SAM's research activities on the subject of **economic analysis and globalization**, important issues such as Azerbaijan's energy policy, its role in global, especially European, energy security, the Caspian-Black Sea energy corridor, regional energy projects and cooperation with international oil and gas companies were analyzed in the reporting period. Besides, Azerbaijan's sustainable macroeconomic development, its integration into the global economy, new strategic directions of the state energy policy, development of alternative and renewable energy, economic diversification and other important topics have been research priorities. Commentaries, reports and multimedia resources have been produced in English and Russian, describing Azerbaijan's socioeconomic indicators for the foreign expert community.

SAM joined the list of the best think tanks of the world

Every year Pennsylvania University prepares the list of think tanks over the world by attracting more than 6 000 research centers and 2 000 experts.

The Center for Strategic Studies under the President of Azerbaijan joined the world's most respected think tank ranking published by Pennsylvania University and presented in New-York. SAM ranked 124th in the top 150 world think tanks according to the annual report of Pennsylvania University. Thus with its results Azerbaijan is ahead of all CIS think tanks except Russia. SAM took the 32nd place in the list of 60 best think tanks of Central and East European countries as the only representative of Azerbaijan. In this ranking SAM has no competitor from CIS except Russia.

SAM also took place in the list of top think tanks associated with government. In this list SAM ranked 32nd place in the world and 10th place in Europe. From all of the post soviet countries only Russia could compete with Azerbaijan in the list of the world's best government think tanks.

In addition SAM was included in the list of think tanks that held the best PR-campaign, taking 51st place.

On the base of these results it becomes obvious that in the 5th year after its foundation SAM managed to become the most powerful think tank of South Caucasus.

***Institute for Scientific Research on Economic Reforms of the
Ministry of Economic Development***

The Institute for Scientific Research on Economic Reforms of the Republic of Azerbaijan was founded on the basis of the Center of Economic Reforms and the Institute for Scientific Research, Scientific Technical Information and Technical Studies of the Ministry of Economic Development of the Republic of Azerbaijan on December 28, 2006. The director of the Institute is d.e.s. Vilayet Veliyev. ISRER's main direction of activity is of socio-economic profile. ISRER's annual budget is more than 700 000 AZN. Official internet site: www.ier.az.

***Head Office for Tax Policy and Strategic Research of Ministry of
Taxes of the Republic of Azerbaijan***

By the Republic of Azerbaijan's Presidential Decree of February 11, 2000, the Head State Tax Inspection was abolished, and on its basis was established the Ministry of Taxes-the central executive body providing for the implementation of national tax policies, timely and complete collecting tax payments and other returns and related government control.

One of the main departments in the structure of the Ministry of Taxes of Azerbaijan Republic is the Head Office of Tax Policy and Strategic Studies. Chief of the Head Office is Akif Farhad Musayev. Official web-site of Head Office is: http://www.taxes.gov.az/?lang=_eng.

"Regulations" of the Tax Policy and Strategic Research Head Office of the Ministry of Taxes Ratified by the order of the minister of taxes of the Republic of Azerbaijan № 817040100271700 of April 03, 2008.

According to "Regulations" duties by Head Office of Ministry of Taxes for Tax Policy and Strategic Research are the following:

- Strategic researches to identify the main goals of the tax policy and improve

- tax legislation;
- Coordination between the Ministry of Taxes and legislative and executive bodies of Azerbaijan for the implementation of integrated tax policy;
 - Participation in regulating international tax relations and providing for foreign tax legislation to be learned and advanced experience to be applied;
 - Bringing the regulative and procedural background of the state tax system into accordance with contemporary legislative requirements;
 - Monitoring the application of tax legislation;
 - Participation in arrangements of consultancy, meetings and college conferences at the Ministry of Taxes;
 - Providing for the timely, full and proper implementation of the Ministry of Taxes' orders, errands and directions as well as other legally stipulated functions.

According to "Regulations" directions of the activity of the Head Office are the following:

- Form and carry out the tax policy in the proper sphere;
- Conduct measures on the improvement of tax legislation and tax administration;
- Carry out the estimation and monitoring of the activity;
- Conduct strategic researches and surveys on tax questions;
- Organize work on co-ordinating with the state, municipality and taxpayers in connection with application of the tax legislation
- Carry out activity in other spheres certain by the legislation.

Structure and organization of work of the Head Office

The minister of taxes of the Republic of Azerbaijan determines and asserts the structure of the Head Office and amount of employees. There are 2 departments (Department of development of the tax system and strategic researches, Department of tax policy and legislation) in the structure of the Head Office, and 1 section (Section of estimation of activity and monitoring).

2 sections (Section of relations with state, municipal authorities and taxpayers on tax questions, Section of strategic researches and surveys) enter in the structure of the Department of development of the tax system and strategic researches, 2 sections enter the structure of the Department of tax policy and legislation (Section of improvement of tax legislation, Section of improvement of tax administration).

Work of the Head Office is managed by a person (head of the main department) assigned for position and dismissed by the minister of taxes of the Republic of Azerbaijan. The head of the main department carries the personal responsibility for

implementation of duties incumbent to the Head Office and realization of it's rights.

The head of the main department has a deputy assigned for position and dismissed by the minister of taxes of the Republic of Azerbaijan. Deputy executes obligations, incumbent him by the head of the main department, and carries the personal responsibility for their implementation. The deputy head of the main department executes the functions of the head of the main department in his absence.

Other officials of the Head Office are assigned for position and dismissed of the position by the minister of taxes.

Duties of the Section of strategic researches and surveys:

- To conduct researches on the basic directions of tax policy and to provide the grants of information about it on an instance;
- To determine prior directions of the tax policy and measures in the field of strategic researches and surveys and give proposals on this sphere;
- To conduct strategic researches and surveys in direction of improvement of tax legislation and administration, to analyse the questions of application of legislation
- and to give the proper proposals;14.4. To study and analyse the reports of international organizations related to the Republic of Azerbaijan in a tax sphere, to prepare proposals on measures conducted in connection with this;
- To conduct strategic researches and surveys in the direction of development of the tax system in accordance with the policy of integration in European Union;
- To conduct the estimation of efficiency of tax system and to conduct researches in this sphere;
- To study and implementation of the tax legislation and administration of other countries;
- expedience of application of front-rank experience and prepare proposals on the development of the national tax system;
- To carry out other duties in accordance with the legislation.

***The Center of Researches and Development under the Central Bank
of Azerbaijan Republic (CRDCBA)***

The Center of Researches and Development under the Central Bank of Azerbaijan Republic (CRDCBA) was founded in 2010. In spite of being newly-formed

body it is being turned to one of the necessary international centers on researching of economical policy in the country. The director of the center is Vuqar Ahmedov. The basic functions of the Center are the promotion of important scientific researches and developing modern study and resources. The Center of Research and Development prepares and presents economical models about macro-economic and financial stability. The Center of Research and Development started to issue quarterly “Research Bulletin” by 2013 to report the information about global markets, cyclic and transformation processes in the economy of country, global macro-economic policies, fundamental research of topical problems, purposeful works in the field of modeling and empiric researches. The first number of quarterly bulletin was placed in the website of Central Bank. The Central Bank of Azerbaijan also publishes quarterly electronic journal named Central Bank and Economy. The Center of Research and Development also presented “Strategic Plan for 2011-2014 year”.

CRDCBA takes attention to establish efficient cooperation relations with its international partners.

So that CRD had been the member of International Network on Financial Literation of the organization of Economic Cooperation and Development. Nowadays in this network are represented 135 state organizations from 74 countries and most of them are central banks. Among the ISU countries Azerbaijan joins this organization as the third country where USA, Canada, Germany especially activates as the leading countries.

The researches of CRD has a particular importance either in the transforming to the users the most important information about global and national economy or introducing the practical importance of the results of researches, in the approaches of auditories that is used for fundamental researches.

***Financial Science and Training Center under the Ministry
of Finance of the Azerbaijan Republic (FSTC)***

The Center was founded and registered on June 05, 2002. The Director of the Center is Elman Huseynov. Official internet site: www.tedris-maliyye.gov.

Today, financial resources forecast and especially public financial forecast, the control of use and execution, along with the field of education of international

and national accounting standards, leading in the industry of training services of Azerbaijan - Financial Science and Training Centre under the Ministry of Finance of the Azerbaijan Republic has come a

Based on the letter No. 36 dated on February 9, 1968 from the USSR Ministry of Finance, about “organization of the short-term training courses and economic seminars for the employees of Financial Institutions” and according to the order No. A-13 dated on March 31, 1968 by the Ministry of Finance of Azerbaijan SSR, “Permanently Operating Training Course for the employees of financial institutions” of the Ministry of Finance of Azerbaijan Republic was formed and began operations in the same period.

According to the order No. 66 by the Ministry of Finance of Azerbaijan Republic dated on September 30, 1996, “Permanently Operating Training Course for the employees of financial institutions of the Ministry of Finance of Azerbaijan Republic” was named “Training Course on Improvement of Professional Skills of the Ministry of Finance of Azerbaijan Republic”

From 2011, as a result of the reform in the Government Accounting system, in accordance with the agreement between World Bank and the Government of Azerbaijan, within the Corporate and Public Sector Accountability Project, FSTC organization structure re-established material and technical base, legal and regulatory documents regulating the activity, adapt best international practice.

The main objectives of FSTC:

- Improvement on career training, retraining, as well as realization of organization of the additional education.

- Certification of financial and accounting staff of state-funded organizations, as well as other government offices and institution in order to operate on the basis of National Accounting Standards for Budget Organizations also, in order to increase the level of professionalism to develop training courses and relevant educational resources.

- For the accountants operating in legal entities, branches, representative offices, nonprofit organizations, non-governmental organizations, as well as other areas of the Republic of Azerbaijan, to operate in accordance with the National Accounting Standards and International Financial Reporting Standards for Commercial and Non-Governmental Organizations, certification processes should be implemented. In addition, in order to increase the level of professionalism training courses and relevant educational resources should be developed.

During the activity period FSTC emphasizing the quality of the service provided, opted to work with highly professional trainers. Today, working with a team of highly qualified trainers, FSTC is providing trainings for financial

management, trainings and certification programs in the field of international and national accounting standards, as well as trainings on the topics for special orders. Considering international cooperation the first priority, during 2002-2011 FSTC has been established relations with a number of international financial institutions.

***Department for International Relations and Work with
Non-Governmental Bodies of the Ministry of Communications
and Information Technologies***

It was registered on February 20, 2004. Head of the Department is Araz Bayramov. Its main direction of activity is of social, economic, military, political, cultural profile. Official internet site: www.mincom.gov.az

***Scientific Research Center on Youth Problems
of the Ministry of Youth and Sports***

The Center was founded on August 24, 2001. The Director of the Center is Qadamshah Sadixov. The main function of the center is to implement the youth policy. The annual budget of the center constitutes 70500 AZN. Official internet site: <http://gencalim.az>

***Center of Scientific Research and Education on Labour and Social
Problems of the Ministry of Labour and Social Protection of Population***

The Center was founded in 1997. Director of the center is prof. Mesume Memmedova. Researches are conducted at the center directed at elaboration of

scientific bases of state policy in the field of social protection of population. The number of permanent employees is 54. Official internet site: <http://www.mlsp.gov.az>

Center for Scientific Innovations (CSI)

The Centre for Scientific Innovations (CSI) is the organizations attached to Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences (ANAS). The center was founded in 2008. Farman Huseyn Qasimov is Chief Director of CSI. Its goal is the analysis of scientific-research works, accumulation of advanced technology and innovations connected with the development of the fields with scientific capacity and establishment of the database. Main area of activity of the organization is carrying out researches of the leading technologies in the science intensive fields in the foreign countries, also of the innovation technologies, which meet the last changes in the world economy during the globalization process; creating the information base in that field; studying the priority trends in the development of the leading countries; watching the development of the innovation process in Azerbaijan; solving the problems of the implantation of the new technologies. Internet site: <http://innovasiya.az/page/number/10.html>

Think Tanks and Research Centers acting attached to the Universities

Center for Geostrategic Studies of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

The Center was founded on January 3, 1999. Director of the Center is associate member of the AMEA, d.e.s, prof. Ali Nuriyev. The main direction of activity is of socio-economic and political profile. The annual budget of the center is 42.1 million manats. The official internet site: <http://dia.edu.az>

Institute of Political Studies (IPS) at the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan

The Institute of Political Studies at the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan was established and registered on July 19, 2012.

The founder and current director of the Institute is professor Elman Nasirli. The official internet site is: www.dia.edu.az

The main aim of Institute is study of current problems of domestic and foreign policy, particularly the theoretical and applied research on issues of regional security and international cooperation, preparation of research-based conceptual and analytical predictions and informative materials that serve the interests of comprehensive development of Azerbaijan. 2 books, 15 articles were published by the Institute.

The Laboratory of Sociological Investigations of the Baku State University

It was founded and registered in 1989. The founders are the Baku State University and Faculty of Philosophy. The main direction of activity is the “investigation of social problems of the education”. 5-year budget (2010-2014) is 183982 AZN. Official internet site: <http://bsu.edu.az>

World Azerbaijanis: scientific-research laboratory of historical demography of the Baku State University

It was registered in 1994. The founder is the Faculty of History of the Baku State University. Director of the laboratory is the head of the Department of the history of Azerbaijan, associate professor Mehman Abdullayev. Scientific direction of the laboratory is the problems of population, diaspora, demography. The official internet site: http://history.bsu.edu.az/az/content/dnya_azbaycanlilar_i_blms_145.

***The Scientific-Research Institute of Economic Investigations
of the Azerbaijan State Economic University***

Scientific-Research Institute of Economic Investigations attached to Azerbaijan State Economic University was established by Azerbaijan Republic Cabinet of Ministers' decision 137 on the 14th of September 2009. The director of the Institute is doctor of economic sciences, professor Rasim Hasanov.

The main aim of the institute is the urgent problems of Azerbaijan economy, and stable and balanced development problems as well, besides macro-economical regulation, acceleration of social and regional development, contemporary development inclination and Azerbaijan geo-economical relation assessment, development of information technologies and formation problems of innovative economy, national and global economic development forecast and social development conception and functional field regional and municipal program preparation. At the moment scientific-organizational structure of Economic Investigation Institute consists of departments listed below:

- Macro-economic policy department;
- World economy and geo-economic relations department;
- Social development problems;
- The department of social-economic development problems of regions;
- Sociological researches and consulting department;
- Information and communication technologies and innovation economy department.

Official internet site: http://www.aseu.az/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=179&Itemid=148&lang=en

International Conflicts Research Center of Qafqaz University

It was established and registered on October 28, 2009. It was founded by the leadership of the Qafqaz University. The head of the Center is Jeyhun Mahmudlu. The main goal and commitments of the Center is to study international conflicts.

The Center is located in the University. Official internet site: www.icrc.qu.edu.az

Caucasus Research Institute of Qafqaz University

The Institute was established on February 22, 2006. The founder is the Qafqaz University; head is associate prof. Mehmet Rihtim. The main directions of activity of the Institute are the following: the history of Azerbaijan and Turkey, cultural and international relations. Official internet site: www.qu.edu.az

Party-oriented Think Tanks and Research Centers and those operating attached to the parties

The notion of the “think tank” is a new phenomenon for our country, that’s why no broad information exists about party think tanks in Azerbaijan.

The parties mention the existence of analytical structures in their composition. But as if they operate in secret, their direct influence is not observed in the adoption of decisions. We can say that only 3 parties taking an active part in our survey attach importance to analytical structures

The Department of the Ideology of the New Azerbaijan Party

The New Azerbaijan Party was established on 21 November 1992 by National Leader of Azerbaijan Haydar Aliyev in Nakhchivan and registered on 18 December 1992 by the Ministry of Justice of the Republic of Azerbaijan. In a short period of time local organizations of the New Azerbaijan Party have been set up in all districts of Azerbaijan. Since 2003 year the leader of party is İlham Aliyev.

The party's stated ideologies are statehood, lawfulness, civic solidarity and social justice which determine the theoretical foundations of the political future of Azerbaijan.

The «Department of the Ideology» of the Executive Secretary of the New Azerbaijan Party has the main activity in the development of analytical surveys and studies, the implementation of the party's popularization campaign, the preparation of abstracts, pre-training and local ideological work before elections. The «Department of the Ideology» works closely with the main driving forces of the party - «Women's Council» and «Union of Youth». Young people of the party are involved in ongoing research in the department and their knowledge and skills are widely used.

The work done in the department is regularly posted on the official web site of the party <http://www.yap.org.az/view.php?lang=en&menu>. During the week, various types of analytical articles are prepared and placed in «Analysis» section of the web site.

The official press organ of the party is the «New Azerbaijan» newspaper: <http://www.yeniazerbaycan.com/> The «New Azerbaijan» Analytical group is formed in the structure of this media organ which makes the activity on publication of analytical materials in the newspaper. Moreover, in the framework of cooperation with other mass media representatives articles of the Department are published in other newspapers.

***“The Club of Intellectuals” acting attached to the
Azerbaijan Democratic Reforms Party***

The Center was established in September, 2005. The founders are Asim Mollazade, Merdan Afandiyev, Ingilab Ahmadov, Tahir Baliyev and Ulker Abdullayeva. At present, head is Merdan Afandiyev. The main aim of the center is to contribute to the development of the country, implementation of democratic reforms in all the fields. Official internet site: www.demreforms.org

Analytical Center of Justice Party

The Center was established in 2001. The heads of the center are Mutallim Rahimli and Elkhan Shukurlu. The main aim and functions of the center is to analyze the processes and events taking place in political sphere. The Departments

of Politics and Economy gave up to 15 projects and recommendations to the state structures during the last years.

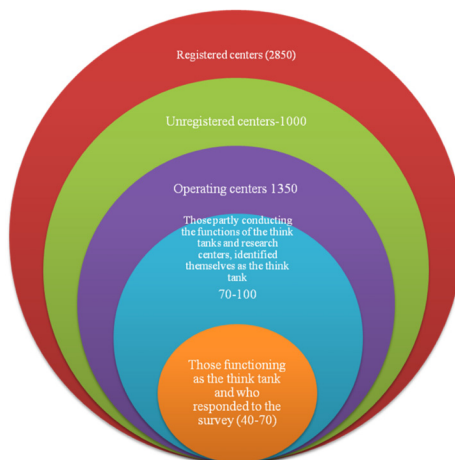
Non-state oriented Think Tanks and Research Centers in Azerbaijan

*(analysis based on the results of the conducted questionnaire)
The list of non-governmental organizations engaged in the researches*

1.	Center for Economic and Political Research
2.	Azerbaijan Community Development Research, Training and Resource Center
3.	Public Union for Eurasia International Relations and Research
4.	Public Union for Research, Propagation and Integration into the world of Azerbaijani National Cuisine
5.	Center for Research of International Relations
6.	"Quiet World" Research Center
7.	"Gender and Human Rights" Reserach Union
8.	"Guzeran" Public Union for Social Studies
9.	"Development" Social və Economic Research Public Union
10.	"Towards Development" Social Research Public Union
11.	"Intellect" Research Center Public Union
12.	"Constitution" Research Fund
13.	Caucasus Research Center Public Union
14.	"Globalistics Civilization" Scientific Research Public Union
15.	Independent Researcher Journalist League
16.	Civilization Monitoring and Research Center Public Union
17.	Socio-Economic Research Public Union
18.	Social Reforms and Research Public Union

19.	Socio –strategic Investigations and Analytical Research Public Union
20.	“Tolerance” Social Research Public Union
21.	“Ziya” Legal və Sociological Research Society
22.	Strategic Planning and Research Institute Public Union
23.	Scientific Research Public Union
24.	Journalist Research Center Public Union
25.	Public Union for Study of Women and Children Problems
26.	“Qafqaz” International Relations and Strategic Research Center Public Union
27.	Global Economic Research Center
28.	Center for Research of Information Problems
29.	“Kamal” the Youth Scientific-Technical Research Public Union
30.	“ELS” Independent Research Center Public Union
31.	Azərbaycan-Türkiyə Historical Research Foundation
32.	Socio-economic Research Public Union
33.	Public Union for Strategic Research Center on Integration into Euro-Atlantic Space
34.	Azerbaijan National Research Association
35.	“Dirchalish” Economic Research Society
36.	“Look For Development” Research Center Public Union
37.	International Security Research Center
38.	“Doctrine” Journalists’ Military Research Center Public Union
39.	Philosophical Research Public Union
40.	Center for Eurasian Security and Strategic Studies
41.	Eurasia International Research Institute Public Union

3.2. The place and comparison of the “think tanks” in the civil society system in Azerbaijan

Note: the figures about the think tanks and research centers are based on the conducted survey

It is also important to have a look at the dynamics of registration of the think tanks and NGOs. **There are 15 unregistered “think tanks” in Azerbaijan according to the results of the conducted survey.** Some of their names are on global rating.

The Think Tanks and research centers operating in socio-political field

Society for Humanitarian Research

The society was established in 1997 and registered on April 14, 2000. The founders are Avaz Hasanov, Mehriban Mammadova, the head of the society is Avaz Hasanov.

The main directions of the activity of society are human rights, conflict resolution, migration and integration processes. The approximate annual budget of the society is 30 000 -100 000 AZN. Official internet site: www.humanrights-az.org

Society of Azerbaijani Futurologists

The society was founded on October 5, 2006. The founders are Reyhan Huseynova, Sabina Manafova and Elshad Huseynov. The present head is Reyhan Huseynova. The main direction of activity of the society is to define the scenarios of the future development studying the development directions and fields, being the first center of investigation of this type in Azerbaijan. The official internet site: www.futurestudies.az “The state of the future” annual reports are made.

Center for Innovations in Education (CIE)

The Center for Innovations in Education is a non-profit organization (NGO) based in Baku, Azerbaijan, whose main aim is to assist educational experts, institutions, policy-makers, advocacy groups and the general public in improving the quality and efficiency of education in Azerbaijan. The founder and a Programme Director is Elmina Kazimzade. Ulviyya Mikayilova is the executive director of the Center.

CIE conducts programs in five main areas to support education development in Azerbaijan: General Education; Early Childhood Development; Inclusive Education; Professional Development; Policy and Research; Effective School;

Supporting Families with Young Children through Community-Based Preschool Services, Improving Quality of Primary Education and Development of Women’s Entrepreneurship. The official internet site: www.cie.az

Policy Unit (PU) of The Center for Innovations in Education (PU CIE)

The Center for Innovations in Education (CIE) is opening a **Policy Unit (PU)** in order to develop CIE’s research capabilities and position the organization to have a greater impact on the development of social policy. The mission of the Policy Unit will be to reduce inequality and advocate for equitable access to education and social services across Azerbaijan. The CIE Policy Unit will produce regular, high-quality research that inspires discussion across a diverse group of social policy stakeholders, leads to greater cooperation between civil society and the state, and works to improve the policy making process.

The policy unit will operate with three goals in mind. Firstly, to provide thorough, policy-relevant research that fills knowledge gaps currently existing in the education and social spheres and raises the level of policy analysis within the state and civil society organizations. Secondly, to widen the base for constructive policy debate by bringing together civil society and the state. Finally, to introduce more unified, agenda-based public advocacy among local civil society and international organizations through the development of a policy network of social policy stakeholders. To this end, the Policy Unit will develop a comprehensive internal research strategy that explores the overall theme of access to social services through the various stages in a child's development. This strategy will provide a systematic direction for CIE's research and will be used to better synchronize research of different actors in social services. Guided by its research strategy, the Policy Unit will conduct three major studies per year, presenting its results in the form of policy reports, briefs, the Policy Unit blog, and if successful, in peer-reviewed scholarly journals.

Centre for Social Policy Development

The Centre for Social Policy Development (CSPD) has a mission to reduce inequality of opportunity in Azerbaijan, bringing minds together from field work and research to deliver policy recommendations that fit the country's economic, political and social contexts. The official web site is: <http://www.cspd.az/index.php/about/mission#sthash.cFuRxA06.dpuf>

CSPD is built upon United Aid For Azerbaijan's (UAFA) strong experience and reputation in the child and family welfare sector. Our research and policy recommendations are based on 15 years of experience of field work in Azerbaijan. UAFA projects continue to provide opportunities for studying the needs of the most socially excluded in society, and the effects of policy change upon them.

CSPD's current focus is to:

- give vulnerable children and their families a platform for their voices to be heard in policy-making
- promote innovation in public services in order to improve quality, efficiency, transparency, responsiveness and accountability
- be a communicating bridge between Ministries, State departments and civil society

CSPD maintains a neutral position politically; however, we are a strong

believer in the importance of social rights in democratic development. Social rights, referring to a man's social status, is determined by his level of participation in society. Participation is enhanced through provision of universal education, health and welfare systems, as well as job security and housing.

CSPD offers the following services:

- Evaluation of impact – pilots projects, services, performance
- Situation Analysis of social policy areas – for public, private and NGO clients
- Detailed research – design, implementation and analysis
- Development of policy papers, advocacy strategy and communication support.

Support Center for Democratic Elections

The Center was established on March 17, 2005. The founders are M.Huseynova, I.Mustafayev and Ch.Dadashov. The director of the center is Chingiz Dadashov. The main direction of activity is of political profile. The main aim and function is to protect human rights and raise awareness. The center doesn't have financial source and acts on voluntary basis.

Political Technology Center

The Center was created in May, 1999. The founders are Vali Alibeyov, İlhamə Məmmədova and Zəmfira Zəlova, the chairman is Vali Alibeyov.

The main direction of activity of the center is of socio-political profile. The main aim and functions of the center are to find scientific ways of solution of the problems the Azerbaijani society faces. The internet site: www.cpt.az

"Diaspora and Lobby" Center for Strategic Studies

The center was established in 2001. The founder and head is Zaur Aliyev. Investigations are conducted on the Azerbaijani diaspora, lobbying, geopolitics, national problem, international relations, political sciences and other topics. The internet site: <http://d&lsam.info>

Center for Islam, Democracy and Human Rights

The Center was established in 1998, but was not registered. The founders of the center are Aytekin İmranova, Nərgiz Abbaszadə, Leyli Guliyeva and Tarana Jumayeva. Present director is Aytekin İmranova. The main aim is to support human rights and development of democracy, free and fair elections. The budget of the center is formed from the volume of projects supported by various funds. The internet site: <http://www.heritage-azerbaijan.com>

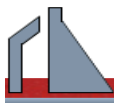
Azerbaijan National Center for Strategic Studies

The Center was established in 2009. The founders are Natig Miri, Anvar Mammadov and Sahib Ibrahimov. The main direction of activity is of social, cultural and political profile. <http://www.statmyweb.com/s/az%C9%99>

"AREAT"Center for Research of Modern Social Processes

The Center was founded in January, 1998 and was registered on March 27, 1998. The founders are Ali Abbasov, Yelena Qasimova, Rahman Badalov and Togrul Juvarli. The present director of the center is Ali Abbasov.

The center mainly operates in social, economic, military, political, cultural and gender fields. The main objective of the center is to help the establishment of the civil society in Azerbaijan on the basis of development of active social technologies. The internet site: www.gender-az.org

Center for National and International Studies (CNIS)

Center for National and International Studies (CNIS) is an independent non-profit research institution based in Baku, Azerbaijan. The founder and the current president of CNIS is Dr. Leila Alieva. Dr. Alieva was also the former Deputy Director (1991-1994) and Director (1994-1996) of Baku-based Center for Strategic and International Studies. The co-founder of CNIS is Dr. Aydin Balayev. The address of the Center is: 10 Said Rustamov street, Baku AZ100, Republic of Azerbaijan. The internet site: <http://cnis-baku.org>

Its goal is to conduct non-partisan research, covering a wide variety of issues such as regional conflicts and security; oil and politics; state and democracy building; foreign and domestic policies. CNIS also design and implement various programs in such fields as archeology and history, preservation of historical monuments, along with gender and environmental issues. CNIS brings together practitioners, researchers and policy makers to develop policy recommendations, to exchange ideas and to share research. It has a goal to promote market of independent ideas, provide policy makers with up-to-date expertise and increase level of public awareness and knowledge on vital issues concerning our society.

Publications of the center is following:

1. Debates on democratic development and bilateral relations of Azerbaijan and Turkey. 2012;

2. Political Party Regulation in the Republic of Azerbaijan.2012;
 3. Resolution of Nagorno Karabagh conflict: hostage to unfavorable power balance and internal political stagnation". 2012;
 4. Azerbaijan's Political Borders: Their Formation and Consequences .2011;
 5. Open Air Oil History Museum .2011;
 6. The Arab revolutions, the lessons for the EU approach in the East and adjusted "conditionality".2011;
 7. Views on the democracy in Azerbaijan and Turkey. 2010;
 8. The Baku oil and local communities: a history. 2011;
 9. Democratic Values in the History of Azerbaijan. 2009.
- CNIS has also organized various local and international events, including discussions, conferences.

The Think Tanks and research centers operating in socio-economical field

The Center for Economic and Social Development

The center was established in 2005 by economic and social experts studied in western countries. It was registered by the state on March 15, 2006. The main aim of the center is to support social and economic reforms implemented in the country, help increase transparency, conduct economic and social investigations and so on. The founders of the center are Vugar Bayramov, Elchin Rashidov, Zaur Mammadov and Faina Hanifayev. The present director is Vugar Bayramov. Official internet site: www.cesd.az

The Center for Economic and Social Development (CESD) was established for the purpose of promoting research into contemporary economic and social problems in 2005.

The Center is a leading Azerbaijani think tank specialized in economic and social policy issues working with and establishing bridge between the government and the various representatives of civil society.

The Center aims at organizing and promoting theoretical and practical research in the economic and social development problems (i), providing policy advice to the Government of Azerbaijan (ii), contributing to the national capacity building and raising public awareness of socio-economic issues (iii), fostering cooperation between the public, private, NGO sector, and educational institutions in addressing and resolving

economic problems (iv) and assisting sustainable development, gender development, reducing poverty, achieving Millennium Development Goals and economic and social reforms (v). The Center was established with initiatives of some distinguished economists, mostly who have received degrees from Western Universities. As one of the leading Azerbaijani NGO CESD holds regular seminars, conferences and workshops on social and economic topics. The Center exchanges research papers with several research institutions abroad. CESD has achieved success by establishing an international network of academic contacts and promoting coordinated research programs. The centre's work has involved its researchers in studies of social sphere reforms, WTO accession; poverty reduction; MDGs and many other topics in Commonwealth of Independent States (CIS) as well as in other transition countries

Areas of Concentration: « Macroeconomic Policy» Gender Development « Competitiveness of the Azerbaijan Economy and Economic Growth. «Social Sphere» Public Sector Reform « Financial System, Taxation and Fiscal Policy « Energy, Telecommunications, Transport « EU Accession. Regional Cooperation. Foreign Economic Relations.)

Below are some of specific activities of the CESD:

- CESD produces policy papers for the purpose of influencing the government's policy. These papers enabled CESD, as the only Azeri think tank, to be included in the Global Development Network's profile (<http://www.gdnet.org/middle.php?oid=211&zone=org&action=org&org=3845>) . These products by CESD are also used by Centre for Policy Studies at Central European University.
- While supporting and promoting the changes, such as the establishment of market economy, as one of the leading Azerbaijani think tank CESD is also concerned with and produces relevant papers on inequality and poverty issues. CESD tries to address these issues mainly through the effective government policies. The Center has a close cooperation with International Development Economics Associations (<http://www.networkideas.org>) in this area.
- CESD has the largest and the most diverse network at both domestic and international levels. At the national level, this diversity includes partners in 24 regions, virtually all think tanks, universities and mass-media. At the international level, CESD has been included in all well-known think tanks directories. CESD is the first Azerbaijani think tank included in NIRA's World Directory of Think Tanks (the world's most popular think tanks directory). CESD is the first Azerbaijani Think Tank in Economics Departments, Institutes and Research Centers in the World: <http://edirc.repec.org/data/cesd.az.html>.
- CESD was able to involve more recent graduates from Western universities to its research and activities. The Center is building tradition to become a school

for young specialists who potentially can play significant role in the policy development.

- **CESD is closely working with volunteers. 8 volunteers are now involved in current activities of the Center, and we expect the figure to get larger by several times in the summer session. The Center also attracts interns to research and other activities during the academic breaks, and is planning to further develop this practice. Besides,** CESD, as one of the leading think tanks in Azerbaijan, is cooperating with Peace Corps (USA) volunteers and the center will host Fulbright Scholar from the US in the fall for one year period.
- **CESD has a leading role in analyzing allocative efficiency and analyses between sectors/regions/projects. In spite of the fact that the center's expert bank is not large enough yet, some experts** have already been invited to analyze public expenditure monitoring by the government institutes.
- **CESD has a leading role** in promoting public participation and providing cost-benefit methodologies and approaches to public programs and projects. The Center's experts had a training with government officials and conducted awareness campaigns among the communities.

The Economic Research Center (ERC) was the 133rd on "Think Tanks" rating held by the Pennsylvania University of the US, in the nomination "The best think tanks of the World" for 2012-2013 in which the influential think tanks of the world, and the US as well, took part. The ERC got high result in another nomination, was the 9th in the world on the nomination of "the best think tanks in the field of the bar"

Economic Innovation Center

The Center was established in 2002, but was not registered. The founders of the center are Mahammad Talibli, Ayyub Safaroglu. At present, the director is Mahammad Talibli. The main activity is of socio-economic profile. Its main aim is to conduct awareness raising in socio-economic field, to support the dissemination of innovative ideas and to conduct economic researches.

İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi

Economic Research Center

The Center was established on March 12, 1999 and was registered on July 2, the same year. The founder and current director is Gubad (Ibadoglu) Bayramov.

The main activity of the center is of socio-economic profile. The main aim and functions are to popularize economic and business knowledge in the society, to increase the transparency and reportedness of public funds, to increase the level of participation in making decisions concerning public funds and to achieve social dialogue. The Internet site www.erc-az.org

Center for Economic and Social Research

The Center was established in 1994 and was registered the same year. The founders of the center are Najaf Najafov, Hikmet Hajizade, Mehman Aliyev and Sabit Bagirov. At present, Hikmet Hajizade is president, Rasim Musabeyov is vice-president, Sabit Bagirov is director. The main direction of activity of the Center is economic, social research and education. The main objective is to render support as public-policy institute in the process of transition to liberal economy and democratic society. Internet site: <http://www.cssn.gov.az>

Global Economic Researches Center (GERC)

GERC was established in September 30, 2003. Organization was registered by the Ministry of Justice of Azerbaijan Republic in 19 November 2003. Head of GERC is Novruz Guliyev, executive director is Ruslan Atakishiyev.

Global Economic Researches Center is a non-government organization which helps Azerbaijan economy to be reconstructed and developed, provides private sector with necessary information to increase their capacity and competitiveness and gives its contributions to the government in this regard, builds awareness of private sector about the reforms in the area of trade and investment.

Mission

To achieve constant development of the private sector through supporting introduction of the advantages of the world economy into Azerbaijan.

Goals

1. Promotion of business and investment environment.
2. Achieve application of advanced entrepreneurship experience.
3. Provide support to application of international standards in Azerbaijan.
4. Expanding application of innovations in the sphere of regulation of international trade in Azerbaijan.

Areas of Activity

1. Development of small and medium entrepreneurship

2. Investment environment and ways of its attraction
3. Competition
4. Regional socio-economic development
5. International trade and World Trade Organization(WTO)
6. International Financial Reporting Standards(IFRS).

Official internet site: <http://qiam.icando.ws/en/>

Study of Economic Resources Public Union

The Union was established on October 22, 2009 and was registered on February 15, 2010. The founders are Ruslan Atakishiyev and Sevinj Atakishiyeva. Present head of the union is Ruslan Atakishiyev. The main direction of activity is economy-oriented. Official internet site: www.ser-az.org

Socio-Economic Research Center

The Center was established on May 12, 2001 and registered on September 22, 2002. The founders of the center are Azad Aliyev, Dildar Aliyeva and Alagoz Aliyeva. At present, the director is Azad Aliyev. The main direction of activity is socio-economic research. Official internet site: www.siar.az

"Uluchay" Social and Economic Innovation Center

The Center was established on May 5, 1995, was registered on September 30, 2009. The founders of the center are Mayis Safarov, Arzu Huseynova and Vafa Pashayeva. The present director is Mayis Safarov.

The main direction of activity is to support socio-economic development of regions of Azerbaijan, human rights and civil society, social problems, economy. Official internet site: <http://uluchay.org>

Free Consumers Union

The union was established in 1996, was registered on July 31, 1997. The founders of the union are Ayyub Huseynov, Adil Jamilov, Alisefa Mehdiyev, Aydin

Kerimov and Habil Iskenderov. The present head of the union is Ayyub Huseynov.

The main direction of activity of the center is to protect social, economic consumer rights. The main aim is to protect the commodity market of the country from dangerous goods (services), to conduct consumer awareness. Official internet site: www.consumer-aib.com The number of permanent workers is 9, the number of contract workers is 20 There are departments of Law, Consumer Awareness, Communal, Food Security in the center.

“Gender and Human Rights” Research Union

The union was established on December 1, 1997 and registered on March 18, 2000. The chairman is Phd Rena Mirzezade.

The main objective is the investigation of the human right from the gender point, analysis of socio-philosophical and legal concept regarding the human right and gender direction. E-mail: mirrena54@yahoo.com

Public Union for Social Initiatives Center

The Center was established on March 15, 2006. The founder and head is Sanan Najafov. The objective of the activity isto help the solution of social problems of the citizens. The Center implements projects “Idea Factory Institute” and “Think Tank” Internet site” <http://www.fikir.ffi.az/info/fealiyyet.html>

The Caspian Energy Research Center

The experience Azerbaijan gained in the field of development of oil and gas fields and organization of the tranzit with foreign companies, as well as the energy policy of Azerbaijan playing exceptional role in the region, rouse interest for European and world experts in general.

The Caspian Energy Research Center operating attached to the Caspian University is engagaed in the investigation of this and other issues connected with the energy. The Center deals with academic and educational activity as analogical agencies operating at the European and most universities of the world, at the same time it is known as an independent expert instiute. The internet page is in the official site of the Caspian University. www.khazar.org

Center for Oil Studies

The Center was established in May, 2003 and was registered as Co. Ltd. in 2007. The founder and head of the center is Ilham Shaban. The main direction of activity is the field of oil and gas.

The Think Tanks and Research Centers analyzing regional processes

Institute of Strategic Studies of the Caucasus (ISSC)

The Institute was established in 1999 and was registered on September 21 the same year. The founder and head is Eldar Ismayilov. The main aim of the Institute is the analysis and forecasting of geopolitical and geoeconomic processes in the Caucasus. The official internet site: www.ca-c.org

“Qafqaz” International Relations and Strategic Research Center

The Center was established on December 13, 2006 and was registered on December 30, 2008. The founders are Araz Aslanli and Nazim Jafarov. The head is Araz Aslanli. The main direction of activity of the center is international relations, social, economic, military, political, legal media and so on. The main aim is to contribute to the strengthening of efforts directed at studying foreign, security and economic policy at a higher level, the development process of democracy and human rights, and the steps made to reach the contemporary level in the field of media. The internet site: www.qafsam.org. 4 employees work on a voluntary basis at 3 departments.

Qafqaz Etnosocial Research Center

The Center was established on March 7, 2006 and was registered on September 29, the same year. The founders are Yagub Yagubov and Elshan Hajiyeu. At present, the head is Vafa Hasanova. The main aim and function of the center is to study and investigate the ongoing processes in the Caucasus. The internet site: www.qesam.org The center had one foreign visit.

The Caucasus Research Resource Center

The center was established in 2003 by Eurasian Partnership Foundation and was registered in 2008 in the composition of the EPF. The head is Gursel Aliyev.

The main direction of activity is social. The main aim is to help increasing opportunities to use high level research resources, strengthening the potential of scientists, specialists engaged in social investigations and practical activity,

expanding the dialogue and cooperation. The internet page: www.crrc.az, www.crrccenters.org

“Turk-Islam” Research Center

The center was established on September 6, 2008. Its documents were not sent for registration as it was operating in the composition of Public Union of “Modern Development”. The activity of the agency is regulated by the Regulations approved by managerial staff of the union. The activity of the center is coordinated by Agshin Atalizade, member of managerial staff of Public Union of “Modern Development”.

The main activity of the Center is of scientific-ideological direction. The Center has a separate page on internet site is: <http://www.uluturk.info>;

“Region” International Analytical Centre (RIAC)

“Region” International Analytical Center (RIAC) is a Baku-based think-tank in Azerbaijan working on policy issues in Post-Soviet Space. The Center was established on 2009 and was registered on 2012 year. The head of the Center is political scientist Razi Nurullayev. The internet (facebook) page is: <https://www.facebook.com/Region.BAM?ref=profile>.

RIAC It works on preparation of geopolitical policy papers that touch upon recommendations on the potential solution of existing conflicts and Euro-Atlantic integration. It also studies the impact of climate change on the politics, use of art and culture as well as social media tools on the emerging democracies. RIAC organizes round tables, seminars, conferences and other events to bring together policy-makers and experts to discuss the issues of interest for both parties within the RIAC mission context.

RIAC thinks become one of the well-planned and structured alternative think-tank in the country and will be capable of influencing public policy at both the regional and national levels. RIAC is going to be the first think-tank to deal not only

with European Integration, but also with Asian integration. Because Azerbaijan is located at the cross-roads of Europe and Asia.

The Think Tanks and Research Centers operating in the field of security and the military

"Atlas" Research Center

The center was established in 2005, but was not registered yet. The founders are Elkhan Shahinoglu and Afet Guliyeva. The head is Elkhan Shahinoglu.

The main directions of activity are the analyses about political and security researches, preparation of political documents, the resolution of the Nagorno Karabakh conflict, processes in the region.

Center for Eurasian Security and Strategic Studies

The Center was established in March, 2006 and was registered on February 19, 2009. The founders are Hatem Jabbarly, Ilham Hasanov and Elmira Mammadova. The head is Hatem Jabbarli. The main aim of the center is to contribute to the increase of the level of strategic analysis of international processes. The official internet site: www.atsam.org

"Doctrine" Journalists' Military Research Center Public Union

The Center was established in May, 2006, was registered on December 26, 2007. The center was founded by Jasur Mammadov (Sumerinli) and I.Abbasov. Head of the center is Jasur Mammadov. The main direction of activity of the

center is to conduct researches in the field of defence and security, to organize the development of military journalism.

Center for Military Analytical Investigations

The center was established on July 15, 2008, was registered on July 16, 2009. The founders are Yashar Jafarly, Ildirim Mammadov and Jasur Mammadov. Head is Yashar Jafarly.

The main activity of the center is of military direction. The main aim and function is to conduct analytical research and investigations in the field of security and defence, to analyze them, give references and explanations, forecast them. The internet site: www.milaz.info

Think Tanks and Research Centers acting in ecological field

Sumgayit Center for Environmental Rehabilitation

The center was established in May, 2001, was registered on August 9, 2002. The founders are UNDP and Sumgayit “Ecopark” environmental organization. Head is Arif Islamzade. The main direction of activity is social, ecological and economy-oriented.

“Ecological – Renaissance” Public Union

The union was established in 2004, was registered on July 8, 2005. The founders are Irshad Abbasov and Khagani Mahmudov. At present, head is Irshad Abbasov. The main activity is of ecological, social and economic direction.

National Ecological Forecasting Center

The founders are Telman Zeynalov, Farida Rustambayova and Farikha Gadimbayova. Head is Telman Zeynalov. The main field of activity of the center is environmental protection and ecological policy. The main goal is the restoration of environment, formation of a new ecological thinking in the society about it, holding trainings-workshops, publication of contemporary books, brochures, instructions about nature, implementation of technologies about emission management and inexhaustible energy. Official internet site: www.azeco.info

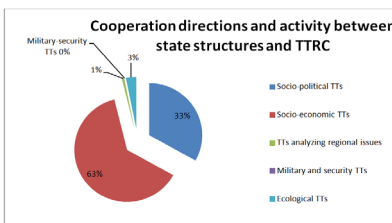
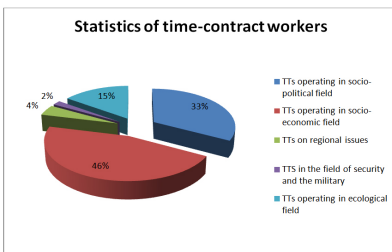
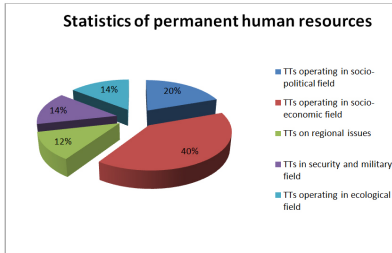

Dynamics of establishment of “think tanks” in Azerbaijan

The establishment of the “think tanks” in Azerbaijan increased after 2000.

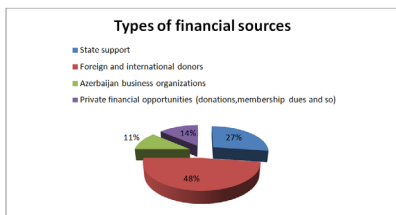
The distribution of the personnel, human resources is as the following:

The comparative analysis of the statistics shows that permanent human resources are almost distributed equally among the categories of the “think tanks”. But the think tanks of the socio-economic field leave all the other categories behind by 18-20% superiority. It can be grounded by high activeness in the human resources market in business field.

The analysis of the statistics shows that contract workers prevail in socio-political and ecological categories, along with socio-economic field. It can be coordinated with the financing of organizations by foreign donors. The grants of international organizations and foreign countries are fixed-time, that’s why mainly attracts time-contract workers. The predominance of TTRC operating in socio-economic field on current projects is also felt. Furthermore, the TTRCs operating in the field of regional issues have also increased their activeness. The TTRCs operating in military-security field are few in number. But the situation is vice versa in other categories. Decrease of activity of the TTRCs of socio-political direction is observed. In fact, most probably, it is the result of the inclination of civil society institutions towards scientific-intellectual investigations.

The dependence on foreign donors in financing of “think tanks” in Azerbaijan

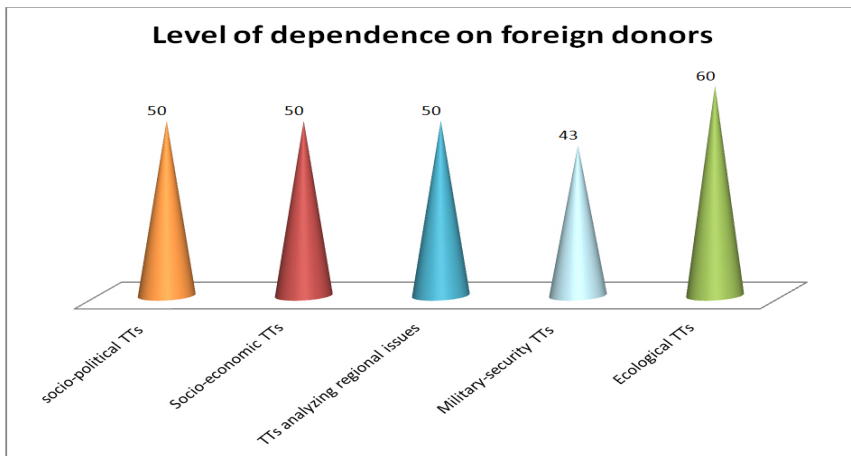
is still pretty high. Foreign donors consist 48% of the mentioned financial sources, in comparison with it state financing consists 27%. 14 % falls to the share of private financial opportunities, 11 % to the share of Azerbaijan business organizations. One of the biggest problems is the weak participation of the middle class as the

financial donors of the TTRCs locally.

The annual budget of the “think tanks” in Azerbaijan, in general, constitutes 565 800 AZN. The TTs operating in socio-economic field according to this indicator constitute 52% of total funds, it is equal to 42 % per think tank on average.

The results of the analysis of the TTRCs established on the basis of the civil society in Azerbaijan indicates that a number of factors create obstacles to the development of this field. One of the main problems is connected with the financing of the TTRCs. The financing doesn’t have sustainable state and non-state sources. So, therefore, separate organizations willing to transform into the TT, are compelled to conduct the functions of NGO because of the absence of sustainable financial sources. It is seen in the quality and quantity of the output.

Limited financial opportunities stipulate accordingly, the existence of poor staff potential. Increase in number of agencies called TTRC in Azerbaijan, identification of of a number of research centers themselves with this institute gives ground to come to an optimistic conclusion.

The chance and potential of the TTs are perceived thoroughly, both in social consciousness and on the level of higher structures and the processes of its assessment in public opinion are underway. The investigations show that the TTs have started gradually to arrest much more attention and are becoming important participants of the processes taking place in the society on some issues. No doubt, national investigation centers can give and give valuable contribution to the improvement of domestic and foreign policy of the country. The main issue is connected with the extent of influence, the quality and methods of implementation of their activity. Response to these questions give opportunity to get full information about the role and functions of those organizations and their place in political processes.

ƏLAVƏ 1. Müsahibə anketlərini cavablandırmış bəzi Araşdırma və Beyin Mərkəzləri

	QHT-nin adı	QHT sədri
1.	İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzi	Vüqar Bayramov
2.	İqtisadi və Siyasi Araşdırmalar Mərkəzi	Sabit Bağirov
3.	Neft Araşdırmaları Mərkəzi	İlham Şaban
4.	Azərbaycan Futuroloqlar Cəmiyyəti	Reyhan Hüseynova
5.	Humanitar Tədqiqatlar Cəmiyyəti	Əvəz Həsənov
6.	Qafqaz Beynəlxalq Münasibətlər və Strateji Araşdırmalar Mərkəzi	Araz Aslanlı
7.	İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi	Qubad İbadoğlu
8.	İslam, Demokratiya və İnsan Hüquqları Mərkəzi	Aytəkin İmranova
9.	Sosial İqtisadi Araşdırmalar İctimai Birliyi	Azad Əliyev
10.	"Atlas" Araşdırmalar Mərkəzi	Elxan Şahinoğlu
11.	"Diaspor və Lobbi" Strateji Araşdırmalar Mərkəzi	Zaur Əliyev
12.	İqtisadi İnnovasiyalar Mərkəzi	Məhəmməd Talıblı
13.	Milli Strateji Tədqiqatlar Mərkəzi	Natiq Miri
14.	"Doktrina" Jurnalistlərin Hərbi Araşdırmalar Mərkəzi	Casur Sümərənli
15.	Hərbi Analitik Tədqiqatlar Mərkəzi	Yaşar Cəfərli
16.	Beynəlxalq Münaqişələrin Tədqiqi Mərkəzi (Qafqaz Universiteti)	Ceyhun Mahmudov
17.	Qafqaz Araşdırmaları İnstitutu (Qafqaz Universiteti)	Minəxanım Təkləli (sədr müavini)
18.	Geostrateji Araşdırmalar Mərkəzi	Əli Nuriyev

**ƏLAVƏ 2. Sorğunun göndərildiyi,
cavabların gəlmədiyi mərkəzlər**

	QHT-nin adı	QHT sədri	
1.	Seçki Tədqiqatları Mərkəzi	Akif Qurbanov	050 234 76 76
2.	Qafqaz Tədqiqat Resurs Mərkəzi	Gursel Əliyev	
3.	Beynəlxalq Sosial Araşdırmalar Mərkəzi	Tahir Fəradov	Tel: 050-684-44-02 tfaradov@yahoo.com tfaradov@gmail.com
4.	Milli və Beynəlxalq Araşdırmalar Mərkəzi	Leyla Əliyeva	Tel: 050-372-31-38 leilalibek@yahoo.com
5.	Sülh və Demokratiya İnstitutu	Arif Yunus	Tel: 050-620-86-65 ipd@online.az ipd1995@gmail.com
6.	Bələdiyyə Araşdırmaları Mərkəzi (Qafqaz Universiteti)		
7.	Sosial-İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi (Qafqaz Universiteti)		
8.	İqtisadi Araşdırmalar Elmi-Tədqiqat İnstitutu (İqtisad Universiteti)		Rafael Rzayev 4923286 rrzabeyli@mail.ru
9.	"Region" Beynəlxalq Analitik Mərkəzi	Razi Nurullayev İdarə Heyətinin sədri	
10.	"3d view" Analitik İnformasiya Agentliyi	Rauf Rəcəbov	Tel:050-313-73-89 3viewaz@gmail.com raufrajab@gmail.com

ƏLAVƏ 3. Sorğunun göndərildiyi, cavabların verildiyi və verilmədiyi dövlət strukturlarının siyahısı

№	<i>Dövlət qurumunun adı</i>	<i>Göndərilən məktubun nömrəsi və tarixi</i>	<i>Cavab məktubunun daxilolma tarixi və qeydiyyat nömrəsi</i>	<i>Qeyd</i>
1.	AR Xarici İşlər Nazirliyi	262/ 01.06.2011	-	Elektron formada cavab gəlib
2.	AR Müdafiə Sənayesi Nazirliyi	326/ 24.06.2011	107/ 01.07.2011	Rəsmi məktub gəlib
3.	AR Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi	327/ 24.06.2011	-	Rəsmi məktub gəlib
4.	AR Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	328/ 24.06.2011	-	-
5.	AR Daxili İşlər Nazirliyi	329/ 24.06.2011		Elektron formada cavab gəlib
6.	AR Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi	330/ 24.06.2011	113/08.07.2011	Rəsmi məktub gəlib
7.	AR Müdafiə Nazirliyi	331/ 24.06.2011	-	-
8.	AR Milli Məclisi	332/ 24.06.2011		Elektron formada cavab gəlib
9.	AR Maliyyə Nazirliyi	333/ 24.06.2011	-	Elektron formada cavab gəlib
10.	AR Gənclər və İdman Nazirliyi	334/ 24.06.2011	114/ 08.07.2011	Elektron formada cavab gəlib
11.	Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi	335/ 24.06.2011	119/13.07.2011	Elektron formada cavab gəlib
12.	AR İqtisadi İnkişaf Nazirliyi	336/ 24.06.2011		Elektron formada cavab gəlib

ƏLAVƏ 4. “Azərbaycanda Araşdırma və Beyin Mərkəzlərinin yaranması, inkişafı və perspektivləri” adlı tədqiqat üçün mərkəzlərə göndərilən

MÜSAHİBƏ-ANKET FORMASI

Mərkəz haqqında ümumi məlumat

1. “Beyin mərkəzi”nin yaranma tarixi _____
2. Mərkəzin qeydiyyatdan keçdiyi tarix _____
3. Mərkəzin təsisçilərinin adları və soyadları _____
4. Mərkəzin hazırkı rəhbəri _____
5. Mərkəzin əsas fəaliyyət istiqaməti (sosial, iqtisadi, hərbi, siyasi, mədəni və s.) _____
6. Mərkəzin əsas məqsədi və vəzifələri _____
7. Mərkəzin nizamnaməsi ilə tanışlıq (tanış oldum, olmadım) _____
8. Mərkəzin illik təxmini büdcəsi və əsas xərclərin istiqamətləri (texniki, tədqiqat layihələri, konfransların təşkili və s) _____

Mərkəzin texniki-təşkilati resursu və potensialı

9. Qərargahın mövcudluğu və ünvanı _____
10. Qərargahda otaqların sayı _____
11. Kompüterlərlə və sürətli internetlə təchizatı _____

Mərkəzin kadr resursları

12. Daimi işləyən əməkdaşların sayı _____
13. Müddətli müqavilələr əsasında işləyən əməkdaşların sayı _____
14. Mərkəzdə şöbələrin sayı _____

Mərkəzin beynəlxalq əlaqələri

15. Mərkəzin xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən rəsmi tərəfdaşlarının sayı və onların adları _____
16. Mərkəzin xarici səfərlərinin sayı _____

Mərkəzin apardığı araşdırmaların istiqaməti və mövzusu

17. Həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı _____
18. Həyata keçirilmiş layihələrin mövzuları _____

19. Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı və onların adları _____

20. Çap edilmiş hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı və onların mövzuları

21. Dövlət strukturlarına və nazirliklərə dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələrin sayı və onların tematikası _____

22. Həyata keçirilmiş layihələrin əsas maliyyə bazası (dövlət, Azərbaycanın biznes təşkilatları, xarici donörlər və s.) _____

23. Həyata keçirilmiş layihələr arasında beynəlxalq səviyyəli layihələrin sayı və mövzuları (burada yalnız donör kimi dəstək olan beynəlxalq və ya digər ölkə təşkilatlarının fəaliyyəti hesaba alınmır) _____

Mərkəzin cari layihələri və qarşıdakı planlar

24. Hal-hazırda mərkəzdə həyata keçirilən layihələrin sayı və onların mövzuları

25. Həyata keçirilən layihələrin maliyyə bazası (dövlət, Azərbaycanın biznes təşkilatları, xarici donörlər və s.) _____

26. Həyata keçirilən layihələr arasında beynəlxalq səviyyəli layihələrin sayı və onların mövzuları (burada yalnız donör kimi dəstək olan beynəlxalq və ya digər ölkə təşkilatlarının fəaliyyəti hesaba alınmır) _____

Mərkəzin beş il ərzində gördüyü işin təsviri

27. Həyata keçirilmiş tədqiqat layihələrinin sayı _____

28. Həyata keçirilmiş elmi konfransların sayı _____
29. Çap edilmiş hesabatların, məqalələrin, kitabların sayı _____
30. Dövlət strukturlarına və nazirliklərə dövlət siyasətinin bu və ya digər sahələrinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə verilmiş tövsiyələrin sayı _____

Azərbaycanda “beyin mərkəzləri” arasında tərəfdaşlıq və əməkdaşlığın gələcək perspektivləri, təşkilatlanma formaları və mexanizmləri haqqında təklifləriniz

31. Mütəmadi olaraq dəyirmi masaların və konfransların keçirilməsi _____
32. Problem istiqamətlər üzrə birgə tədqiqat layihələrinin həyata keçirilməsi _____
33. “Beyin mərkəzləri” arasında əməkdaşlığın intensivləşməsi üçün müsabiqələr (“İlin beyin mərkəzi”, “İlin həlli - ideyası” və s.) keçirmək, illik reytinglər hazırlamaq _____
34. “Beyin mərkəzi” təmsilçilərindən ibarət Milli Ekspert Şurasının yaradılması _____
35. Problem istiqamətlər üzrə “Problem Şuraları”nın və ya “Refleksiv Qruplar”ın, “Beyin Mərkəzləri Alyansı”nın yaradılması (başqa adlar təklif edilə bilər)
36. Həlli vacib olan prioritet məsələlər barədə birgə “beyin hücumu”nun təşkil edilməsi
37. “Beyin mərkəzləri”nin analitik məhsullarının birgə hazırlanması və ya mübadiləsi, həmin məhsullar üçün “analitik təklif bazarı”nın müəyyən edilməsi və yayılması yönündə söylər _____
38. Digər təklifləriniz _____

ƏLAVƏ 5: “Beyin mərkəzləri”nin gender mənzərəsi Dünyada qadınların rəhbərlik etdiyi Araşdırma və Beyin Mərkəzləri 2012-ci ilin iyul ayına olan məlumat

Dünyanın 182 ölkəsindən 6545 Araşdırma və Beyin Mərkəzinin cəmi 74-nün rəhbəri qadındır.

Mənbə: Məlumatlar aşağıdakı elektron mənbələrdən götürülmüşdür:

Müəllif: Adrian Lauer

<http://onthinktanks.org/2012/07/25/women-as-think-tank-leaders-around-the-world/>; <http://bigthink.com/think-tank/where-are-all-the-women-scientists>

1. Mərkəzi və Şərqi Avropa

Studiorum - Regional Siyasət Araşdırma və Əməkdaşlıq Mərkəzi

Skopye, Makedoniya

Tədqiqat sahələri: ictimai səhiyyə, sosial inteqrasiya, AI-yə inteqrasiya, ətraf mühit, yeni media.

Direktor: Neda Milevska

Direktor haqqında: Milevska Skopye Universitetinin funksional əczaçılıq, Tokio Universitetinin molekulyar biologiya, Pittsburq Universitetinin iş ictimai siyasət və idarəetmə üzrə magistr dərəcəsinə malikdir. Xanım Milevska ictimai səhiyyə üzrə ixtisaslaşmış.

İnternet sahifəsi: <http://www.studiorum.org.mk>

2. İctimai Siyasət İnstitutu

Buxarest, Rumıniya

Tədqiqat sahələri: ictimai siyasət, dövlət, korrupsiyaya qarşı mübarizə, yerli dövlət islahatları, seçki islahatı.

Direktor: Violeta Aleksandru

İnternet sahifəsi: www.ipp.ro

3. IKS - Kosovo Stabillik Təşəbbüsü

Priştina, Kosovo

Tədqiqat sahələri: ictimai siyasət, iqtisadi inkişaf, korrupsiya, təhsil, ətraf mühit.

Direktor: Florina Duli

İnternet səhifəsi: www.iksweb.org

Twitter səhifəsi: @iksweb

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/groups/66417456424>

4. Rumıniya Akademik Cəmiyyəti

Rumıniya, Buxarest

Əsası 1965-ci ildə qoyulmuşdur.

Tədqiqat sahələri: ictimai siyasət, dövlət.

Direktor: Alina Mungiu-Pippidi

İnternet səhifəsi: www.sar.org.ro

Twitter səhifəsi: @SAR_Romania

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/SocietateaAcademicadin-Romania>

5. Beynəlxalq və Sosial Elmlər İnstitutu

Tallin, Estoniya

Tədqiqat sahələri: ictimai siyasət, sosial elmlər.

Direktor: Airi-Alina Allaste, Tallin Universitetinin sosioloqu

İnternet səhifəsi: www.iiss.ee

6. Açıq Cəmiyyət üçün Siyasət Assosiasiyası – ACSA

Praqa, Çexiya Respublikası

50 nəfərlik “beyin mərkəzi” şəbəkəsi

Tədqiqat sahələri: dövlət, insan hüquqları, davamlı inkişaf.

Direktor: Agnieszka Lada

İnternet səhifəsi: www.pasos.org

Twitter səhifəsi: @pasosonline

Facebook səhifəsi: http://www.facebook.com/home.php?sk=group_194579257383

Youtube səhifəsi: PASOStube

7. Demokratiya Assosiasiyası

Rumıniya Buxarest

Tədqiqat sahələri: demokratiyanı gücləndirmək, sivil təhsil.

Direktor: Sidonia Kiomartan

İnternet səhifəsi: www.apd.ro

Twitter səhifəsi: @ProDemocratia

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/ProDemocratia>

8. AGENDA İnstitutu

Tirana, Albaniya

Tədqiqat sahələri: ictimai siyasət, Avropaya inteqrasiya

Direktor: Milva Ekonomi

İnternet sahifəsi: www.agendainstitute.org

9. Siyasi mükəmməllik üçün Belqrad Fondu

Belqrad, Serbiya

Tədqiqat sahələri: siyasi elita, Avropaya inteqrasiya

Direktor: Sonja Lixt, sosioloq

İnternet sahifəsi: www.bfpe.org

Facebook sahifəsi: <http://www.facebook.com/BFPE.BFPI>

10. İqtisadi İnkişaf Mərkəzi

Sofiya, Bolqarıstan

Tədqiqat sahələri: iqtisadi siyasət

Direktor: Mariya Prohaska

İnternet sahifəsi: www.ced.bg

11. İctimai Tədqiqatlar İnstitutu

Varşava, Polşa

Tədqiqat sahələri: ictimai siyasət və ictimai səhiyyə.

Direktor: Danuta Plavecka

Direktor haqqında: Lublin Katolik Universitetinin yerli hökumətin Avropa əlaqələri və humanitar fakültəsinin məzunudur. Qrantların koordinasiyası və idarə edilməsi, həmçinin Qeyri-Hökumət Təşkilatları idarəçiliyində geniş təcrübəyə malikdir.

12. Tədqiqat və Siyasət üzrə Mərkəz

Skopye, Makedoniya

Tədqiqat sahələri: yaxşı idarəetmə və inkişaf, siyasi tədqiqat və araşdırmalar.

Direktor: Mariya Risteska

Direktor haqqında: Skopye Universitetini hüquq dərəcəsi ilə, Belçika Leuven Katolik Universitetini ictimai idarəetmə və ictimai siyasət sahəsi üzrə magistr dərəcəsi ilə və Skopye Universitetini siyasi elmlər üzrə PhD dərəcəsi ilə bitirmişdir. BMT İnkişaf Proqramı, BMT-nin Qadınlar üzrə İnkişaf Fondu, Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı ilə işləmişdir. Daha çox özünün 2004-cü ildə əsasını qoyduğu Siyasət və Tədqiqat üzrə Mərkəzdə işləmişdir.

13. Yaxın Şərq və Şimali Afrika Liberal Düşüncə Assosiasiyası

Ankara, Türkiyə

Tədqiqat sahələri: liberal demokratik düşüncə, ictimai siyasət.

Direktor: Özləm Çağlar-Yılmaz

İnternet səhifəsi: <http://www.liberal.org.tr>

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/groups/7100031837/>

14. Ərəb Qadınlarının Təcrübə və Tədqiqatı üzrə Mərkəz

Tunis

Tədqiqat sahələri: Yaxın Şərqdə gender araşdırmaları

Direktor: Sukeyna Buraoui

Direktor haqqında: Tunis Universitetini PhD dərəcəsi ilə bitirmiş hüquqşünasdır. 1987-1991-ci illər ərzində Kriminal Tədqiqatlar və Vətəndaş Hüququ Şöbəsinin direktoru vəzifəsində işləmişdir. 1991-1997-ci illər ərzində özünün əsasını qoyduğu və idarə etdiyi Qadınlar üzrə Tunis Tədqiqat, Araşdırmalar, Sənədləşmə və İnformasiya Mərkəzində çalışmışdır.

İnternet səhifəsi: www.cawtar.org

15. Yitzhak Rabin Mərkəzi

Təl Əviv, İsrail

Tədqiqat sahələri: Yitzhak Rabin araşdırmaları və onun mirası, sülhün, mülki təhsilin təşviqi

Direktor: Dalya Rabin

Direktor haqqında: İsrailin keçmiş baş naziri Yitzhak Rabinin qızıdır. İxtisasca hüquqşünasdır. Müdafiə nazirinin müavini vəzifəsində çalışmışdır.

İnternet səhifəsi: www.rabincenter.org.il

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/The-Yitzhak-Rabin-Center>

16. İsrail/ Fələstin Tədqiqat və İnformasiya Mərkəzi

Yerusəlim, Fələstin ərazisi

Tədqiqat sahələri: İsrail-Fələstin münaqişəsi, “İki xalqa iki dövlət” probleminin həlli.

Direktor: Riman Barakat

Direktor haqqında: Qahirədəki Amerika Universitetini Yaxın Şərq tədqiqatları üzrə, Miluokidəki Marquet Universitetini beynəlxalq münasibətlər ixtisası üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir. Yerusəlimin sosial-siyasi tarixi barədə araşdırmalar aparır.

İnternet səhifəsi: www.ipcri.org
Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/IPCRI>
Youtube səhifəsi: IPCRImedia

17. Misir İqtisadi Araşdırmalar Mərkəzi

Qahirə, Misir

Tədqiqat sahələri: iqtisadi siyasət

Direktor: Maqda Kandil

Direktor haqqında: Qahirə Universitetini və Notre Dame Universitetini iqtisadiyyat üzrə magistr dərəcəsi, Cənubi Bend İndiana Universitetini biznesin idarə olunması ixtisası üzrə magistr dərəcəsi və Vaşinqton Dövlət Universitetini iqtisadiyyat üzrə PhD dərəcəsi ilə bitirmişdir.

18. Harri S. Trumən adına Sülhün İnkişafı İnstitutu, Yerusəlim İvrit Universiteti

Qüds, İsrail

Tədqiqat sahələri: münafişələrin həlli, sülhdə irəliləyiş

Direktor: Nama Şpeter

İnternet səhifəsi: <http://truman.huji.ac.il/>

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/Truman-Institute/151576961554699>

19. Qərbi Avropa

Səhiyyə İdarəsində Yenilik Mərkəzi, Lids Universiteti

Lids, Böyük Britaniya

Tədqiqat sahələri: sağlamlıq siyasəti

Direktor: Beki Malbi

Direktor haqqında: Böyük Britaniyada əsasən yerli hakimiyyət orqanları ilə iş, dövlət sektorunda təşkilatçılıq və s. sahələrdə nailiyyətlər əldə etmişdir. Mürəkkəb Sistemlər Assosiasiyasının keçmiş direktorudur. İctimai sosial siyasət üzrə magistr dərəcələri var.

İnternet səhifəsi: <http://www.cihm.leeds.ac.uk>

Twitter səhifəsi: @ CIHM_Leeds

20. Cozef Rauntri Fondu

York, Böyük Britaniya

Tədqiqat sahələri: yoxsulluq, mənzil, yaşlanan cəmiyyət.

Direktor: Culia Yunvin CBE

Direktor haqqında: 10 il Mənzil Korporasiyası heyətinin üzvü və 1998-2003-

cü illərdə xeyriyyə komissarı olmuşdur. Hal-hazırda Nyu-York Universiteti Şurasının və Əşric (Ashridge) Biznes Məktəbi İdarə Heyətinin üzvüdür.
İnternet səhifəsi: www.jrf.org.uk
Twitter səhifəsi: @jrf_uk
Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/JosephRowntreeFoundation>

21. Xarici İnkişaf İnstitutu

London, Böyük Britaniya
Tədqiqat sahələri: beynəlxalq inkişaf, humanitar məsələlər
Direktor: Alison İvəns
Direktor haqqında: beynəlxalq inkişaf üzrə mütəxəssisdir. Dünya Bankında 1994-2000-ci illərdə müstəqil məsləhətçi kimi işləmişdir.
İnternet səhifəsi: www.odi.org.uk
Twitter səhifəsi: @odi_development
Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/Overseasdevelopment>
Youtube səhifəsi: [overseasdevelopment](http://www.youtube.com/overseasdevelopment)

22. Şəhərlər üzrə Mərkəz

London, Böyük Britaniya
Tədqiqat sahələri: şəhər iqtisadiyyatı
Direktor: Aleksandra Cons
Direktor haqqında: milli və yerli siyasət, sürətlə dəyişən iqtisadiyyatla əlaqədar inkişaf strategiyaları üzrə 10 illik biznes təcrübəsinə malikdir. İctimai Siyasi Tədqiqatlar İnstitutunda elmi işçi kimi fəaliyyət göstərmişdir.
İnternet səhifəsi: www.centreforcities.org
Twitter səhifəsi: @CentreforCities

23. Beyin Mərkəzi Nəzəriyyəsi

London, Böyük Britaniya
Tədqiqat sahələri: siyasətdə və cəmiyyətdə dinin qarşılıqlı əlaqəsi
Direktor: Elizabet Hantə
Direktor haqqında: London Kral Kollecinin ilahiyat üzrə magistr dərəcəsi, həmçinin York Universitetini biznesin idarə olunması dərəcəsi üzrə bitirmişdir.
İnternet səhifəsi: www.theosthinktank.co.uk
Twitter səhifəsi: @theosthinktank

24. Renaissance Numérique

Paris, Fransa

Tədqiqat sahələri: internet və İT inkişafı siyasəti
Direktor: Kristin Balague (co-prezidenti)
Direktor haqqında: ESSEC Biznes Məktəbini biznesin idarə olunması dərəcəsi üzrə bitirmişdir. Əsas təcrübə sahələri internetin inkişafı və sosial şəbəkələrdir.
İnternet sahifəsi: www.renaissancenumerique.org
Twitter sahifəsi: @RNumerique
Facebook sahifəsi: <http://www.facebook.com/renaissancenumerique>

25. İdarəetmə, Araşdırma və Debat İnstitutu (IRG)

Paris, Fransa
Tədqiqat sahələri: ictimai idarəetmə
Direktor: Sevrin Belina
Direktor haqqında: dövlət idarəçiliyi sahəsində namizədlik dərəcəsinə malikdir və Grenobl II Universitetində ictimai və tarixi idarəetmə, Tədqiqat və Araşdırmalar Mərkəzində isə hüquq sahəsində tədqiqatçı kimi çalışmışdır.
İnternet sahifəsi: www.institut-gouvernance.org

26. VivAgora

Paris, Fransa
Tədqiqat sahələri: elmi siyasət
Direktor: Doroti Benua Broviys
Direktor haqqında: 20 ildən çox elmi jurnalist təcrübəsinə malikdir. Fransız qəzeti “La Croix”də sağlamlıq bölməsinə rəhbərlik etmişdir. Həmçinin elmi inkişaf məsələləri, genetik testlərin istifadəsi və nanotexnologiya sahələrində məqalələr yazmışdır.
İnternet sahifəsi: www.vivagora.fr
Twitter sahifəsi: @vivat8
Facebook sahifəsi: <http://www.facebook.com/pages/Vivagora/177104572307005>

27. Sauvegarde Retraites

Paris, Fransa
Tədqiqat sahələri: təqaüd siyasəti və təqaüdcülərin hüquqları
Direktor: Mari-Lor Dufreş
İnternet sahifəsi: www.sauvegarde-retraites.org

28. Gələcəyi Araşdırma və Beynəlxalq İnformasiya Mərkəzi (CEPII)

Paris, Fransa
Tədqiqat sahələri: iqtisadiyyat

Direktor: Agnes Benassi-Kuere

Direktor haqqında: beynəlxalq pul sistemi, Avropaya inteqrasiya, mübadilə məzənnələri və iqtisadi siyasət üzrə ixtisaslaşmışdır.

İnternet səhifəsi: www.cepii.fr

Twitter səhifəsi: @CEPII_Paris

29. Sülh və Münaqişə Araşdırmaları Alman Assosiasiyası

Oksbörg, Almaniya

Tədqiqat sahələri: sülh və münaqişə tədqiqatları

Direktor: Regin Mel

İnternet səhifəsi: www.afk-web.de

30. İnsan Hüquqları üzrə Alman İnstitutu

Berlin, Almaniya

Tədqiqat sahələri: insan hüquqları

Direktor: Beate Rudolf

Direktor haqqında: Berlin Freie Universitetinin hüquq fakültəsində ictimai və bərabərlik hüququ üzrə professor kimi fəaliyyət göstərmişdir. İnsan hüquqları sahəsində çoxsaylı əsərləri nəşr edilmişdir.

İnternet səhifəsi: <http://www.institut-fuer-menschenrechte.de>

31. Azlıqların Məsələləri üzrə Avropa Mərkəzi

Flensbörg, Almaniya

Tədqiqat sahələri: Avropada azlıq-çoxluq əlaqələri üzrə araşdırmalar, vətəndaş və siyasət cəmiyyəti, münaqişə və təhlükəsizlik

Direktor: Tove Hansen Malloy

Direktor haqqında: Avropa Şurasının Milli Azlıqların Müdafiəsi haqqında Avropa Çərçivə Konvensiyasının Məsləhətçilər Komitəsinin üzvüdür. O, Cənubi Danimarka Universitetini humanitar və sosial elmlər sahəsi üzrə magistr dərəcəsi ilə, Britaniya Eseks Universitetini dövlətçilik sahəsi üzrə PhD dərəcəsi ilə bitirmişdir.

İnternet səhifəsi: www.ecmi.de

Twitter səhifəsi: @ecmiflensburg

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/ECMIFlensburg>

Youtube səhifəsi: ECMIFlensburg

32. Təhsil, Sosial-İqtisadi Tədqiqatlar və Konsaltinq İnstitutu (FiBS)

Berlin, Almaniya

Tədqiqat sahələri: təhsilin iqtisadi aspektləri, yenilik, sosial siyasət və demoqrafiya.

Direktor: Bricit A. Kluvers

İnternet sahifəsi: www.fibs.eu

33. Latın Amerikası və Karib hövzəsi

Buenos-Ayres, Argentina

Tədqiqat sahələri: ictimai siyasət, sosial elmlər, iqtisadiyyat, təhsil, səhiyyə, vətəndaş cəmiyyəti

Direktor: Anna Mariya Qarsiya dö Fanelli

Direktor haqqında: Buenos-Ayres Universitetini iqtisadiyyat üzrə magistr və PhD dərəcələri, FLACSO Universitetini sosial elmlər sahəsi üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir.

İnternet sahifəsi: www.cedes.org

34. IERAL - Aralıq Dənizi Fondu

Kordoba, Argentina

Tədqiqat sahələri: iqtisadi siyasət

Direktor: Miryan Martinez

İnternet sahifəsi: www.ieral.org

Twitter sahifəsi: @Fmediterranea

Facebook sahifəsi: <http://www.facebook.com/fundacion.mediterranea.5>

35. Federalizm və Əyalət Siyasəti üzrə Araşdırmalar Mərkəzi

Buenos-Ayres, Argentina

Tədqiqat sahələri: federalizm, Argentinanın əyalət siyasəti, hökumət səviyyələri arasında münasibətlər.

Direktor: Katalina Smulovitz

Direktor haqqında: Salvador Universitetini sosiologiya üzrə bakalavr dərəcəsi, Pensilvaniya Dövlət Universitetini siyasi elm üzrə magistr və PhD dərəcəsi ilə bitirmişdir. Uzun müddət Buenos-Ayres və xarici ölkələrdə professor kimi fəaliyyət göstərmişdir.

İnternet sahifəsi: http://www.utdt.edu/ver_contenido

36. Centro Brasileiro de Relações Uluslararası - CEBRI

Rio-de-Janeyro, Braziliya

Tədqiqat sahələri: beynəlxalq münasibətlər, Braziliyanın xarici siyasəti

Direktor: Fatima Berardinelli

Direktor haqqında: beynəlxalq ticarət üzrə ixtisaslaşmış hüquqşünasdır. Rio-de-Janeyro Universitetini beynəlxalq hüquq və iqtisadi inteqrasiya üzrə, Rio-de-Janeyro Federal Universitetini isə xarici ticarət üzrə magistr dərəcələri ilə bitirmişdir. Braziliyanın Xarici Ticarət Palatasında çalışmışdır.

İnternet səhifəsi: www.cebri.com.br

Twitter səhifəsi: @CEBRİonline

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/cebrionline>

Youtube səhifəsi: cebrionline

37. Centro de Estratégia, Inteligência e Relações Uluslararası - CEIRI

San Paulo, Braziliya

Tədqiqat sahələri: beynəlxalq əməkdaşlıq, kəşfiyyat, müdafiə, konsultasiya.

Direktor: Daniela Alves Pereira dö Andrade

Direktor haqqında: beynəlxalq münasibətlər sahəsində insan alveri üzrə ixtisaslaşmış analitikdir. Həmçinin BRİCS (Braziliya, Rusiya, Hindistan, Çin, Cənubi Afrika) İqtisadi İnkişafın Təşviqatı Palatasının direktoru və prezidenti vəzifəsində çalışmışdır. Hökumət və universitetlərdə geniş elmi karyeraya sahibdir.

İnternet səhifəsi: www.ceiri.com.br

Twitter səhifəsi: @blogceiri

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/CEIRIBR>

38. Conselho Empresarial Brasileiro para o Desenvolvimento Sustentável

Rio-de-Janeyro, Braziliya

Tədqiqat sahələri: ətraf mühit, korporativ sosial məsuliyyət

Direktor: Marina Grossi

İnternet səhifəsi: <http://www.cebds.org.br>

Twitter səhifəsi: @cebds

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/Cebds/188575744500881>

39. Fundacion Çili 21

Santiyaqo, Çili

Tədqiqat sahələri: mütərəqqi dövlət siyasəti

Direktor: Mariya dö los Anjeles Fernandez

Direktor haqqında: siyasi elmlər üzrə alimdir. Santiyaqo Universitetində PhD dərəcəsi ilə çalışır. Çilidə sonuncu seçki islahatında işləmişdir. Əsasən gender, demokratiya keyfiyyəti və siyasi elmin tarixi üzrə ixtisaslaşmışdır.

İnternet səhifəsi: www.chile21.cl

Twitter səhifəsi: @chile_21

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/FUNDACIONCHILE21>

40. Fundacion Futuro (Gələcək Fond)

Santiyaqo, Çili

Tədqiqat sahələri: təhsil siyasəti, vətəndaşlıq

Direktor: Maqdalena Pinera Ekenik

Direktor haqqında: Çili Katolik Papal Universitetini tarix, coğrafiya və sivil təhsil pedaqogikası üzrə bakalavr dərəcəsi ilə bitirmişdir.

İnternet səhifəsi: www.fundacionfuturo.cl

Twitter səhifəsi: @Fundacio_Futur

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/Fundaci%C3%B3n-Futuro/31205563150>

41. Fundacion Paz Ciudadana

Santiyaqo, Çili

Tədqiqat sahələri: təhlükəsizlik siyasəti, özəl sektorun təhlükəsizlik təşəbbüsləri.

Direktor: Xavyera Blanco

Direktor haqqında: Çili Katolik Papal Universitetində hüquqşünas kimi fəaliyyət göstərir. Çili Universitetini ictimai siyasət və idarəetmə üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir.

İnternet səhifəsi: www.pazciudadana.cl

42. Instituto Libertad (Azadlıq İnstitutu)

Santiyaqo, Çili

Tədqiqat sahələri: mühafizəkar dövlət siyasəti

Direktor: Najel Kleyn

İnternet səhifəsi: www.institutolibertad.cl

43. Corporación Project América

Santiyaqo, Çili

Tədqiqat sahələri: mütərəqqi ictimai siyasət, yerli məsələlər, gənclik, təhlükəsizlik, vergi siyasəti

Direktor: Sesiliya Vald

Direktor haqqında: Silva Enrikez Universitetində bədən tərbiyəsi üzrə təhsil almış və Çili Universitetində siyasi elmlər üzrə diplom əldə etmişdir. Çilidə Xristian Demokratik Partiyasının üzvüdür.

İnternet səhifəsi: www.proyectamerica.cl

Twitter səhifəsi: @proyectamerica

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/groups/43128661120/>

44. Corporación Excelencia en la Justicia

Boqota, Kolumbiya

Tədqiqat sahələri: ədalət islahatları və mükəmməllik

Direktor: Qloriya Mariya Borero Restrepo

Direktor haqqında: Caveriyana Universitetinin inzibati hüquq üzrə ixtisaslaşmış hüquqşünasıdır. Latın Amerikasını ölkələrində prosedural islahatlar və hüquqi idarəetmə proseslərinin inkişafı və dizaynı ilə bağlı layihələrlə işləmişdir.

İnternet səhifəsi: www.cej.org.co

Twitter səhifəsi: @CEJ_JUSTICIA

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/Corporaci%C3%B3n-Excelencia-en-la-Justicia/146698568677561>

45. Fundacion Ideas para la Paz

Boqota, Kolumbiya

Tədqiqat sahələri: sülhyaratma, Kolumbiyada silahlı münəqişə

Direktor: Mariya Viktoriya Lorente

Direktor haqqında: Bogot Los Andes (Böyük And) Universitetinin siyasi elmlər üzrə alimidir. 1998-2000-ci illərdə eyniadlı universitetdə tədqiqatçı kimi işləmişdir. Əsas fəaliyyət sahələri cinayət və zorakılıq, milli və vətəndaş təhlükəsizliyi siyasəti və polis islahatlarıdır.

İnternet səhifəsi: www.ideaspaz.org

46. Centro Ecuatoriano de Derecho Ambiental (CEDA)

Kito, Ekvador

Tədqiqat sahələri: ekoloji hüquq

Direktor: Mariya Amparo Alban

Direktor haqqında: Ekvador Katolik Papal Universitetini hüquq dərəcəsi, Simon Bolivar adına Universiteti iqtisadi hüquq üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir. İctimai və özəl universitetlərdə ekoloji hüquq üzrə məsləhətçi kimi işləmişdir.

İnternet səhifəsi: www.ceda.org.ec

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/Centro-Ecuatoriano-de-Derecho-Ambiental-CEDA/191243444029>

Youtube səhifəsi: CEDAonline

47. Centro de Estudios e Investigaciones Multidisciplinarias del Ekvador (CEIME)

Kito, Ekvador

Tədqiqat sahələri: insan hüquqları, inkişaf, qanuni müəyyənlik, gender bərabərliyi, səhiyyə

Direktor: Qvadelupe Leon

İnternet sahifəsi: www.ceime.net

48. Instituto Ecuatoriano de Economía Qorunur (IEEP)

Quayakil, Ekvador

Tədqiqat sahələri: liberal ictimai siyasət

Direktor: Dora dö Ampuero

İnternet sahifəsi: www.ieep.org.ec

Twitter sahifəsi: @ieepecuador

Facebook sahifəsi: <http://www.facebook.com/ieeplibertad>

49. Centro de Estudios para el desarrollo y la Participación - CEDEP

Lima, Peru

Tədqiqat sahələri: kənd inkişafı, vətəndaş iştirakı, məşğulluq, gender məsələləri.

Direktor: Emma Zevallos Aguilar

Direktor haqqında: Peru Katolik Papal Universitetini siyasi elmlər üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir

İnternet sahifəsi: www.cedeperu.org

50. Araşdırma Mərkəzi Universidad del Pacifico (CIUP)

Lima, Peru

Tədqiqat sahələri: iqtisadiyyat, sosial siyasət və humanitar inkişaf, tənzimlənmə, infrastruktur, təbii sərvətlər, beynəlxalq münasibətlər

Direktor: Cynthia Sanborn

Direktor haqqında: Harvard Universitetini dövlətçilik sahəsi üzrə magistr və doktor dərəcəsi, Çikaqo Universitetini siyasi elmlər üzrə bakalavr dərəcəsi ilə bitirmişdir. Siyasət və inkişaf, vətəndaş cəmiyyəti sahələri üzrə ixtisaslaşmışdır.

İnternet sahifəsi: www.up.edu.pe/ciup

51. DESCO - Centro de Estudios y Promoción del desarrollo

Lima, Peru

Tədqiqat sahələri: sosial elmlər, iqtisadi araşdırma, strateji planlaşdırma və inkişaf.

Direktor: Molvina Zeballos Manzur

Direktor haqqında: Peru Katolik Papal Universitetini sosioloji elmlər üzrə bitirmişdir. Həm mərkəzin üzvü, həm də müstəqil ekspert kimi fəaliyyət göstərir.

İnternet səhifəsi: www.desco.org.pe

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/Descos/120344590965>

52. Instituto de Estudios Peruanos (IEP)

Lima, Peru

Tədqiqat sahələri: sosial elmlər

Direktor: Roxana Barrantes

Direktor haqqında: Peru Katolik Papal Universitetini magistr dərəcəsi, İllinois Universitetini PhD dərəcəsi üzrə bitirmişdir. Mərkəzin baş tədqiqatçısıdır. Perunun müxtəlif tənzimləmə qurumlarının üzvü və özəl məsləhətçi kimi işləmişdir.

İnternet səhifəsi: www.iep.org.pe

Twitter səhifəsi: @IEPeruanos

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/institutodeestudiosperuanos>

53. Instituto del Peru, Universidad San Martín de Porres

Lima, Peru

Tədqiqat sahələri: sosial elmlər

Direktor: Milagros Mejia

Direktor haqqında: Peru Katolik Papal Universitetini iqtisadiyyat üzrə bakalavr dərəcəsi, Barselona Universitetini isə iqtisadiyyat və ictimai xidmətlər üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir. Peru və Ekvadorun bank tənzimlənməsi qurumlarında məsləhətçi kimi fəaliyyət göstərmişdir.

İnternet səhifəsi: www.institutodelperu.org.pe

Twitter səhifəsi: @InstdelPeru

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/institutodelperu>

Youtube səhifəsi: IDPinvestigacion

54. Prisma Lima, Peru

Tədqiqat sahələri: davamlı inkişaf, mikromaliyyə

Direktor: Delia Haustein van Ginhoven

İnternet səhifəsi: www.prisma.org.pe
Twitter səhifəsi: @ PrismaONG
Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/PrismaONG>
Youtube səhifəsi: PrismaONG

Şimali Amerika

55. Karnegi Beynəlxalq Sülh İnanəsi

Vaşinqton, Amerika Birləşmiş Ştatları
Tədqiqat sahələri: beynəlxalq əlaqələr, təhlükəsizlik, ABŞ-ın xarici siyasəti, nüvə siyasəti, sülhün təbliği.
Direktor: Cesika Tukmən Mətyus
Direktor haqqında: Rədklif Kollecinə bakalavr dərəcəsi, Kaliforniya Texniki Universitetini isə biofizika və biokimya üzrə PhD dərəcəsi ilə bitirmişdir. Milli Təhlükəsizlik Kollegiyasının qlobal məsələlər üzrə direktoru vəzifəsində və “Vaşinqton Post” qəzetində işləmişdir. Rokfeller Fondunun qəyyumudur.
İnternet səhifəsi: www.carnegieendowment.org
Twitter səhifəsi: @ CarnegieEndow
Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/carnegieendowment>
Youtube səhifəsi: CarnegieEndowment

56. Qlobal İnkişaf Mərkəzi

Vaşinqton, Amerika Birləşmiş Ştatları
Tədqiqat sahələri: inkişaf etmiş ölkələrin inkişafda olan ölkələrə siyasi təsiri: yardım səmərəliliyi, təhsil, qloballaşma, səhiyyə, miqrasiya, ticarət.
Direktor: Nensi Bödsol
Direktor haqqında: Yel Universitetini PhD dərəcəsi, Con Hopkins adına Mütərəqqi Beynəlxalq Araşdırmalar Məktəbini magistr dərəcəsi üzrə bitirmişdir. İnter-Amerika İnkişaf Bankının vitse-prezidenti kimi fəaliyyət göstərmişdir.
İnternet səhifəsi: www.cgdev.org
Twitter səhifəsi: @ cgdev
Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/CGDev>
Youtube səhifəsi: globaldevelopment

57. Cənubi Asiya İqtisadi İnkişaf İnstitutu, Dehli Universiteti

Dehli, Hindistan
Tədqiqat sahələri: kənd təsərrüfatı və kənd inkişafı, ekologiya və resurs iqtisadi-

diyyatı, qloballaşma və ticarət, sənaye, əmək və sosial təminat, makro-iqtisadi siyasət və modelləşdirmə, əhali və inkişaf, səhiyyə siyasəti, sosial dəyişiklik və sosial struktur.

Direktor: Bina Agarval

Direktor haqqında: 2009-cu ildən İqtisadi İnkişaf İnstitutunun direktoru və Ekoloji İqtisadiyyat Beynəlxalq Cəmiyyətinin prezidentidir. Dehli Universitetini iqtisadiyyat üzrə magistr dərəcəsi, Kembric Universitetini magistr dərəcəsi ilə və Dehli İqtisadiyyat Məktəbini PhD dərəcəsi üzrə bitirmişdir. Həm Dehli, həm də ABŞ və Britaniya universitetlərində professor kimi fəaliyyət göstərmişdir.

İnternet səhifəsi: <http://www.iegindia.org/>

58. Kənd İdarəetmə İnstitutu

Anand, Gujarat, Hindistan

Tədqiqat sahələri: kəndin inkişafı, kənd səlahiyyəti və idarə edilməsi

Direktor: Jimol Unni

İnternet səhifəsi: <https://www.irma.ac.in/>

59. Gateway House, Hindistan Qlobal Əlaqələr Şurası

Mumbay, Hindistan

Tədqiqat sahələri: xarici siyasət

Direktor: Nilam Deo (direktor) / Manjet Kripalani (icraçı direktor)

Direktor haqqında: Dehli İqtisad Məktəbini magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir. Hindistanın xarici xidmət orqanlarında diplomat kimi, o cümlədən Nyu-York şəhərində Hindistanın baş konsulu kimi fəaliyyət göstərmişdir. İnsan Hüquqları Təşkilatı idarə heyətinin üzvü və İqlim qrupunun məsləhətçisidir.

Kripliani: Bombay Universitetini iki bakalavr dərəcəsi, Kolumbiya Universitetini isə beynəlxalq əlaqələr üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir. “Forbes”, “Worth” (“Dəyər”) və “Businessweek” (“İşgüzar həftə”) qəzetlərinin Hindistan bürosunda əsas jurnalist kimi fəaliyyət göstərmişdir.

İnternet səhifəsi: www.gatewayhouse.in

Twitter səhifəsi: @ GatewayHouseIND

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/gatewayhouse.in>

60. Yoxsulluğun Təhlili Mərkəzi

Kolombo, Şri Lanka

Tədqiqat sahələri: yoxsulluq məsələləri

Direktor: Priyanti Fernando

Direktor haqqında: rəhbər və qeyri-kommersiya təşkilatları və şəbəkələr,

yoxsulluq, gender fənləri üzrə ixtisaslaşmış sosial analitikdir. 2005-ci ildən mərkəzin direktorudur. Eyni zamanda Kənd Nəqliyyatı və İnkişaf üzrə Beynəlxalq Forumun icraçı katibi vəzifəsində çalışmışdır.

İnternet sahifəsi: <http://www.cepa.lk>

Facebook sahifəsi: <http://www.facebook.com/CepaSL>

61. Sosial Siyasət və İnkişaf Mərkəzi

Karaçi, Pakistan

Tədqiqat sahələri: inkişaf siyasəti, yoxsulluq və bərabərsizlik, sosial sektor siyasəti, gender siyasəti, makroiqtisadiyyat

Direktor: Xalidə Güyos

Direktor haqqında: Karaçi Universitetini beynəlxalq münasibətlər üzrə magistr və doktor dərəcələri ilə bitirmişdir. Beynəlxalq əlaqələr və insan hüquqları üzrə ixtisaslaşmışdır. Karaçi Universitetinin alimidir və beynəlxalq münasibətlər fakültəsinə rəhbərlik etmişdir.

İnternet sahifəsi: <http://www.spdc.org.pk>

Facebook sahifəsi: <http://www.facebook.com/pages/Social-Policy-and-Development-Centre/288616851160516>

62. Sub-Sahara Afrika

Afrika Texnologiya Araşdırmaları Mərkəzi

Nayrobi, Kenya

Tədqiqat sahələri: Afrikanın elm və texnologiya siyasəti, davamlı inkişaf, texniki əməkdaşlıq

Direktor: Judi Uakhangu

Direktor haqqında: Penn Dövlət Universitetini enerji resurs menecment üzrə PhD dərəcəsi, Akadia Universitetini neft geologiyası üzrə magistr dərəcəsi, Müqəddəs Laurens Universitetini geologiya üzrə bakalavr dərəcəsi ilə bitirmişdir. Enerji siyasəti və inkişaf, ictimai siyasət və inkişaf, elm və texnologiya siyasətində gender məsələləri sahələrində 20 illik təcrübəsi var.

İnternet sahifəsi: www.acts.or.ke

Twitter sahifəsi: @ACTSKENYA

Facebook sahifəsi: <http://www.facebook.com/pages/African-Centre-for-Technology-Studies-ACTS/135867976459821>

63. Afrika Texnologiya Siyasəti Araşdırmaları Tanzaniya Şəbəkəsi

Dar əs-Salam, Tanzaniya

Tədqiqat sahələri: siyasi tədqiqatlar, texnologiya və innovasiya

Direktor: Bitrina Diyamett

Direktor haqqında: Dar əs-Salam Universitetini təhsil üzrə bakalavr və PhD dərəcəsi, Lund Universitetini elm və texnologiya siyasəti üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir. Tanzaniya Elm və Texnologiya Komissiyasında tədqiqatçı kimi işləmişdir.

64. Afrika Sosial Elmlərin Araşdırılması üzrə İnkişaf Şurası - CODESRIA

Dakar, Seneqal

Tədqiqat sahələri: sosial tədqiqat, Afrika sosial tədqiqat institutlarının konsorsiumu

Direktor: Fatima Harrak

Direktor haqqında: London Şərq və Afrika Araşdırmaları Məktəbində tarixçi və politoloq alim kimi fəaliyyət göstərmişdir. Mərakeşdə yerləşən Mohamed V Universitetinin direktorudur. Dini məsələlər və Mərakeşin tarixi üzrə ixtisaslaşmışdır.

İnternet səhifəsi: www.codesria.org

Twitter səhifəsi: @CODESRIA

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/CODESRIA/181817969495>

65. İqtisadi Siyasət Araşdırmaları Mərkəzi

Kampala, Uqanda

Tədqiqat sahələri: sosial iqtisadi siyasət

Direktor: Sara Sevanyana

Direktor haqqında: Sidney Universitetinin kənd təsərrüfatı sahəsində PhD dərəcəsinə malikdir. Makerere Universitetinin İqtisadiyyatın Tətbiqi və Statistika İnstitutunda məruzəçi kimi çalışmışdır.

İnternet səhifəsi: <http://www.eprc.or.ug>

66. İqtisadi İşlər İnstitutu

Akra, Qana

Tədqiqat sahələri: ictimai siyasət, idarəçilik, bazar iqtisadiyyatı

Direktor: Jan Mensa

Direktor haqqında: peşəkar vəkildir, 1996-cı ildə Qana Hüquq Məktəbində vəkil sertifikatına layiq görülmüşdür. B. J. da Rocha Chambers and Amarteifo Chambers kimi hüquq firmalarında vəkil kimi işləmişdir.

İnternet səhifəsi: www.ieagh.org

Twitter səhifəsi: @IEAGhana

Facebook səhifəsi: <https://www.facebook.com/pages/IEA-Ghana/233456906694667>

67. Zambiya Universitetinin İqtisadi və Sosial Tədqiqatlar İnstitutu

Lusaka, Zambiya

Tədqiqat sahələri: sosial tədqiqat

Direktor: Mubiana Makvangi

Direktor haqqında: Ən Abə və Miçiqaq universitetlərində ictimai səhiyyə üzrə təhsil almışdır. Çeypl Hill və Şimali Karolina universitetlərində ictimai səhiyyə və sağlamlıq davranışı üzrə PhD dərəcəsinə layiq görülmüşdür. İndiana və Saseks universitetlərində magistr dərəcəsi üzrə təhsil almışdır. Səhiyyə üzrə mütəxəssisdir.

İnternet səhifəsi: http://www.unza.zm/index.php?option=com_content&task=view&id=332&Itemid=405

68. Siyasətin Təhlili və Araşdırma İnstitutu - IPAR

Kiqali, Ruanda

Tədqiqat sahələri: dövlət siyasəti, kəndin inkişafı, vətəndaş xidmətləri, özəl sektorun inkişafı

Direktor: Antonia Mutoro

Direktor haqqında: 2008-ci ildə Ruandada ilk müstəqil “beyin mərkəzi”nin əsasını qoymuşdur. Əsas fəaliyyət sahələri təhsil siyasəti və akademik keyfiyyətdir. Kiqali Elm və Texnologiya İnstitutunda mühazirəçi, dekan və akademik keyfiyyət üzrə direktor vəzifələrini icra etmişdir.

İnternet səhifəsi: www.ipar-rwanda.org

Twitter səhifəsi: @iparrwanda

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/IPAR-Rwanda/56626424945>

69. Cənubi Afrika Beynəlxalq Araşdırmalar İnstitutu

Johannesburg, Cənubi Afrika

Tədqiqat sahələri: beynəlxalq əlaqələr

Direktor: Elizabet Sidiropulos

Direktor haqqında: Vitvatersrand Universitetini beynəlxalq münasibətlər üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir. Cənubi Afrikanın İrqi Münasibətləri İnstitutunda tədqiqatçı direktor kimi işləmişdir. “Cənubi Afrikanın beynəlxalq əlaqələri” jurnalının baş redaktorudur.

İnternet səhifəsi: www.saiia.org.za

Twitter səhifəsi: @SAIIA_info

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/pages/South-African-Institute-of-International-Affairs/295535758902>

70. Ticarət və Sənaye Siyasəti Strategiyaları - TIPS

Pretoriya, Cənubi Afrika

Tədqiqat sahələri: iqtisadi tədqiqatlar, Afrikanın iqtisadi inteqrasiyası, ticarət, sənayenin inkişafı, kəndin inkişafı.

Direktor: Ximena Qonzalez-Nunez

İnternet səhifəsi: www.tips.org.za

71. Şərqi Asiya İnstitutu

Seul, Cənubi Koreya

Tədqiqat sahələri: liberal demokratiya, açıq cəmiyyət, sülh, təhlükəsizlik, regionşünaslıq.

Direktor: Lee Sook-Jong

Direktor haqqında: Yonsey Universitetini sosiologiya üzrə bakalavr, Harvard Universitetini magistr və PhD dərəcələri ilə bitirmişdir. Yaponiya-Koreya münasibətləri üzrə ixtisaslaşmış mütəxəssisdir. Sungkyunkvan Universitetinin ictimai idarəetmə sahəsi üzrə professorudur.

İnternet səhifəsi: www.eai.or.kr

Twitter səhifəsi: @eai_2002

Facebook səhifəsi: <http://www.facebook.com/EAIorkr>

Youtube səhifəsi: [eaiorkr](https://www.youtube.com/eaiorkr)

72. Strateji və Beynəlxalq Araşdırmalar İnstitutu

Kuala Lumpur, Malayziya

Tədqiqat sahələri: müdafiə, təhlükəsizlik və xarici işlər, milli və beynəlxalq iqtisadi əlaqələr, dövlət quruculuğu, texnologiya, innovasiya, ekologiya və davamlı inkişaf, beynəlxalq anlaşma və əməkdaşlıq.

Direktor: Mahani Zainal Abidin

Direktor haqqında: London Universitetini iqtisadi inkişaf üzrə magistr dərəcəsi ilə bitirmişdir. Malaya Universitetində iqtisadiyyat üzrə professor kimi işləmişdir. Malayziya Yüksək Təhsil Şöbəsinin direktor müavini vəzifəsini icra etmişdir.

İnternet səhifəsi: www.isis.org.my

Twitter səhifəsi: @ISIS_MY

73. Yaponiya Beynəlxalq Mübadilə Mərkəzi

Tokio, Yaponiya

Tədqiqat sahələri: beynəlxalq işlər, Yaponiyanın beynəlxalq fəaliyyəti

Direktor: Hideko Katsumata

Direktor haqqında: Çubu Elektrik Kampaniyasında baş icraçı kimi işləmişdir.

Yaponiya Translyasiya Korporasiyasının icraçılar heyətində çalışmışdır. Asahi Shimbun Nəzarət Komitəsinin üzvüdür. Qeyri-kommersiya sektorunun təbliği ilə bağlı böyük təcrübəyə malikdir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində:

1. Azərbaycan Respublikasında QHT-lərin vəziyyəti haqqında Milli Hesabat, Bakı, 2010 // <http://cesd.az/new/projects/?lang=az>
2. Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai fond və birliklər) haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu // http://www.cssn.gov.az/az/index.php?option=com_content&task=view&id=157&Itemid=125
3. Qurbanov F. QHT sektorunun inkişafında dövlət qədər özəl şirkətlər də maraqlı olmalıdır. // <http://www.qhtxeber.az/news/a-14015.html>
4. 2011-ci il üçün QHT Davamlılıq İndeksi. İqtisadi və Sosial İnkişaf Mərkəzinin (İSİM) hazırladığı Hesabat. 2012-ci il, iyun.
5. İctimai siyasət institutları: dünya təcrübəsi və Cənubi Qafqazda inkişaf perspektivləri (tərtibatçı və baş redaktor: Sabit Bağirov. Açıq Cəmiyyət İnstitutu - Yardım Fondunun layihəsi). -Bakı, 2001, 96 s. // <http://e-qanun.az/print.php?internal=view&target=1&docid=511&doctype=0>;
6. Nəsbibli A. Hökumətin effektivliyini artırmaq: “beyin mərkəzləri”nin qərar qəbul etmədə rolu // <http://fikir.ffi.az/news/a-108.html>
7. “Xarici donörələr Azərbaycan QHT-lərinə hörmətsizlik edirlər” // www.civil-soc.org/blog/?paged=4/

Rus dilində:

8. Афанасьев М. Клиентелизм и российская государственность. М.: МОНФ, 1997.
9. Байрамова Дж. Эпоха “мозговых центров” // <http://www.zerkalo.az/2009-08-22/politics/2062-thinktank-azerbaijan-center>
10. Беляева Н.Ю., Зайцев Д.Г. “Мозговые центры” в России и странах Запада: сравнительный анализ // Журнал “Мировая экономика и международные отношения”. №1, 2009.
11. Виноградова Т.И. Фабрики мысли (think tanks) в США: особенности развития и роль в публичной политике. М., 2002. // www.strategy-spb.ru
12. Галстян Д., Пашаян А. Деятельность некоторых исследовательских центров Азербайджана // “Глобус Национальная безопасность”, 5(9), 2009.
13. Галстян Д., Пашаян А. Мозговые Центры Азербайджана, 2010 // <http://www.karabakh88.com>
14. Галстян Д., Гегамян В. Аналитические центры Азербайджана, 28 май

- 2011 / http://www.voskepar.uzcoz.ru/news/analiticheskie_centry_azerbajdzhana/2011-05-28-641.
15. Диксон П. Фабрики мысли. М.: АСТ, 2004.
 16. Джеймс Макган. Мозговые центры и транснационализация внешней политики. // Внешняя политика США. Электронный журнал Госдепартамента США, Том 7, №3, ноябрь 2002 года, с.15-16.
 17. Зайцев Д. Мозговые центры России // Новая политика. 2004. 16 сентября. // <http://www.novopol.ru/print449.html>
 18. Макарычев А.С. Ученые и политическая власть // Университетский политологический портал Politscience.ru// <http://www.politscience.ru/bibl/makar.php?PHPSESSID=eb396dabf6dad21e2b0c73e732fd0ded2>
 19. Медушевский Н.А., Криппендорф К. 36 стратегий для победы в эпоху конкуренции /Перев. с англ. – СПб.: Питер, 2005. – 256 с.
 20. Мейер М. Аналитические центры в системе российской демократии // Век XX и мир. 1994.
 21. Мейер М. Антологии. Пределы власти // Русский Журнал. 1997. // http://old.russ.ru/antolog/predely/1/iz_knigi.htm
 22. Мозговые центры Америки, или как создается политика. 16 апреля 2011г. Эмма Тополь Вашингтон // <http://www.svobodanews.ru/content/transcript/3550740.html>
 23. Римский В. Сунгуров А. “Фабрики мысли”, центры демократии и центры публичной политики // “Фабрики мысли” и центры публичной политики: международный и первый российский опыт. Сборник статей. Под редакцией Сунгурова А.Ю. СПб. Норма. 2002, с. 6-30.
 24. Ричард Н.Хаасс. Мозговые центры и Американская внешняя политика // <http://usinfo.state.gov/journals/its/1102/ijpe/ijpe1102.htm>
 25. Рич Эндрю, Уивер Кент Р. Пропагандисты и аналитики: “мозговые центры” и политизация экспертов // Pro et contra. 2003. № 2. Том 8. // <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/procontra/68999.htm>
 26. Сноу Ч.П. Портреты и размышления. М.: Прогресс, 1985. стр. 227-278 // <http://vivovoco.rsl.ru/VV/Papers/Ecce/Snow/Scipow.htm>
 27. Современные фабрики мысли (мозговые центры, think tanks). Аналитический доклад Агенства гуманитарных технологий. Рук. проекта Грановский В., ред. Дацюк С., эксперт Ратувухери Т. Х., менеджер Марера Н. 1998 // <http://www.aht.kiev.ua/politics/doklad.html>
 28. Сунгуров А. Публичная политика и экспертиза // Санкт-Петербургский гуманитарно-политологический центр “Стратегия”. Библиотека публикаций // <http://strategy-spb.ru/index.php?do=biblio&doc=28>
 29. Струоб Тэлбот. Как работает мозговой трест // <http://usinfo.state.gov/journals/its/1102/ijpe/ijpe1102.htm>

30. Страйк Рэймонд Дж.. Управление аналитическими центрами. Практическое руководство для развивающихся организаций. 2-е, расширенное издание: Пер с англ. — К.: Оптима, 2011. 368 с. С.166
31. Что такое “мозговой трест” XXI века. Think-tanks: битва манифестов // <http://russ.ru/pole/CHto-takoe-mozgovoj-trest-XXI-veka>
32. Шейдина И.Л. США: Фабрики мысли на службе стратегии. М.: “Наука”, 1973.
33. Эми Кофинур Бетанкурт (Центр Стратегических и Международных Исследований). Национальный диалог о создании мозгового центра // Внешняя политика США. Электронный журнал Госдепартамента США, Том 7, №3, ноябрь 2002, 56 с. -с.42-43 <http://onthinktanks.org/tag/functions/>

İngilis dilində:

34. Amanda Marcotte. Why Aren't More Policy Experts Female? July 11, 2012, http://www.slate.com/blogs/xx_factor/2012/07nd
35. Aslanov Elnur. Think Tank Diplomacy: Towards new intellectual space . İn : “Change and Transformation in the Organisation of Islamic Cooperation (OIC) Countries”. 3rd THINK TANK FORUM OIC member states 2-3 march, 2012 , p.21-27.
36. Abelson Donald E. Carberry Christine M. Policy experts in presidential campaigns: A model of think tank recruitment // Presidential Studies Quarterly; Fall 1997; 27, 4 // Academic Research Library.
37. Abelson, Donald E. American think-tanks and their role in U.S. foreign policy. New York: St. Martin's, 1996. 208 p.
38. Abelson, Donald E. Do think tanks matter?: assessing the impact of public policy institutes. Montreal, Canada: McGill-Queen's University, 2002. 272p.
39. Allen, Mike. Global Peace Gets A Push From new Kroc Institute (San Diego Business Journal, vol. 22, no. 27, July 2, 2001, pp. 3–4.
40. American Heritage Dictionary: <http://www.answers.com/topic/think-tank>
<http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/think-tank>
41. Antonenko Oksana. New Russian analytical centers and their role in political decisionmaking. Harvard University. John F. Kennedy School of Government. Cambridge, Massachusetts. USA. 1996.
42. Braml Dr. Josef. U.S. and German Think Tanks in Comparative Perspective. German Policy Studies. Volume Three, Number 2, pp. 222-267. 2006.
43. “Beyond Multilateralism: Global Public Policy Networks”, International Politics and Society; downloaded from www.fes.de/; Stone, D. 2000b.
44. Britannica Concise Encyclopedia// <http://www.Britannica.com>.<http://www.Ox->

- ford Dictionary of Politics
45. BRICS Trade & Economics Research Network (BRICS-TERN) <http://cuts-international.org/BRICS-TERN/>
 46. Brown, Eugene; Snow, Donald M. Puzzle palaces and foggy bottom: U.S. Foreign and defense policy-making in the 1990s.
 47. Center for Defense Information. America's Defense Monitor. Washington: Center for Defense Information, Weekly Television Program.
 48. Congressional Quarterly. Public Interest Profiles, 2001–2002. Washington: Congressional Quarterly, 2000. 912p.
 49. C-SPAN. Washington journal: special on think tanks. Washington: C-SPAN, August 12–15, 2002.
 50. David Callahan. Women Leaders at Progressive Think Tanks// <http://www.policyshop.net/home/2012/3/8/women-leaders-at-progressive-think-tanks.html> March 8, 2012.
 51. D'Agostino, Joseph A. Cato Institute (Human Events, vol. 58, no. 19, May 20, 2002,
 52. Deane, Claudia; Morin, Richard. The Ideas Industry (The Washington Post, Weekly Newspaper Column)
 53. Delgado, Richard; Stefancic, Jean; Tushnet, Mark. No mercy: how conservative think tanks and foundations changed america's Social agenda. Philadelphia: Temple University, 1996. 208 p.
 54. Denham A. Garnett M. Influence without Responsibility? Think-Tanks in Britain // Oxford University Press.
 55. Diane Stone 'Think Tanks and Policy Analysis', in Frank Fischer, Gerald J. Miller. & Mara S. Sidney (eds.)
 56. Diana Stone. 'Better Knowledge, Better Policy, Better World': The Grand Ambitions of a Global Research Institution, Global Social Policy, 4(1) 2004 <http://onthinktanks.org/2012/07/25/women-as-think-tank-leaders-around-the-world/>
 57. Diane Lesley Stone. University of Warwick // www2.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/stuff/stone
 58. Dolny Michael. Spectrum Narrows Further in 2002. Progressive, domestic think tanks see drop. 2003 // <http://www.fair.org/index.php?page=l149>.
 59. Domhoff G. William. Who Rules America Now? Touchstone Books, 1983.
 60. Gale Encyclopedia of US History <http://www.ru.wikipedia.org/wiki/>
 61. Garnett, Mark; Stone, Diane. Think Tanks of the World: Global Perspectives on Ideas, Policy and Governance. New York: St. Martin's, 1998. 240p.
 62. Gerry Hassan. The Limits of the 'Think Tank' Revolution. Open Democracy, 8.09.2008.// <http://www.opendemocracy.net/article/yes/the-limits-of-the-think-tank-revolution>

63. Economic Reform Today. Ideas into Action: Think Tanks and Democracy. (1996) // 2001 Center for International Private Enterprise, No 3 // http://www.cipe.org/publications/ert/e21/E21_02.pdf
64. Europe and its think tanks: promise to be fulfilled. Directed by Stephan Boucher 2005 http://www.notre-europe.eu/uploads/tx_publication/Etud35-en.pdf
65. Global “Go to Think Tanks “ Report 2010. University of Pennsylvania http://www.gotothinktank.com/wpcontent/uploads/2011/02/2010GlobalGoToReport_ThinkTankIndex_UNEDITION_18_.pdf
66. Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Methods, and Politics, New York, Marcel Dekker Inc. 2006: 149-157.
67. Higgott, Richard; Stone, Diane. The Limits Of Influence: Foreign Policy Think Tanks In Britain And The USA (Review of International Studies, vol. 20, no. 1, January 1994, pp. 15–34).
68. James Allen Smith (1993), The culture of American think tanks. // Russian and American think tanks: An initial survey. Kennan Institute.
69. James G. McGann. Democratization and market reform in developing and transitional countries. Think Tanks as catalysts. 2010/ 272 p.-2. <http://www.ewidgetsonline.net/dxreader/Reader.aspx?token=a9798fc121214726a6e607143d07b8a8&rand=147827460&buyNowLink=&page=&chapter=>
70. James G. McGann and Kent R. Weaver, et al. Think Tanks and Civil Societies: Catalysts for Ideas and Action; Transaction Publications 2000.
71. James McGann and Richard Sabatini. Global Think Tanks: Policy Networks and Governance (Global Institutions) 2011.
72. James McGann and Erik C. Johnson. Comparative Think Tanks, Politics and Public Policy. 2006.
73. James McGann Think Tanks and Policy Advice in the US: Academics, Advisors and Advocates (Routledge Research in American Politics), 2007.
74. James G. McGann. The Competition for Dollars, Scholars and Influence. 1994.
75. Jeffrey Telgarsky and Makiko Ueno, Introduction: Think Tanks and a Changing Japan, in Telgarsky and Ueno, eds., Think Tanks in a Democratic Society: An Alternative Voice, (Washington, D.C.: The Urban Institute, 1996), p. 3.
76. John F. Kennedy School of Government, Harvard University <http://www.ksg.harvard.edu/kennedy.shtml>
77. Johnson Erik C. How Think Tanks Improve Public Policy. Economic Reform Today. Ideas into Action: Think Tanks and Democracy. Number 3, 1996 // <http://www.cipe.org/publications/fs/ert/e21/priE21.html>
78. Karlhofer Ferdinand. The Long Shadow of Corporatism: Scope and Limits of Think Tank. Activities in Austria // German Policy Studies. Volume Three, Number 2, pp. 347-381. 2006.

79. Kitfield, James. CSIS Embraces Old Mission With New Faces (National Journal, vol. 32, no. 37, September 9, 2000, pp. 2807–2808)
80. Lash J. P. Eleanor and Franklin. The Story of Their Relationship. N. Y., 1973. P. 450 - p. 3-4. Alex Abella. Soldiers of Reason: The RAND Corporation and the Rise of the American Empire (Hardcover) 2008 // <http://www.rc-analitik.ru/publikacii/>
81. Lehman Social Sciences Library, Columbia University <http://www.columbia.edu/cu/lweb/indiv/lehman/guides/ttanks.html>
82. McGann, J.G. Global trends in think tanks and policy advice. Philadelphia, PA: TTCSP, 2007, p.17
83. McGann, James G.; Weaver, R. Kent, eds. Think Tanks And Civil Societies: Catalysts For Ideas And Action. New Brunswick, NJ: Transaction, 2002. 617 p.
84. McGann J.G., The Global “Go-To Think Tanks”: The Leading Public Policy Research Organizations in the World. Philadelphia. 2007 // <http://www.fpri.org/research/thinktanks/mcgann.globalgotothinctanks.pdf>.
85. Newsom, David D. The Public Dimension Of Foreign Policy. Bloomington: Indiana University, 1996. 287 p.
86. New America Foundation <http://www.newamerica.net/>
87. On the definition of think tanks: Towards a more useful discussion;; E.Mendizabal. Different ways to define and describe think tanks « on think tanks // <http://onthinktanks.org/2010/11/09/on-the-definition-of-think-tanks-towards-a-more-useful-discussion/>; <http://mendizabal.co.uk/twitter@onthinktanks>
88. Pautz Hartwig. Think-Tanks in Scotland // 55th Political Studies Association Annual // Conference 4-7 April 2005 University of Leeds. PSA 2005.
89. Pautz Hartwig. Scientific policy advice through think-tanks and their role in the Agenda 2010 // 56th Political Association Annual Conference. 3-6 April 2006. University of Reading. PSA 2006.
90. Public Broadcasting Service. Think Tank. Alexandria, VA: Public Broadcasting Service, Weekly Television Program. Ricci, David M. The Transformation Of American Politics: The New Washington And The Rise Of Think Tanks.
91. Raymond J. Struyk Source. Management of Transnational Think Tank Networks. International Journal of Politics, Culture, and Society, Vol. 15, No. 4 (Summer, 2002), pp. 625-638, SpringerStable URL: <http://www.jstor.org/stable/05/09/2011 07:20>
92. Raymond J. Struyk (1999), Reconstructive Critics: Think Tanks in Post-Soviet Bloc. Washington: The Urban Institute Press.
93. Ranquet Robert. “Think Tanks” and the National Security Strategy Formulation Process: A Comparison of Current American and French Patterns. The Industrial College of the Armed Forces. National Defense University. 1995.

94. Rich A. *Think Tanks, Public Policy, and the Politics of Expertise*. Cambridge. Cambridge University Press, 2004. *Research Organizations in the World*. Philadelphia. 2007 // <http://www.fpri.org/research/thinktanks/mcgann.globalgotot-hinlctanks.pdf>.
95. Rich, Andrew; Weaver, R. Kent. *Think Tanks In The U.S. Media* (*The Harvard International Journal of Press/Politics*, vol. 5, no. 4, Fall 2000, pp. 81–103)
96. Robin, Ron. *The Making Of The Cold War Enemy: Culture And Politics In The Military-Intellectual Complex*. Princeton, NJ: Princeton University, 2001. 256p.
97. Rosen E.A. Hoover, Roosevelt and the Brains Trust: From Depression to New Deal. N. Y., 1977. P. 141
98. Ruble Nicolas. *An Assessment of American Economic Think Tank Visibility in the Media*. 2000 // <http://n.ruble.tripod.com/index.htm>.
99. Smith, James A. *The Idea Brokers: Think Tanks And The Rise Of The New Policy Elite*. New York: Free Press, 1993. 356 p.
100. Steffen Isabelle. Linder Wolf. *Switzerland: Think Tanks and Vested Interests in Swiss Policy Making // German Policy Studies*. Volume Three, Number 2, pp. 310-346. 2006.
101. Stone D. *Capturing the Political Imagination: Think Tanks and the Policy Process*. London: Frank Cass, 1996.
102. Stone D. Denham A. *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas*, Manchester University Press, 2004.
103. Struyk Raymond J. “Reconstructive Critics. *Think Tanks in Post-Soviet Block Democracies*”. Washington D.C. Urban Institute Press. 1999.
104. Struyk, R. *Transnational Think Tank Networks: Purpose, Membership and Cohesion*,” *Global Governance*. Witte, J.M., W.H. Reinicke, and T. Benner. 2000.
105. Tanner Murray Scot. *Changing Windows on a Changing China: The Evolving “Think Tank” System and the Case of the Public Security Sector*. The1. *China Quarterly*, 2002.
106. *The 2010 PASOS Think Tank Award*//<http://www.pasos.org/2636/the-2010-pasos-think-tank-award>UK’s ranking done by Prospect magazine. (Think Tank of the year awards <http://www.prospectmagazine.co.uk/blog/think-tank-of-the-year-awards-the-winners>)
107. “*Think Tank Transnationalization and Non-Profit Analysis, Advice, and Advocacy*”. Coventry, UK: University of Warwick, Department of Politics and International Studies
108. *Think tanks and policy advice in US*. J. G. McGann. 2005 http://www.kas.de/wf/doc/kas_7042-544-1-30.pdf
109. “*Think Tanks in Europe and US Converging and Diverging*”.Dr. J. G. McGann

- and FPRI Stephan Boucher 2004 http://www.notre-europe.eu/uploads/tx_publication/Semi22-en.pdf
110. Thunert Martin W. The Development and Significance of Think Tanks in Germany. German Policy Studies. Volume Three, Number 2, pp. 185-221. 2006.
 111. Trimbath Susanne. Think Tanks: Who's Hot. 2005 // <http://www.international-economy.com/TIETrimbathSU05.pdf>.
 112. U.S. Foreign Policy Agenda (2002), An Electronic Journal of the U.S. Department of State, Volume 7, No 3, November. // <http://usinfo.state.gov/journals/itps/1102/ijpe/pj73toc.htm#policy>
 113. Wildavsky, Aaron. Speaking Truth to Power: The Art and Craft of Policy Analysis (Boston: Little, Brown and Co. 1979
 115. Working Paper How to Study the Role of Think Tanks in the Post Soviet Space? (Author Ismayil Isayev (MA) September 2010// <http://www.scribd.com/doc/37148912/How-to-Study-the-Role-Think-Tanks-in-the-Post-Soviet-Space> Как создать свой мозговой центр. 2008//www.latansky.com”
 116. Woodrow Wilson International Center for Scholars://wwics.si.edu/

İnternet resurslar:

111. www.rc-analitik.ru
112. <http://www.voltaire.ru/v-fokuse-sobyitiy/article129238.html>
113. <http://www.gotothinktank.com/2011-global-tank-index>
114. http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2012/01/18/brookings_tops_2011_think_tank_rankings)
115. <http://www.cesd.az/azerbajjani-isim-yenə-də-dunyanin-ən-aparici-beyin-mərk>
116. http://www.situation.ru/app/j_art_377.htm
117. <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/procontra/68999.htm>
118. http://en.wikipedia.org/wiki/Think_tank Wikipedia, the free encyclopedia
119. <http://goranspolicy.com/category/think-tanks/Mirror,mirroronthewall...tellmewhoisthebestthinktankintheworld?23/01/2011> — Goran Buldioski on Think Tanks

Farhad Məmmədov, Tahirə Allahyarova. Azərbaycanca Araşdırma və Beyin Mərkəzləri (yaranması, inkişafı və perspektivləri). Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi; Elmi redaktor: siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru E. Aslanov-Bakı, 2013, 348 s.

Farhad Mammadov, Tahira Allahyarova. Establishment, development and perspectives of think tanks and research centers in Azerbaijan. Center for Strategic Studies under the President of the Republic of Azerbaijan; Editor: Dr. E. Aslanov-Baku, 2013. 348 p.

Redaktor: Aqşin Məmmədov

Dizayner: İntiqam Məhəmmədli

Çapa imzalanmışdır: 06.2013

Həcmi: 18 ç.v. Format: 148x210

Tiraj: 500,

Bakı, 2013

Nəşriyyat: Caspian Links